Geschiedenis van Haaltert

2e deel

Albert Van Den Bruelle

HAALTERT 1977

Geschiedenis van Haaltert

Uitgegeven onder de auspiciën van
het Gemeentebestuur van Haaltert

2e deel

Opgedragen aan alle inwoners
van « Oud Haaltert »

Alb. Van den Bruelle 1976

INHOUDSTAFEL

	blz.
Geraadpleegde werken	3
Voorwoord	4
Geschiedkundige schets van het 1ste deel	5
Bij de oude oorkonde van Engelbert	9
Onderaardse gangen te Haaltert	14
De Franse Revolutie	19
Parochiale Geschiedenis onder de Franse Revolutie	34
Onder Keizer Jozef	45
De Staat België	50
Oorlog 1914-1918	63
Oudstrijders uit de 1ste Wereldoorlog	70
De Twintigerjaren	73
Mobilisatie en oorlog 1940	77
Bevrijding en repressie	89
Haaltertse Oostfrontstrijders	93
Haaltertse Politiek	96
Parochiale Geschiedenis	104
Herinneringskruisen	119
Schoolstrijd te Haaltert	122
De Vlaamse Strijd	128
Muziekmaatschappij « De Jonge Kunstminnaars »	137
Volks- en Kinderspelen	143
Voetbal	148
Haaltertse Figuren	156
Hoe leefden onze voorouders	160
Het Vrijen	161
Het Huwelijk	164
Geboorte	168
Beewegen	173
De Dood	180
Vuur en licht	185
Het licht	189
Vastentijd	193
Voeding	197
Het slapen	200

GERAADPLEEGDE WERKEN

E.H.J. De Brouwer : Parochiale Geschiedenis van Haaltert.

E.H. J. De Brouwer : Toponymie van Haaltert.

De Potter-Broeckaert : Geschiedenis der Provincie Oost-Vlaanderen.

De Potter-Broeckaert : Geschiedenis van Aalst (4 delen).

Alfons De Cock : Volksgeneeskunde in Vlaanderen.

Brosch : Geschiedenis der Kerkelijke Staten.

Dr Gysseling : Toponymisch Woordenboek.

Ganshof L. : Geschiedenis van Vlaanderen.

Pr. Dierickx : Geschiedenis van België.

Pirenne : Geschiedenis van België.

Dr Valvekens : Gezinsleven in oude tijden.

Dr Weyns : Volkshuisraad in Vlaanderen (4 delen).

Van Nuffel : Beelden en Schetsen uit den Besloten Tijd.

Tijdschrift het Land van Aalst.

Gemeenteatlas van Haaltert.

Vanhoeck M. Haaltert (VTB).

120-jarig bestaan « De Jonge Kunstminnaars ».

Bronselaar : Liedekerke vroeger en nu.

VOORWOORD

Dit tweede deel zou moeten beginnen bij de Franse Revolutie, doch door nieuwe gegevens, o.a. een fotocopy van de originele oorkonde van de burchtheer Engelbert, de ontdekte onderaardse gangen te Haaltert, zijn wij terug beland in het feodale stelsel.

De parochiale geschiedenis, hierin beschreven, is bijna volledig geput uit « Bijdrage tot de Parochiale Geschiedenis » J. De Brouwer.

Er is een bijlage aan toegevoegd « Hoe leefden onze voorouders ». Deze beschrijving is niet specifiek over ons dorp alleen, daar deze gebruiken ook buiten onze gemeente plaats vonden. Het doel is : de gegevens van oude volksgebruiken te belichten en door te geven.

Het 2e deel is definitief afgesloten bij de fusie der gemeenten, Haaltert, Kerksken, Denderhoutem, Heldergem en een deel van Erembodegem, maar de geschiedenis is onuitputtelijk en er komen steeds ongekende bronnen naar voren, die schakels vormen in de geschiedenis van Haaltert. Deze zullen we ter aanvulling ten gepasten tijde kenbaar maken.

Personen die zich hiervoor interesseren, gelieven naam en adres mee te delen aan :

Albert Van den Bruelle

Stationsstraat 10
Haaltert

Telf. : 053/20.47.10

GESCHIEDKUNDIGE SCHETS 1e DEEL
VAN DE « GESCHIEDENIS VAN HAALTERT »

Wanneer de bossen van Haaltert hun eerste mensen herbergden is moeilijk te achterhalen.

In 1928 werd er een silex gevonden, wat wijst op bewoners van het Steentijdperk. De naam Brogilo (Brul) is van Keltische oorsprong. De Kelten rooiden de bossen en maakten er cultuurgronden van, de huidige kouters.

Vondsten van Romeinse dakpannen, munten en potscherven, bewijzen dat de Romeinen hier verbleven hebben.

Oude Frankische nederzettingen zijn terug te vinden in toponiemen als Brantegem, Gotegem, Cattem, Kuregem en, van latere datum, Mussezele. Rondom hun heem velden ze bossen en bomen, hierdoor ontstonden de velden.

Of de Noormannen hier ooit hebben huisgehouden blijft een vraagteken. Wel is er een speer gevonden in de Dender, maar was deze stroom, met een verval van 75 meter en zonder sluizen, wel bevaarbaar ?

Het is pas in 1046 dat we voor het eerste de naam van onze gemeente, vermeld als « Haletrut », in Latijnse tekst lezen in de oorkonde van de burchtheer Engelbert. Haaltert vormde vóór de 13e eeuw een eigen heerlijkheid.

In 1227 gaf graaf Ferdinand van Vlaanderen een gedeelte in leen aan Michel van Boelare, die ook de « tiende » opeiste.

In 1334 werd het verkocht aan Hendrik van Vlaanderen, zoon van Gwijde van Dampierre, voor 450 pond.

In 1366 werd de heerlijkheid Rotselaar, waartoe Haaltert behoorde, samen met de stad en het kasteel van Ninove en Herlinkshove, door Robert van Fiennes, constabel van Frankrijk, geruild met Lodewijk, graaf van Vlaanderen, voor de heerlijkheid Bamberg (Duitsland).

Gedurende een eeuw bleef Haaltert eigendom van de graven van Vlaanderen. In 1453 verhuurde Filips de Goede, hertog van Boergondië, het samen met Ninove en Herlinkshove, aan Jan Cabilliau die ook hoofdbaljuw van Aalst was, voor een termijn van 12 jaar, tegen 2000 pond 's jaars.

Filips II, koning van Spanje, schonk Haaltert, samen met Ninove en Herlinkshove, op 9 augustus 1558 als leenpand aan de hertog van Brunswijk voor 39.943 pond en 18 schellingen. Deze verhuurde het verder aan de graaf Egmont.

In 1626 was het eigendom van Filip du Bosch. Van toen af werd het in leen gehouden door de heren van Rotselaer tot bij de Franse Revolutie.

In 1300 stonden hier twee burchten. De oudste, van het geslacht Engelbert, in het Herenthout, bezijden de Brulkouter. De tweede in het Dorp, aan de Achterstraat. Daar werd tot in 1775 rechtgesproken. Later werd ze gesloopt.

Parochieleven

Volgens een toponiem « Cloesterke » en de oorkonde van Engelbert, stond er in het feodale tijdperk te Haaltert een monnikenklooster dat vernield werd door de « kwaden ».

Engelbert schonk aan het bisdom Kamerijk (Frankrijk) de kerk en een deel van zijn landerijen. Hij richtte tevens een kapittel op, bestaande uit twaalf kanunniken, waaronder een proost. « In 1976 werden op de plaats waar eens het kapittelhuis stond, — nu de woningen van de heren onderpastoors — onderaardse gangen blootgelegd. »

In het jaar 1495 werd deze geestelijke instelling overgebracht naar Aalst, gezien de onzekere tijden op het platte land, maar in 1664 vroeg het kapittel om naar Haaltert terug te mogen keren, wat niet werd toegestaan.

Door middeleeuwse schenkingen behoorde 1/5 deel van het grondgebied Haaltert aan kerkelijke instellingen toe. Gedurende de Franse Revolutie werden deze onteigend en verkocht.

Het bisdom Kamerijk, waartoe Haaltert door de oorkonde van Engelbert behoorde, verplichtte de houten kerken af te breken en door stenen bouwwerken te vervangen. De kerk van Haaltert was opgetrokken in vroeg-Gotische stijl. In de loop der tijden onderging ze talrijke verbouwingen. Naast het koor werd een kapel aangebouwd. In 1841 werd de kerk merkelijk vergroot.

Op 9 februari 1869 sloeg de bliksem in de toren en werd de kerk door brand vernield.

Over de plaats waar de eerste parochiekerk heeft gestaan tast men in het duister. Was het in Brantegem, waar tot in 1600 een grote kapel heeft gestaan op de Keiberg en waarin iedere zaterdag de H. Mis werd gecelebreerd ? Of was het in het dorp waar de huidige kerk staat ?

De naam van het dorp werd voor het eerst vernoemd in 1046 ; de oorsprong ervan is moeilijk te achterhalen (zie 1e deel « Geschiedenis van Haaltert »).

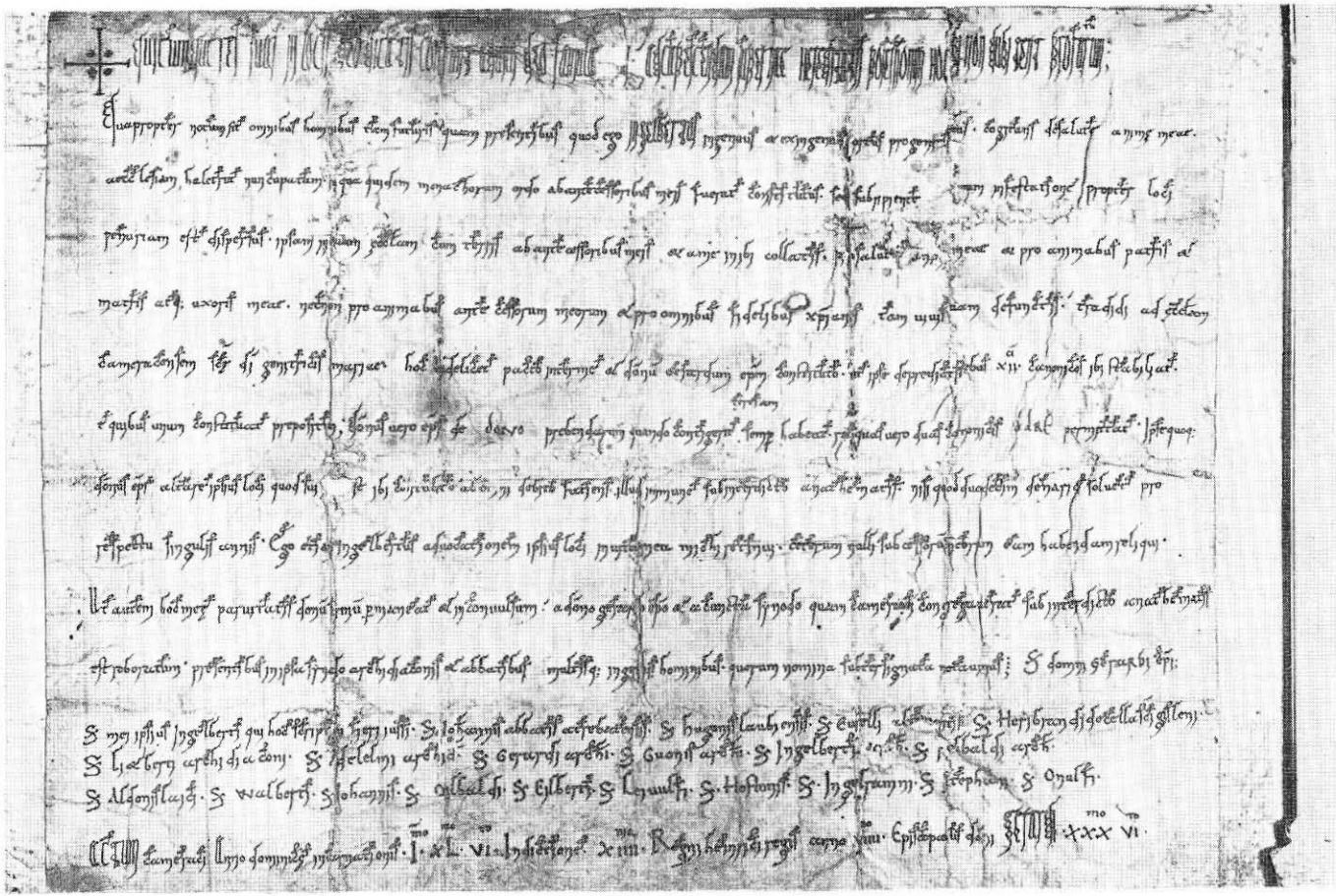

« OORKONDE VAN ENGELBERT »

De oorkonde van Engelbert, op perkament in het latijn opgesteld, is 34 cm. hoog en 44 cm. breed. De heer Achille Hautman heeft ons welwillend de foto afgestaan die hij liet vervaardigen in het Rijksarchief te Gent, waar het oorspronkelijke stuk berust. De Nederlandse vertaling werd ingelast in het 1e deel van de « Geschiedenis van Haaltert », waarin twee veronderstellingen zijn beschreven over de moeilijk te verklaren zin : « ...waarin een orde van monniken door mijn voorouders werd opgericht, die werden verspreid, veroorzaakt door de kwaden ».

Bij nadere ontleding komen nog andere vraagtekens nar voren, die aanleiding geven tot een nieuwe stelling.

Engelbert de « vrije » was in het begin der jaren duizend heerser en eigenaar van het grondgebied Haaltert.

In de oorkonde vermeldt hij de oprichting en de verwoesting van een monnikenklooster.

De oorkonde besluit met de plaats waar ze werd opgemaakt en de datum, het jaar 1046. We laten hier de Latijnse tekst volgen :

« ACTUM Cameraci anno dominice in carnationes Imo XLmo VIto, indictioni XIIIIma regni Heinrici regis anno VIIIIno, episcopatus domni GERARDI XXXmo VIto ».

Vertaling : « Opgemaakt te Kamerijk, in het jaar van Menswording des Heren 1046 14e januari, in het negende jaar van de regering van koning Hendricus, in het 36e jaar van het episcopaat van heer Gerardus ».

Op het eerste gezicht is alles normaal, doch bij nadere ontleding kan men constateren dat het jaartal 1046 niet overeenstemt met de werkelijkheid.

Het opgegeven jaar komt niet overeen, noch met de regeringsjaren van Hendricus, noch met het 36-jarig episcopaat van Gerardus.

In het jaar 1046 waren er twee regerende vorsten met de naam Hendrik, namelijk Hendrik I, koning van Frankrijk en Hendrik III, keizer van Duitsland.

Vermits Kamerijk Frans grondgebied was, is het logisch, wanneer daar de oorkonde werd opgemaakt, dat men hiermee Hendrik, de koning van Frankrijk bedoelde. Doch het klopt niet, vermits deze in 1031 de troon besteeg. Het 9e regeringsjaar zou dan zijn 1040. Daarentegen begon de regering van de Duitse keizer Hendrik III in 1039, het negende jaar van de machtsovername was 1048 en DIT jaartal stemt overeen met het 36e jaar van het episcopaat van Gerardus, die in 1012 tot bisschop werd verheven, wat ook overeenstemt met het jaar 1048. Waarom deze verschillende jaartallen en waarom werd het pauselijke regeringsjaar niet vernoemd ? Hiervoor is het nodig, in resumé, de geest van die tijd even te belichten.

Na de inval der Noormannen in het jaar 891, verviel het grote Karolingse Rijk in onooglijke staatjes. In de jaren 1035-1067 maakte Frankrijk zich meester van de streek tussen IJzer en Schelde. Het Duitse Keizerrijk

annexeerde het gebied tussen Schelde en Dender. Dit laatste gebied werd Rijks-Vlaanderen, tegenover Kroon-Vlaanderen dat de koning van Frankrijk als leenheer in bezit nam. De corruptie vierde hoogtij, zowel op kerkelijk als feodaal gebied. Haaltert zat gekneld tussen deze twee grootmachten.

De godsdienst maakte in die jaren een depressie door. Corruptie en simonie waren schering en inslag.

Te Rome streed de hogere geestelijkheid om zich te kronen met de tiara. In 1032 werd een tienjarige knaap, onder de naam Benedictus IX, tot paus verheven. Tweemaal zou hij door wangedrag worden afgezet om vervolgens opnieuw op de Sedes Apostolica plaats te nemen. In het jaar 1045 vond hij niet beter dan de H. Stoel voor een enorm bedrag te versjacheren aan Gregorius VI, die in 1046 door de Duitse keizer Hendrik III op het concilie van Sutri werd afgezet en naar Duitsland verbannen waar hij een jaar later overleed. In deze periode werden er ook nog « tussenpausen » aangesteld.

In het zelfde jaar werd de kanselier van de keizer en tevens bisschop van Bamberg door Hendrik III op de pauselijke troon geplaatst onder de naam van Clemens II. Op de synode te Rome veroordeelde hij de simonie. In 1048 werd hij opgevolgd door Damasus II, die na 23 dagen overleed. In hetzelfde jaar werd paus Leo IX aangesteld. Hij ijverde voor de tucht in de kerk en bestreed in alle hevigheid simonie en priesterhuwelijken.
Dit jaar valt samen met de oorkonde van Engelbert.

Maar ook de koningen en keizers hadden hun eigen kerk. De Duitse keizer had de Rijks- of Keizerskerk, die bisschoppen aanstelde, niet zozeer uit godsdienstige overwegingen, maar wel om door hun macht grondgebieden van de edelen te veroveren ten voordele van de kroon.

Hij plaatste bisschoppen als vooruitgeschoven wachtposten in Kamerijk. De Sakser Beringen, door de keizer in dat gebied tot bisschop aangesteld, werd

door de bevolking wegens zijn taal, gedrag en zeden als een barbaar beschouwd. Ze kwamen tegen deze vreemdeling in opstand, maar de Saks smoorde de revolte in bloedwraak.

Eén zijner opvolgers, bisschop Tentoon, die de edelen van Kamerijk niet kon bedwingen, riep uit: « Wat heeft het gebaat mijn vaderland en de Keulsekerk vaarwel te zeggen om me temidden van deze barbaren te begeven ! ».

De « Gesta », het boek der kronijken, geschreven door keizersgezinde geestelijken, betitelde de leenmannen en edelen als: struikrovers, bandieten, plunderaars en goddelozen. Alleen de « vrije » (zoals Engelbert), die rechtstreeks afhingen van de keizer, waren ze goed gezind.

Maar ook de abdijen en kloosters ontaardden onder de regeringen van de keizers. Deze, die geen macht uitstraalden, beschouwde hij als tweederangs en ze moesten verdwijnen. De « groten » werden door hem gesteund en moesten blijven bestaan. Maar dààr waren de orderegels van St.-Benedictus in vergetelheid geraakt. Menig abt onderscheidde zich enkel door zijn geschoren kruin. De meesten waren gehuwd en woonden samen met vrouw en kinderen in de abdij of het klooster. Ze brachten hun dagen door in germaanse drinkgelagen en waren meer gekleed in jachtpak en krijgsharnas dan in monnikspij. De geloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid bestonden alleen op de verouderde perkamenten.

De abt Erluin van de abdij van Lobbes (Henegouwen) die getracht had de tucht te herstellen en de abdijschulden te betalen, werd 's nachts door zijn monniken overvallen, de ogen en tong uitgerukt en zieltogend achtergelaten. Nochtans bleven ze hun heer en keizer trouw.

Bisschop Wanzo (allemaal Germaanse namen) verklaarde « indien de keizer me het rechteroog zou laten uitrukken zou ik niet nalaten mijn overgebleven linkeroog tot zijn eer en dienst te gebruiken ».

Bisschop Gerardus I (aan wie Engelbert zijn gronden en kerk schonk), in zijn afgezonderd Kamerijk (dat afhing van de Franse kerk van Reims) waakte in alle strengheid over de rechten en voorrechten van zijn meester en keizer Hendrik III. Zijn Franse collega's drongen er op aan de « Treuga Dei » of de « Godsvrede » aan te nemen en toe te passen (« Godsvrede », een Cluniacenser beweging, ingesteld rond de jaren 1030, werd gesticht om de orde te herstellen, vrouwen, kloosterlingen, boeren en bedevaarders te beschermen en te doen eerbiedigen, het asylrecht uit te breiden, in de vasten en adventtijden oorlogen en vechtpartijen te verbieden en slechts honderd dagen in het jaar oorlog te voeren.) Hij weigert met de bewering: « dat alleen de keizer het recht heeft om over het behoud van de vrede te waken en dat het ongepast en onwettig is zich het voorrecht van het keizerlijk gezag toe te eigenen ».

Er kwam echter een ommekeer in de kerkelijke structuur, gevormd door de volgelingen van Gerard van Brogne, die honderd jaar voordien zijn maliënkolder ruilde voor de monnikspij. Hij was een zuiver asceet, die alleen aan

de zaligheid van de ziel dacht. Hij paste de vergeten Benedictijnenregel in al zijn strengheid toe en vanuit de Naamse wouden verspreidde zich het nieuws over de herwonnen kristelijke leer. Een eeuw later (weerom in de periode dat de oorkonde is opgesteld) schieten de kloosters en abdijen als paddestoelen uit de grond. Deze Cluniacensers verwerpen alle wereldlijk gezag over kerkelijke aangelegenheden. De bisschoppen, door de Rijkskerk aangesteld, worden beschuldigd van simonie, evenals de landelijke kerken die van hen afhangen. Ook de bisschop Gerardus van Kamerijk kan aan deze stuwing moeilijk weerstand bieden. Hij volgt weifelend en schoorvoetend de hernieuwde leer.

In deze periode van ommekeer wordt de oorkonde van Engelbert door de bisschop Gerardus opgesteld.

In de jaren 1046 of 1048 stond de « vrije » Engelbert, van Germaanse afkomst en wiens voorouders, zoals hij, rechtstreeks afhingen van de keizer, voor een dilemma.
Het grondgebied Haaltert, doorsneden door de oude heirbaan, zat gekneld tussen Frankrijk en het Germaanse Rijk. Zodoende zat hij als het ware op de naald van de weegschaal, die door grensverschillen soms overhelde naar één der twee grootmachten.

Zijn « vrije » voorouders, zoals hijzelf, stonden in dienst van de keizer en hadden zich onderworpen aan de Rijkskerk, maar deze laatste begon scheuren en verval te vertonen. Zijn voorouders hadden een klooster opgericht dat echter geen macht uitstraalde en op bevel van de keizer moest verdwijnen. Voor dergelijke kloosters « was er geen plaats » : dit kan omgevormd geweest zijn zoals in de oorkonde « bij gebrek aan plaats ». Om de vernielingsschuld van zijn voorouders af te wenden « veroorzaakt door de kwaden ». Hiermede kon hij dan de Rijkskerk bedoelen.

De oorkonde doet vermoeden dat hij restitutie wou doen. Waarom stichtte hij dan niet een klooster op de meer dan 100 ha die hij wegschonk aan het bisdom, hier te Haaltert ? En waarom schonk hij zijn kerk en landerijen aan bisschop Gerardus in Frankrijk, die nog steeds gedeeltelijk de Keizerskerk trouw bleef ? Denkelijk wou hij op twee paarden wedden, de toekomst was onzeker, wie zou het winnen : de Hervormde- of de Rijkskerk ? De eerste gesteund door de Paus. Door deze daad konden de Cluniacensers hem niet beschuldigen van simonie of als ursupateur, daar hij zijn goederen had geschonken aan het bisdom. Evenmin kon de Rijkskerk hem van vaandelvlucht beschuldigen, vermits het bisdom Kamerijk nog steeds afhankelijk was van deze laatste.

Is het wegens de steeds wisselende kansen van de wereldlijke en geestelijke machten in zijn gebied dat de juiste schenkingsdatum in de oorkonde op sluikse wijze is vervalst ? 1046 en 1048.

Heel de oorkonde is een duister labyrint en zal het vermoedelijk altijd blijven.

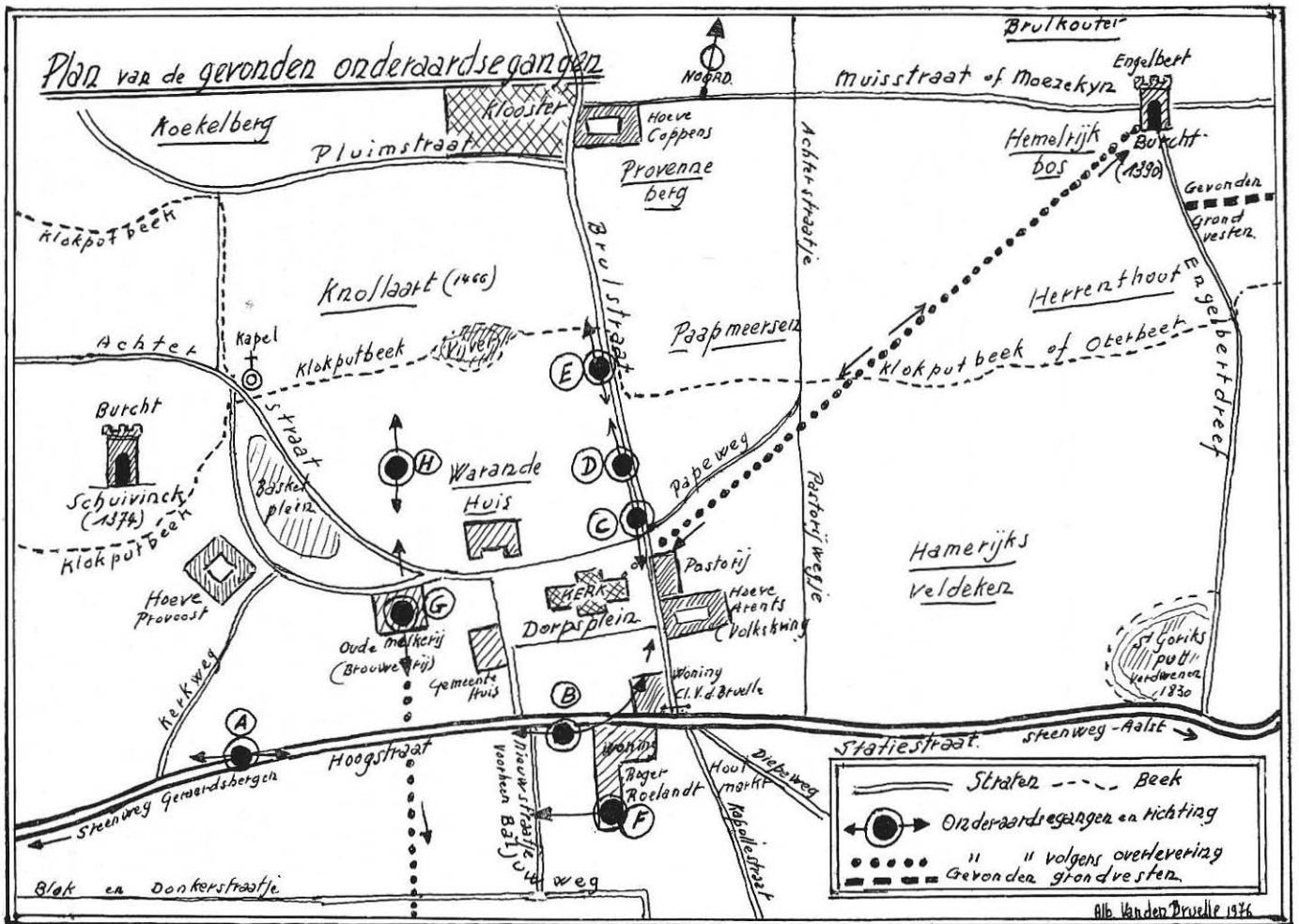
Plan van de gevonden onderaardsegangen
NOORD
Brulkouter
Muisstraat of Moezekyn
Engelbert
Koekelberg
Kloester
Pluimstraat
Hoeve Coppens
Provenne berg
Hemeltijk bos
Burcht (1390)
Gevonden grondvesten
Klokputbeek
Knollaart (1466)
Achterstraat
Brulstraat
Achterstraatje
Paapmeersen
Herrenthout
Engelbertdreef
Kapel
Klokputbeek
Vijver
Klokputbeek of Oterbeek
Burcht
Schuivinck (1374)
Klokputbeek
Baskeplein
Waranda Huis
Papeweg
Pastorijweg
Hamerijks Veldeken
Hoeve Provoost
Pastorij
Hoeve Arents (Volkskwing)
KERK
Dorpsplein
Oude melkerij (Brouwerij)
Gemeentehuis
Woning Cl. V. d. Bruelle
St Goriks put (verdwenen 1830)
Kerkweg
Hoogstraat
Statiestraat
Steenweg-Aalst
Nieuwstraatje
Voorheen Baljuwweg
Woning Roger Roelandt
Houtmarkt
Diepweg
Katollestraat
Steenweg Geraardsbergen
Blok en Donkerstraatje
Straten
Beek
Onderaardsegangen en richting
" " volgens overlevering
Gevonden grondvesten
Alb. Van den Bruelle 1976

ONDERAARDSE GANGEN TE HAALTERT

Wanneer men het grondplan aandachtig bekijkt, staat men versteld over een dergelijk labyrint van gevonden onderaardse gangen in het dorpscentrum van Haaltert. Diegenen die deze kunstwerken hebben gezien stonden wellicht in bewondering voor het vakmanschap van deze bouwmeesters.

Alle gangen zijn opgetrokken in rode baksteen van ongeveer 24 cm lengte en 8 cm dikte. De gangen zijn overal even breed, ± 0,70 m, en 1,60 m diep, zodat men mag veronderstellen dat ze voor één en dezelfde bouwheer werden ontworpen. Sommige zijn gedeeltelijk verzand (gang B tot 1,10 m hoogte), bij andere hoeft men zich nauwelijks te bukken om ze te betreden (gang F). Men kan zich moeilijk voorstellen dat ze gebouwd zijn op bevel van een of andere feodale burchtheer ; hiervoor zijn ze te omvangrijk. In de Middeleeuwen stonden hier twee burchten :

— De « Engelbertburcht » in het Herenthout. Van deze Engelbert is, zoals hierboven vermeld, een oorkonde bewaard gebleven uit het jaar 1046, zodat vermoedens rijzen dat dit, tot nog toe, de oudste gekende versterking zal geweest zijn.

— De burcht « Schuivinck », Achterstraat, het « princelyck leenhof van den Schyvinck », zou vóór de jaren 1300 zijn gebouwd en omspoeld door twee vertakkingen van de huidige Klokputbeek, zodat men mag aannemen dat het een Waterburcht was (omgeven door een wal van water). Doch geen enkel spoor van *deze* onderaardse gangen heeft verband met een dezer burchten. Wel is er een overlevering die mordicus staande houdt, dat er een onderaardse verbinding zou bestaan tussen de Engelbertburcht en de kerk of het kapittelhuis, maar tot op heden zijn daar geen sporen van ontdekt. Wel worden de gevonden grondvesten van deze versterking genoemd door de geschiedschrijvers De Potter-Broeckaert « waarvan men ten jare 1839, bij het vereffenen eener weide, nog puinen bloot legde ». Van recentere datum zijn er personen die deze grondvesten hebben gezien, onder andere Willy Van Cauwenbergh en echtgenote - Muisstraat (die ook bij het steken van zijn kelder Romeinse dakpannen heeft gevonden, waarvan we er een bezitten). Deze fondering heeft een dikte van ongeveer 40 cm. (wellicht zal men ze nooit meer kunnen waarnemen, daar de weide met grond is bedekt geworden om er, gebeurlijk, een sportstadion op te bouwen). Een verband met *deze* onderaardse gangen en burchten is dus uitgesloten. Dat de latere bezitters van de Heerlijkheid Haaltert, deze zouden tot stand gebracht hebben is moeilijk aanvaardbaar. Ons grondgebied werd versjacherd aan

graven en hertogen die het aankochten of in leen kregen om de onderhorigen uit te buiten en hierdoor zoveel mogelijk winsten te maken.

In 1471 verhuisde het kapittel naar Aalst « gezien de onzekere toestand op den buiten », dus geen versterkingen noch schuiloorden.

In de geschiedenis is er niet het minste spoor dat een licht werpt op dat bolwerk van toen, men moet dus dieper in het verleden graven. Deze kunstwerken zullen ook niet tot stand gekomen zijn om zich te verdedigen tegen de Noormannen, daarvoor was het tijdsbestek te kort. Ook niet toen eeuwen vóór de Vikingers, de Frankische boeren hier hun lemen nederzettingen begonnen uit te bouwen. Om dergelijke ontsnappingsgangen tot stand te brengen waren ze financieel niet sterk genoeg en hadden deze ook voor hun beveiliging op hun eenzame hoeven niet nodig. Vóór hen verbleven hier de Romeinen en *zij* waren de grootmeesters in het aanleggen van heirbanen met een stevig wegdek, in het tot stand brengen van aquaducten en centrale verwarming, in het bouwen van stenen villa's en geweldige versterkingen.

De Romeinse vondsten, hoe sporadisch ze ook zijn (tot op heden), bewijzen ons dat de Romeinen hier geweest zijn. Doch de ondergrondse sporen die ze hebben nagelaten spreken boekdelen.

Nadat ze drie eeuwen lang de leiders en gebieders geweest waren in onze gewesten, begon hun macht af te zwakken. Het Romeinse Rijk is niet plots ten val gekomen ; deze verbrokkeling gebeurde langzaam, over een tijdspanne van circa honderd jaar.
De Germanen zagen de teloorgang van dit machtige Rijk met veroveringshonger tegemoet.
Reeds in de 4de eeuw begonnen zich barsten te vertonen van verval. In 395 werd dit Imperium, met een omtrek van 9000 km., in twee gescheurd.

In 435 was de toenmalige heerser Aëtius in strijd gewikkeld met de Franken en in Gallië (dat ook onze gewesten bestreek) kwamen de volksstammen in opstand, terwijl de legioenen op andere plaatsen in gevechten verwikkeld waren met de Goten en Allemannen. In 451 met de gevreesde Attila, de aanvoerder van de Mongoolse nomaden, de Hunnen. Om in 476 door de Germanen volledig te worden verslagen. Een leger in overwinning, met een driehonderdjarige overheersing, bouwt geen vluchtgangen, maar breidt zijn macht uit door het bouwen van versterkingen om te heersen. Doch wanneer hun legers ze niet meer konden beveiligen en ze met een kleine groep eenzaam achterbleven in hun verschansingen, met als enig doel : stand te houden, maar steeds aangevallen werden door inheemse stammen samen met de oorlogszuchtige Germaanse Franken, zullen ze voor het eerst gedacht hebben aan beveiliging. Ze zullen onderaardse tunnels met andere schansen hebben verbonden en tevens, om zich in uiterste nood te beveiligen, uitvalgangen hebben gebouwd om aan de wraaklust der veroveraars te ontkomen.

Hier in Haaltert staan we voor een dilemma. Op de plaatsen A en B zitten deze gangen ± 1,50 m. onder het huidige wegdek. Op het eerste gezicht

lijkt deze diepte normaal, maar in 1924 is er op de Hoogstraat een geplaveide weg ontdekt, ook op 1,50 m. diepte (rechtover de huidige woning van Consant Van Impe) denkelijk de oorspronkelijke Romeinse Heirbaan, dus op het zelfde niveau van de onderaardse gang B. Iets wat onlogisch is, vermits deze in noodgeval een geheime verborgen verbindings- of uitweg was.

Voor deze tegenstrijdigheid is er moeilijk een oplossing te vinden. Men heeft geen alternatief, om de eenvoudige reden dat het onmogelijk is zich heden een denkbeeld te vormen van de bodemgesteldheid van toen, nu ongeveer 1600 jaar geleden (een vast wegdek is gevonden op de Muisstraat, twee meter onder de hedendaagse straat). Tal van natuurelementen spelen bij de vorming van het landschap een belangrijke rol, de bouwers zijn de erosie en aardverstuiving ; het eerste schuurt uit, het laatste kan op sommige plaatsen een aardeaangroei tot gevolg hebben. Hier moet nog de geweldige 5e-eeuwse overstroming en het noodweer aan toegevoegd worden die het landschap wijzigde. De toen bestaande rivieren verdwenen onder het slib om op andere plaatsen weer te voorschijn te komen.

Toponiemen uit die periode zijn in de nevelen der tijden teloor gegaan, zodat ook die gegevens ontbreken om het landschap van toen te herkennen.

Misschien hebben « Brogilo » of Brul en Broek (laagte) stand gehouden. Men moet trachten aan te nemen dat de Hoogstraat door zand- en leemverstuivingen van elders hierheen gedeponeerd, werd verhoogd en de dorpskern door de speling van de natuurelementen zijn vroeger uitzicht tot op heden min of meer heeft bewaard. Ook de gang F die uitmondt aan de woning van Roger Roelandt-Van Impe - Stationsstraat, bevindt zich op dezelfde diepte.

Maar nu rijzen de vraagtekens. De gang AB zwenkt af onder de woning van wijlen Clement Van den Bruelle-De Backer (hoek Steenweg - Brulstraat) in een boog van ± 90 graden om zo verder te lopen naar C - D - E ; dit is dus één en dezelfde gang. De vraag is : waarom maakt dit onderaardse kunstwerk een dergelijke kromming ? Het zal niet te maken hebben gehad met eigendomsrecht van anderen. De heer en bezetter was oppermachtig, de rest waren lijfeigenen. Aansluitend bij de eerste, rijst een tweede vraag op : waar eindigt of begint deze raadselachtige gang. Volgens de geschiedkundige gegevens, loopt hij naar geen enkel historisch doel.

Wel hadden de Romeinen een vesting te Kerksken aan de Terwarenstraat, waar nu de torens van de Radar staan. De gang AB wijst naar die richting, maar of deze met de gewezen versterking aldaar verbinding heeft is bij gebrek aan gegevens niet gekend.

Dezelfde gang E - D - C loopt in de richting van de Brul. Mondde hij daar uit of staat hij in verbinding met de oude Heirweg « aen den Herwech 1571 » te Ede, grensscheiding Haaltert - Mere ? Daar werden in 1946 Romeinse oudheden opgedolven, maar hier ook zijn nog geen degelijke bewijzen voorhanden. Gesteld dat deze gang werkelijk naar de Radar Kerksken en de Heirweg loopt, waarom maakt hij dan zo een omweg van 1/3 langer, langsheen het dorp om deze beide punten te verbinden ? Er is maar één

oplossing voor : hier in Haaltert, in het dorpcentrum, moet een enorme Romeinse versterking hebben gestaan. Dat van deze vesting tot op heden (buiten de onderaardse gangen) nog geen enkel spoor is teruggevonden heeft verschillende redenen :

— Eens dat de Romeinen hun burcht hadden verlaten, verviel deze in puin, het nog bruikbare materiaal eigende de inheemse bevolking zich toe, stenen en dakpannen waren voor hen een weelde. Of hebben ze, gedreven door haatgevoelens, deze versterkingen gebrandschat ?

— Wat er overbleef eiste de natuur op. Bedekt met slib, begon het onkruid er welig te tieren ; daarna werd het overdekt met kreupelhout om later een bos te worden.

— Bij de val van het Romeinse Rijk hadden er grote volksverhuizingen plaats. Doordat de nieuwe bewoners de streek niet kenden, werden er geen legenden van opgebouwd, of overleveringen die tot ons zijn gekomen.

— De mensen staan in het algemeen onverschillig tegenover ontdekte fundamenten of andere vondsten. Bijzonder aan nieuwbouw (ze hebben dan andere zorgen) en nieuwe straatbedekking gaan ze achteloos voorbij (cfr. de enorme Romeinse vondsten door pastoor J. De Brouwer en een Romeinse tempel die het daglicht zag).

De gang F begint of eindigt aan het huis van bovenvermelde bewoner. Men is er 15 meter ver ingeweest zonder zich te moeten bukken. Gezien het verstikkingsgevaar is de verkenning stopgezet. Zoals de kaart aanwijst loopt deze gang evenwijdig met A en B. Waarom is hij op een afstand van een twintigtal meters van zijn buur gebouwd geworden ? Of hij verder uitmondt in gang A en B bljift een vraagteken en heeft ook geen zin. Er is maar één veronderstelling : dat dit een vluchtgang zal geweest zijn naar het open veld of een natuurlijk schuiloord, heide of bos. Er is geen andere bestemming voor te vinden ; het is niet logisch dat er twee zo moeilijk te vervaardigen kunstwerken voor één en hetzelfde doel zouden zijn gebouwd. Bijzonder het (veronderstelde) beginpunt wijst in die richting.

Het geheim van deze raadselachtige gangen wordt steeds groter. De gang H - G doorkruist de Warande (vroeger « De Knollaerd » = « een kunstmatige aangelegde verhoging, aarden opworp of motte »). Hij is gebouwd richting Noord-Zuid, en loopt parallel met C - D - E. Indien deze uitmondt in A - B is het moeilijk het nut ervan in te zien. Hij kan deze laatste ook kruisen en in verbinding staan met vluchtgang F, maar gezien de korte afstand van nog geen honderd meter is deze veronderstelling niet aanvaardbaar. Wanneer hij echter verder doordringt naar het zuiden, met als bestemming het oude Mussezele, dan is er opnieuw een aanknopingspunt te vinden. De bewoners aldaar vereenzelvigen de Eilandweg, die evenwijdig loopt met de Eilandbeek, als de Oude Heirbaan. Een toponiem vermeldt de « Heirbaan van Liedekerke » — « den heyligen gheest van Haeltert (Armendis) op de cruyscautere, noord de *heerbane* van Liedekerke, oost tgoet van thof ter heyden 1635 ». Diezelfde bewoners beweren dat daar een kasteel heeft

gestaan (denkelijk bedoelen ze het Schaliënhuis « in pacht van de goede te heyden het schaillenhuys 1732 ») doch de naam Heirbaan zou een nevelig lichtpuntje kunnen zijn om toch maar een bestemming te hebben voor gang H - G. Sommigen beweren dat de Steenweg die onze gemeente doorkruist een vertakking is van de oude Heirweg die deze aan de Radar verlaat en dwars door het veld de huidige Steenweg vervoegt te Terjoden-Erembodegem, langs het Zwarthaar en Ninovestraat. Op de militaire stafkaarten lopen beide evenwijdig.

Dit zijn natuurlijk allemaal veronderstellingen. Indien er meer aanknopingspunten zouden gevonden worden (andere dergelijke gangen) zou deze puzzel meer klaarheid brengen ; voorlopig blijven het duistere raadsels. Dit labyrint van gangen bewijst nochtans dat Haaltert in de oudheid niet altijd een vreedzaam dorp zal geweest zijn, wel een centrum van macht dat er eens van uitstraalde.

Zopas vernemen wij het bestaan van een andere onderaardse gang te 's Gravenkerselaar onder de Topmolen. In tegenstelling met de gevonden gangen in het dorp is deze van een ander type, is dubbel zo breed, nl. 1,50 m, en 1,60 m hoog. Personen die er 35 meter ver zijn ingeweest verklaren dat het bouwsel daar is ingestort.

De gang loopt parallel met en tussen de Hoogkouterbaan en 's Gravenkerselaarstraat en is heden nog gemakkelijk te bereiken daar hij slechts met een paar planken is afgesloten.*

---

* Indien er personen zijn die in of buiten Haaltert dergelijke gangen hebben ontdekt bij wegenbouw of het steken van kelders en zo meer, zouden we willen vragen ons dit te melden. Met beste dank. Alb. Van den Bruelle, Stationsstraat 10, 9450 Haaltert. Telefoon 053/21.47.10.

DEEL 2

DE FRANSE REVOLUTIE

1784 brak de Franse Revolutie los.

1792 riep de Nationale Conventie de Republiek uit.

1792 12 november waren de Oostenrijkse legers in aftocht en marcheerden de laatste soldaten door Haaltert.

1792 17 november trokken de eerste Franse soldaten, tweeenveertig in getal en onder het bevel van een kapitein en luitenant, vanuit Geraardsbergen over Haaltert naar Aalst.

1794 16 juni werden de Oostenrijkers te Fleuri definitief verslagen.

1795 1 oktober werd Vlaanderen officieel bij Frankrijk ingelijfd.

1796 werden de kerkgoederen verbeurd verklaard.

1789 15 september werd de Conscriptiewet ingevoerd ; alle ongehuwde jongelingen tussen de 20 en 25 jaar werden onder de wapens geroepen ; enkele weken later brak de Boerenkrijg uit die eindigde begin november.

1800 19 Brumaire VIII. Na zijn zegepraal in Egypte bracht Consul Napoleon de Franse Revolutie de doodsteek toe. Vlaanderen hoopte op een wonder.

Alvorens Vlaanderen op 1 oktober 1795 officieel Frans grondgebied werd, hadden onze dorpsgenoten reeds kennis gemaakt met de leuze « Vrijheid, Gelijkheid, Broederlijkheid ».

Op 31 oktober 1794 werd het volgende bevel aan de inwoners kond gemaakt :

« Vryheyd » « Gelykheyd »

Medeborgers

« De Municipaliteyt, heden door brief van wegens het Comité van surveillance aensocht synde by afkondiging al hare inseten, soo mans als vrouwen, aen te wakkeren tot het draegen de dry coleurige teekens van de vryheyd, ende willende, voor zooveel in haer is, de aengekleefdheyd van haere borgers aen de Frasche natie meer en meer kennelyk maecken, ORDONNEERT aen alle insetene van beyde geslagten, op eene cierlyke wyse op het hooft ofte borst te draegen de dry coleurige cocarde, op pene van aensien ende gearresteerd te worden als suspect ende als vyand van de Fransche republique. Het vrouwgeslagte zal in plaetse van de cocarde vermogen het hooft te versieren met lint van dry coleuren, toegeeygent aen de vryheyd ».

Het dragen van deze driekleur was verplicht « vanaf het kindt dat begynt te loopen tot de grijsaerd ». Hoe bespottelijk en vernederend zal het voor onze dorpsbewoners geweest zijn, wanneer ze deze karnavalachtige kokarde op hun boerenkielen moesten hechten ; ze zullen het gevoel gehad hebben zoals gestrafte schoolkinderen bij het dragen van ezelsoren. Honderdvijftig jaar later werden de joden onder het Hitlerregime verplicht de Davidster op hun klederen te naaien, met dit verschil dat dezen dit niet beschouwden als een vernedering maar wel als een eer.

Op 5 Frimaire daaropvolgende (25 november) verscheen een ander bevel :

« Aan ieder huis moet de Franse tricolorevlag gehangen worden ». Wie dit bevel negeerde zou opgeleid en gestraft worden.

Na de slag van Fleuri, waar ook vele Vlamingen aan deelnamen, beschouwde het « Comité de Salut » Vlaanderen als een veroverd land. Daarom moesten alle hulpbronnen, die een nieuwe inval van de Oostenrijkers zouden begunstigen, verwijderd worden. Verder « moest Vlaanderen beroofd worden van zijn voedingsmiddelen, alsook werden de paarden opgeëist, het leder, geweven stoffen, alles wat de Fransen van dienst kon zijn ». De kunstschatten, — de mooiste ter wereld —, moesten naar Parijs gestuurd worden om deze stad te verfraaien.

De waardeloze assignaten werden in omloop gebracht en geruild tegen gouden en zilveren munten. Daarbij moest zoveel mogelijk belasting worden geheven.

De Fransen, die wisten hoe diep godsdienstig de Vlaming was, voorspelden :

« Men zal al bevend de Mis lezen en ons de zilveren tabernakels schenken ».

« Een Vlaming kent niets anders dan hosties en geld, het eerste motief is nog sterker dan het laatste ».

Reeds op 14 juli 1794 moest Haaltert een « lichting » doen, een lening aan 5 % ten einde de « prochielasten » te betalen aan de Franse Republiek.

Tevens moest de gemeente 160 zakken tarwe en 80 zakken meel leveren. In augustus van hetzelfde jaar een tweede lening voor het leveren van « schoenen, causens, hemden, sargiën en lammerenvellen ».

Vryheyd Gelykheyd

De Commune van de Lande en de stad Aelst

Medeborgers

Bij ons beschrijft van 21 Thermidor zijn uytgesonden en gereparticeerd 4 differente artikels, ende daer blevende reparticeeren nog 5 andere van dewelke wij nu nog dry te weten, de deyne ofte schaepenvellen, bereed om broeken van te maecken, de wolle sargiën ende de distributiezakken op geheel deze Lande verdeeld hebbende, beloopt U elken van deze drij artikels U.L. quote tot 42, dewelke moeten gelevert syn in het Studenten college tot Aelst, binnen de tyd van de 20 dagen naer het ontfangen van den brief bij het voorgemelde ons beschrijf vermeld.

Zegen en Broederlijkheid.

Hierna volgen de « artikelen » waarvan het « Land van Aelst » (waaronder Haaltert) er van elke soort 4000 moest leveren : « paer schoenen, distributiezakken, manshemden, lijnwaede, guetten, lammersvellen, ellen lijnwaet tot het maeken van tenten, ellen laken, wolle sargiën en paeren kousen ».

In 1794-95 moest Haaltert een aantal paarden en wagens aangeven (onze gemeente bezat ongeveer 120 paarden). Vele werden door het leger opgeeist ; de gelukkigen die aan deze maatregel ontsnapten werden verplicht voor de bezetter allerlei karweien te verrichten onder de vorm van voerdiensten naar Gent, Bergen, zelfs tot in Frankrijk. De gemeente moest maar zorgen dat de betrokkene betaald werd.

Nog in dezelfde jaren moest het land van Aalst 4.000.000 livres (ponden) belasting betalen.

De geestelijke vennootschappen betaalden 35 gulden per bunder (4 dagwand), de adel en grootgrondbezitters 25 gulden, andere eigenaars 15 gulden. De eigendommen van kerkelijke gemeenschappen te Haaltert, die vooral in de Middeleeuwen rijk begiftigd werden, bezaten meer dan 600 dagwand of 150 bunders. Deze waren onderverdeeld als volgt :

Kerk van Haaltert	48	dagw.	86	roe
Pastoor van Haaltert	42	»	42	»
H. Geest (C.O.O.) Haaltert	32	»	96	»
Kapelanie van Haaltert	20	»	74	»
Kapittel St.-Maarten Aalst (tot in 1494 in Haaltert)	348	»	10	»
Quotidianen Aalst	13	»	71	»
H. Geest Aalst	11	»	41	»
Begijnen van Aalst	12	»	60	»
Willemijnen van Aalst	3	»	35	»
Jezuïeten van Aalst	4	»	12	»
Kerk van Kerksken	3	»	84	»
H. Geest van Kerksken	6	»	35	»
Pastoor van Kerksken	?	»	?	»
Kapelanie O.-L.-Vrouw Kerksken	?	»	?	»
Sint-Baafs te Gent	3	»	35	»

Sint-Jan te Gent	1	»	81	»
Sint-Jacob te Gent			86	»
Sint-Clara te Gent	10	»	52	»
Hospitaal Gent	3	»	65	»
Kerk van Heldergem	3	»	88	»
H. Geest Heldergem	1	»	50	»
H. Geest van Mere	2	»	95	»
H. Geest van Nieuwerkerken			45	»
Kapelanie van Nieuwerkerken	1	»	73	»
Abdij van Anchin	7	»	99	»
Abdij van Ninove	12	»	17	»

Kerkgoed	150 bunders	aan 35 gulden	5.250	gulden
Adel	30 bunders	aan 25 gulden	750	gulden
Andere	350 bunders	aan 15 gulden	5.250	gulden
		samen	11.250	gulden

Dit zal een grote som geld zijn geweest als men bedenkt dat pastoor Van Keerbergen op 7 september 1794, 600 gulden aan contributie moest betalen « binnen de 24 uur », niet over de nodige fondsen beschikte, waardoor hij verplicht was onmiddellijk twee partijen grond te verkopen, gelegen te Kerksken, een van 5 dagw. 26 r. een andere van 3 dag. 44 r. of samen 8 dagw. 70 roe. « Geen ander middel hebbend om seffens te voldoen ». Men mag dus veronderstellen dat de prijs van een dagwand 80 gulden bedroeg (het is niet bekend of het goede kultuurgronden of biezegronden waren). De te betalen som van 11.250 gulden zou een waarde vertegenwoordigen van circa 140 dagwand.

Het gewezen Haaltertse kapittel dat in 1494 naar Aalst was overgebracht betaalde 10.000 gulden, hierin begrepen de 350 dagw. gelegen binnen Haaltert. Karel de Ruddere ter Lokeren, een edele inwoner uit Aalst die uitgeweken was, 2000 gulden. Tien jaar later werd hij onder Napoleon benoemd tot burgemeester van Haaltert ; zijn voornaam had hij, zoals zovele anderen, laten verfransen in Charles.

De nieuwe tijdrekening werd ingevoerd, de maanden werden herdoopt en verfranst, als een blijvende herinnering aan het uitbreken der revolutie. Op 21 september 1792 werd 22 september de eerste dag van het nieuwe jaar.

Een maand telde 30 dagen en werd ingedeeld in 3 decaden, de tiende dag was een rustdag die de plaats innam van de zondag. De 5 resterende dagen van het jaar (365-360) werden nationale feestdagen. Dit was in zijn geheel 41 rustdagen. In het oude regime waren er niet minder dan 88 feestdagen (52 zondagen + 36 heiligdagen). Dit zal voor onze voorouders een discriminatie geweest zijn. Het jaar 1792 werd het jaar 1.

Herfst :

Vendemiaire (van 22 september tot 22 oktober)
Brumaire (van 22 oktober tot 22 november)
Frimaire (van 22 november tot 22 december)

Winter :

Nivose (van 22 december tot 22 januari)
Pluviose (van 22 januari tot 22 februari)
Ventose (van 22 februari tot 22 maart)

Lente :
Germinal (van 22 maart tot 22 april)
Floreal (van 22 april tot 22 mei)
Prairial (van 22 mei tot 22 juni)

Zomer :
Messidor (van 22 juni tot 22 juli)
Thermidor (van 22 juli tot 22 augustus)
Fructidor (van 22 augustus tot 22 september)

Op 9 augustus 1795 moesten, binnen de 24 uur, alle wapens worden ingeleverd. Wie dit bevel verwaarloosde stelde zich bloot aan strenge « bezettingsstraffen ».

In hetzelfde jaar, op 31 augustus, werden de « Heerlijkheden », de « Landen » (waaronder het Land van Aalst), de « Ambachten » en het « Vrije » omgevormd tot departementen. Het Land van Aalst (waaronder Haaltert) werd het departement der Schelde (de latere provincie Oost-Vlaanderen) met Gent als hoofdstad. Herzele werd de hoofdplaats van het kanton, waar voortaan recht gesproken werd door een vrederechter. Ieder kanton had een nationale commissaris ; hierdoor werd de Vierschaar afgeschaft. De « tienden » werden vervangen door rechtstreekse belastingen. Tot dan toe bevond zich de geschiedenis van elke familie — geboorte, huwelijk en overlijden — in de sacristie of in de pastorie, nu werd ze aan het gemeentelijk archief toevertrouwd, evenals het onderwijs. De « Armendis » werd het « bureel der weldadigheid ».

In het « oude Regime » bestond alleen het kerkelijk huwelijk. Voortaan was dit van geen waarde meer, het werd maar eerst wettelijk op het gemeentehuis vóór de « maire » en minstens twee getuigen.

In het jaar III, 1795, werd de kieswet ingevoerd, maar het zou nog twee jaar duren alvorens ze werd toegepast.

De vroegere meier of burgemeester werd vervangen door een « maire ». Hij werd niet verkozen, doch benoemd door de Arrondissementscommissaris.

Evenals de te kiezen kandidaten moest hij de Franse taal machtig zijn en de hoogste belastingen betalen.

Om stemgerechtigde te zijn moest men :

— de leeftijd van 21 jaar hebben bereikt,
— de direkte belastingen hebben betaald,
— kunnen lezen en schrijven.

Er zullen niet veel Haaltenaren de eer hebben genoten aan deze verkiezing deel te nemen.

Op ongeveer 2300 inwoners waren er 1150 personen van het mannelijke geslacht ; hiervan zullen er ± 400 ouder zijn geweest dan 21 jaar. Van de 390 gezinnen waren er 1/3 behoeftigen die dus geen direkte belastingen konden betalen. Hiervan dienden er 130 gezinshoofden te worden afgeschreven, waardoor er dan nog ongeveer 270 overbleven. Deze moesten kunnen lezen en schrijven. In 1812 (dus 17 jaar later) noteerde de prefect dat bijna alle boeren ongeletterd waren. In 1866 (zeventig jaar later) waren er te Haaltert nog 53 % analfabeten. Een schatting van 20 % die aan deze voorwaarden voldeden zal niet overdreven zijn, of rond de vijftig personen die in de stemregisters werden ingeschreven. Hiervan gingen velen niet stemmen uit protest, omdat dit zoveel betekende als het regime goed keuren.

In de stad Antwerpen waren er maar 300 kiezers, te Aalst amper 70. De weinigen die gingen kiezen brachten hun stem uit op de naam van de kandidaat die bekend stond als tegenstander van de republiek. De uitslag was anti-republikeins en anti-frans. Het gevolg hiervan was dat sommige dorpen terug gingen naar het oude regime, de geestelijken droegen weer hun priesterklederen, de « decaden » werden niet meer opgevolgd en de zondag werd in eer hersteld, de benaming van « burger » werd opnieuw vervangen door « mijnheer », in sommige parochies werd de tiende terug ingevoerd en werden huwelijken alleen in de kerk voltrokken.

Het « Comité de Salut Public », dat beslist had dat Vlaanderen moest beroofd worden, had het zo grondig gedaan dat zelfs de Commissaris terugschrok voor de grote hongersnood die erop volgde. Hij verklaarde dat het departement der Schelde uitgeput was, de bevolking tot wanhoop gedreven en de helft noodlijdend. Dit laatste was wel een rekord. Vroeger was het hoogste aantal behoeftigen, die onderhouden werden door de « Armendis », 1/3 van de bevolking. De burgemeester Adriaan Ruyssinck vermeldt dat in 1801 Haaltert 1500 inwoners telde. In 1792 waren er nog 2300, dus in negen jaar tijd een vermindering van 800 zielen, een schrikwekkend aantal (wanneer men met beide Wereldoorlogen vergelijkt : 1914 - een bevolking van 4919, op het einde van de oorlog 4975 inwoners, of een winst van 56. In 1940 had Haaltert 5638 inwoners, in 1945, 5683, een aangroei van 45).

Zelfs in de afschuwelijke « Hongerjaren » 1846-1848 had ons dorp maar een ontvolking van 300 zielen. Men kan zich onmogelijk een idee vormen van het lijden, de ontbering en hongersnood die achter dit getal 800 schuilgaan.

Vóór dat de steenkool zijn intrede deed hadden veel huisgezinnen een eigen bosje dat hun het nodige brandhout verschafte. De armen gingen hout sprokkelen in de toen nog talrijke grote bossen of kregen brandstof uit die van de H.-Geesttafel. Maar in de 18e eeuw had de steenkool de houtvuren verdrongen, en Haaltert beschikte in 1732 nog maar over 30 ha bos. De Franse bezetters hadden praktisch alle vervoermiddelen opgeëist, zodat de bevoorrading van steenkool een nijpende kwestie werd. In de strengste winter der eeuw, 1795, werden de resterende bossen leeggehakt. Boeren en

bakkers weigerden hun graan en brood te verkopen voor de waardeloze assignaten. Er vormden zich uitgehongerde groepen landlopers en bedelaars, roversbenden gingen stelen waar wat te vinden was, winkels werden leeggeplunderd, hofsteden leeggeroofd, burgers bij wie gedacht werd goudgeld te zullen vinden, werden gemarteld door de voetenbranders. Niemand was nog veilig, reizende handelaars werden van hun geldbeurs en klederen beroofd. In Haaltert werd de « nachtwacht » ingericht om huizen en pachthoven te beschermen, maar wat konden ze uitrichten tegen deze uitgehongerde mensen die roofden en moordden om zelf in leven te blijven. Daarbij mochten ze zich niet bewapenen met vuurwapens, gezien deze bij de bezetter ingeleverd waren.

De gemeentebesturen werden verplicht voorraadschuren in te richten en weldadigheidshuizen te openen. Broodkaarten werden uitgedeeld, maar deze waren even waardeloos als de papieren assignaten. Bij gebrek aan graan werd een beperking ingevoerd op het brouwen van bier (in die jaren werd bier gebruikt bij het morgen- en avondeten, het verving in noodgevallen de melk bij kleine kinderen). De mensen stierven op straat van ontbering...

Toen de Republiek op 4 september werd opgeschrikt uit haar overwinningsroes door een staatsgreep der Franse Royalisten, trad men onverbiddelijk op tegen de clerus. De geestelijken moesten de eed afleggen aan de Republiek.

Wie weigerde werd verbannen naar het zouteiland Ré. De zondag werd opnieuw afgeschaft. De nationale feestdagen moesten gevierd worden, maar de feestelijkheden werden alleen bijgewoond door de gekazerneerde soldaten, fransgezinde burgers en kinderen die daartoe gedwongen werden. De tricolore kokarde moest weer gedragen worden, de huizen bevlagd met de Franse driekleur. De kledij van priesters en monniken werkte als een rode lap op een stier. De Fransen vonden het een ondraaglijk schandaal « de monnikspijen inde dorpen te zien rondwandelen » en « de onbeschaamdheid der priesters te moeten dulden, die met belgerinkel onder een zonnescherm en acht toortsen in volle dag de H. Teerspijs dragen aan zieken ».

Processies werden afgeschaft. De kloostergemeenten die zich niet bezig hielden met onderwijs of ziekenverzorging werden gesloten. Op 5 januari werden de geestelijken gedwongen zich bij het gemeentebestuur aan te bieden, hun naam, leeftijd, verblijfplaats, bestaansmiddelen en toekomstig beroep aan te geven, anders werden ze beschouwd als landlopers en gemene lieden en dienovereenkomstig behandeld en gestraft. De meeste geestelijken en monniken keerden naar hun ouderlijke woning terug, zoals hier in Haaltert E. H. Nicodemus van den Bruelle (frater Ludovicus) uit het klooster van de reguliere kanunniken te Melle. Hij ging inwonen bij zijn broeder de baljuw van Haaltert, Jan-Baptist van den Bruelle, de laatste burgemeester van het oude Regime op de hoeve nu bewoond door de familie Scheerlinck op de Houtmarkt, nu Kapellestraat.

Zo ook de E. H. Joannes Van Cromphout, fater Fredericus der Capucienen (denkelijk bij zijn familie in het « hof ten Haeze ». In 1805 werd deze laatste onderpastoor in zijn geboorteparochie. Gebeurlijk zullen beiden zich aangegeven hebben als landbouwers om niet te worden gerangschikt

als landloper ; het kan ook zijn dat ze in hun geboortehuis zijn ondergedoken.
Het aantal geestelijken dat door deze wet getroffen werd bedroeg rond de 10.000.

In 1797 werden de hierboven vermelde kerkgoederen verbeurd verklaard.

In hetzelfde jaar werd het kruis van de kerk neergehaald. Denkelijk zal dit een uiterst zwaar werk zijn geweest want, zoals in vele parochies geschiedde, trachtten de gelovigen dit te verhinderen door de kerkschenders bij hun werk te verblinden met talrijke spiegels in hun ogen te laten schijnen. In de maand september werd de kerk verzegeld en voor de erediensten, begrafenissen en plechtigheden gesloten. De « beslotentijd » begon. Waar de priesters, zoals hier in Haaltert, verbannen werden of ondergedoken waren, kwamen de gezinnen bijeen om de illusie van de H. Mis te scheppen door gezamenlijk te bidden. De H. Mis werd in het geheim gecelebreerd in een huis op de Brul en in de hoeve Van Cromphout-Roelandt bijzijden de Ekentstraat (vroeger Moscoustraat). In een alkoof is in de vloer een arduinen steen gemetseld, versierd met het Jerusalemkruis (een kruis in 't midden en een in iedere hoek).

Beelden aan de gevels der kerken werden weggehaald, vele veldkapellekens werden afgebroken. De huidige kapel aan het kerkhof werd verkocht « aengaende de andere plaatsen erkent onder kerke, is daer eene capelle die verkocht is tendent de maent floreal 7e jaar (maand mei 1799) ». De kapel werd aangekocht door Van Aelbroeck, een burger uit Gent, voor J.B. Muylaert van Haaltert. Denkelijk heeft deze de kapel aangekocht om ze van de ondergang te redden. Volgens overleveringen werd ze tijdelijk gebruikt als herberg, later werd ze eigendom van het Armbestuur, nadien aangekocht door de gemeente.

Wanneer men nagaat dat de meeste huidige kapellekens zijn gebouwd of herbouwd na de Franse Revolutie, ongeveer vanaf 1826, mogen we bijna met zekerheid aannemen dat gedurende het Franse bewind hier ook talrijke veldkapellekens zijn afgebroken. Meier Ruyssinck vernoemt er wel maar één dat verkocht is, maar wat is er met de andere gebeurd ?

De kruisbeelden langs wegen en kruisbanen werden verbrijzeld. Het is wel eigenaardig dat daar waar de « Sansculotten » niet hebben huisgehouden (zoals in Duitsland en Oostenrijk) men heden nog zovele oude kalvaries aantreft, en dat hier in het eens zo kristelijke Vlaanderen er praktisch geen meer te vinden zijn. Men mag veronderstellen dat ze ook in de « beslotentijd » vernield zijn geworden.

In 1796 werd bekend gemaakt dat diegenen die de Franse taal niet machtig waren, niet bekwaam waren om hun ambt uit te oefenen en moesten vervangen worden. Ook hier in Haaltert werd alles in het Frans opgesteld. Zelfs in 1907 werden geschreven mededelingen in deze volksvreemde taal van de gemeente naar provincie en staat verstuurd.

Op 3 september 1798 werd de conscriptie ingevoerd. Hierdoor ontstond de « Boerenkrijg ». De « brigands » hadden een leiderswoord en vlag nodig. Ze

kozen de kleuren van Oostenrijk « wit en rood », op een witte vlag werd een rood kruis geborduurd of geschilderd. Als leidersleuze refereerden ze naar de eens zo gehate keizer van Oostenrijk, en riepen wanneer ze Aalst wilden veroveren : « Leve de keizer ». Ze bewapenden zich met jachtgeweren (die eens gediend hadden om ten strijde te trekken bij de Brabantse Omwenteling), hooivorken, rieken, zeisen en messen. Om zich te beschermen tegen geweerkogels en kanonvuur speldden ze op hun kielen beeltenissen van heiligen.

Op 21 oktober, om 4 uur in de morgen, waren boerenkrijgers de stad Dendermonde binnengedrongen, vernielden de vrijheidsboom, sloegen de meubelen stuk in de woning van de ontvanger der domeinen, namen het geld en staken de registers met de namen van de opgeroepen jongelingen in brand.

De commissaris van het uitvoerend bewind te Aalst bracht het voornaamste stadsarchief in veiligheid, stuurde een proclamatie tot de bevolking waarin deze werd opgeroepen om de stad tegen de brigands te verdedigen. Slechts een vijftigtal burgers gaven gehoor aan deze oproep. Ze kregen geweren en munitie en met het herkenningswoord « Brutus et Guillaume Tell » trokken ze de wacht op. Verkenners werden naar de omliggende gemeenten gestuurd. Deze meldden dat de brigands zich in de omstreken van Aalst ophielden. Verscheidene verdachte personen werden aangehouden. Patrouilles te paard doorkruisten de omliggende dorpen. De boeren hielden zich schuil te Mere, Erpe, Nieuwerkerken en Haaltert. Op 26 oktober drongen 300 verzetsstrijders, toegejuicht door de Aalstenaars, de stad binnen onder de leiding van een gewezen Oostenrijks soldaat De Troch, die te Ninove het beroep van ezeldrijver uitoefende. Hevig geweervuur dwong hen echter door de meersen de vlucht te nemen. De stad kreeg versterking van een Franse kolonne met twee kanonnen, maar deze moesten 's anderendaags oprukken naar Mechelen waar de boerenkrijgers de stad hadden ingenomen. Een ijlbode werd om versterking naar Gent gestuurd. De toestand was bedenkelijk. De verdediging van de stad was toevertrouwd aan slechts 70 fransgezinde vrijwilligers en enkele gendarmen. Een paar dagen later verzamelden de opstandelingen zich opnieuw. Te Ninove vernielden ze eerst nog de Vrijheidsboom en verbrandden de gemeentearchieven. Rond de middag drongen ze via de voormalige Zoutstraatpoort Aalst binnen onder herhaald geroep van « Leve de Keizer » en « Weg met de dwingelanden ». De leden van de municipaliteit vielen opgeschrikt de « brigands » aan. Deze laatsten waren zo verrast dat ze in allerijl de aftocht bliezen en de stad verlieten in de richting van de St.-Jobskapel, verscheidene doden en geweren achterlatend. Drie man, waaronder hun bevelhebber, vielen in de handen van de vrijwilligers.

Een nieuw en dringend verzoek der Aalsterse municipaliteit om krijgsvolk te bekomen, werd 's anderendaags met een compagnie voetvolk beantwoord.

Men was ervan overtuigd dat de opstandelingen het bij twee mislukte pogingen niet zouden laten. Er werd een « Arrête » afgekondigd ; in het Frans natuurlijk.

— In de stad mochten geen vreemdelingen meer binnen ; ook de inwoners zelf mochten deze niet verlaten, anders zou er op hen geschoten worden.

— Het was verboden te blijven stilstaan op de Grote Markt of in de aanpalende straten.

— Het was verboden met meer dan twee personen samen op straat te komen.

— De huisdeuren moesten gesloten blijven. Degenen die dit bevel niet nakwamen zouden onderworpen worden aan het « Standgerecht ».

Dit was erger dan een staat van beleg ; de boerenkrijgers deden dan ook geen poging meer om Aalst in te nemen. De Centrale administratie te Gent stuurde een pluimpje aan de Aalsterse bewindvoerder voor zijn moed en wijs beleid. Zijn republikeinse trouw werd rechtstreeks naar Parijs overgebriefd, en men nodigde hem vriendelijk doch dringend uit de gevangen sukkelaars aan de krijgsbevelhebber te Gent over te leveren. Aan mekaar gebonden werden ze te voet naar de hoofdstad van het departement « de Schelde » gesleurd.

Voor méér over de Boerenkrijg te Haaltert verwijzen we naar het 1ste deel van de « Geschiedenis van Haaltert ».

De Vlamingen die de Republiek door het Directoire hadden leren kennen hoopten en baden om ervan verlost te worden. En het wonder geschiedde.

De staatsgreep van 18 Brumaire (23 september) werd dan ook als een verlossing begroet. Napoleon deed zijn intrede, doch hun lijdensweg was nog niet ten einde...

De Franse Revolutie blijkt een weerslag gehad te hebben op de godsdienstpraktijk. In 1848 waren er al 14 personen die verzuimden hun pasen te houden. In onze moderne tijd lijkt dat een gewoon iets, maar een paar honderd jaar geleden werd een man die in onmin leefde met zijn broeder en hierdoor zijn pasen niet kon houden, in de dekanale bezoeken van 1592 speciaal genoemd. Zo ook degenen die hun paasbiecht in een vreemde parochie (tegen het kerkelijk voorschrift in) volbrachten.

Onder Napoleon kwamen onze voorouders van de regen in de drop. De verfransingswoede werd in alle hevigheid doorgevoerd. De aangestelde bisschoppen waren Fransen, de hele administratie, tot in de kleinste dorpen, gebeurde in het Frans, het drukken van Nederlandstalige boeken werd door de prefect verboden, het Nederlands viel uiteen in dialecten. De mensen, in deze periode gevormd, zullen later tegen de taalwetten van koning Willem reageren en zo tot de Belgische revolutie gedreven worden.

De prefecten (provinciale gouverneurs) waren « keizers in klein formaat » ; het waren geboren Fransen en ze stonden hemelhoog boven de bevolking.

In het jaar 1800 werden er 50.000 jongelingen opgeroepen om voor Frankrijk te gaan vechten.
Alleen op het platteland gingen de priesters voort met het prediken in de Vlaamse taal.

Vlaanderen hoopte dat de Oostenrijkers hem zouden komen bevrijden, maar deze hoop verzwond door « de vrede van Luneville » — 9.2.1801 —, waarbij Oostenrijk definitief afzag van de Nederlanden.

In 1801 werd door het Concordaat de godsdienstvrede tijdelijk hersteld, er kwam een algemene opluchting onder de clerus. De kerk paste haar instellingen aan die van de staat aan. In de hoofdsteden der departementen werden de bisdommen opgericht, in de kantons een deken aangesteld. Kerken werden terug geopend, de kruisen sierden opnieuw de torens, geestelijken mochten hun priestergewaden dragen, processies trokken weer door velden en straten, in verrukking luisterde de bevolking naar het geluid der klokken, de verbannen priesters kwamen terug, « beëdigden en onbeëdigden » verzoenden zich.

Doch de onteigende goederen bleven een doorn in het oog der geestelijke overheid. Frankrijk verklaarde dat « de nationale eigendommen » (zwart goed), door in handen van de kopers over te gaan, onschendbaar geworden waren « en dat de regering ze evenmin zou terug geven dan dat Frankrijk ze aan de Bourbons zou schenken ». Doordat de Paus het concordaat had ondertekend en de in beslag genomen goederen geratificeerd, wisten de priesters dat ze voor een voldongen feit stonden. Maar de pastoor en de kerkfabriek van Haaltert legden zich bij deze maatregel niet neer.

Tengevolge van de organieke artikelen bij het concordaat tussen de kerk en Napoleon waren de « provisores » vervangen door de kerkfabriek. De leden van de kerkfabriek van Haaltert zetten, onder leiding van de pastoor, tevergeefs een aktie in tot terugvordering van hun verbeurde goederen. Op een schrijven van de kerkfabriek, op datum van 8 Germinal van het jaar XII (1804) antwoordde de prefect van het Scheldedepartement op 9 Pluvial jaar XIII (29 mei 1805) dat de kerkgoederen van Haaltert aan het Erelegioen werden geschonken, vóór het verschijnen van het regeringsbesluit van 7 Thermidor jaar XI (1803) — waarbij de kerken werden hersteld in de eigendom van hun nog niet verkochte goederen —, en, alhoewel het Erelegioen er slechts bezit van nam op 12 Ventose jaar XII (1804), ze niet terug geschonken konden worden. De prefect meende dat slechts de nrs 13 en 26 van de goederenstaat (hun bezorgd op 27 Germinal j. XII), nl. een partij van 160 roeden een andere van 7 dagwand, naast het Rotstadveld, mogelijk nog niet werden verbeurd verklaard. Hiertoe dienden evenwel eerst inlichtingen ingewonnen te worden bij de ontvanger van de domeinen te Aalst, ten einde er zich van te vergewissen of beide partijen nog in het bezit waren van de regering.

Onder het Hollands Bestuur werden nieuwe pogingen gedaan tot terugvordering der kerkgoederen. Maar, spijts het dekreet van 7 Thermidor XI en het verzoek in 1817 tot koning Willem gericht, werden deze goederen bij Koninklijk Besluit van 19 augustus 1817 aangeslagen en tot domeingoederen verklaard. Tegen dit besluit werd op 10 oktober 1820 een nieuwe petitie gericht tot de koning der Nederlanden, waarbij de goederen, nog in handen van het domeinbestuur, werden teruggevraagd vooraleer eventueel verkocht te worden.

De kerkmeesters schreven o.a. « De reclamanten hebben zich voorzien bij

de heeren gedeputeerde staten der Provintie, ten eynde authorisatie te bekomen om te pleyten tegen het Domeynbestuur, waerop gezegde Heeren hebben beantwoord zeggende dat zij, alhoewel onze reclames stellig vindende, zich zonder macht dunkende te bevinden, aengezien uwe Majesteyt door zijn besluyte van 19 Oogstmaand 1817 aen zich gehouden hadde de kerke hunne reclames tegen het Domeyn aen te wijzen, of dezelve ingeval zij aen zijn Majesteit minder stellig mogten voorkomen, ter kennis der rechtbanken ten bewijzen. En hebben ons gezegde Heeren gelast onze toevlugt OPNIEUW tot uwe Majesteit zelve te nemen. 't Gene de Reclamanten met drift en eerbied doen... » (Par. Arch. Haaltert).

In gevolge de wet van 27 december 1822 en het K.B. van 16 oktober 1824, volgde de openbare verkoping door notaris De Vis, te Aalst op 22 augustus 1825.

Na 1831 werd deze aktie zonder gevolg hervat. Op 26 mei 1839 werd een verzoekschrift gestuurd aan de Goeverneur van Oost-Vlaanderen : nu een commissie is samengesteld « tot een definitieve liquidatie van België en Holland » die op het punt staat naar Utrecht te vertrekken, dringt het kerkfabriek nogmaals aan om te bekomen « het montant hunner verkochte kerkgoederen, bestaende in 15 Ha. 23 a. 11 ca. 50 ma. (12 bunders, 1 dagwand, 50 roeden Aelstersche maet) welke omtrent 90 tot 100.000 fr hebben opgebracht » (huidige munt 7 à 8 miljoen fr).

Al de argumenten werden opnieuw opgehaald evenals het antwoord van koning Willem : « men kan daer niet intreden » (1820) waarop de domeingoederen werden verkocht. De leden van de kerkraad vonden dit « onregtveerdig ». Een brief in het Frans op gesteld van 15 december 1841, vanwege het ministerie van financies, deelt mee, dat de vraag van de kerkfabriek wordt afgewezen, gezien het rapport van de direkteur van Registratie en Domeinen van Gent (23 november 1841), die zich hierbij steunt op verschillende wetten en besluiten uit het Franse Keizerrijk, evenals op een K.B. van 26 december 1816 en 2 februari 1823.

In 1851 had de kerkfabriek er nog niet van afgezien recht te vorderen. Ze werd hierin gesteund door Kanunnik Andries, evenwel zonder succes.

Een andere geldkwestie uit de Revolutionaire periode was eveneens nog hangende in 1835. De kerkfabriek bezat wettelijk het recht de pachten te innen op de Kapittelgoederen tot « Kerstavond 1797 » maar de pachters weigerden te betalen, al waren ze hiertoe verplicht door de wereldlijke en kerkelijke overheid. De kerkrechten bedroegen 7.833,08 fr. Werd tot begin 1834 afgezien rechtsvervolging in te spannen tegen de talrijke weigeraars, « die in geweten tegenover God verplicht zijn », in juni van hetzelfde jaar werd Dr J. B. Schouppe door de kerkfabriek gelast « de goeden van het gewezen kapittel » volgens K.B. van 7 januari 1834 « te ontvangen wat kan worden ontvangen ». Deze reklamatieakt werd gepasseerd voor notaris G. Breckpot te Haaltert, op 11 april 1834. Op 21 juli volgde een tweede akt over dezelfde zaak. In oktober besliste de kerkraad dat « al wie schuldig is moet betaald worden vóór 1 maart 1835 of zal vervolgd worden ».

Op 5 juli 1835 kwam de kerkfabriek op haar beslissing terug en zag af van iedere rechtsvervolging tegenover de nog schuldige pachters, omwille der

proceskosten. Dit besluit werd door de Bisschoppelijke Raad, op 19 augustus 1835, « volkomen » goedgekeurd als « zeer wijs en voorzichtig ».

De kerk van Haaltert was aldus, in tegenstelling met de meeste andere kerken, volledig van haar goederen, die zij vooral vóór de 17e eeuw had verworven, beroofd. Slechts een paar legaten werden haar gedurende de 19e eeuw geschonken. (Parochiale Geschiedenis J. De Brouwer blz 24 en 25)

De Haaltertse boeren, die in de tijd gezwicht waren voor de banvloek der geestelijke overheid aan de kopers van « zwart goed », visten achter het net. Vreemde en machtige personen, meestal uit Gent en Aalst, werden voortaan hun meesters. En, zoals het vroeger de gewoonte was, wanneer ze aan de pastoor de huur der landerijen gingen vereffenen, ganzen of kiekens als « zenne » te schenken, moesten ze nu hetzelfde doen aan onbekende eigenaars die daarbij, door de prijsstijging der gronden, de pachten verhoogden.

Onder het Keizerrijk werden de oude landmaten afgeschaft. Geen dagwanden, bunders of roeden meer. Deze laatste verschilden van dorp tot dorp, zoals nu nog in gebruik (dit vond zijn oorsprong in de lengte van de « roede » van de baljuw). Officieel werden het vierkante meters, aren en hectaren. Het metrisch stelsel voor maten, gewichten en munten werd ingevoerd, zoals het heden nog in werking is.

In 1804 heerste in Haaltert de vreselijke dysenterie (hevige darmontsteking met bloedloop). Deze ziekte maakte vele slachtoffers, zodat hele gezinnen eraan ten onder gingen.

Maar ook de economische krisis deed zich voelen. Engeland, de oude vijand van Frankrijk, blokkeerde de kust zodat de vissersvloot lag te rotten in de dokken van Nieuwpoort en Oostende ; de Schelde werd afgegrendeld. Alhoewel Vlaanderen officieel Frankrijk was, mochten de inwoners buiten de oude staatsgrenzen geen handel te drijven. Door de oorlog tegen Spanje had Vlaanderen zijn vroeger textielafzetgebied verloren, de weefnijverheid lag lam. In 1808 vertiendubbelde de belasting.

Toen Napoleon paus Pius VII arresteerde, kwam er verzet in de Kerk. De pastoors waren tot dan toe, door hun Franse bisschoppen, verplicht bij de kleinste overwinning van de Keizerlijke legers en ten teken van dank, het Te Deum in de kerken te laten weergalmen. De oversten van het Mechelse seminarie, die in 1804 beweerden dat « Napoleon door God gezonden was », moesten hun meningen herzien. De grote keizer werd klein in zijn daden. Over de sermoenen in de kerk moest verslag worden uitgebracht, onder zijn dwang werd een « Keizerlijke Catechismus » uitgegeven. In de litanie liet hij inlassen « Heilige Napoleon, wij bidden U verhoor ons ».
Het werd nu een burgerlijke inquisitie, overal wemelde het van spionnen. De dorpspastoors zetten de opgeroepen jongelingen aan tot vaandelvlucht, Napoleon reageerde hierop met vervroegde lichtingen. In het jaar 1810 moest het land 110.000 soldaten leveren. In 1813 steeg dit getal tot 160.000.

Er werden klopjachten ingericht door de Marechaussees die de dorpen doorkruisten en in de velden het wassende koren vertrapten op zoek naar onder-

gedokenen en dienstweigeraars. Wee de ouders wiens zoon zich hieraan schuldig maakte. Er werd zelfs jacht gemaakt op hun verloofden, die werden gearresteerd tot hun geliefde zich aanmeldde.
Pastoors en burgemeesters werden verplicht hun zedelijk en wettelijk gezag ten dienste te stellen van het leger, wat ze meestal niet deden.

Er deden zich eigenaardige verschijnselen voor. Te Meldert beweerde men dat de H. Maagd van haar troon was gestapt om de klokken te luiden bij het verschijnen van de « mobiele colonne ».

« Het lichaam behoort toe aan de keizer » was niet alleen een leuze maar ook de barre werkelijkheid. Vele jongelingen gingen over tot zelfverminking om aan de dienstplicht te ontsnappen. Ze sneden hun duimen af, of trokken hun tanden uit, zodat ze de geweerpatronen niet meer konden afbijten bij het laden van hun vuurwapen. Ze oefenden zich zolang in het scheelkijken tot het een werkelijk ooggebrek werd. Wanneer deze zelfverminking kon bewezen worden wachtte hen de dood met de kogel.

In een buurtgemeente had een dienstweigeraar zich verborgen gehouden bij zijn familie. Aan de opsporingsdienst deelden de ouders mede dat hij sinds lang van huis was weggegaan. Op zekere dag werd hij in zijn schuiloord zwaar ziek. Men bracht hem op een kar, overdekt met hooi, naar huis. Dezelfde nacht overleed hij. De radeloze ouders wisten niet wat aan te vangen. Lieten ze hem kerkelijk begraven dan werden ze aangehouden als medeplichtig. In het holst van de nacht hebben ze hem ver van huis op een veldweg gelegd. De Fransen stelden een onderzoek in, maar al wie het wisten zwegen als een graf. Ze gaven het lichaam vrij. De pastoor, die op de hoogte werd gebracht, gaf hem een kerkelijk begrafenis, zodat hij in gewijde aarde begraven werd.

Uit deze tijd nog de volgende anecdote, welke mij verteld werd door mijn grootoom : Een Haaltenaar was in 1810 soldaat. In Rusland krijgsgevangene gemaakt, keerde hij pas in 1822 naar huis terug, toen Vlaanderen reeds zeven jaar geregeerd werd door Willem I en Napoleon reeds gestorven was.

Hij was te voet uit Rusland gekomen, had zich « wel honderd keer » als knecht verhuurd om in leven te blijven en toen hij thuis kwam was zijn gewezen lief voor de tweede keer getrouwd.

Een Engelse officier die vóór de « Slag van Waterloo » in de omstreken van Haaltert gelogeerd was, geeft een korte beschrijving van de Vlaamse arbeider.

In tegenstelling met de wel doorvoede Engelse soldaten, treft hem de bleke, grauwe gelaatskleur der boerenarbeiders. Gehuld in een ruwe en eenvoudige kleding, vuile, zwart gekleurde boerenkielen, thuis gesponnen van grove draad en een katoenen slaapmuts op het hoofd. Houten schoenen (kloeffen) aan de voeten. Grof gevoed en gekleed. Verstandelijk niet hoog ontwikkeld zijn het goede ondergeschikten, eerbiedig, bijna kruipend voor hun meerderen of voor dezen die zich als zodanig uitgaven.

Enkele dagen vóór het gevecht te Waterloo, verbleven hier Engelse, Nederlandse en Pruisische legers, waaronder ook talrijke Vlamingen. In de nacht van 15 op 16 juni kregen allen het bevel op te rukken naar het zuiden van Brussel. Op 18 juni had de beroemde veldslag plaats. De nederlaag van Napoleon werd hier, zoals elders, op gejuich onthaald.

De Fransen hadden van onze dorpsgenoten geen Fransen kunnen maken, maar later zou in de steden, bij de hogere geestelijke en burgerlijke overheid, het Franse zaad ontkiemen.

PAROCHIALE GESCHIEDENIS ONDER DE FRANSE REVOLUTIE

Drie pastoors zijn gedurende de Franse Revolutie verbannen geworden.

Het begon met pastoor Jan Jozef Van Keerbergen, geboren te Brussel op 1 augustus 1751. Hij weigerde de eed van trouw aan de Republiek af te leggen.

Zijn miserie begon toen hij in 1794 600 gulden en in 1795 nog eens 464 gulden aan de Franse bezetter moest betalen. In 1796 werden de kerkelijke goederen verbeurd verklaard. Zijn inkomen onder de vorm van « tiende », werd afgeschaft. In het begin van het jaar 1798 werd hij aangehouden en te Gent opgesloten op 14 Pluviose jaar VI (6 maart) veroordeeld tot deportatie. In 1801 in vrijheid gesteld.

Door zijn verbanning zal hij denkelijk gedacht hebben dat hij het recht had bevorderd te worden in de kerkelijke hiërarchie. In de oogstmaand van 1802 vroeg hij aan het bisdom om Haaltert als hoofdplaats van het distrikt aan te duiden in plaats van Herzele dat zo ver afgelegen was (denkelijk verwees hij, zoals het gemeentebestuur later, naar de slechte verbindingswegen). Als beloning voor zijn lijden werd hij in 1803 benoemd tot pastoor van St.-Maartens te Aalst en nog in hetzelfde jaar werd zijn wens vervuld ; hij werd benoemd tot deken van het dekenaat Aalst.

Hij was nog maar pas een jaar aangesteld als pastoor te Haaltert, toen er brand uitbrak in de kerktoren. Een zekere Jozef Willems kreeg als vergoeding voor de blussingswerken : « Op 10 sept. 1783 bet. aen Jozef Willems over het blussen van de toren te Haeltert - 24 gulden ».

Bij het herstel van de toren voorzag hij het koor van een houten zoldering en liet een nieuwe sakristie bouwen. Als bekroning werd er een vergulde haan op de torenspits geplaatst « bet. over het maecken en doen vergulden van den haen op den thoren 23 gulden 8 st. ».

Bij de veiling van de eigendommen (zwartgoed) van het afgeschafte Karthuizerklooster van St.-Martens Lierde (vroeger genaamd Maartens ten Bos) kocht de pastoor (waarschijnlijk door bemiddeling van een « stroman ») de prachtige houten muurbeschotten voor de parochiekerk voor 500 gulden. In

deze boiserie waren er 8 schilderijen verwerkt « staende in vermelde boiserie van het Carthuyserklooster 125 gulden ». Voor belasting, vervoer en plaatsen 136 gulden.

In 1790 bestelde hij een nieuwe preekstoel bij de meester-schrijnwerker J. Hofman uit Aalst. Dit zal wel een prachtig kunstwerk geweest zijn daar er ook een beeldhouwer aan te pas kwam « bet. 31 maert 1791 aen J.B. Bogaert, beeldhauder ter Aelst 226 flor. 17 st. 30 over beeldhauwerwerk aen de voornoemden predikstoel bij hem gesneden en gemaekt ». Een andere sculpteerde drie medaillons « bet. aen beeldhouwer De Coen over het snijden van 3 medailien dienende tot sieraed van de cuyp van denselven predictstoel 52 gulden 13 st. ». Verder « bet. 19 gulden 9 st. aen Niclaus Bedeaux, steenkapper voor eenen geslepen trap tot de preekstoel ». Aan de Mette uit Aalst werd nog eens 86 gulden betaald om de preekstoel ineen te steken. « over aeveringhe van schrijnhout ».

In zijn geheel kostte deze predikstoel 1150 gulden, dit was meer dan 1/4 van wat de bouw van een nieuwe pastorie had gekost, nl. 4063 gulden. Dit « curenhuys » werd afbetaald door de « tienden ».

Hij verrijkte de kerk met een nieuw tabernakel, 300 gulden. Er werd nog een nieuw ornament aangekocht voor 1100 gulden. Aan de ingang van de kerk werden twee steunpilaren opgetrokken.

Dat het leven van deze priester niet zonder verdienste is geweest blijkt uit de waardering van de kerkfabriek, die bij zijn overlijden in 1808 besliste hem op de kosten van de kerk een eeuwigdurend jaargetijde te schenken.

Het moet voor deze ijverige priester wel pijnlijk geweest zijn toen hij zijn kerk terug zag in 1802, toen meier Ruyssinck in datzelfde jaar neerpende « Onze kerk is in eenen sobere en allerslegsten staet, self dat op 3 differente plaetsen het water komt te loopen soo langst het dak als de mueren ».

**
*

Egidius Guliëlmus De Crick, geboren te Geraardsbergen op 16 december 1751 volgde pastoor Van Keerbergen op, op 14 januari 1803. Deze pastoor was een gewezen monnik van de afgeschafte St.-Andriaansabdij te Geraardsbergen (het gebouw van deze afgeschafte abdij heeft de Franse Revolutie overleeft ; het loont de moeite het te gaan bezichtigen, het prachtige rijke interieur bevindt zich nog in zijn oorspronkelijke staat).

Ook hij weigerde te gehoorzamen aan de Republiek ; wel legde hij op 8 Nivose jaar XI (30 december 1803), in de katedraal te Gent, de eed van trouw af aan het Keizerrijk.

In 1798 werd hij door de Fransen aangehouden en op 16 november te Rochefort ingescheept naar het eiland Ré om in de zoutwinning tewerkgesteld te worden, alwaar hij in ballingschap verbleef tot 21 februari 1800.

Te Haaltert trof hij een vervallen kerk aan. Hij werd terzijde gestaan door een onderpastoor die net als hij monnik was geweest in de afgeschafte abdij.

De gemeente had in 1804 2050 inwoners.

In het jaar 1804 brak, zoals hierboven vermeld, een epidemie uit. Deze monnikenpastoor wijdde zich geheel aan de verzorging van de ongelukkige zieken. Hoeveel slachtoffers deze dysenterie eiste is niet geweten, maar wél is bekend dat beide geestelijken hun menslievendheid moesten bekopen met de dood.

De ernst van deze ziekte komt ook tot uiting in een schrijven van de opvolger van pastoor De Crick, die aan de bisschop de toelating vraagt in « stilte » de zieken te mogen gaan berechten (in die tijd werd de H. Teerspijs plechtig, onder de processiehemel, vergezeld door verschillende kaarsendragers, voorafgegaan door misdienaars met kruis, belgerinkel en wierookvat, naar de zieke gedragen). Tevens vroeg hij hem onverwijld een onderpastoor te sturen daar hij anders onder de last moest bezwijken.

Hij schonk aan de kerk allerlei voorwerpen voortkomende uit de afgeschafte abdij. O.a. twee rode kazuifels waarvan één in roze zijde (die heden nog in de kerk bewaard wordt). Zes kanten alben, een kleed met mantel van O.L.Vr. « met een zilvere blommen omzet en een gaude blom op de borste ».

Hij gaf dit in ruil voor twee eeuwigdurende jaargetijden voor hem en zijn zuster Francisca de Crick.

Aan het Armbureel schonk hij een obligatie ter waarde van 257 gulden 14 cent. Tot in 1825 was er nog steeds een proces aanhangig dat in het verslag van het Gemeentebestuur vermeld wordt.

6-5-1825 Het Armbestuur procedeert tegen Joanna Catharine Herremans voor een obligatie van 257 gulden en 14 cent, voortkomende van de voormalige abdij van Geraardsbergen, geschonken door de heer Jacobus, monnik bij gezegde abdij, aan de heer Crick, desservitor te Haaaltert en door deze nagelaten aan zijn universele arfgenamen, de kerk en de armen van Haaltert.

Het armbestuur heeft dan ook het pleit gewonnen.

**
*

Magister Jozef van den Eynde, geboren te Brussel op 10 oktober 1758, werd hier als pastoor aangesteld op 6 december 1810. Achtendertig jaar zou hij deze taak waarnemen. Hij was een man « sterk naar geest en lichaam » en wou met de Fransen en de revolutionaire complementen, zoals het dragen van de fameuze kokarde, geen uitstaans hebben. Hij dook onder in Duitsland en na een jaar voortvluchtigheid kwam hij terug maar had geen vaste woonst meer. Denkelijk om niet te worden gerangschikt als landloper bediende hij verschillende parochies en pas na een vijfjarige zwerftocht werd hij pastoor benoemd in Waarbeke. Dit was in het jaar 1800.

Hij heeft geleefd onder 6 verschillende bestuursregimes.

— Onder keizerin Maria-Theresia (1740-1780)
— Onder keizer Jozef II (1780-1790)
— De Franse Republiek (1792-1799)
— Napoleon (1799-1814)
— Willem I (1815-1830)
— Leopold I (1831)

Hij « versleet » 10 onderpastoors en werd 90 jaar oud. Hij was gekend als iemand « die leidde met een ijzeren hand », nogal vlug dreigde met vervolging. Dat moesten ook zij die zonder toelating op het oksaal kwamen ondervinden. Gezien er klachten waren nopens het oksaal besliste hij op 27 januari 1838 het volgende :

1) Alleen de koster, zangers en blaasbalgbediener zijn toegelaten.

2) Men zal een slot op de deur maken, waarvan de koster de sleutel zal bezitten.

3) Desnoods zal men de ongewensten rechterlijk vervolgen.

Voorheen was het de gewoonte dat beide geslachten in de kerk door elkaar zaten (zoals dat sinds enkele jaren terug in voege is).

In november 1842 nam de kerkfabriek volgende beslissing : « Het mansvolk moet van vrouwvolk gescheiden worden, waar het sinds jaren het gebruik is dooreen te staan en te zitten. Dit besluit wordt toegepast vanaf 27 nov. 1842 : de mannen St.-Laurentiuspand + 1/2 van de middenbeuk ; de vrouwen O.L.Vrouwpand + 1/2 van de middenbeuk. Tussen beiden een scheiding van twee blauwe steenen ».

En opnieuw is er sprake van vervolging van de « tegenstrevers ».

In 1827 besliste de kerkraad een grote klok te laten gieten en later de twee bestaande klokken te laten hergieten. Met de klokspijs van deze twee klokken, met het geld van de kerk (de rekening sloot met een batig saldo van 1064 gulden) en door een omhaling bij de parochianen, zou men twee klokken laten gieten ; één van 700 pond (± 350 kgr.) en één van 900 pond (± 450 kgr.). De omhaling bracht niet het gewenste geld op en dat viel niet in de smaak van de pastoor. Moest hij het wijten aan de invloed van het Hollands bestuur of was er politiek mee gemoeid, men zal het nooit weten.

Maar feit is dat er in Haaltert toen twe partijen waren : de Katholieken en de Liberalen.

Op de eerste zondag van juli 1827 besloot de kerkraad : « ten einde te beraadslagen wegens dusdanige personen die in het bekostigen der groote klok niet willen geven hebben, en ook anderen die volgens hun fortuin niet gegeven hebben werd besloten : 1) De kleine klok zal gratis luiden voor alle inwoners. 2) De twee klokken zullen gezamenlijk gratis luiden voor degenen

die geheel hun aandeel volgens de verdeelstaat betaald hebben (berekend op de plaatselijke belastingen). 3) Die hieraan (2)) niet voldoen zullen betalen volgens tarief (wat maar rechtvaardig was).

Vermoedelijk zal een zekere J. Bapt. van den Bruele, die een eigen gestoelte had in de kerk, het nodige geld niet gegeven hebben voor de klokken of was hij Liberaal getint, in ieder geval werd er besloten « het gestoelte van Dhr. van den Bruele, dat aan het altaar belemmering brengt, weg te doen bij zijn overlijden ». Het werd uitgevoerd in december 1829. Dit zal niet geweest zijn om de discriminatie weg te werken, want jaren later werd aan Maria De Wolf de toestemming gegeven tot het plaatsen van een gestoelte in het koor voor de prijs van 3000 fr.

In 1828 werd een overeenkomst afgesloten met de klokkengieter James Bastien te Damblaine (departement de Vogues) die zijn intrek verlangde te nemen bij Bernard van Landuyt, herbergier te Haaltert (nu woonst apotheker Beelaert).

Dit doet wel veronderstellen dat de klokken ter plaatse werden gegoten, vermits de rekening afzonderlijk vermeldt : 91 gulden over het hangen van deze klokken en verder betaald aan J. Bastien 1039 gulden + 438 gulden en 57 cent, dit laatste een jaar later, of samen 1.478 gulden. Gezien men niet over voldoende geld beschikte werden twee van de vijf zilveren kelken, eigendom van de kerk, verkocht « d'ene ter waerde van 79 gulden 88 cent en d'ander van 64 gulden ».

Naast bestellingen, herstellingen en opknappingswerk werd er een plan voorgelegd om de kerk te vergroten met 178 m2, gezien de huidige kerk te klein werd voor een bevolking van 3500 zielen (jaar 1837). Deze verbouwingskosten bedroegen 33.745,87 fr. Hierin waren ook begrepen : afbraak van het oksaal, orgel en orgelkast. Een omhaling onder de bevolking bracht 5000 fr. op, de kerkfabriek beschikte slechts over 1000 fr. De bestendige deputatie oordeelde dat een derde mis de moeilijkheden van plaatsgebrek zou oplossen, maar kende de « ijzersterke wil » van de pastoor niet, en de kerkraad wees deze oplossing van de hand, gezien de kerk slechts ruimte bood voor 2000 parochianen. Op 16 januari 1841 werd opnieuw aangedrongen, toen werd het plan toch doorgevoerd. De toelage van het Rijk en de Provincie beliep 10.600 fr. In november 1844 diende nog een schuld gedelgd van 5.373,08 fr. Er werd een toelage gevraagd aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, een jaar later een nieuw verzoek aan het Ministerie van Justitie, een derde verzoek aan de provincie gesteund door de gemeenteraad.

Al deze verzoeken werden afgewezen. De rest werd gedelgd door een lening.

In 1828 « over arbeidsloon van 't zagen van eikenhout voor den calvaire 5 gulden 78 cent (dit is het nu nog bestaande kruisbeeld dat uit de kerkbrand werd gered en nu rechtover de pastorie hangt : het is dus ongeveer 150 jaar oud). Verder wordt vermeld dat schilder P. de Pau uit Aalst voor het vernissen van kerkschilderijen « 5 fr. 't stuk = 45 fr. + voor het verdoeken, kuisschen en retoucheren ener schilderij 53 fr. ». Hieruit blijkt dat de kerk 9 schilderijen bezat.

De laatste jaren voor zijn dood stonden de pastoor nog heel wat beroeringen te wachten.

Sinds 1848 stemden de grenzen van het dorp niet meer overeen met deze van de parochie. In 1811 werd 's Gravenkerselaar afgescheiden van Mere en bij Haaltert gevoegd. Op 7 januari 1848 werd deze wijk parochiaal met Haaltert verenigd, terwijl Boekent er werd van afgescheiden en tot St.-Maartensparochie te Kerksken kwam te behoren.

De samenvoeging van 's Gravenkerselaar met Haaltert verliep naar de wens van de betrokken bevolking. Op 20 juni 1839, bij verandering van pastoor te Mere, werd door de inwoners van deze wijk tot de bisschop een verzoek gericht in die zin. (Op 29 oktober 1835 werd reeds een dergelijk verzoekschrift, met handtekeningen van de gezinshoofden van de 20 huisgezinnen van 's Gravenkerselaar, aan de deken overgemaakt. Het advies van de deken was ongunstig, gezien dit verzoek van de « ongeletterde, vrijpostige en opdringerige Egidius van den Steen uitgaat ». Temeer daar dit verzoek reeds vóór 20 jaar door Mgr de Broglie werd verworpen ; ten andere — beweerde de deken — de oude pastoor van Haaltert zou liever zijn parochie zien verkleinen dan vergroten ; hij vroeg aan de bisschop een strenge berisping voor Eg. van den Steen). De deken van Aalst, P. de Hert — gewezen pastoor van Mere — stelde op 23 juni 1839 tegen dit verzoek, dat reeds 3 of 4keer werd gedaan, een pleidooi op en stelde voor om, na de dood van de pastoor van Haaltert, 's Gravenkerselaar bij Kerksken te voegen.

De aanhechting van de wijk Boekent bij Kerksken bracht echter, gezien het verzet van een gedeelte van de bevolking, vele moeilijkheden mee, die in de brieven aan de bisschop natuurlijk werden opgeschroefd.

Zo is er, in een schrijven van 22 mei 1845, sprake van 800 à 1000 zielen, waar er in 1848 slechts 160 à 170 paashouders (personen boven de 12 jaar) werden geteld.

Op 6 maart 1840 komt deze kwestie voor de gemeenteraad van Haaltert. Deze schrijft hierover aan de bisschop « betreffende geruchten de Boekent van de parochie van Haaltert te scheiden en bij Kerksken te voegen ». Om die wijziging door te voeren zou men — inderdaad — het overlijden van de pastoor, die 83 jaar oud is, afwachten om « het schoonste en beste deel der inwoners onzer gemeente voor het geestelijke aen de aenpalende gemeente van Kerkxken aen te leggen ». Aldus zou de voorganger van Mgr J. F. van de Velde zich hebben uitgelaten. De gemeenteraad vreest dat, moest dit gebeuren, er gevaar bestaat dat de rust zou worden verstoord.

De gemeenteraad, gezien de « nieuwe geruchten de Boekent (800 à 1000 zielen) bij Kerkskens parochie aen te hechten », stuurde op 24 mei 1845 een nieuw schrijven aan de bisschop van Gent, waarin werd herinnerd aan de brief van 1840. Nog andere beweegredenen werden naar voren gebracht, nl. de schade voor de kerk die nog 8.665,76 fr. schuld had als gevolg van de vergroting : een vergroting die haar ruim genoeg had gemaakt voor 4000 inwoners ; daarbij wilden 9/10 van de mensen geen aanhechting bij Kerksken, want het gerucht bracht « eene uitzinnige verslagenheyd » onder

de bevolking. Om ook bij de bevolking een passende atmosfeer te scheppen tegen de aansluitingsaktie, werden bij de inwoners van de Boekent en Ekent — wat er schijnt op te wijzen dat ook deze laatste wijk niet buiten gevaar van annexatie was — handtekeningen ingezameld tegen de gebeurlijke aanhechting bij Kerksken.

De door de « annexisten » lang verbeide dood van pastoor Van den Eynde kwam op 5 januari 1845 en schonk dezen de gelegenheid om het voorbereide plan van aanhechting uit te werken.

Op 7 januari 1848 stuurde Mgr Delebcque een openbare brief « aen de Geestelijkheid en aen de geloovigen der parochien van Haeltert, Meire en Kerkxken, onder de dekenij van Aelst in ons bisdom ».

« ...Wanneer wij over drij jaren de parochien Haeltert en Kerkxken bezochten, hebben wij gemerkt dat het gehucht met name Bouckhaut, onderhoorig aen de kerk van Haeltert, van deze zo verre is afgelegen dat deszelfs bewooners zich doorgaens naer de diensten begeven in de kerk te Kerkxken, welke zij moeten voorbij gaen om, langs den Steenweg van Geeraardsbergen naer Aelst, tot de kerk van Haeltert te komen.

Van den anderen kant hebben wij bemerkt dat het gehucht 's Gravenkerselaer behoorende tot de gemeente Haeltert, schier op gelijken afstand is van de kerk van Haeltert en die van Meire, waeraen het is aengehecht, en dat de bevolking van dees gehucht weynig minder is dan die van Bouchaut.

Deze Toestand van zaken zooveel mogelijk willende verhelpen, en begeerende aan de bewooners van Bouchaut en 's Gravenkerselaer in hunne eygene parochiale kerk, volgens de inzigten onze Moeder der H. Kerk.

Wij hebben besloten en besluyten :

art. 1 De parochie Meire wordt beperkt binnen de palen van het burgerlijk grondgebied der gemeente van denzelfden naem ; het deel der gemeente dat tot andere omliggende parochien behoorde, wordt vereenigd met de parochie Meire.

art. 3 De parochie Kerkscken bestaet uyt het gansche grondgebied der gemeente van den zelfden naem en daerenboven uyt het gehucht Bouckhout behoorende tot de gemeente Haeltert. De wegen nrs. 35, nrs: 5 en nrs. 6 (op de atlas der wegen) dienen tot grenspalen tusschen deze twee parochien, zooals aangeduyd is op het plan aen der onze brieven vastgehecht.

art. 4 Deze schikkingen die verpligtende zullen wezen op den dag na deze verafkondiging zullen voorgelezen worden op den predikstoel in de kerken van Meire, Haeltert en Kerkscken den Zondag, 9 January en worden overgeschreven op den pastoreelen register der vermelde kerken.

Gegeven te Gent den 7 January 1848

Get + Ludovicus.

Hiermede was de kwestie evenwel nog niet van de baan. De ingezette agitatie zou verder gaan.

Hoe patetisch klinken de woorden (althans volgens een brief) van de negentigjarige stervende pastoor tot zijn onderpastoor : « Ach Mijnheer, wat zal er na mijne dood van mijne parochie geworden ? Ja, mij dunkt dat ik al voor mijne oogen zie hoe dat zij zal in wanorder komen. Mijne schapen, die ik nu al 38 jaren onder mijne kudde heb gehad en gevoed ten beste het mij mogelijk was met het woord Gods, hetwelk zij als raven uyt mijnen mond haelden, die zullen misschien na mijne dood verdeeld worden, waarvoor ik zooveel onheylen vrees ; ja het verkort bijna mijn leven (hij was 90) want ik zie het altijd voor mijn oogen ». Hierop stierf hij. Aldus schreef men aan de bisschop, er bijvoegende « als we overzien zulke schrikkelijke lasteringen en vervloekingen die er dagelijks over gesproken worden » dan zou zeker worden afgezien van de aanhechting van de inwoners van de Boekent bij Kerksken. In zover men geloof mag hechten aan een schrijven uit de eerste dagen van januari « was het een algemeen geschreeuw » ten teken van protest, wanneer de herderlijke brief op 9 januari werd voorgelezen op de preekstoel. Reeds op 10 januari sturen de inwoners van de Boekent een brief met handtekeningen aan de bisschop ; daarbij wordt opgekomen tegen de beslissing hen bij Kerksken te voegen en « waeraen ze zich nooyt met genoegen zullen onderwerpen ».

Op 13 januari schrijft Monseigneur aan de pastoor van Kerksken dat de genomen maatregel gehandhaafd blijft,... en hij de ogen dient te sluiten bij gebeurlijke overtredingen. Mgr oordeelt terecht dat het geestelijk welzijn deze schikkingen rechtvaardigt.

Op 20 februari 1848 sturen de inwoners van de aangehechte wijk een nieuwe brief met handtekeningen naar Gent, waarin te lezen staat dat slechts 3 van de 39 huisgezinnen bij Kerksken wensen aan te sluiten en dat van 13 kinderen, die hun eerste Communie moeten doen, slechts 3 bereid zijn deze te Kerksken te doen.

Nieuw offensief met handtekeningen van 9 april, waarbij het protest tegen de aanhechting bij Kerksken wordt herhaald, temeer gezien de bevolking van de Boekent met deze van Kerksken in ruzie leeft. Daarbij een bedreiging : 130 weigeren op hun nieuwe parochie hun Pasen te houden. Lukt het niet bij de bisschop zelf, dan zal men het langs een omweg beproeven.

Een lijst met handtekeningen wordt op 10 april gestuurd aan Vic. Generaal Sonneville, op wiens bemiddeling een beroep wordt gedaan.

Ook de kerkraad van Haaltert kiest nu voor het eerst openlijk stelling in deze kwestie en verzoekt, op 10 april, Monseigneur de toestand in het oude te herstellen en aldus de opstandigheid van het volk tegen te houden.

Op 13 april verleent de bisschop aan de inwoners van de Boekent de toelating hun Pasen te houden in hun vroegere parochie. De bevolking van deze wijk is hiermee evenwel niet voldaan, althans « de meerderheid der

bevolking, die 160 à 170 Paashouders telde » en op 3 mei schrijft men opnieuw aan de bisschop om de zaak der aanhechting ongedaan te maken.

Men smeekt en dreigt en is absoluut niet gesteld op « de pastoor van Kerksken, die de bisschop heeft belogen en bedrogen en gezegd had dat het de wens was van de bevolking bij Kerksken aan te sluiten ». Deze brief sluit met de groet « van al uwe schapen uit de wijk Boekent » die zich « als bannelingen » aanzien, gezien de verzoekschriften tot nog toe zonder gevolg bleven.

De inwoners geven niet op. In een nieuwe brief van 15 mei aan de bisschop bezweren ze hem dat zij « liever het leven zelf zouden verliezen, neen, zij vragen vergiffenis over hunne stoutmoedigheid, zij willen niet leven als met Haaltert en daer wagen ze hun leven voor » en sluiten, met een nieuwe aanval op de pastoor van Kerksken die zelfs « schimpwoorden spreekt over hen ». De bisschop tracht het volk tot bedaren te brengen en antwoordt dat alles is geschied om het zielewelzijn en niet onder druk van de pastoor van Kerksken.

De bevolking van de Boekent doet ook een beroep op de burgemeester van Haaltert opdat hij zijn invloed bij de bisschop zou laten gelden. Deze, Louis de Sadeleer, verzoekt, op 31 mei, Monseigneur op zijn besluit terug te komen, teneinde de rust in de gemeente te herstellen.

Mgr Delebecque moet niet onverschillig geweest zijn bij al deze moeilijkheden. Hij staat zelfs op het punt toe te geven, zoals blijkt uit een klad van een brief in antwoord aan de burgemeester : hij wil aan de verzuchtingen van de inwoners van de Boekent te gemoet komen zodra er een tweede onderpastoor, die zich vooral met de Katechismus op deze wijk zou gelasten, erkend werd en de gemeente bereid wordt gevonden een lokaal voor Katechismusonderricht ten dienste te stellen.

Vermoedelijk hebben andere invloeden de bisschop aan deze ontworpen brief doen verzaken. Want zijn antwoord aan de burgemeester is afwijzend wat betreft de maatregelen ongedaan te maken. Monseigneur schrijft : er aan te denken een kapel op te richten voor de wijken Boekent en 's Gravenkerselaar als een onafhankelijkheid van de parochie Haaltert. Dit plan zal evenwel niet tot uitvoering worden gebracht en mogelijk was het alleen bedoeld om na verloop van tijd de bevolking tot kalmte te brengen.

Op 2 juni dringen de inwoners van de Boekent nogmaals aan bij de bisschop om toch opnieuw bij Haaltert te komen... en los van Kerksken, waar ze worden belachelijk gemaakt door « spotliedjes die ze van hen komen zingen,onder aanwakkering van de pastoor van Kerksken ». De volkse humor spreekt dus ook reeds zijn woord mee en spaart zijn plagerijen niet voor hen die van de bisschoppelijke maatregel een levenskwestie maken.

Van 29 augustus bleef nog een brief bewaard die op hetzelfde aambeeld slaat en het op zeer volkse, patetische manier aan de bisschop voorstelt : « moeten wij misschien tot Kerxken gaan ? Neen, neen, dat de dood daer stond wij gaan ze liever te gemoet als daer moeten in toe te stemmen. Neen

het is vruchteloos. Kan. M. de Pastor van Kerkxken niet bestaan, wij hebben geen de minste pligt hem te onderhouden... »

Vermoedelijk bleef het niet bij dit laatste protest aan het adres van de bisschop van Gent. Maar ook hier bracht de tijd raad en werd de opgeroepen storm gestild, zodat tenslotte iedereen het natuurlijk is gaan vinden te behoren tot de parochie waar ze nu sinds jaar en dag hun zondagplicht vervullen. Sindsdien bleven de parochiegrenzen ongewijzigd.

Uit « Parochiale Geschiedenis van Haaltert », J. de Brouwer, blz. 10, 11, 12 en 13.

Inwoners van de wijk Boekent herinneren zich nog gegevens van toen. In die periode werd een zoontje geboren in het huisgezin X (de afstammelingen wonen er heden nog) doch de gelukkige ouders weigerden hun boorling in de parochiekerk Kerksken te laten dopen en vroegen aan pastoor Verschelden van de parochie Haaltert deze ceremonie te voltrekken. Gezien de wijk Boekent reeds officieel bij Kerksken was gevoegd, kon de pastoor aan hun vraag niet voldoen. De ouders lieten het dan zoals het was, hun spruit werd niet gedoopt. Toen het kind reeds 9 maanden oud was werd de pastoor van Heldergem door een buurvrouw verwittigd, dat het God geklaagd was dat in de Boekent een ongedoopt kind leefde. De pastoor liet er geen gras over groeien, ging naar de ouders en vroeg terloops welke doopnaam die gezonde nakomeling had. De ouders bekenden dat hij wel een naam had, maar geen doopnaam. De pastoor hakte de knoop door. In Haaltert mocht het niet en te Kerksken kon het niet, het werd te Heldergem boven de doopvont gehouden. Nog nooit werd er in de Boekent zo een doopfeest gevierd ; heel de wijk deed mee aan dit overwinningsfeest.

Zelfs nog heden brengt deze parochiewijziging strubbelingen mee. Alhoewel deze wijk geestelijk aan Kerksken behoort, zijn de inwoners officiële Haaltenaren. Wanneer een inwoner van deze wijk begraven wordt heeft de kerkdienst plaats in de kerk van Kerksken, sommigen worden begraven op het kerkhof van de gemeente Haaltert, doch wanneer de teraardebestelling geschiedt op het kerkhof van Kerksken (dat op Haalterts grondgebied ligt) moeten de inwoners van deze wijk 500 fr. betalen aan de gemeente Kerksken, vermits ze geen inwoners zijn van deze gemeente.

Een ander feit deed zich in deze periode voor (de hongerjaren 1846-48). De wijk had toen nog geen bestrating. In herfst en winter werden de wegen herschapen in een grote modderpoel, waarin men letterlijk kon verzinken en bij avond en nacht was het voor personen die met de streek niet bekend waren, levensgevaarlijk zich op die wegen te begeven. De inwoners konden er overheen met van de ene steen, die ze met dat doel daar gelegd hadden op de andere te springen. Dit ondervond « Boeskens Naten », een marskramer wonende op de Houtmarkt. Deze had volgens gewoonte, na zijn dagtaak, enkele glaasjes brandewijn gedronken. Het was valavond toen hij huiswaarts keerde. Op zeker ogenblik gleed hij in het kwelmbad en wat kij ook deed, hij raakte er maar niet uit. Op zijn hulpgeroep kwamen de inwoners naar buiten en hielpen hem uit zijn benarde toestand.

In de Hongerjaren stonden ten allen kante struikrovers op ; ook de Boekent werd niet gespaard. Er woonde daar een zekere « Bonte », hoofdman van een roversbende, die spotte met God en zijn gebod. Hij werd gehaat, maar nog meer gevreesd. Op zekere dag ontdekte men zijn lijk, doch het naaste buurtschap wilde deze rover en godslasteraar niet begraven, tot eindelijk enkele spitsbroeders zich over zijn stoffelijk overschot ontfermden. Hij werd op een slede gelegd, getrokken door manskracht. Ze kruisten de modderige Beernaert of Boekentstraat, kozen het wegeltje dat naar de kerk van Kerksken leidde, met als doel hem daar in het geheim te begraven, doch ze bleven steken in de modderige brei. Ze besloten dan maar niet verder te gaan en hem ter plaatse te begraven. Ze sneden twee twijgen van een Canadaboom en staken deze op zijn graf. De inwoners schuwden deze begraafplaats. De twijgen kregen in de lente bladeren en werden bomen, ze groeiden uit elkaar zodat ze een V vormden. De inwoners zagen in dit teken de eerste letter van het woord « Verdommenis ». Generaties later stondden de bomen er nog, de kinderen sprongen over deze mik, de ouders waarschuwden hen dat ze zouden bereden worden door Bonten's geest. In de Wereldoorlog I werden, bij gebrek aan brandstof, de bomen gedurende de nacht afgezaagd.

De plaats van Bonten's graf is nog terug te vinden. Wanneer men wandelt van uit de wijk Sint-Anna naar de Boekent, ziet men links een boomgaard omgeven door knotwilgen. Aan de straatweg staat een notelaar met een kapelletje op zijn stam. Op een meter daarvandaan ligt bendeleider Bonten begraven.

Toen Bonten nog leefde lag daar het veldwegeltje naar Kerksken. Ook dit heeft men verder gelegd, was het omwille van het graf ? Dat vertelt de geschiedenis niet.

ONDER KEIZER JOZEF

Met de ijzersterke 90-jarige pastoor Van Den Eynde zijn we reeds beland in de staat België. Maar onze voorouders hebben ook geleefd onder het Hollands bestuur.

In 1815 werd, door het verdrag van Wenen, de hereniging der Nederlanden een feit. Dit koninkrijk moest dienen als een bufferstaat tussen Frankrijk en Engeland. Dit deltagebied vormde een geografisch en taalkundig geheel, maar er lag een 200-jarige kloof tussen de tijd der 17 provinciën. Op godsdienstig gebied was deze staat verdeeld. In het Noorden overheerste het Calvinisme, in het Zuiden het Katholicisme. Het Noorden had slechts drie jaar onder het Franse juk geleefd, het Zuiden twintig jaar. Deze periode had hier de hogere geestelijkheid, de aristocratie, de adel en de ontwikkelde burgers geheel verfranst, en de fransonkundige Vlamingen werden aangezien als tweederangsburgers. Hierdoor zag het Noorden minachtend neer op het achterlijke Zuiden. Vanaf 1823 werd het Nederlands de officiële taal over heel Vlaanderen, Brabant en Brussel inbegrepen. De franstalige ambtenaren die het Nederlands niet machtig waren werden naar Wallonië overgeplaatst. In het leger en middelbaar onderwijs was, in tegenstelling met het Franse Bewind, de voertaal Nederlands. In 1828 kwam tussen de Liberalen en Katholieken het zo gezegde « Monsterverbond » tot stand.

De eersten dachten vooral aan de vrijheid van het geweten en de drukpers. De Katholieken aan de vrijheid van onderwijs en van de kerk tegenover de Staat. Om het verbond te breken deed Willem I toegevingen aan de Kerk, en aan de Liberalen werd de vrijheid van pers toegestaan.

Het metriek stelsel bleef van kracht, maar de lengte-eenheid werd « elle » genoemd, de decimeter « palm », de centimeter « duim », de millimeter « streep ».

In Haaltert ging alles zijn gewone gang. Niettegenstaande het metriek stelsel berekenden de boeren de uitgestrektheid van hun gronden nog altijd in bunders, dagwanden en roeden. De winkeliersters wogen hun kruideniers-waren nog steeds af in stenen en ponden. Het linnen en laken werden gemeten in ellen (65 cm) en niet in meters. Maar toch sakkerde men op Willem I, op de belastingen die hij legde op het slachten van dieren en het malen van graan.

Op 50 kgr tarwe werd 60 cent belastingen geïnd. Op rogge 45 cent, mout 28 cent en op 50 kgr witte bonen 20 cent. Maar de koning zal niet veel belastingsgelden in zijn schatkist hebben moeten opbergen. De Vlamingen waren hem te slim af en bij de komst van de Hollandse controleurs begon de mulder met de wieken van zijn windmolens te seinen dat de « garde » op komst was. Ze waren hem dan ook uren vooruit zodat, wanneer hij bij de maalder aanklopte, deze met een onschuldig gezicht verklaarde dat er niets te malen was, de bakkers en boeren hadden het reeds afgehaald en veilig verborgen. Was het om die reden dat Jan Baptist De Graeve in 1827 aan de gemeente van Haaltert een aanvraag indiende om een graanmolen afwisselend met wind en paarden te laten werken, zodat men niet kon zien wanneer er gemalen werd ?

Dit werd hem toegestaan. Maar de Haaltertse molenaars gingen met deze konkurrentie niet akkoord.

« Malen als er water of wind was en daarmee basta ». Denkelijk om de vrede en de rust in het dorp niet te verstoren, besloot het Schepencollege zijn uitspraak te herroepen, de moderne « paardenmolen » werd niet opgericht.

In 1820 op 5 juni werd Matthias De Rudder als burgemeester van Haaltert aangesteld. De gemeente had toen 2933 inwoners. Ook kreeg Haaltert zijn eerste notaris, Van Hymbeeck. In 1823 zat Haaltert zonder gemeentehuis. Tot laat in de middeleeuwen zetelde de vierschaar in de burcht « Het Schyvinck » bezijden de Achterstraat. Deze werd in 1775-76 afgebroken.

Daarna werd er vergaderd in de herberg « De Engel », hoek Kribbe-Steenweg. Later in het huidige gemeentehuis dat toebehoorde aan Juffrouw Schouppe. Wanneer het werd aangekocht door de familie de Saedeleer moest het gemeentebestuur verhuizen en huurde een kamer in de hofstede van Jozef Peleman, biertapper van beroep. De huurprijs bedroeg 15 gulden per jaar. Later werd de hoeve afgebroken en een herenhuis opgebouwd, thans nog bewoond door juffrouw Maria Peleman op de Hoogstraat.

In 1824 moest Haaltert, samen met Heldergem, een paard leveren. Hiervoor werd 259 gulden en 87 cent betaald. Onze vroede voorvaderen dachten het ter « helten » te doen of ieder de helft van de aankoopsom te laten vereffenen. Maar het gemeentebestuur van Heldergem dacht er anders over : iedere gemeente zou betalen volgens de bevolking, wat neerkwam op 6 cent per inwoner. Onze gemeente betaalde 189 gulden en Heldergem 70 gulden en 87 cent.

In hetzelfde jaar werd er toestemming verkregen tot het oprichten van een jaarlijkse markt. De datum werd vastgesteld op de 3de woensdag van oktober. De standplaats voor paarden vanaf het oude stampkot (waar zaden werden geplet voor het winnen van olie) van J.B. Van den Bruele tot aan de Kapelstraat. De varkens op het dorp rechtover de herberg « De Os » (nu eigendom van Paul Roelandt).

De kooplieden vanaf de grote ingang van het kerkhof tot aan de herberg

Joannes van Lierde (denkelijk nu woonst van Dr Goossens).

Later werd de jaarmarkt verlegd naar de 4de donderdag van dezelfde maand.

Het voorhof van de pastorie werd gekalseid voor de prijs van 57 gulden.

Op 25 maart 1825 werden de prijzen vastgesteld van tarwemeel :

Ongebuild 6 gulden 71 cent

Gebuild 7 gulden 34 cent

Voor masteluin (de helft tarwe en de helft rogge) 6 gulden 28 cent per mud. een mud = 78 pond of 39 kgr.

26 september 1825. Willem I bemoeide zich nogal in kerkelijke zaken en dit was ook zo in het gemeentebestuur. Een zekere Ignatius Redant wilde aan de kerkfabriek een zilveren kelk schenken in ruil voor het bekostigen van zijn lijkdienst en een eeuwig solemneel jaargetijde, maar hiervoor moest hij eerst de toestemming krijgen van de wereldlijke overheid. De kelk werd geschat op een waarde van 107 gulden en 85 cent en de heer Redant mocht gerust sterven, zijn wens zou vervuld worden.

En hiermee werd het jaar afgesloten.

In 1826 werd er denkelijk een reden gezocht om een vergadering te beleggen. In de warme junimaand nam de gemeenteraad een koen besluit : de « telaatkomers en achterblijvers » zouden voortaan een boete betalen van 4 cent. (Een veldarbeider verdiende toen tussen de 14 à 16 cent per dag.)

Op Kerstavond werd nog een vergadering belegd om te onderzoeken of de « korenpaardenmolen » mocht worden opgericht. En met deze twee vergaderingen en een verslag van drie regels hadden de sekretaris en de leden het werk verricht voor het jaar 1826.

In 1827 twee vergaderingen : in de maand mei werd er nogmaals gebekvecht omtrent het oprichten van een graan- en oliemolen, bij afwisseling met paarden of wind werkend.

Op 14 oktober werd besloten de « kerkhorloge te doen repareren », de voorziene onkosten werden geschat op 25 gulden, het werk uit te voeren door Joannus De Rijcke, horlogemaker te Haaltert.

Op 24 januari 1828 werd beslist dat het bestaande blusgereedschap dat bestond uit :

1 haak, 8 ellen lang, met touwen

2 haken van 6 ellen met touwen

4 ladders van verschillende lengten

1 dekkleed van 6 ellen (el is de lengte-eenheid van de elleboog 69 cm) voldoende was.

31 juli « Aanduiding der Gedeputeerde Staten van Mr De Rudder - Burgemeester aangesteld als dienstdoende sekretaris ».

25 juli Desiré Milo wordt aangesteld voor de 31 oktober 1828.

25 september in hetzelfde jaar benoemde Willem van Oranje Ed Milo in plaats van Desiré Milo die overleden was. Deze data laten vermoeden dat hij bij zijn benoeming is overleden.

3 januari 1828 benoemd tot raadsleden : F. Mertens, C. Arents en J. PH. Cooman,bij wederbenoeming tot assessor F. Mertens. Door Gedeputeerde Staten.

In het jaar 1829 wordt het gemeentebestuur in opschudding gebracht.

Op 10 februari telde Haaltert 3200 inwoners. Het gemeenteverslag vermeldt dat van « hoogerhand » er naar gestreefd wordt om verschillende gemeenten onder te brengen onder de gemeente Haaltert. (De fusie is dus geen modern verschijnsel.) Welke gemeenten het waren wordt niet vermeld, maar zeker zal Kerksken van de partij geweest zijn. In het Oude Regime vormden Haaltert en Kerksken een wereldlijk en kerkelijk bestuur. Ook Heldergem (cfr. het gezamenlijk leveren van een paard). Haaltert besluit niet in te gaan op dit voorstel en « protesteert hier hevig tegen ». « Aangezien Haaltert 3200 inwoners heeft en de omliggende gemeenten merkelijk kleiner zijn en moeilijk te bereiken, gezien de slechte verbindingswegen ». Dit laatste zal wel een smoesje geweest zijn wat Kerksken en Heldergem betreft. Vermoedelijk was het verzet te zoeken in het feit dat er in de « arme » gemeenten teveel noodlijdenden waren, en de gemeente moest zich toen zelf bedruipen.

Om in die tijd een vertrouwenspost in het Armbestuur waar te nemen, moest de kandidaat een « borgtocht » van 1000 gulden storten (dit was viermaal de jaarwedde van een onderpastoor), evenals de gemeenteontvanger die in 1830 800 gulden als borgsom moest betalen. Wanneer meerdere gemeenten bij Haaltert zouden gevoegd worden zouden deze bedragen verhoogd worden.

Op gemeentelijk vlak zou men af te rekenen hebben met vreemde kandidaten die in de gemeenteraad zouden zetelen. Het bleef dus bij het oude.

In hetzelfde jaar zullen er denkelijk veel branden hebben plaats gehad, want men besloot op 20 augustus het blusmateriaal uit te breiden. Er werden 25 emmers aangekocht « gemaekt van wijmen en gevoederd met zeykleed of ander geteerd lijnwaet » ; sommige hadden ook een lederen bedekking.

Houten emmers waren te zwaar en zouden bij blussingswerken vlug uiteen vallen ; ze konden ook ongelukken veroorzaken. Verder 2 touwen van 24 ellen met haken (deze hingen een 50-tal jaren geleden nog onder de hangar van de Gemeenteschool).

3 handbijlen, 2 fakkels en een dekkleed : samen 75 gulden. Wanneer er vroeger brandhaarden ontstonden klepte de Angelusklok met gejaagde snelheid, een rode vlag werd uit de kerktoren gestoken om de richting van de brand aan te wijzen. Gedurende de nacht werd deze vervangen door een rode lantaarn. Op de brandweer van Aalst moest men geen beroep doen, de inwoners moesten zich zelf redden.

DE STAAT BELGIË

Op 25 augustus, de feestdag van Willem I, werd in de Brusselse Muntschouwburg « La Muette de Portici » opgevoerd. Na het gezang « Amour sacré de la patrie, tu nous rendra la liberté » sloeg een groep heethoofden aan het plunderen en stak het huis van minister van Maanen in brand al roepende « Leve de vrijheid, Leve Napoleon, Leve Frankrijk » (in het Frans natuurlijk).

De mechanisatie had veel werklozen gemaakt, de slechte oogst had de broodprijs verdubbeld, de bevolking van de Brusselse achterbuurten, door ellende en honger gedreven, plunderden de winkels waar vlees en etenswaren werden verkocht. Na een paar dagen was alles rustig. Maar de koning, verrast door de woelingen te Brussel en in Wallonië, stuurde een leger van 6000 soldaten naar de Zuid-Nederlanden. De tegenpartij richtte barricaden op in de straten. Enkele notabelen suggereerden een scheiding tussen Noord en Zuid. Allerlei ongure personen kwamen vanuit Frankrijk om revolutie te maken, men bracht Frans geld in omloop, in de bierhuizen zongen ze de « Marseillaise », later de « Brabançonne » die in allerhaast in een Brussels café door Jenneval werd gecomponeerd.

Op 26 september stelde men een voorlopig bewind samen. Op 4 oktober werd de onafhankelijkheid van België afgekondigd, enkele dagen later riep het een nationaal Congres van 200 leden samen, te kiezen door 46.000 cynskiezers. Slechts 30.000 personen namen er aan deel.

De opstandelingen, aangevoerd door twee Franse generaals, veroverden Lier, Mechelen, later Borgerhout en Berchem. Op 27 oktober kwam het tot een wapenstilstand.

Kommentaren bij de oprichting van de nieuwbakken staat : « Gij zijt de ware kinderen van België, gisteren en vandaag hebt ge bewezen dat gij de vrijheid waardig zijt ».

Bij de Nederlanders : « Het schuim der natie heeft met binnenlands verraad in Zuid-Nederland een zetel van geweld en misdaad opgericht ».

De Grote Mogendheden waren door deze revolutionaire daad ten zeerste ontstemd. Alleen een samenloop van twee buitenlandse gebeurtenissen, de

Poolse opstand tegen Rusland en de benoeming in Engeland van een Liberale minister van Buitenlandse Zaken die de Belgische onafhankelijkheid genegen was, redde de Belgische Staat.

Op het platteland ging deze Belgische revolutie haast onopgemerkt voorbij.

Druppelsgewijs drongen de nieuwtjes in Haaltert door. De mensen wisten niet of ze moesten juichen of vloeken, ze stonden voor een voldongen feit, het leven ging zijn gewone gang. Alleen stak de dolle verfransingswoede de kop op. Het zaad van de Franse Revolutie en de heerschappij van Napoleon begonnen vruchten te dragen.

De verslagen van de gemeenteraad bleven even kort. Alleen is het nu de gouverneur die benoemt.

Op 1 juni beslist het gemeentebestuur de helft der wedde van de vicaris op zich te nemen, namelijk 118 gulden 13 cent. Het loon van een onderpastoor bedroeg dus 236 gulden en 26 cent, een laag bedrag als men het vergelijkt met de prijs van een paard dat 259 gulden bedroeg.

29 november 1830 wordt de zoon van Domien de Sadeleer, Ludovicus, als burgemeester aangesteld. In 1842 laat hij in de Warande een steen aanbrengen waarop nu nog te lezen staat « Ludovico Burgermagistro 1842 ». 29 december 1830 benoemt de Gouverneur Jan De Troch, zaakwaarnemer, tot gemeenteontvanger. Hij moet een borgtocht betalen van 800 gulden.

Dat België onafhankelijk is geworden wordt niet eens in het gemeenteverslag vermeld.

In 1831 was er te Haaltert maar één veldwachter ; de gemeente telde 3226 inwoners. In de maand juli wordt Jan Frans van Lierde voorgesteld om het ambt van 2de veldwachter uit te oefenen. Hij wordt door de Gouverneur van Oost-Vlaanderen op 24 oktober benoemd. (Vroeger werd een veldwachter bedeeld met een partij land.)

Op het einde van de Allerheiligenmaand worden ten behoeve van de armen de eikebomen verkocht uit de Engelbertdreef, wijk Hagelkruis. (Nu Houtmarkt en een gedeelte van de Stationsstraat.)

Daarna is er een leegte in de gemeenteverslagen. Pas in 1845 wordt vermeld : 7 februari : het huren van een huis « Nagelkruis » (zelfde als Hagelkruis) voor een kantschool.

17 oktober 1845 : oprichting eener nachtwacht.

Verder wordt de benoeming vermeld van Ch. Van Gutte als gemeenteontvanger ; hij moet een borgtocht storten van 600 fr.

Op 7 september : « aanvraag 2de vicaris ; bevolking 3472 zielen. Verder

een kort bericht « 1845 tot 1848 Hongernood. » « 1848 tot 1849 Typhus en cholera ».

Op het platteland, zoals hier te Haaltert, leefde het overgrote deel der bevolking van de landbouw en weefnijverheid. Op een bevolking van 3200 inwoners waren er 1700 in de « fleur » van hun leven, — vanaf 14 tot 55 jaar. In het begin der veertiger jaren van de 19e eeuw waren er 768 personen betrokken bij de landbouw, op de grote landbouwbedrijven werkten er samen 94 knechten en 48 meiden. Naast de dagelijkse kost ontvingen ze een dagloon van respectievelijk 50 en 60 centiemen. De graandorsers kregen een dagelijkse vergoeding van 8 stuivers of 0,80 fr. doch dit was dan ook zwaar labeur. Anderen verdienden een karig loon door het spinnen en weven, — er waren ongeveer 200 weefgetouwen —, hun productie werd ter plaatse verkocht of op de wekelijkse markt te Aalst. In 1794 slaagde een rijke Gentse leerlooier, Lieven Bauwens, erin de nieuwe spinmachines, waarvan de Engelsen het monopolie hadden, met levensgevaar naar Vlaanderen te smokkelen. (1 spinmachine verving 400 handspinners.) Gent telde in 1802 tweehonderd spinners, acht jaar later waren het er 10.000. In hetzelfde jaar bracht een Ierse mecanicien, Cockerill, mechanische weefgetouwen over die tien jaar later werk verschaften aan 25.000 wevers. Deze mechanisatie bracht een omwenteling te weeg in het huiselijk ambacht ; met de oude weefgetouwen kon er niet meer geconcurreerd worden tegen deze moderne machines. Met de afscheiding van Frankrijk in 1815 ging voor deze industrie een enorm afzetgebied verloren. De wevers werden verplicht werk te zoeken in de fabrieken te Aalst. Door het openstellen der grenzen werd Vlaanderen overstroomd door Engelse textielproducten die verkocht werden aan dumpingprijzen. Hierdoor moesten de textielfabrieken hun prijzen verlagen, alsook de arbeidslonen. De fabrieksbazen oordeelden dat de kinderen die thuis aan de spinmolens stonden deze ook in de fabriek konden bedienen.

Vanaf hun negende jaar, of vroeger, moesten ze dezelfde werkdag volbrengen als de volwassenen, 's morgens van vijf tot twaalf uur en dan van één tot zeven uur. In de zomer bij het krieken van de dag tot tien uur 's avonds.

Alleen als de tijd van de eerste communie naderde kregen ze toelating de fabriek te verlaten teneinde de catechismuslessen te kunnen bijwonen. Hun lichamelijke ellende houdt dezelfde tred met hun zedelijke noden. De pastoor oordeelde dat de fabrieken oorden van zonde en zedenbederf waren en of dit met de waarheid strookte ! Onvolwassen meisjes gaven zich over aan prostitutie om enkele centen bij te vierdienen of in de gunst te komen van de ploegbazen. Op de werkdagen leeft de arbeider van aardappelen, roggebrood en cichoreikoffie ; op zondag komt er soms een snede vet varkensvlees op tafel.

De ongelukken in de fabrieken worden zo erg, dat in 1846 de textielarbeiders onder elkaar een geldinzameling doen om een Mis aan de H. Maagd te laten opdragen opdat Zij een eind zou maken aan de talrijke ongevallen waarvan zij het slachtoffer zijn. Ten einde raad, en om hun mensonwaardig bestaan te vergeten, beginnen ze genever te drinken ; na hun roes zien ze dat hun ellende nog groter geworden is. Het alcoholverbruik is op onrust-

barende wijze toegenomen, van 1830 tot 1844 is er een stijging van 40 % waar te nemen.

Om de jeugd te onderrichten worden er avondscholen ingericht, voor diegenen die nog de moed hebben na een lange arbeidsdag te leren lezen en schrijven. Om de meisjes uit de fabriek te weren wordt een kantschool opgericht, maar het loon dat ze met kant maken verdienen weegt nog niet eens op tegen het toch al zo schamele loon dat ze in de fabrieken ontvangen.

De aardappel, die het voedsel en de redding van de « arme » was geworden, werd in 1845 aangetast door de beruchte aardappelziekte, die tot in 1850 zou voortduren. De oogst verminderde met 90 % en, alsof de gesel Gods Vlaanderen getroffen had, werd het in 1846 geteisterd door de roggeziekte « brand in de rogge ». De prijs van het brood vervierdubbelde, van 14 centiem ging de prijs naar 50 en 60 centiem. Een heel dagloon volstond niet om één brood te kopen. Zelfs in de Middeleeuwen is er geen vergelijking te vinden met deze ellende. Honden, katten en ratten werden opgegeten, zelfs krengen werden opgegraven om de honger te stillen. Hierdoor ontstond tering, typhus, cholera en rachitisme onder de bevolking. De gevolgen van deze ontberingen waren jaren later nog waar te nemen, in de geringe en kleine lichaamsbouw van de « loteling » die hiervoor werd afgekeurd. De volksarmoede tart alle beschrijving. In 1848 stierven, de eerste zes maanden, in het provinciestadje Tielt 1.712 inwoners. De bevolking in Haaltert kende in die jaren een achteruitgang van 300 zielen. Onze gemeente telde 1500 behoeftigen of de helft van de bevolking. De gemeentekas was verplicht de nood te lenigen door 3000 goudfranks in de kas van het armbestuur te storten. Iedere dag meldden de dagbladen hele kolommen namen van mensen die door honger of epidemie gestorven waren. De « nachtwacht » werd in de maand oktober ingesteld om de rapen in de velden te bewaken. Kinderen volgden de bedelaarskoloniën, graankonvooien werden overvallen, hoeven en bakkerijen geplunderd.

De bediening voor de stervenden geschiedde van op de straat ; door het venster van de woning werd de H. Teerspijs aan de zieke uitgereikt.

Duizenden weken uit naar Frankrijk en Wallonië ; dit gewest kende hierdoor een aangroei van 135.000 zielen.

7 april 1847. Denkelijk had de pastoor in deze benarde tijden gebrek aan brandstof, want hij vroeg de toelating aan het schepencollege om vijf bomen te mogen omhakken.

« Aanvraag kappen 5 bomen door Pastoor Van den Eynde in de tuin der pastorij ». Dit is het laatste feit dat vermeld wordt over die gruwelijke hongerjaren.

De inhoud van de raadszittingen werd steeds maar korter.

11 januari 1849 « besluit bouwen muur aan het pastoriaalhuis. (carrefour)
6 september 1852 « Benoeming armlid Franciscus Redant, wijk Plaets, tegen

Charles Louis Peleman ». Een dergelijke benoeming was niet vrij van protocol. Het is interessant hier een verslag in te lassen (cfr. Het Schepenboek).

Arrondissement
Aelst
Gemeente Haeltert

Uit het beraadslagboek van 't bureel van weldadigheid van Haeltert is getrokken. Zoo volgt

Zitting van 31 december, 1876

Aanwezig de heren A.B. Van Steenbergen, Voorzitter.

J.B. Van Der Stock. Dr Van Londersele. D. De Smet en J. Van Wayenbergh, leden.
F. Reynaert, Secretaris van 't bureel van weldadigheid.

Het bureel is in vergadering gekomen om te beramen over de borgtogt die er door den heer Karel Van den Bruele in zitting van 24 december, nieuwgekozen ontvanger moet gesteld worden ter waarborg zijner gestie.

Overwegende dat den titularis de vereischte bekwaamheden tot dit ambt bezit, en overigens onder het oogpunt van zedelijkheid en fortuintoestand alle noodige waarborgen aanbiedt, dat wijders dien gemelde heer gansch zijn boerderij gaat staken, en dus al den ledigen tijd heeft, en de noodige zorgen aan dit ambt kan toewijden.

Overwegende dat de gewone en buitengewone inkomsten kunnen beloopen van zevenduizend tot tienduizend franken.

Gezien het koninklijk besluit van 13 januari 1825.

Het bureel na rijpe beraming.

Bepaalt op tweeduizend franken de borgtocht welke de ontvanger in waarborg zal stellen, 't zij in de Algemene spaar en lijfrentkas 't zij in bezit op grondpanden.

Gedaan in de zitting als ten hoofde.

(Get.) de namen van hierboven.

Gezien en goedgekeurd in zitting van heden de hiervoorstaande beraadslaging, waarbij de door den ontvanger ter leveren borgtocht wordt vastgesteld, op de sommen van tweeduizend franken.

Gent 21 april 1877
Den bestendige Deputatie van den provincialen raad
Get. Graaf t' Serclaes

Voor gelijk afschrift

De Griffier der provincie

Get. De Grave

Volgen de handtekeningen van burgemeester, voorzitter en secretaris.

6 september 1852 : het reeds vaak herstelde torenuurwerk was totaal versleten zodat er besloten werd een nieuw aan te kopen bij Constant Van Lul uit Kerksken voor de prijs van 100 fr. per jaar.

12 mei 1854 : onder de regering van de Liberale minister de Broukère, drong men er om gezondheidsredenen op aan, de kerkhoven rond de kerk uit de bebouwde kom te verwijderen. Ook hier in Haaltert was er sprake van « om het kerkhof rond de kerk over te plaatsen naar het Kapelhof, alwaer er een schoone kapel staat ».

29 april 1855 : « Vraag aankoop perceel land Kapelhof voor een nieuw kerkhof, prijs 700 fr. zonder de boomen, deze zullen verkocht worden door de Armen, met last de daarop staande kapel te onderhouden ».

3 mei 1858 : « Aanvraag oprichten van een bareelweg aan de Cantonstraat » — hiermede was de Hoogstraat bedoeld.

Bareel = afgeleid van het Franse woord barrière = slagboom of tolhek.

Wanneer er vroeger straten met een vast wegdek werden aangelegd (de steenweg 1775-76) of er grote herstellingen werden gedaan, trachtte de gemeente het geld te recupereren om de financiële put te vullen. Er werden dan op bepaalde plaatsen barelen opgericht, waar men tol moest betalen.

Voetgangers waren hiervan vrijgesteld, doch de weggebruikers met een gespan of rijdier moesten belastingen betalen. Het tarief voor een wagen, getrokken door een os of paard, was 2 centiem ; voor een rijdier, paard of muilezel 1 centiem. Dit bareelrecht werd verpacht aan de meest biedende.

Hij moest zweren voor God en alle heiligen, dat hij geen hoger bedragen zou innen dan het voorgeschreven tarief. Het bareelhuis was gewoonlijk een herberg, een pleisterplaats voor de reizigers, die aan de nieuwsgierige dorpsbewoners de laatste nieuwtjes vertelden. Gezien de gazetten heel zeldzaam waren moest men uit deze nieuwsdienst gaan putten.

Te Kerksken was er ook een dergelijk tolhuis, een herberg aan de kerk met als ophangbord « In den ouden bareel ». Een tiental jaren geleden is deze herberg gesloopt om de steenweg te kunnen verbreden. In 1866 werden de bareelrechten definitief afgeschaft.

In 1862 werd, onder de dertigjarige Liberale regering, de wet op de kerkhoven gestemd. De burgemeester kon de geestelijkheid verplichten de niet gedoopten of ongelovigen op de katholieke kerkhoven te begraven, dit

echter onder protest van de pastoors, die de kerkhoven als gewijde grond beschouwden.

30 augustus 1864 : « Inhuldiging schoollokaal met woonhuis in aanwezigheid van de arr. kommissaris » (hierover meer in « Onderwijs na de Fr. Revolutie ».)

16 augustus 1866 : « Overbrenging van het kerkhof Kerksken op grondgebied Haaltert ». Dit bracht heel wat beroering in de gemeente, men wilde de « afval » van Kerksken niet op Haalterts grondgebied. Maar het Armbestuur van Kerksken had een partij grond liggen langs de Steenweg. Pas drie jaar later, op 16 november 1869, vermeldt het gemeenteverslag : « Definitief overbrengen van kerkhof Kerksken op grondgebied Haaltert niettegenstaande alle tegenwerpingen van Haaltert ».

Toen in 1860-70 Italië de Pauselijke Staten annexeerde, deed het hoofd van de Kristelijke Kerk een beroep op vrijwilligers. 5260 jongelingen namen dienst in het Pauselijke leger en tekenden voor een vierjarige periode. Als premie ontvingen deze zouaven 30 Romeinse scudos of 150 lire, een aanzienlijk bedrag in die tijd. In 1866 meldden zich drie Haaltenaren :

— Jan-Baptist van de Perre, geboren te Haaltert 1834.

— De 20-jarige Brack, zoon van Jozef en Victorine Coppens.

— Petrus Restiau, zoon van Leopold en Colette Meganck, geboren in 1841.

In 1867 was Haaltert in opschudding. Op 7 mei werd de eerste steen gelegd voor de bouw van een spoorwegstation. Een jaar later zou de eerste trein daar halt houden. Maar voor het zover was waren er heel wat protesten naar Brussel gestuurd. De boeren hadden angst dat de gensters, die het « vuurmonster » uitspuwde, hun oogst zou verbranden. Anderen kloegen dat hun gronden werden gesplitst en niet meer te bereiken waren. De grootgrondbezitters, wier landerijen op de Brielkouter en Kraaiewinkel gelegen waren, kregen echter het laatste woord, de spoorweg zou omheen hun eigendommen worden geleid. Hierdoor de enorme boog van het station naar de toenmalige « halte » te Ede. De boeren zegden spottend « 't geld dat doof en stom is, maakt al recht wat krom is » doelende op de kromming van de spoorweg.

14 november 1868 — Het jaar waarin de eerste trein de lijn Brussel-Kortrijk inreed, waren er een massa toeschouwers die voor het eerst in hun leven voertuigen zagen die zichzelf voortbewogen zonder paarden. De muziekmaatschappij « De jonge Kunstminnaars » was ook van de partij.

Later zou deze gebeurtenis uitgroeien tot een wijkkermis.

In het begin van 1869 hadden onze vroede voorvaderen andere zorgen. De toren van de prachtige Gotische kerk werd op 9 februari te twee uur door de bliksem getroffen. Een bode te paard snelde naar Aalst om hulp in te roepen van de stedelijke brandweer maar met hun primitieve blusapparaten

en bij gebrek aan water konden ze de vuurgloed niet bedwingen. De klokken, de prachtige eikenhouten muurbeschotten, de talrijke schilderijen waaronder « Christus aan het Kruis » van Antoon Van Dyck, het altaar en de kunstvolle predikstoel gingen in vlammen op. Uit de brand werd de nu nog bestaande geschilderde Kruisweg, — van de hand van de kunstschilder Meganck uit Aalst —, een paar kazuifels, een biechtstoel en de nu niet meer bestaande communiebank, alsmede het kruis van de kalvarie dat nu nog buiten aan de kerkmuur hangt, gered.

Na de brand werd de Mis opgedragen in de Gemeenteschool. Inmiddels werd een voorlopige houten kerk opgericht in een weide aan het einde van de Nieuwstraat (thans eigendom van de familie Van der Malen) en waarin ook de geplande H. Missie doorging. De bouw van de houten kerk kostte 4500 fr.

De afgebrande kerk was slechts voor 50.000 fr. verzekerd, met als gevolg dat de Maatschappij voor Algemene Verzekeringen te Brussel slechts 37.617 fr. als schadevergoeding betaalde.

Het plan voor de nieuwe kerk, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 30 november 1869, werd opgemaakt door een jonge architect F. De Noyette, bouwkundige te Gentbrugge, die zich voor deze Neo-Gotische kerk inspireerde op de Franse Gotische katedralen der Middeleeuwen, zoals het in die tijd de mode was.

Het bestek bedroeg 147.000 fr. De aanneming voor de afbraak van de oude en de opbouw van de nieuwe kerk beliep 154.750 fr. en werd toegewezen aan Henri Michiels, aannemer te Aalst. De bouwwerken werden aangevangen in 1870. Ter gelegenheid van het leggen van de eerste steen — 19 mei 1870 — werden munten ingemetseld van het jaar 1870. De ruwbouw werd nog in hetzelfde jaar voltooid, wat wel een rekord was in die tijd. De bouwwerken werden uitgevoerd in Rupelmondse en Boomse steen, de versiering in witte en blauwe hardsteen. Op 23 september 1872 werd de kerk — die 54 m lang is en waarvan de toren met een spits van 21,50 m even hoog is als de kerk lang (het gewelf van de middenbeuk is 19 m hoog) — door Mgr Bracq ingewijd. Het is een mooie kerk, met katedraal-allures, gebouwd in een periode zonder eigen bouwtrant, maar ook wel enigszins overbouwd zonder voldoende stevig materiaal. Het werd een reus op lemen voeten. Hierop werd gewezen, op 7 april 1869, door de heer Bethune, in een schrijven aan de gouverneur betreffende het ontwerp van de nieuwe kerk, waarbij hij voorstelt eenheid te brengen in het werk van de architect en niet zo hoog te bouwen, uit vrees dat men voor de voorziene prijs niet stevig genoeg zal kunnen bouwen. Met deze opmerking werd geen rekening gehouden en het oude koor, dat eerst gespaard bleef, zou worden prijsgegeven.

(Dat deze heer een klaar doorzicht had bewijzen de grote herstellingswerken in het jaar 1950-52, uitgevoerd ter versterking van de toren voor de prijs van 631.742 fr.)

De kosten werden gedragen : 12.000 fr. door de kerk, 33.492 fr. + 5.700 fr. door de gemeente die hiertoe een lening aanging bij het Gemeentekrediet.

Het overige werd bijgepast door de Staat en Provincie. De kerkraad werd gemachtigd op 22 november 1873 een lening aan te gaan tegen 4 %, terugbetaalbaar in 36 jaar vanaf 1874, tegen 500 fr. 's jaars.

In 1875 kreeg de parochie, dank zij de opbrengst van een omhaling onder de parochianen (12.400 fr.) haar drie prachtige klokken, gegoten te Leuven in de gieterij van Severien van Aerschodt. Op 25 februari 1878 was de klokkengieter betaald.

De grootste klok woog 1.899 kgr. en had een diameter van 1,43 m. De versiering bestond uit gierlandes aan de hals van de klok, daartussen apostelbeeldjes in bas-reliëf, verder een kruisbeeldje en een Madonna. Deze klok, toegewijd aan O.L. Vrouw, droeg als opschrift :

B.M.V. = O.L.Vr.

Veteribus incendio combustis pulchriores.

Patrinus : O.H.G. van Meldert (de toenmalige liberale burgemeester)

Matrina : Angelina de Sadeleer.

Pastor : D. van Gansbeke.

me fudit Lovanai Severinus van Aerschodt 1875

De tweede klok, toegewijd aan de H. Laurentius, woog 1.194 kgr. en droeg als opschrift :

Laurentius

Veteribus : J.B. van Londersele.

Matrina : Delphine Schouppe.

Pastor : D. van Gansbeke.

+ de nam van de klokkengieter

De kleine klok, die de naam droeg van de patroon van de parochie, de H. Gaugericus, woog 934 kgr. en had als opschrift :

Gaugericus

Concurento voto de Haeltert, rursum voco.

Patrinus : Jacobus de Sadeleer.

Matrina : Joa Petronelle Nicolas.

+ de naam van de pastoor en klokkengieter.

(uit « Parochiale Gesch. van Haaltert J. De Brouwer)

Op 9 december 1876 : « Heroprichting van de nachtwacht ». De nachtwacht zal niet ingezet geweest zijn om de kale gronden te bewaken, wel wegens de economische crisis en de hongersnood.

Het is niet gemakkelijk zich het leven van de arbeiders in die tijd voor te stellen. De wevers verdienden slechts 0,80 fr. per dag. Hiervan moesten ze meestal een kroostrijk gezin onderhouden, — kinderzegen was een rijkdom, het waren toekomstige kostwinners —, de ouders moesten het stellen zonder kinderbijslag of andere sociale vergoedingen. In Haaltert namen de treinen een massa arbeiders op die gingen werken naar Brussel of in de koolputten van de Borinage. De arbeider bleef gehecht aan zijn geboortedorp. Vóór de nacht ten einde was zaten ze reeds van 4 uur in onverwarmde treincoupés, waar ze in slaap vielen tot ze ter plaatse waren, om dan twaalf uur en soms meer in de mijn door te brengen en laat in de avond terug te keren naar huis. Gedurende de werkdagen zagen ze nooit hun kinderen ; alleen op zondag was het hun gegeven even de kinderwang te strelen, om in de namiddag met hun vrouw naar bed te gaan om er andere te verwekken en te slapen. Heel vroeg kregen ze de mijnwerkersziekte en stierven zonder pensioen achter te laten aan hun weduwe en kroost. Er moest verder geleefd worden, de kinderen gingen van hun zeven jaar bij de boeren de koeien wachten of werken in de fabriek te Aalst. Van in de vroege morgen gingen ze te voet door de Brielkouter naar hun werk om 'savonds moe en afgemat huiswaarts te keren.

Vele vrouwen en meisjes schonken hun lichaam weg in ruil voor voeding. Er zijn gevallen gekend van ongehuwde moeders met negen onwettige kinderen. De lonen bleven hongerlonen, er mocht niet gestaakt worden om ze te doen stijgen.

Het grootkapitaal ging hand in hand zowel met de Katolieken, onder de leiding van de conservatieve Woeste, als met de Liberalen die de economische vrijheid predikten (deze doctrine stelde voorop dat men aan iedereen de volledige vrijheid moest laten van « laisser faire, laisser passer »). Zo zou er van zelf een evenwicht tussen het kapitaal en de lonen ontstaan. Met deze « vrijheid » kon men gerust de werklieden laten verhongeren. Er ontstonden tal van liefdadigheidswerken, het St.-Vincentius van de Katolieken vooraan, om de armen een pak klederen, enige broden, een paar klompen en een emmer kolen te bezorgen. En daar bleef het bij, het geweten was gesust. Het is dank zij de Socialisten, vanop de preekstoel vervloekt, die in het jaar 1860 in het Gentse en tegen de wet in begonnen te staken, dat de wagen aan het rollen werd gebracht. In 1890 werd door de Katolieken een « Anti-socialistische bond » gesticht met een eigen dagblad, « Het Volk », een tegenhanger van de Socialistische « Vooruit ». België had zijn grenzen opengesteld voor massa-invoer van graan uit Amerika en Rusland, de boeren konden niet concurreren en werden fabrieksarbeiders. Het werd een economische crisis, de levensduurte steeg, de lonen werden verlaagd. Om de levensmiddelen die ze niet konden betalen, waren ze verplicht te gaan bedelen. Maar de bedelaars werden uit de dorpen geweerd, op de straathoeken werden houten bordjes aangebracht « Streng verboden te bedelen ».

De aalmoes werd hun geweigerd en ze gingen stelen « uit den brode ». De vreselijke hongersnood van 1845-1848, toen dertig jaar geleden, verwekte

nog nachtmerries. Roversbenden schuimden opnieuw de dorpen af. Het lijden en de ontbering werd in telegramstijl vermeld in de « Heroprichting van de nachtwacht ».

Op 4 januari werden de laatste graanrenten afgelost, een uitloper van de crisisjaren.

6 december 1874 : onze gemeente werd verrijkt met twee petroleumlantaarnen als straatverlichting.

9 december 1875 kreeg de kerktoren een nieuw uurwerk, geleverd door Fr. Germans, mechanische uurwerkkundige uit Kerksken.

Na de bouw van de kerk moest er ook uitgezien worden naar een nieuwe begraafplaats. In 1869 schonk J.A. de Troch, oud-pastoor, geboortig van Haaltert en wonende te Aalst, tot dit doel aan de kerk 29 are meers gelegen in de Kattestraat (sectie A, nr. 1680). De kerkraad besliste hier een nieuw kerkhof aan te leggen en verzocht de gemeenteraad het perceel te ommuren.

Op 27 april 1869 werd dit voorstel door het gemeentebestuur verworpen, gezien het pand te dicht bij de bewoonde agglomeratie gelegen was. De kerkfabriek werd verzocht het kerkhof te verplaatsen, zoals voorheen voorzien was, naar het « Kapelhof ». Op dit voorstel werd ingegaan. In 1894 werd de dodenakker te klein en werd grond aangekocht van de volgende eigenaars :

— Baeten voor 451,95 fr.

— V. Landuyt voor 300 fr.

— V.D. Bruelle voor 269,10 fr.

De begraafplaats werd door een gemetselde muur omheind, de toegangen met ijzeren hekken afgesloten, samen voor de prijs van 5.400 fr. In 1952 werd het nogmaals verder uitgebreid, evenals in 1975.

Tot na de eerste wereldoorlog was het de gewoonte de kinderlijkjes te begraven langs de muren. Er was ook een hoek voorzien voor zelfmoordenaars en ongelovigen ; deze grond was niet gewijd. Met de tijd is dit gebruik verdwenen.

27 juni 1891 was de wijk Ede in feest, de treinhalte werd ingericht met een stationsgebouw.

In het voorjaar van 1899 werd onze gemeente geteisterd door een gierende stormwind ; het grote raam van de kerktoren werd volledig vernield.

Op 10 december 1900 ging het gemeentebestuur over tot de aankoop van een huistuin op de Hoogstraat, voor het bouwen van een gemeentehuis. De prijs van de grond bedroeg 5.400 fr. In 1902 werd met de bouw begonnen.

In het begin van de 20e eeuw was reizen naar het buitenland een heel avontuur en een grote zeldzaamheid. De dorpelingen stonden dan ook in

bewondering toen het echtpaar Van Landuyt — bijgenaamd « Kwispels » — het aandurfde naar Lourdes (Frankrijk) ter beevaart te gaan.

Op de dag van hun terugkeer, toen de trein het station binnenstoomde, zaten de klokkenluiders in de toren op de uitkijk. Toen ze uit de trein stapten begonnen de feestklokken te luiden. Gevolgd door een groot aantal inwoners gingen ze stoetsgewijs naar de kerk, waar ze plaats namen op een speciale bidstoel in het hoogkoor. Na een dankgebed werd een plechtig lof opgedragen. Nadien, in de pastorie, onder het drinken van de erewijn en in gezelschap van de leden van de kerkfabriek, konden ze hun belevenissen vertellen.

Heden wordt er naar alle werelddelen gereisd en niemand spreekt er nog over, omdat het een zo gewoon iets is geworden.

Op 18 mei 1905 vermeldt het Schepenboek « Oprichting van een hulpkerk op Terjoden ». Waarom dit werd vermeld blijft een vraagteken.

In de jaren 1905-1906 « Ontstaan veelvuldige branden ten laste gelegd van verschillende brandstichters ».

Deze brandstichters waren gekend, maar de huiseigenaars waren zo bang dat ze liever betaalden, zonder een klacht neer te leggen bij het gerecht. Sommigen verklaarden dat de verzekeringsmaatschappijen, bij wie oude krotwoningen verzekerd waren, deze lieten afbranden voor de reklame.

Nochtans was drie jaar voordien de plaatselijke Rijkswachtbrigade opgericht. (Voorheen werd Haaltert beheerd door de brigade van Herzele.)

De kazerne was ondergebracht in een huis op de Hoogstraat, nr. 35, eigendom van Felix Van den Eynde. De Staat kocht in 1902 een perceel grond in de Stationsstraat, sectie B-172, van de Openbare Onderstand om er een kazerne op te bouwen, maar dit werd steeds uitgesteld. Later werd deze grond verkocht aan Louis Roelandt en zijn zwager Emiel Boeykens.

Om als kazerne te dienen werd in 1931 een herenhuis door de Staat aangekocht, van de erven Arents Jozef, rustend missionaris, overleden in 1914. Deze erfde het van zijn vader, dokter Arents. Deze gewezen Eskimomissionaris was berucht om zijn grappen en beroemd in de volksgeneeskunde. Door massage genas hij de reuma. In de winter was hij steeds gekleed in een berevel, waarmee hij bij avond en nacht de mensen de angst op het lijf joeg.

De eeuwenoude waterputten of vijvers, die gelegen waren midden een driesprong van wegen, vormden steeds de kern van een gehucht en deden dienst om gebeurlijke branden te blussen. De toenmalige woningen waren met stro bedekt. Dezelfde plassen leverden ook het drinkwater voor mens en dier.

Het waren meestal visrijke vijvers. Ze raakten in het begin van de 20e eeuw in onbruik, omdat er steeds meer stenen huizen werden gebouwd en met pannen bedekt, die dus minder gevaar voor brand opleverden. De gebuurte

had een gemeenschappelijke steenput of de meeste huizen hun eigen drinkput ; hierdoor werden de dorpsputten nutteloos. De wijkbewoners begonnen ze te gebruiken als stortplaats voor huisvuil, zodat het haarden van besmetting werden. Om gezondheidsredenen besloot het gemeentebestuur op 19 februari 1908 de volgende te dempen :

— Ekent : de « Gerre ».

— Ede : de « Asput », as = es, een put omzoomd door esbomen.

— Brul : de « Waelput ». Waal = met palen omgeven watervlak.
Het kan ook voortkomen van « wal », een gracht rondom een vestiging.

Deze put werd ook nog de « lindeput » genoemd, omdat er talrijke lindebomen omheen stonden. Hij werd in Wereldoorlog I gedempt.

In 1903 werden de muren van de raad- en trouwzaal van het gemeentehuis (Hoogstraat) met houten panelen bekleed. Ook werden er prachtige eikenhouten stoelen en een tafel aangekocht ; deze staan nu in het gemeentelijke Warandehuis.

1910 was het jaar van de angst. De komeet Halley was aan het firmament verschenen. De geleerden beweerden dat de staart giftig was en in aanraking zou komen met de aarde, met alle gevolgen van dien. Hoe dichter de « sterre-met-de-staart » onze planeet naderde, hoe groter de paniekstemming werd. Velen deden boetvaardigheid en gingen een generale biecht spreken voor hun zieleheil, anderen gingen hun schrik verdrinken. Volgens de overlevering was er een bakker die zijn brood gratis uitdeelde. De komeet verdween even onschuldig als ze gekomen was, maar het bijgeloof wou niet wijken. De mensen voorspelden een oorlog en ze kregen gelijk, vier jaar later was het zo ver.

OORLOG 1914-18

De economische voorspoed was nooit groter geweest dan in het begin van de XXe eeuw. De oorzaken : annexatie van Congo (Zaïre), de bloei van de kolenmijnen, de opgang van de nijverheid en in het bijzonder de werklust der Vlamingen. Het leven was goedkoop en de belastingen waren nergens zo laag. De clerus werkte het Flamingantisme in de hand, als een dijk tegen het anti-clericale socialisme. De toenmalige leuze « In Vlaanderen Vlaams » was geen ver afgelegen ideaal meer. Doch de Vlamingen bleven tweederangsburgers, het gewest van knechten en meiden.

De oorzaak van Wereldoorlog I was te zoeken in het imperialisme der grote mogendheden. Groot-Brittannië en Frankrijk hadden de meeste koloniën, het in 1870 ontstane Duitsland kwam te laat en viste achter het net.

De moord op de Oostenrijkse kroonprins te Serajevo was « de gevonden stok om de hond te slaan » en de oorlog te ontketenen tussen Frankrijk en Duitsland.

Op 2 augustus overhandigde de Duitse gezant aan de Belgische regering een ultimatum, waarbij Duitsland vrije doortocht voor zijn troepen door België vroeg, met de belofte later alle schade te herstellen ; anders was het oorlog. Een dag later antwoordde België dat het zich met alle middelen zou verdedigen.

In de morgen van 4 augustus overschreden de Duitsers de grens.

In deze oorlog vormden de Vlaamse soldaten de overgrote meerderheid, 80 % Vlamingen tegen 20 % Walen, meestal gegradueerden. De 80 % Vlamingen kregen hun bevelen in het Frans, daarbij gesard door Vlaamsonkundige officieren. Uit deze wanverhouding zou de latere Frontpartij ontstaan, de voorloper van het V.N.V.

In de jaren 1916-17 werden er meer dan 100.000 werklieden naar Duitsland gedeporteerd om er in mensonwaardige omstandigheden te gaan werken. België kon in vredestijd niet zelf in zijn levensbehoeften voorzien. Er dreigde hongersnood. Gelukkig kwam Amerika de bevolking ter hulp.

In 1918 kreeg Duitsland de genadeslag door een revolutie op het thuisfront.

Op 11 november te 11 uur werd de wapenstilstand getekend.

Ons land telde 42.000 doden, het overgrote deel was Vlaming.

Op 4 augustus 1914, rond 5 uur 's morgens begon in Haaltert de klok te tampen. De mensen die erdoor gewekt werden vonden dit ongewoon geluid zeer eigenaardig, ze staken hun hoofd door het venster, denkend dat er ergens brand was ontstaan. Wat ze het minst verwacht hadden was gebeurd ; Duitsland had België de oorlog verklaard. De veldwachters waren reeds op ronde om de afgezwaaide soldaten op te roepen om onmiddellijk hun eenheid te vervoegen. De dagbladen, die gedurende de eerste helft van augustus nog verschenen, meldden belangrijke successen van het Belgische leger. Weldra zouden ook de Engelsen ter hulp snellen, de oorlog zou slechts enkele dagen duren, pessimisten spraken van enkele weken. Er werden driekleurige strikjes, lintjes en vlaggetjes verkocht om de vaderlandse gevoelens op te wekken. Maar er sijpelden berichten door dat de Duitsers gezien waren te Tienen en Leuven, er werd ook gesproken over gewelddaden door dezen gepleegd, moordpartijen, executies en brandstichting, men trachtte zich gerust te stellen door de bedenking dat het allemaal uit de lucht gegrepen nieuwtjes waren. Maar toch begonnen onze dorpsgenoten bevreesd te worden en zochten troost in het geloof. Velen woonden iedere dag de H. Mis bij, gingen ter beevaart naar de wijkkapellen. Thuis werden er paternosters gebeden en werd gesmeekt om het behoud van onze soldaten. Op 20 augustus hadden de Duitsers Brussel ingenomen. Op 25 augustus verspreidde zich het gerucht dat ze in Liedekerke waren. Alle hoop was gevestigd op de Dender, « de bruggen waren in de lucht gevlogen » zegde men (wat niet gebeurd was), en hoe zouden de Duitsers met hun kanonnen daar over geraken ? Half september overschreden ze de Dender. Een groep Ulanen te paard kwam Haaltert binnen. De mensen raakten in paniek, de deuren werden gegrendeld en vensterluiken gesloten. Anderen keken vanachter hun gordijntjes naar de stoere ruiters. Enkele tijd later kwam een kolonne de steenweg opgereden.

Het was een lange rij wagens met materiaal, door paarden getrokken, daartussen enkele kanonnen van middelmatige grootte, gevolgd door marcherende soldaten. Ze hielden halt om te rusten. Sommige soldaten gingen bij de inwoners aankloppen om water te vragen, maar voorzichtigheidshalve deden de Duitsers de huismoeders eerst drinken vooraleer het zelf te gebruiken.

Teneinde de veroveraars in goede stemming te brengen werd hun door sommigen drank en voedsel aangeboden, meer uit vrees dan uit genegenheid. Intussen was iedereen terug op straat gekomen, ook de meisjes die zich gevleid voelden als de soldaten hen als « schöne Mädchen » betitelden. Tegen de avond waren de troepen vertrokken. Buiten enkele groepjes mannen die de toestand nog bespraken, waren de straten verlaten. Het was de eerste dag dat Haaltert in aanraking kwam met de Duitsers.

« Vluchtende Maandag ».
Op zekere maandag (in het begin van de oorlog) verspreidde zich 's morgens het nieuws dat de Duitsers op zoek waren naar mannen en jongelingen tussen de 18 en 50 jaar en ze deze meenamen. Uit de richting Kerksken kwamen er een tiental, nadien honderden vluchtelingen die het nieuws al lopende verder

verspreidden. Het bracht een ware paniek onder de bevolking teweeg. Op andere plaatsen deed zich hetzelfde voor. De meeste Haaltenaren gingen naar Aalst en vandaar in de richting Gent. Niemand wist waarheen. Heel Brabant en Oost-Vlaanderen was op de loop. Op dezelfde wijze als het nieuws zich verspreid had, drong het tegenbericht door tot de hijgende en zwetende vluchtelingen. Het was een verzinsel van bange mensen. Enkelen keerden op hun stappen terug, gevolgd door anderen, tot iedereen weer huiswaarts trok. Sommigen waren in paniekstemming in Dendermonde en zelfs in St.-Niklaas aangeland. Doodmoe en een beetje beschaamd kwamen de meesten bij valavond terug.

Deze gedenkwaardige dag leverde ook nog de volgende anecdote op : een beenhouwerszoon uit het dorp was over een manshoge doornhaag gesprongen langsheen een wegje van de Houtmarkt, zonder één enkel schrammetje op te lopen. Later ging hij soms nog naar die hindernis kijken en kon maar niet begrijpen hoe hij dit hoogterekord had kunnen halen.

Degenen die thuis gebleven waren en zich daar hadden verscholen, lachten de bange hazen uit. Volgens schatting zijn er op die « Vluchtende maandag » tienduizenden aan het lopen gegaan. Het schijnt dat het epicentrum van de vlucht ontstaan was op de grens van Brabant en Oost-Vlaanderen, alwaar Duitse soldaten een paar mannen, die te diep in het glas gekeken hadden, wilden aanhouden en die het toen op een lopen gezet hadden. Met zekerheid is dit echter niet te zeggen, maar... van kuddegeest gesproken.

En weer kwam er een maandag, half september nu. De inwoners van Haaltert hadden vernomen dat Duitse soldaten en Belgische lanciers in gevecht waren te Denderleeuw. In de verte hoorden ze schieten. Na die beruchte « Vluchtende maandag » hadden sommige inwoners voorzichtigheidshalve pakken met voeding en klederen klaar staan. Ze dachten dat nu het ogenblik gekomen was. Enkelen verschenen op straat, bepakt en beladen, de ene bracht de andere in paniek en weldra waren er vele gezinnen die huis en erf verlieten : ook zij wisten niet waarheen. De meesten gingen niet verder dan Woubrechtegem.

Enkele dagen later, op 30 september, vernamen ze dat de Duitsers Antwerpen hadden bezet, en hun opmars verder zetten in de richting van de IJzer.

Hier werd de strijd een stellingoorlog die meer dan vier jaar zou duren. De Belgische regering was naar Sainte-Adresse, nabij Le Havre, gevlucht, van waaruit ze praktisch geen kontakt had met de bezette bevolking. Tijdens de vier oorlogsjaren zagen de inwoners af en toe Duitse soldaten door de gemeente trekken met wagens en paarden, soms in gesloten gelederen of in kleine groepen, nu eens in westelijke dan weer in oostelijke richting. Uit deze bewegingen leidden de mensen af dat de Duitsers overwinningen behaalden of terugtrokken. Wanneer de wind uit westelijke richting kwam konden ze het gerommel der kanonnen waarnemen van het front ten Noorden van Frankrijk.

In de loop van 1917 en 1918 hoorden of zagen ze soms op grote hoogte een Engels vliegtuig dat op verkenning was. Soms vlogen boven Haaltert

bestuurbare ballons (zeppelins), die vanuit St.-Agatha-Berchem (waar ze in grote hangars waren ondergebracht) op weg trokken naar Engeland, waar ze met bommen Londen en andere steden bestookten.

Tijdens de bezetting werd het land gesplitst in « etappegebieden ». Vlaanderen was verdeeld door de natuurlijke grens van de waterlopen Schelde en Dender. Het was streng verboden voedingswaren van het ene gebied naar het andere over te brengen. Om deze grenzen te overschrijden moest men in het bezit zijn van een pas, afgeleverd door de bezettende overheid. Aan elke brug van de Dender bevond zich een wachtpost.

In Vlaanderen waren meer voedingswaren en dus waren de prijzen lager dan in het weelderige Brabant. Dit was denkelijk het gevolg van de bevoorrading van de grote stad Brussel. Vele Haaltenaren smokkelden vlees en andere voedingswaren naar het Dendergebied. Erembodegem lag te dicht bij Aalst en velen verkozen dan ook Liedekerke als een oase voor smokkelaars.

Daar betaalde men ook de hoogste prijzen.

De « smokkelweg » liep doorheen het Eiland. Vandaar staken ze de grote Iddergemse kouter over langs de « diepe meersen », kruisten de steenweg Ninove-Aalst en kwamen langs de « langemeers » aan de Dender tussen Liedekerke en Pamel. Daar werden ze door de 2de ploeg opgewacht, de marchandise werd over de Dender gehaald door geïmproviseerde bootjes, vlotten, bakken of tonnen. Hier werden ze dan door de Liedekerkenaars betaald die de smokkeltocht verder zetten door velden en over wegeltjes naar Brussel. Het smokkelen beperkte zich niet tot de noodzakelijkste voedingswaren, er werd ook in 't geniep jenever gestookt, « patatterbloem » en zeep gemaakt. Na de oorlog noemden de mensen deze nieuwe rijken « baronzeep ».

Tijdens de oorlogsjaren was er ook gebrek aan kolen. Deze waren niet alleen schaars, maar ook geweldig duur. Sommige neringdoeners en boeren, die over paard en kar beschikten, trokken naar de koolmijnen om pas na twee of drie dagen met een vracht huiswaarts te keren. Bij hun terugkeer uit de Borinage hadden de paarden het zeer lastig om op de Sleddenberg te geraken. Tientallen mensen moesten helpen om de vracht naar boven te duwen, mits betaling natuurlijk, meestal voor wat brandstof.

Tijdens de lange oorlog waren er geen feestelijkheden. De kermissen werden afgeschaft of verboden, zo ook het duivenspel. Zelfs het houden van duiven was verboden. Nergens werd er gedanst, cinema of radio was er niet. Er waren ook perioden dat niemand na 21 uur nog op straat mocht komen.

Met de verlichting moest ook gierig omgesprongen worden. Elektriciteit was er niet en petroleum was niet te krijgen, tenzij tegen hoge woekerprijzen. Als verlichting werden de oude oliepitten weer gebruikt, of kaarsen indien men ze kon kopen. De mensen gingen dan maar liever vroeg naar bed.

Bij gebrek aan vermakelijkheden werden tal van kaatsclubs gesticht en

waarschijnlijk is er nooit méér met de kaatsbal gespeeld dan gedurende de Iste Wereldoorlog.

Voetbalploegen bestonden hier toen nog niet.

Te Haaltert kwam het « Komiteit » tot stand dat de etenswaren, voortkomende van de « Commission for relief of Belgium » moest verdelen. Het voedingswarendepot bevond zich in de bijgebouwen van een herenhuis bezijden de Molenstraat. Het schijnt dat er in het bestuur personen waren die deze voedingswaren voor eigen behoefte achterhielden, en het volk hun een toepasselijke bijnaam gaf die lang na de oorlog nog steeds als lapnaam werd gebruikt.

Onze gemeente had te lijden onder een Duitse officier, de « Floeren hoed » genaamd. Hij paste de militaire wetten tot het uiterste toe. Honden mochten zich niet op straat vertonen of werden doodgeschoten. Voor het minste vergrijp moesten de mensen naar het Commandatur te Aalst, ook de vrouwen waren daaraan onderworpen. Een kantwerkster, « Kegels Mie » genaamd, moest ook een dag « gaan zitten » in de toenmalige Pupillenschool (nu het kantoor der belastingen). Ze nam haar « bloem » mee om gedurende haar korte gevangenisstraf haar kunstig ambacht uit te voeren. De Duitsers stonden zo in bewondering voor haar kantwerk, dat ze haar op schnapps tracteerden, met het gevolg dat ze 's avonds al zingende naar huis terugkeerde.

In de oorlog waren er twee Duitse « ritmeisters » die gelogeerd waren in het huis van baron de Sadeleer en bij dokter Van Londerzele (nu de woningen van Eugeen De Coene en Alfons Van Boxtaele, Hoogstraat). Op de Houtmarkt, naast de oude melkerij, was er een huisje dat als gevangenis dienst deed, de « Kallebuch » genaamd.

De toenmalige burgemeester, Emiel de Sadeleer (niet « baron » de Sadeleer, zoals in het Iste deel van de « Geschiedenis van Haaltert werd vermeld) werd in 1917 gevangen genomen. De reden : in de oorlog mochten er geen duiven gehouden worden. Op zekere dag kwam een inwoner, — Sisken Coppens, uit de Ziekenhuizen — hem een gevonden duif brengen. Rond de poot was een briefje bevestigd dat een spionagebericht bevatte. De burgemeester liet de duif vliegen. Deze duivengeschiedenis zal waarschijnlijk door een toeval bekend zijn geworden aan het Commandatur. Hij werd gevangen gezet om pas na de oorlog vrij te komen.

Gedurende zijn gevangenschap werd Petrus Coppens, wonende in de Brulstraat, dienstdoende burgemeester.

De vlooien en luizen werden een echte plaag ; hoeveel kilo's luizenpoeder ervoor zijn gebruikt is niet te schatten.

De laatste drie oorlogsjaren waren gekenmerkt door het lage geboortecijfer.

Als vergelijkingscijfer : in 1892, op 3691 inwoners, waren er 106 geboorten. In de oorlogsjaren 1916-17, op 5000 inwoners waren er gemiddeld 62.

De heersende « Spaanse griep » was in de laatste oorlogsjaren oorzaak van een verhoging van het sterftecijfer ; in 1918, 89 overlijdens.

De laatste week voor de Wapenstilstand stonden er in het station van Denderleeuw verschillende treinen. De meeste gevuld met oorlogsmunitie, ook enkele met mondvoorraad en geestrijke dranken. Maar de verbonden legers hadden lont geroken. Op zaterdag 9 november, rond 6 uur 's avonds, overvlogen enkele vliegtuigen onze gemeente. Een paar minuten later deed zich een geweldige ontploffing voor die hier de huizen deed daveren. De munitiewagens werden, door de uitgeworpen bommen uit de vliegtuigen, getroffen en de ene na de andere vloog de lucht in. De straten lagen bezaaid met kleine en grote hulzen van obussen, maar ook vele ongeschonden flessen schnapps lagen in de velden verspreid. Van de omliggende dorpen liepen de grote durvers naar Denderleeuw, ze deden er een voorraad koper op die ze later verkochten naast menige fles sterke drank waarmee ze twee dagen later het einde van de oorlog vierden.

Bij de bevrijding werden de meisjes die met Duitse soldaten hadden « gelopen » in het openbaar hun haar afgeknipt. De omstanders zongen : « hair hooir af, hair hooir af met de schair » (Het haar afsnijden was de grootste vernedering bij de Frankische meisjes, het stond gelijk met ontmaagding in het openbaar.).

Het herenhuis « de majoor » in de Molenstraat werd geplunderd en de inboedel stuk geslagen. Gedurende de oorlog kregen deze inwoners menige bezoeken van Duitse officieren die vergast werden op talrijke feestjes. Door de mensen werden ze dan ook beschouwd als landverraders. Ouderen van dagen houden het nog bij dit eerste, anderen zeggen dat de bewoners van de « majoor » spioneerden voor de Engelsen en daarom kontakt hielden met de Duitsers.

Bij de Wapenstilstand trokken kolonnen verslagen Duitsers door onze gemeente. Ze waren te voet uit Frankrijk gekomen. Het viel op hoe kalm de bevolking tegenover de gewezen bezetters was. Er werd niet zo uitbundig gefeest, want velen wachtten in angst en onzekerheid op de terugkeer van de soldaten en opgeëisten.

Twee oorlogsfeiten dienen nog vermeld te worden.

Het eerste geeft een beeld van de bittere armoede uit die tijd. Een vader met een gezin van zes kinderen ging bij een boer aankloppen (de kleinkinderen van deze laatste wonen heden nog in de gemeente, daarom wordt de naam niet vermeld) om een zak graan, gedeeltelijk op krediet, aan te kopen. Doch de boer eiste boter bij de vis. De vader kon het nodige bekomen in ruil voor zijn huisje, dat in de buurt van de hoeve stond. Hoe de man ook protesteerde en smeekte, hij moest, wilde hij zijn kroost te eten geven, aan het voorstel van de boer voldoen. Hij kreeg de zak graan met de huishuur erbij. « Liever geen huis meer » zei hij « dan mijn kinderen te laten verhongeren ».
Er werd schande gesproken over deze « bloedzuiger », doch het huisje bleef in zijn bezit.

Ouderen van dagen zullen zich dit heerschap nog herinneren.
Het tweede feit geeft een ander beeld.

Diep in het toenmalige dicht beboste Mussezele leefde er een eenzaat, gekend onder de welluidende bijnaam van « Krielkens Maskes », die het aandurfde, gedurende de oorlog, niet minder dan zes gedeserteerde Duitse soldaten te herbergen. Op deze daad stond de doodstraf. Niettegenstaande hebben de zes vaandelvluchtigen zich daar schuil gehouden tot het einde van de oorlog.

Na zijn dood viel het huisje in puin. Een tiental jaren geleden waren er nog resten te zien van de stulp warin deze durver en naastenlievende « Krieleken » heeft gewoond.

OUDSTRIJDERS UIT DE Iste WERELDOORLOG

Een jaar na de oorlog werd te Haaltert, onder voorzitterschap van Jozef De Graeve, de V.O.S. (Vlaamse Oudstrijdersbond) opgericht. Zoals alle wapenbroeders gingen ze ter beevaart naar Diksmuide. De Flamingant-Fronters die zich herinnerden hoe het Belgische Leger de Heldenhuldezerkjes van hun gesneuvelde kameraden had verbrijzeld om er wegen mee te bouwen en tevens de onrechtvaardige behandeling door de officieren, scheurden een driekleurige vlag aan flarden. Sommige Haaltertse oudstrijders zagen dit met lede ogen aan en sloten zich aan bij de Nationale Strijdersbond de N.S.B.

Zoals in alle steden en dorpen werd er naar gestreefd een oorlogsmonument op te richten voor de gesneuvelde dorpsgenoten. Er werd een prachtige en kunstvolle maquette gemaakt, maar spijtig genoeg bemoeide de politiek er zich mee. De N.S.B. had de naam nogal liberaal getint te zijn, hierdoor werd het voorontwerp door het Katolieke gemeentebestuur, onder voorzitterschap van burgemeester Ch. Lauwerys, afgekeurd. Pas in 1935 (beter laat dan nooit) werd een onestetisch arduinen monument opgericht.

De huidige voorzitter Julien Van Rampelberg, die vanaf 1922 tot op heden 54 jaar lang de bond met al zijn krachten heeft gesteund als sekretaris, mag wel in de bloemen gezet worden voor zijn veelvuldige verdiensten (alle oudstrijders, zelfs degenen die geen lid waren, steunde hij (en nog) met raad en daad).

De eens zo bloeiende vereniging sterft langzaam uit, er zijn nog slechts acht overlevenden. Het is zielig om zien, wanneer een overledene naar het kerkhof gedragen wordt, hoe de begeleidende oudstrijders in getal afnemen, terwijl op het ereperk de gedenkstenen ter hunner nagedachtenis toenemen.

De dorpsbewoners zijn onverschillig geworden bij de dood van een oorlogsveteraan, maar indien ze eens wisten hoeveel lijden en ellende ze hebben doorgemaakt ! Vier jaar lang hebben ze, in de jeugd van hun leven, in de modder gestaan aan de overstroomde IJzervlakte. Hun woonst en slaapstede was een overdekte loopgracht die veelal hun doodsbed werd. Steeds besmeurd met slijk, overdekt met luizen, in gezelschap van een leger ratten die hun voedsel veroberden. Vier jaar lang gescheiden van hun geliefden en dorp, iedere morgen de dag zien opkomen denkend aan de dood, hun wapenbroeders zien sneuvelen aan hun zijde.

Diegenen die het geluk hadden na de oorlog huiswaarts te keren, na al het lijden en de ontbering, en vaststelden dat hun huwelijk stuk was geslagen, zagen hun levensdromen nachtmerries worden. Velen moesten zich verder door het leven slepen met een ziekte of lichaamsgebrek als trieste herinnering aan de oorlogsjaren. De meesten onder hen hadden er niet om gevraagd het « vaderland » te dienen en hun leven te offeren, ze werden er toe gedwongen.

Sommigen hebben acht jaar doorgebracht onder militaire dwang, vier jaar legerdienst en vier jaar oorlog.

De hedendaagse jeugd mag zich gelukkig achten dat « zij » het niet waren.

Bij die gedachte is het hun en onze aller plicht de « oude » oudstrijders te huldigen bij het afscheid van hun aards bestaan, alsook de 29 gesneuvelden uit de oorlog « veertien-achttien » te herdenken.

Namen der gesneuvelden	*overleden te*	*jaar*
- Wijnand Jan	† Stuyvekenskerke	1914
- Govaert Frans	† Parijs	1914
- Van den Storm	† Lokeren	1914
- Schockaert Prosper	† Adinkerke	1915
- De Smet Michel	† Kaeskerke	1915
- Grootvriendt Domien	† Nieuwpoort	1915
- Temmermans Amedée	† Marche-les-Dames	1914
- Van Durme Frans	† Lier	1914
- Hunninck Frans	† Diksmuide	1916
- Groebbens Petrus	† Marche-les-Dames	1914
- Sack Petrus	† Wandre	1914
- De Schepper Jan	† Kontich	1914
- De Smet Alfons	† Brugge	1918
- Van Varenbergh Kamiel	† IJzer	1915
- Meiremans Alexis	† Steenstraat	1915
- Van Melkebeke Frans	† Amersfoort	1918
- Piron Jozef	† Ramskapelle	1914
- De Kegel Victor	† Duffel	1914
- De Sadeleer Etienne	† Amiens	1918
- Meganck Petrus	† Woumen	1918
- Steenhout Jozef	† Somergem	1918
- Provost Remi	† Roeselare	1918
- Goossens Domien	† Lotenhulle	1918
- Nerinck Alfons	† Montpellier	1918
- Van Herreweghe Frans	† Adinkerke	1916
- Smet Eduward	† Beveren (W.-Vl.)	1918
- De Coker Alfons	† Haaltert	1919
- Vercruyssen Arthur	† Haaltert	1919
- Van den Stock Jozef	† Adinkerke	1915

De lijst is niet volledig, er komen nog elf opgeëisten bij die gedwongen en in erbarmelijke toestanden in Duitsland tewerk gesteld werden en gestorven zijn door ontbering. Een roman van menselijk leed.

Namen der opgeëisten	*Overleden*	*jaar*
- De Sadeleer Jozef	† Lebateau	1916
- Bream Jozef	† Labry	1917
- Raes Jozef	† Labry	1917
- Bellens Emiel	† Labry	1917
- De Schepper Evarist	† Longwy	1917
- Noens Gérard	† Brussel	1917
- De Brouwer Kamiel	† Marles	1917
- Maesschalck Frans	† Saint Cernin	1917
- De Leeuw Henri	† Haaltert	1918
- Fleurinck Henri	† Haaltert	1919
- Mertens Jan	† Haaltert	1919

En nog is de dodenlijst niet afgesloten.

De landbouwer Matthijs Alfons was in de vroege morgen op zijn veld, gelegen aan de Kraaienwinkel bezijden de spoorweg, aan de arbeid. Hij voelde zich gelukkig, de oorlog was ver van hem verwijderd, hij was niet opgeëist geworden. Hij hoorde in de verte een trein aankomen, stopte even met zijn werk en wuifde naar de voorbijrijdende wagens die Duitse soldaten vervoerde. Plots werd er vanuit een coupé geschoten, hij zeeg neer op zijn akker die zijn doodsbed werd.

Eenenveertig doden, dat getal vertegenwoordigde een soldatenjaarklas. Haaltert heeft zijn tol betaald in Wereldoorlog I, bijna 1 % van de toenmalige bevolking.

DE TWINTIGERJAREN

Een jaar na de oorlog werd het een gouden tijd, er was werk in overvloed, want meer dan 100.000 huizen moesten heropgebouwd worden. Vele Haaltenaren, die geen vaar of vrees kenden, gingen naar het gewezen IJzerfront, op zoek naar munitie die ze op eigen risico ontmantelden om de koperen obussen te gelde te maken.

1914 — De tellingen brachten steeds verbetering aan de jaarlijkse bevolkingscijfers, niettegenstaande er minder geboorten waren dan voorheen. In 1925 telde Haaltert 5109 inwoners.

De Estaminets, café's en jeneverkoten rezen als paddestoelen uit de grond. Nu werd er niet meer gedronken om de ellende en de honger te vergeten, maar wel uit overvloed. Wanneer ze in de Bachuswereld verzeild waren, zongen ze « En onz' honderd frank moet op (heden 2.000 fr.) in jenever van Jacob » (een jenevermerk). De maandag werd er gewoonlijk niet gewerkt, ook dit vertolkten ze in liedjes « En de maandag gaan we niet werken en dinsdag gaan we op zwier... ».

In 1925 werd er een autobuslijn ingelegd door Victor Van der Haegen uit Kerksken. Het waren geen « cars » zoals heden. In de bus waren, bezijden de vensters, twee houten banken aangebracht, maar de mensen waren er gelukkig mee ; hoewel op de zaterdagse Aalsterse marktdag, velen in groepen door de Brielkouter, te voet zoals voorheen, naar de stad trokken.

De krotwoningen en de lieflijke doch oncomfortabele lemen huisjes met strodak werden afgebroken om plaats te maken voor een stenen woning van een « halve stoyze » (gelijkvloers met zolderkamers).

De wijken en gehuchten, die tot dan toe als eilanden omringd waren door kouters en velden en slechts door een karrespoor met het dorp verbonden waren, werden gekasseid en er langs werden huizen gebouwd.

In 1926 daalde de frank tegenover het Engelse pond, maar de feestroes ging verder. Onverwacht kwam in oktober 1929 het bericht dat op de New-Yorkse beurs de aandelen katastrofaal daalden. Dit werd gevolgd door een economische crisis zoals de wereld er nog nooit een had gekend. De export daalde met 48 %, het aantal werklozen steeg tot 300.000. En weer

kwamen er satirische liedjes die de moed erin hielden « En we leven van de crisis en we drinken van de dop — Oh Mona ». In het gemeentehuis op de Hoogstrat moesten de werklozen gaan stempelen. Met weemoed werd er herinnerd aan die goeie tijd. Degenen, die huizen hadden gebouwd op hypoteek, kenden armoede. Op de Achterstraat had men in de gouden jaren flink aan nieuwbouw gedaan en deze kreeg hierdoor de spotnaam van « Poefstraat ». De twintiger jaren werden afgesloten in armoede.

In de dertigerjaren, op 1 april, devalueerde de frank met 20 %. Hierdoor herbegon de uitvoer en kwam er een nieuwe bloeiperiode ; het werklozencijfer daalde tot 100.000.

In deze voorbije crisisjaren deed de radio zijn intrede, maar slechts enkelen waren in het bezit van dit communicatiemiddel. Het was maar pas in 1935 dat de « telefoon zonder draad » bij de bevolking ingeburgerd werd.

De mensen zaten, bij lenteweer en zomeravonden, buiten op stoelen en banken om het dorpsnieuws te bespreken. Het leven ging zijn stille gang, auto's waren er weinig te zien. 's Zondags werd er op de Steenweg gekaatst, de boer ging met vrouw en kinderen de landvruchten keuren, de mensen gingen voor een wandeling langs de veldwegeltjes naar het kerkhof om hun doden te herdenken. Na de vespers slenterden de meisjes in rijen gearmd langs de straat. In de week hoorde men de smidshamer op het aambeeld weerklinken, hooiwagens getrokken door forse Brabantse boerenpaarden hobbelden over de kasseistraten. De patattenrapers gingen in groep al zingend naar de kouters. De jeugd stapelde haar karretje vol met paardevijgen voor de tuinbemesting. De toekomstige soldaten werden gekeurd in het « Landhuis » te Aalst, waar de Haaltertse veldwachter troonde en de eerste militaire bevelen uitdeelde : « In rang staan en zwijgen of anders... » De keuring van een vijftigtal miliciens in spe was na twee uur afgelopen : lengte en gewicht noteren, de tong uitsteken, de longen en het hart even beluisteren, op de hand blazen om een gebeurlijke liesbreuk waar te nemen, en hiermede werd het lot bezegeld : af- of goedgekeurd. Het eerste werd aangezien als een schande, niet uit vaderlandsliefde mar uit menselijk opzicht en de meisjes waren niet fier op hun afgekeurde jongen. In de late namiddag keerden ze dan te voet huiswaarts, hun pet gekroond met veelkleurige papieren rozen en ze zongen : « De troep is slecht, hij kan niet slechter wezen, alle dagen vlees en soep, rotte patatten bij den troep ».

Op 27 februari 1927 was Haaltert in feest. Theodoor De Meyer vierde zijn honderdste verjaardag. Het jaar daarvoor stond hij nog op zijn veld te werken, nu werd hij met een praalstoet gehuldigd. In een open koets reed hij naar de kerk waar een H. Mis werd opgedragen. Daarna naar het gemeentehuis waar de erewijn werd gedronken en hem een zetel werd aangeboden door de burgemeester. Er werd een speciaal lied getoondicht dat nog jaren later een geweldig succes kende.

In de vorige eeuw waren er te Haaltert 13 kantuitgevers die werk verschaften aan 800 meisjes en vrouwen. In het jaar 1936 waren er 30 kantfabrikanten, maar het loon van de kantwerksters was miniem. De besten konden één frank per uur verdienen (hedendaagse munt 20 fr.), een fabriekwerkster 2 tot

2,50 fr. Het was niet alleen door de plaatselijke concurrentie tussen de kantuitgevers, maar ook wegens de grote invoer van Chinese kant die in de groothandel per kilo werd gekocht.

Het « marmerfabriek » verschafte werk aan 30 arbeiders en 3 bedienden.

Vóór de oorlog ging een jonge man, Ph. Fermon, met 5 geleende franken naar Brussel werk zoeken. Hij kwam in een patisserie terecht. In 1927 richtte hij te Haaltert een pasteibakkerij op onder de naam « St.-Anna ». Hij verschafte werk aan 10 bedienden, 20 arbeiders en 46 arbeidsters. Het « Koekenfabriek » kende een enorme bloei. Na de 2de Wereldoorlog waren de gebouwen te klein geworden. Er werd een ultra modern fabriek gebouwd, maar wegens ouderdom en ziekte moest Ph. Fermon het bestuur uit handen geven. Na zijn dood ging deze nijverheid in faling, het gebouw en de allernieuwste machines, die samen 12 miljoen hadden gekost, kwamen in 1950 onder de notarishamer en werden verkocht voor de som van 1 miljoen frank. De heer Vermeulen bracht er een fabriek van rubberwaren in onder die er heden nog is en 50 werknemers te werk stelt.

1930 Herdenkingsfeesten van het 100-jarig bestaan van België. Het gemeentebestuur schonk een prijs aan de eigenaars van de huizen die het prachtigst versierd waren. In hetzelfde jaar had de laatste geitenkeuring plaats, de hoofdprijs was 3 fr.

In 1930 waren er te Haaltert 784 arbeiders en 272 arbeidsters die hier of te Aalst, Brussel of elders werkzaam waren. Tevens waren er 45 bedienden, waarvan 15 mannelijke en één vrouwelijke, die te Haaltert hun beroep uitoefenden.

Op landbouwgebied waren er in 1929 616 kleine bedrijven met minder dan één ha. 13 tussen de 3 en 5 ha., 15 landbouwers met circa 10 ha. en 2 met 20 ha. en meer.

De kleine bedrijven, die niet winstgevend of leefbaar waren, werden opgegeven zodat er in 1950 maar drie overbleven. De bedrijven met 5 tot 10 ha. vermeerderden met 8.

De veestapel bedroeg in 1929 75 paarden, 401 melkkoeien, 132 runderen, 526 varkens, 266 geiten, 258 schapen en 10.000 stuks pluimvee. Ook waren er enkele bijenhouders.

1938 — vrijdag 12 juni — een zonnige voormiddag. Om 11 uur begon plots alles te trillen en te schudden. In paniek renden de mensen de straat op en zagen de kerktoren bewegen. Het drong tot hen door dat er een aardbeving was. Enkelen hadden schaafwonden opgelopen veroorzaakt door neervallende dakpannen. Schouwstenen kwamen in de rookgaten terecht, waardoor sommige keukens en de bereide eetwaren zwart zagen van het roet. Van een der beide zijtorentjes van de kerk plofte een gietijzeren versiersel naar beneden.

Zaterdagnacht : weer enkele aardschokken, slaperig liepen de mensen naar buiten en bespraken angstig dit natuurverschijnsel.

De zondagnamiddag gingen er meer mensen dan gewoonlijk naar de vespers en weerom begon de aarde te trillen. De pastoor wilde vanop de predikstoel de mensen gerust stellen met de woorden dat er geen veiliger oord is dan het huis van God, maar alle kerkgangers waren reeds de kerk uit.

En weer voorspelden de mensen dat er een oorlog op komst was. Wanneer een paar maanden later, bij valavond en gedurende verschillende nachten, het prachtige noorderlicht was waar te nemen, geloofde men dat dit voortekens waren van rampen en tegenspoed en de voorspellers kregen nog gelijk ook.

MOBILISATIE EN OORLOG 1940

Op 13 maart 1938 proclameerde Hitler de Anschluss van Oostenrijk bij het Groot-Duitse Rijk. In september annexeerde hij het Sudetenland. De legerdienst werd verlengd, voor sommige regimenten van 12 op 18 maanden gebracht.

Op 27 september werden 6 klassen onder de wapens geroepen ; deze mobilisaties waren zogezegde « militaire voorzorgsmaatregelen ». Van legerdiscipline was er niet veel te merken. Een generaal inspecteerde een schoolgebouw te Brussel waarin opgeroepen militairen gekazerneerd waren. Er werd « ter bevel » geroepen, maar de soldaten bleven nukkig op hun strozakken zitten. Bleek van woede verliet de generaal het gelegenheidskantonnement. 's Avonds, bij het « appel », nam een reserve-luitenant de helm van het hoofd, smeet deze voor de voeten van zijn kapitein en zei dat hij wilde gedegradeerd worden.

Op 24 september werd het « akkoord van Munchen » ondertekend, de 12 dagen durende mobilisatie was afgelopen.

In deze sfeer werden op 16 oktober gemeenteverkiezingen gehouden. De katolieken behaalden te Haaltert de volstrekte meerderheid, baron Paul de Sadeleer omgordde de burgemeesterssjerp.

1939 — Haaltert vierde de jaarlijkse kermis, maar deze feestroes nam plots een einde toen de veldwachter op 28 augustus de oproepingsbevelen ten huize bestelde.

Drie dagen later viel Duitsland Polen binnen. Twee dagen later verklaarden Frankrijk en Engeland de oorlog aan Duitsland. Koning Leopold nam het opperbevel van het leger over. De meeste soldaten « lagen » aan het Albertkanaal, in de Ardennen en aan de beruchte « IJzeren muur ».

De wonderen waren de wereld niet uit, de soldij werd meer dan verdriedubbeld. Van 0,30 fr. werd het 1 frank per dag ; met één pint bier was de dagsoldij in het keelgat verdwenen. Reserve-onderluitenanten kregen daarentegen 90 fr. voor hun dagtaak.

Met de weersgesteltenis was het al niet veel beter. Het bleef regenen, hier en daar was er watersnood, meersen en weiden stonden blank. Op het einde van november deed plots de ijzige winter zijn intrede.

1940 — In de bitterkoude februarimaand begon officieel de zomertijd. In de nacht van 24 op 25 van de sprokkelmaand werd de klok een uur vooruitgeschoven. De lichten moesten afgeschermd worden, de treinruiten werden blauw geschilderd om het licht te dempen. De meisjes slenterden doelloos door de straten en hunkerden naar een brief van hun gemobiliseerde soldaat.

Deze laatste was er gul mee, want port moest niet betaald worden, twee medeklinkers M.D. (militaire dienst) vervingen de postzegel. Op de brieven die de burgers naar de soldaten schreven mocht de plaats, waar de soldaten zich bevonden, niet vermeld worden. Alleen « ergens te velde ».

De huismoeders hadden een voorraad levensmiddelen aangelegd, maar het was wat de Fransen noemden « une drôle-de-guerre ». De geallieerden waren reeds maanden in oorlog, maar na de verovering van Polen door Duitsland, was er niet meer gevochten. Velen hoopten op vrede.

De broodprijs steeg met 6 % en bedroeg nu 2,50 fr. Met de enkele franken vergoeding die de gehuwde soldaat ontving, kon moeder de vrouw moeilijk rondkomen. De aangelegde voorraden werden opgegeten.

De Siberische koude bleef maar voortduren, alle rivieren waren dichtgevroren. De « soldaat op wacht » moest, gezien de strenge vorst, inplaats van twee uur op uitkijk te staan, maar één uur kloppen. De gelukkigen waren gekazerneerd bij burgers, maar de meeste opgeroepenen waren ondergebracht in cinemazalen en patronaten die praktisch niet te verwarmen waren. Wanneer om de veertien dagen soldij werd uitbetaald, waren de herbergen stampvol, maar later zaten de stumperds zich weer te vervelen op de geïmproviseerde bedden die gemaakt waren van gestolen dennenstammen die bij duizenden sneuvelden. Buiten het « pakket van de soldaat » waarin steeds een stuk geparfumeerde zeep zat zodat de rest naar dit product smaakte, trachtten velen een « oorlogsmeter » te vinden met de hoop dat ze daardoor hun armtierige soldij konden aanvullen.

De drie hoofdpunten in het dagelijks leven : op wacht staan, afrasteringen van pinnekensdraad maken (waarvan vele rollen verdwenen in het Albertkanaal) en kilometers lange loopgrachten graven, die steeds door een majoor op inspectie werden afgekeurd, om dan twintig meter verder opnieuw te herbeginnen uit « strategisch belang ».

Wanneer de soldaten niet al te ver van huis lagen was het « ontsnappingsverlof » algemeen in de mode : een dag verlof nemen zonder toestemming.

Hierdoor werden de cachotstraffen mild uitgedeeld, maar bij gebrek aan cellen bestonden deze maar op papier.

In de nacht van 9 april was het leger in « groot alarm ». Het was echter loos alarm en iedereen sakkerde op den Duits. Inplaats van westwaarts de oorlog te beginnen ontscheepten ze in Noorwegen en rukten Denemarken binnen.

Op 9 mei maakte de radio bekend dat al de soldaten een week extra verlof kregen. Tot laat in de nacht werd op dit goede nieuws gedronken en velen

gingen slapen met een stuk in hun kraag. Een paar uur later werd het 10 mei... om 3 h 30 werd de nachtelijke stilte verbroken door klaroengeschal : « groot alarm ». De soldaten werden uit hun lome slaap gewekt, maar iedereen dacht aan vals alarm en ze sliepen verder...

HAALTERT

Boven het dorp hing het morgenrood nog in de lucht, vele meisjes sliepen en hadden zoete dromen want hun geliefden kregen extra verlof, ook andere mensen waren hierdoor optimistisch gestemd.

Om kwart voor vijf begon de sirene op het balkon van het gemeentehuis akelig de vredige morgen met angstaanjagend gehuil te doorbreken. De slaperige bevolking kwam in nachtgewaad op straat, de oorlog was werkelijkheid geworden. Moeders vol angst voor hun zonen, wanhopige vrouwen en meisjes weenden om hun echtgenoot en verloofde.

Om 14 h 30 verscheen een groep vliegtuigen in de lucht met op hun vleugels het witte Duitse oorlogskruis. Ze cirkelden boven Aalst. De bevolking keek angstig toe. Plots vielen de eerste bommen op Aalst neer. Om 18 h 30 opnieuw alarm, gevolgd door bomexplosies.

SOLDATEN

Eindelijk drong het tot de soldaten door dat het werkelijk oorlog was. Allen vatten post in hun aangewezen sektor. In de morgenschemering verschenen golven geluidloze vliegtuigen. Die stilte vergrootte hun angst. Nooit was er gedurende de mobilisatie van dergelijke vliegtuigen gesproken. Plots begonnen de kanonnen van het wereldberoemde fort van Eben-Eemaal oorverdovend te schieten. Een groep soldaten zat tussen het Albertkanaal en de Maas. De bruggen werden opgeblazen, ze zaten op een eiland. Het laatste bevel klonk door de telefoon « schiet op parachutisten en vliegtuigen ». De verdedigers van het vaderland hadden ieder slechts 30 kogels bij zich.

Het werd 9 h. Niettegenstaande hun angst kregen ze honger en sakkerden en vloekten op de bevoorrading.

Het grensdorpje Kanne was uitgestorven, de bevolking was op de vlucht. De oude vergrijsde pastoor deed rustig zijn ochtendwandeling terwijl hij zijn brevier las.

Een herbergdeur stond wagenwijd open, de bewoners waren gevlucht, de soldaten dronken de voorraad bier op, de oorlog scheen vergeten. In een beenhouwerij hingen snoeren saucissen voor het venster. Ze werden niet alleen opgegeten, maar een paar soldaten gingen op zoek naar geld. Ze braken de kasten open en gingen aan het plunderen...

Kogels ketsten af op de muren, ze dachten dat ze door hun eigen kameraden van over het kanaal beschoten werden en begonnen terug te schieten. Een

gewonde soldaat strompelde de herberg binnen, zijn been was één open wonde. De telefoondraden in het café waren doorgeknipt, ze waren volledig afgesloten. Een burger met een jong vrouwtje zou gaan onderhandelen. Na een kwartier was hij terug. Hij zei tegen de ongelovige soldaten dat de Duitsers in de loopgrachten langsheen het kanaal zaten en ze best deden zich over te geven (later bleek hij een spion te zijn). Ze klauterden over de niet totaal vernielde brug en keken in de zwarte holte van een revolver : « Hände hoch », ze werden door de parachutisten krijgsgevangen genomen.

Overal lagen doden, een jeugdig jongensgezicht lag roerloos naar de hemel te staren, midden op zijn voorhoofd had hij een zwart vlekje als een assekruisje. Een kogel had in de jonge meimorgen zijn levensdraad afgesneden.

Vierhonderd krijgsgevangenen lagen te zonnen, terwijl de « stuka's » huilend hun bommenvrachten op verder afgelegen loopgrachten lieten neerkomen. In de namiddag explodeerden bommen rond de halfvernielde brug. « België » zei de para. Plots kwamen er vijf bommen in de groep onbeschermde krijgsgevangenen terecht. Lichamen werden uiteengereten, een dierlijk gehuil en geschreeuw. Een soldaat wiens been aan flarden was geschoten begon te schaterlachen dat overging in een waanzinnig lachen. In de loopgracht lag een half mensenlichaam, alleen de romp en het hoofd, waarin de ogen knipperden, bleven over. Er waren meer dan honderd doden en gewonden.

Een Duitse geneesheer-parachutist, wiens mantel verdeeld was in ontelbare binnenzakken en die deed denken aan een vrouwelijke hoepelrok van vroeger, volgepropt met verbanden, geneesmiddelen en chirurgmateriaal, begon de scherven uit de lichamen te halen en amputeerde ter plaatse armen en benen. De doden werden begraven en de gewonden ondergebracht in de onderaardse mergelgroefgrachten. Heel de nacht werd er gekreund en op moeder geroepen, gewoonlijk het laatste woord van een stervende soldaat.

HAALTERT

Dinsdag 14 mei : over de radio « de regering maakt bekend » — « Alle jonge mannen van 16 tot 35 jaar moeten onmiddellijk een opvangcentrum van het Belgische leger vervoegen ». Naar welk opvangcentrum moesten ze heen ? Ze namen geld en etensvoorraad mee en reden op hun fiets het onbekende tegemoet. De meesten kwamen in Frankrijk terecht, waar ze als « boches du Nord » werden uitgescholden en meer gehaat werden dan de Duitsers. Voor een glas pompwater moesten ze 5 fr. betalen (100 fr. in de huidige munt).

Enkele dagen later : « de regering maakt bekend », burgers moesten jacht maken op leden van de 5e kolonne (die hier nooit bestaan heeft), op Duitse parachutisten verkleed als postbode, boer of priester, bijzonder op de paters hadden ze het gemunt. Velen werden aangehouden om verhoord te worden.

De burgerbevolking, waaronder ook een dokter en een priester, werden door paniek aangegrepen. Ze pakten in wat ze konden dragen of laden op hun fiets, karren of auto, en namen de vlucht. Ze moesten meestal buiten overnachten of in het beste geval in een stal of schuur. Ze volgden de lange kolonnen vluchtelingen zonder te weten waarheen, ze voelden zich nergens veilig. Sommigen gingen of reden tot in Frankrijk, de meesten tot in West-Vlaanderen, om na dagen of weken terug naar huis te keren. Hun woningen zijn niet geplunderd geworden, maar sommigen ontdekten dat hun reservevoorraad verdwenen was en weer kregen sommige vinders een lapnaam.

SOLDATEN

De krijgsgevangenen slenterden in onoverzichtelijke rijen door Hollands-Limburg verder door de glooiende Eifel naar de kampen.

Sommige Duitse soldaten gaven de sukkelaars een stuk brood of een paar sigaretten, die ze uit angst van vergiftigd te worden, wegsmeten. Burgers stonden langsheen de straten en gaven hun water te drinken. 's Nachts sliepen ze in weiden of velden. Eindelijk kwamen ze na vijf dagen zonder voedsel in een voorlopig kamp terecht. (En, de wonderen zijn opnieuw de wereld niet uit, ze kregen macaroni met vlees, maar hun knagende honger was daarmee niet gestild.)

Op zekere dag vernamen ze dat de koning gekapituleerd had en de kwakkels gingen aan het vliegen. De koning had dit slechts gedaan op voorwaarde dat alle krijgsgevangenen mochten huiswaarts keren.

HAALTERT

20 mei 1940. « Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt » klonk het door de Belgische, nu door de Duitsers overgenomen radio, gevolgd door marsmuziek « Die Dender ist überschritten ». De bevolking verstarde van angst. Maar alvorens het « Oberkommando » deze overwinning aan de wereld bekend maakte, kwamen de zondagmorgen zes Duitse soldaten op hun fiets Haaltert binnengereden. Een vrouwtje dat zich op de Steenweg bevond was zo erg geschrokken dat ze de Hitlergroet bracht. Dezelfde dag grepen boven Haaltert gevechten plaats tussen de Engelse en Duitse luchtmacht. Aan de Topmolen werd een luchtafweer opgesteld. Vanaf de « Bouchautberg » (Hekelgem) beschoten Duitse kanonnen de Engelse troepen. Een tank die zich op de Steenweg bevond bezijden de Engelbertdreef werd in brand geschoten. De dorpskerk werd omgevormd in een hospitaal, waarin twee Engelse soldaten stierven. Ze werden begraven rechtover de St.-Gorikskapel op de Brielkouter ; de graven werden piëteitsvol onderhouden door « kattensdelle », Adeline Daghuyt ; de stoffelijke resten werden later ontgraven en overgebracht naar het kerkhof.

Gedurende de nacht zagen de bewoners van het dorpscentrum dat het kerkplein in een vuurgloed stond. De terugtrekkende Engelse soldaten waren bezig allerlei oorlogsmateriaal te verbranden. Woedend verlieten ze bij het morgenkrieken onze gemeente.

Vele huizen hadden aanzienlijk schade geleden door bommen en schrapnels. Gelukkig bleef het bij stoffelijke schade.

Enkele dagen later werd de Steenweg overstroomd door kilometerslange rijen gevangen Belgische soldaten. Ze werden door de bevolking vertroeteld, alle etensvoorraad werd uitgedeeld. Vermoeid en terneergedrukt gingen ze verder naar Aalst en velen vandaar naar het krijgsgevangenkamp. Op 28 mei werd het einde der krijgsverrichtingen vernomen, de mensen waren opgelucht.

Een paar dagen later werd de Duitse Kommandatur te Aalst gealarmeerd. Vluchtelingen en burgers moesten onmiddellijk de hoofdwegen verlaten. De weg Brussel-Gent werd met verdubbelde ijver bewaakt. Hitler had nostalgie en wilde de gebieden terugzien waar hij in de eerste wereldoorlog in Vlaanderen als korporaal gevochten had. Nu met een indrukwekkend gevolg en als hoogste legerleider reed hij door Aalst. Zo kreeg deze keizerstede na het bezoek van keizer Karel, Filip II, Lodewijk XV, Jozef II, Napoleon en Willem I ook de Führer op bezoek.

SOLDATEN

Rond dezelfde tijd werden hele regimenten krijgsgevangenen in beestenwagens naar het Stallag in Fallingbostel, de Lüneburgerheide, afgevoerd.

Walen en Vlamingen werden gescheiden. Op het plein bleef een klein groepje achter. De bewakers vroegen tot welk ras ze behoorden, ze antwoordden dat ze Brusselaars waren. Ze moesten een besluit nemen en voor één keer kozen ze de zijde van de Vlamingen. Er werden foto's en vingerafdrukken genomen. Het beroep moest aangegeven worden. Bijna 50 % waren koks. « De Flamen, grosse Fressers » zegden de Duitsers. En dat ze niet alleen grote eters waren, maar dat ze ook wisten waar ze het moesten halen, zouden de Duitsers ondervinden. Soms verdwenen er meer dan honderd broden uit het magazijn. De schildwacht zuchtte : « Voor honderd Polen was één schildwacht genoeg, maar voor iedere Vlaming hebben we er twee nodig ». Maar er werd honger geleden, het dagelijks menu bestond uit 200 gr. brood, 3 aardappelen, verder 20 gr. vlees, meestal leverpastei, afgewisseld met een schepje plattekaas, een koffielepel suiker, een kladje boter en een schepje marmelade. Om de drie weken een krop sla of rode biet.

Wanneer iemand werd gesnapt die een stuk brood van zijn medegevangene gestolen had, moest hij het één of twee dagen stellen zonder eten, met een plakkaat op een stok tussen de barakken wandelen, waarop geschreven stond : « Ik heb mijn kameraad bestolen ». Wie betrapt werd op het stelen van aardappelen uit de voorraad, werd het hoofd kaal geschoren en moest

in de brandende zon met een deken om zijn lichaam rond de barak lopen tot hij niet meer kon. Daarna oefeningen ; liggen, opstaan, soms uren aan een stuk, tot de sukkelaar meer dood dan levend bleef liggen. De Duitsers zegden dat ze in het leger dezelfde straffen toepasten.

Iedere barak kreeg een Duitse krant. In één daarvan stond in grote letters te lezen « Zo laten de Belgen hun steden verwoesten » met eronder een foto van uitgebomde huizen. De Aalstenaars werden bleek, op de foto zagen ze het in puin liggende Werf van hun stad. Grote onrust bij vele gevangenen.

Er kwamen Duitse hogere officieren met burgers in het kamp. Deze laatsten waren Vlamingen die meedeelden dat de Führer besloten had de Vlamingen naar hun haardsteden terug te sturen. Voor eenmaal in de Belgische geschiedenis hadden de Vlamingen een voordeel op de Walen.

Op zekere dag moesten de barakbewoners naar het gezamenlijk stortbad.

Ze kregen een stukje kleizeep terwijl hun klederen naar de « entlausung » werden gebracht. Ze stonden samengedrumd in hun naaktheid, tot plots iemand riep « hier is een gedrapeerde buik te zien ». Iedereen lachte, de valse schaamte was verdwenen.

Op 20 juni mochten de kampbewoners voor het eerst een Mis bijwonen in openlucht. Het werd een generale biecht in groep, ieder ging te communie.

Marcel Amije (een toneelspeler verbonden aan de groep Staf Bruggen) maakte over deze gebeurtenis een kort gedicht :

Uit duizend borsten steeg een lied

Ten hemel

Door duizend holle borsten liep

Een beven

Toen hebben velen voor 't eerst opnieuw

Gebeden.

Tot in het kamp werden gedurende de nacht de bombardementen op Hannover gehoord. De Duitsers zegden : « Engeland zal daarvoor boeten », doch denkelijk waren ze Rotterdam vergeten.

HAALTERT

Vele soldaten waren de krijgsgevangenis ontsprongen en keerden huiswaarts waar ze bestormd werden door in angst verkerende ouders en echtgenoten, die niets wisten over het lot van hun zonen en mannen. Over sommigen werd er geheimzinnig gefluisterd dat ze gesneuveld waren. Familieleden gingen op zoek naar niet bestaande graven, tot ze plots een rode-kruiskaart ontvingen van de levende dode.

SOLDATEN

Een Haaltertse krijgsgevangene ontving nieuws van huis en begon hartstochtelijk te wenen. Ze vroegen hem of er thuis iets gebeurd was. « Neen, » snikte hij, « maar ze schrijven dat ik voor dood was opgegeven en ze langsheen het Albertkanaal naar mijn graf zijn gaan zoeken ».

Een Aalstenaar zag in de kamer van de keukenofficier een goud-geel brood liggen. Hij kon aan de bekoring niet weerstaan, het werd zijn brood en hij deelde het uit aan zijn barakgenoten. Heel het keukenpersoneel werd aan de deur gezet en vervangen. Een andere Aalstenaar kreeg hierdoor de zo begeerde job en begon zijn hongerige medegevangenen uit te buiten. Een gamel soep voor een trouwring, een brood in ruil voor een uurwerk. Hij keerde met de anderen huiswaarts. Twe dagen later was zijn woning beschilderd met horloges en ringen met eronder « Fallingbostel ». De Kommandatur kwam het te weten en een week later zat hij weer in hetzelfde kamp, tot na de oorlog.

« Es geht alles vorüber... » einde augustus.

Het eerste konvooi zou binnen de week naar huis keren, maar de moed zonk hun in de schoenen toen ze kaarten kregen om naar huis te schrijven.

Drie dagen later stonden ze in rij opgesteld met een brood en een doos leverpastei onder de arm. Voor de laatste maal werd appel gehouden, twee gevangenen moesten naar voren treden. Het waren twee Walen die zich in het begin hadden opgegeven als Vlamingen. De laatste briefkaart had hen verraden. Ze was in het Frans opgesteld. De jongens zijn maar pas na de bevrijding huiswaarts gekeerd.

De vrijgelaten gevangenen passeerden de paal « Ausfahrt », rood omlijnd.

Het eerste wat ze zagen was een blond meisje, sierlijk duwend op haar fiets, terwijl de wind haar boezem streelde...

HAALTERT

In de maand oktober werden de bewoners in de nacht opgeschrikt door een orkaan. Dakpannen en zelfs hele daken kwamen op de grond terecht. De Steenweg was bezaaid met uitgerukte bomen. Grote schade werd aangericht aan de kerk, waar een raam in kleurglas uitwaaide.

De krijgsgevangenen kwamen thuis, maar verwonderden zich dat de meeste burgers Duitsgezind waren. Ze kwamen echter niet in het land van melk en honing. Gedurende de eerste drie maanden van 1941 was er officieel nergens vlees te krijgen, met de aardappelen was het even rampzalig. Zelfs de Duitse pers erkende de ernst van de toestand. De « Brüsseler Zeitung »

vermeldde : « Wanneer er dan eens aardappelen aan de winkels geleverd worden zijn ze, zoals de laatste dagen het geval was, bevroren of onbruikbaar. Menigmaal blijft de huisvrouw met waardeloze zegels zitten, omdat de nodige producten die op de kaart voorzien zijn niet konden uitgereikt worden ».

Het dagelijkse rantsoen zag er als volgt uit :

	per dag	*per maand*
Brood	255 gr.	6,75 kgr.
of meel	166 gr.	
Gebrande gerst	3 gr.	100 gr.
Margarine	3 gr.	100 gr.
Boter		200 gr.
Cichorei	3	100 gr.
Suiker	33 gr.	1 kgr.
Peulvruchten		250 gr.
Haverderivaten		125 gr.
Magere smeerkaas		50 gr.
Vers of bevroren vlees	33 gr.	900 gr.
Kunsthoning of siroop	7 gr.	225 gr.
Konfituur of gelei	15 gr.	450 gr.
Aardappelen	500 gr.	15 kgr.

	Officiële prijzen	*Zwarte markt*	*Huidige munt*
1 kgr. brood	2,41 fr.	80 fr.	1.600 fr.
1 kgr. aardappelen	0,83 fr.	10 fr.	200 fr.
1 kgr. kaas	16,64 fr.	310 fr.	6.200 fr.
Eieren per stuk	0,50 fr.	8 fr.	160 fr.
1 kgr. boter	26,77 fr.	360 fr.	7.200 fr.
1 kgr. suiker	5,24 fr.	100 fr.	2.000 fr.
1 kgr. rijst	3,50 fr.	300 fr.	6.000 fr.
1 liter tafelolie	8,77 fr.	500 fr.	10.000 fr.
1 kgr. chocolade	11,85 fr.	1.000 fr.	20.000 fr.
1 kgr. koffie	5,75 fr.	2.000 fr.	40.000 fr.

De hedendaagse munt, 1976, is berekend op de lonen van werknemers :

Gedurende de oorlog ± 6 fr. per uur

Heden ± 120 fr. per uur of x 20

Een liter olie, zwartemarktprijzen, vertegenwoordigde twee weken arbeidsloon.

Voor een glas (fluitjes) bier werd 1 fr. betaald. Bieren van lage gisting die speciale namen kregen, Churchill, Roosevelt, enz., werden verkocht tegen 20 fr. tot 25 fr. de liter. Heden zou daarvoor 500 fr. moeten betaald worden.

Eigenaardig is wel dat, niettegenstaande de ontberingen en de honger, er gedurende de oorlog in percentage minder sterfgevallen voorkwamen dan in andere jaren.

De regering was naar Londen gevlucht, maar het land moest bestuurd en de bevolking gevoed worden. Sekretarissen-generaal vervingen de ministers.

Ze deden een voorstel aan de boeren om koolzaad te zaaien om er olie uit te winnen. « Jan Moedwil », de spreekbuis van de regering in vrijwillige ballingschap, begon zijn sarcastisch morgenpraatje « Ik heb lekker knakkend spek met spiegeleieren gegeten ». Volgens hem moesten de weerstanders hun vaderlandse plicht doen en het koolzaad in brand steken, want de olie was voor de « mof ». Na de oorlog zou de regering toegeven dat deze uitsluitend bestemd was voor de burgerbevolking.

In de eerste twee oorlogsjaren gingen er velen vrijwillig naar Duitsland werken. Ze kwamen terug bepakt met allerlei voedingswaren. De lonen waren hoger dan in Vlaanderen. De Duitse propagandadienst maakte daar gretig gebruik van. In stations en posterijen hingen aanplakbrieven « Hij lacht, hij is gelukkig, hij gaat naar Duitsland werken ».

In het begin 1943 beheerste Hitler praktisch heel Europa, maar na de « Slag van Stalingrad », waar hij 300.000 soldaten opofferde kwam, de aftakeling. De « elastische fronten » trokken zich steeds maar terug. Duitse steden en fabrieken werden uitgebomd. De vrijwillige arbeiders bleven thuis of gingen naar Frankrijk werken op de vliegvelden. Om de oorlogsindustrie op peil te houden werden ongehuwde mannen gedwongen in Duitsland te arbeiden. Velen doken onder en kregen hierdoor geen rantsoenzegels meer.

Hier mag Haaltert hulde brengen aan de Flamingant en gewezen oorlogsburgemeester Theo Van den Driessche, die op gevaar van straf en gevangenis, in het geheim de nodige zegels verschafte aan de ondergedokenen.

De Duitsers maakten jacht op werkweigeraars, met behulp van personen die niets te maken hadden met Flamingantisme, noch met het V.N.V. (nationaal Vlaams verbond, een politieke partij die vóór de oorlog 17 volksvertegenwoordigers naar de Kamers zond), noch met de leden van de « Zwarte

Brigade » en evenmin met de Vrijwillige Oostfrontstrijders. Het waren volksverraders, judassen gewapend met revolvers die voor dertig zilverlingen de jonge mannen en de bevolking terroriseerden en die er niet voor terugschrikten hun eigen volk in koelen bloede dood te schieten. Ze kregen de naam van « Gestapo's » en werden door de bevolking gehaat en door de bezetter veracht. Gelukkig waren er onder de Haaltenaars geen « Gestapo's » te vinden. In onze gemeente is gedurende de oorlog nooit verraad gepleegd.

Winterhulp kwam op 12 november tot stand. Deze instelling was van Duitse oorsprong en had als doel de noodlijdenden te helpen door het uitdelen van soep en kleine eetmalen. Het toenmalige gemeentebestuur volgde schoorvoetend en Winterhulp kwam hier pas in de loop van 1941 tot stand.

In november 1941 werd « Boerenhulp aan stadskinderen » opgericht. Deze « stadsmusjes » konden door een verblijf bij naastenlievende boeren terug op krachten komen. De Haaltertse boeren deden mee aan dit werk van naastenliefde.

Buiten de jacht op werkweigeraars, voedselschaarste en de oorlogsweeën moest het leven verder gaan. Dagelijks, en meestal gedurende de nacht werden bomen afgezaagd, wegens brandstofschaarste. Er werd afspraak gemaakt met treinmachinisten om de kolen te « laten stelen » mits betaling. Iedereen trachtte te smokkelen. Er werd in het geniep alcohol gestookt. Er zwierven vele bedelaars rond op zoek naar eten. Bij valavond moesten de lichten gedoofd of afgeschermd worden, de straten waren in volledige duisternis gedompeld. Iedereen luisterde naar de door de Duitser verboden en gestoorde Engelse radio. De fietsbanden werden met koorden omwonden omdat er geen nieuwe voorradig waren. De schaarse auto's reden op gas of werden aangedreven door hout en kolen. De vrouwenklederen werden, tot groot genoegen van de mannen, ingekort tot boven de knie om textiel te sparen.

Bij gebrek aan brandstof gingen de mensen opnieuw buurten. Uit nog voorradige schildersolie werden frieten gebakken. Er werd ook naar groenten gezocht, zelfs de zure rabarber werd zonder suiker gestoofd als beleg op het brood, maar de voedzame en kalorierijke brandnetels stonden te verdrogen. Bietbladeren werden gedroogd en met tabak versneden en verkocht als « fleur de Liedekerke » die ook in Haaltert werd gefabriceerd en te Brussel aan de man gebracht. De cinema's deden gouden zaken. In de gemeente werden toneelgroepen gevormd, hier te Haaltert het toneel V.O.S., de K.A.J. (Kristelijke arbeidersjeugd), De Burgerjeugd. Gemengd toneel was uit den boze en mocht in de « patronage » niet worden opgevoerd. In 1942 werd een gemengde toneelgroep opgericht : « Toneelpret ». De opvoeringen geschiedden in een zaaltje van de Achterstraat. Deze groep werd in de Provinciale wedstrijd voor Oost-Vlaanderen in 1947 in eerste kategorie gerangschikt. Niettegenstaande de oorlogsellende werd er kermis gevierd, er werd gedanst, gevrijd, getrouwd en er werden kinderen gekocht.

De toren- en nachtwacht (boerenwacht) werd ingesteld, ingedeeld in groepjes van drie personen die de velden moesten bewaken. Maar ze lagen meestal in het koren te slapen, of zaten te kaarten in de kapel van O.-L.-Vrouw ter Heyden aan het kerkhof. Anderen gingen hier en daar kersen stelen ; deze nachtdienst moest toch beloond worden. In werkelijkheid was ze er nodig, want de gepote aardappelen werden uitgegraven en graanhalmen met de schaar afgeknipt. Deze gelegenheidsdieven werden echter zelden door de wacht verontrust, want vanop een kilometer afstand hoorde men deze laatste aankomen. De boeren rekenden dan ook meer op zichzelf ; van plaggen maakten ze wachthuisjes waarin ze de nacht al biddende doorbrachten. Iedereen was kwaad op de kontroleurs die het smokkelen moesten tegenwerken.

Waren ze niet aktief geweest, dan zouden de meeste eetwaren op de « zwarte markt » zijn terecht gekomen. Sommigen traden te streng op tegenover mensen die een paar kilogram aardappelen en een pakje boter voor eigen gebruik smokkelden.

Het jaar 1944 was gekenmerkt door overvallen en hold-ups. Deze benden (of waren het werkelijk weerstanders ?) hadden het vooral gemunt op posterijen. Haaltert bleef hiervan gespaard. Sabotagedaden zijn hier praktisch niet gebeurd. Wel werd er een telefoondraad doorgeknipt en in de omgeving van het station Erpe-Mere werden de spoorstaven opgeblazen. Als represailles werden hier de fietsen en radio's door de Duitsers opgeëist, maar ze kregen alleen mar beroeste oude fietsen en kapotte radio's. Op 6 juli werden er twee klokken uit de toren weggehaald. Als reaktie hiertegen kon men hier en daar opschriften lezen « Wie met de klokken schiet, wint de oorlog niet ». De laatste klok werd uit de kerktoren gehaald op 8 november 1943.

Vanaf 3 september 1943 werd iedere vrijdag, — en dit tot het einde van de oorlog —, een plechtige Mis opgedragen voor de vrede en bescherming.

Deze kende een geweldige toeloop. Vóór de oorlog werden er 64.000 Kommuniën uitgedeeld, in 1941 68.000, in 1942 93.000, na de oorlog een vermindering van 30.000 of 64.000.

Op 14 juni 1944 werd St.-Vincentius à Paulo opgericht (een beetje laat) als tegenhanger van Winterhulp om behoeftigen te steunen.

Op 6 juni had de landing der geallieerden in Normandië plaats. Dit was het begin van het einde.

Op 14 juni 1944 werd Haaltert opgeschrikt door bomexplosies. Een aantal bommen kwam terecht op de Droeskouter, nabij Mussezele. Een gewetensvol Engels piloot wiens vliegtuig in noodtoestand verkeerde, had zich van zijn bommenlast bevrijd en daarvoor de goede plaats gekozen.

Enkele dagen vóór de bevrijding moest een Duits vliegtuig een noodlanding maken op de Kruiskouter. Ook dit gebeurde zonder slachtoffers.

BEVRIJDING EN REPRESSIE

Haaltert vierde zijn laatste oorlogskermis, maar die werd verstoord door de hyena's die nog steeds op zoek waren naar hun prooi : werkweigeraars.

Een zonnige zondag, 3 september 1944. De Steenweg stond vol kijklustigen.

De Duitse soldaten, in aftocht, strompelden oververmoeid door Haaltert. Sommigen op oude fietsen, anderen op boerenkarren getrokken door afgejakkerde paarden vervoerden gewonden.

Om 20 uur kwam er een Duits veldgeschut dat post vatte op de hoek Brulstraat - Steenweg en dat nog in de aanval wilde gaan tegen de Engelse tanks. De mensen vluchtten naar de kelders, maar na beraadslaging zetten de Duitsers de aftocht verder.

Om 21 uur stonden op de Steenweg vierdubbele rijen hoopvolle mensen om de eerste geallieerde soldaten te verwelkomen.

Om 21 h 30 steeg een oorverdovend geluid op. Zware, dreunende Engelse tanks baanden zich een weg tussen de overgelukkige bevolking die weende en danste tegelijk. Vrouwen en meisjes sprongen op de oorlogsvoertuigen en gaven bloemen en nog meer hartstochtelijke kussen aan de bevrijders.

Gedurende gans de week werd er gefeest, de huizen bevlagd en versierd. De meisjes droegen tricolore klederen. Indien men niet de versiersels van de Belgische kleur op zijn klederen droeg werd men aangezien als een landverrader.

4 september, maandagmorgen, droegen velen een witte band rond de arm, anderen waren gekleed in grijze overall en waren gewapend met geweren en revolvers. Het waren leden van de « Witte Brigade » geleid door Noteboom.

Door sommigen van hen werd de wet van rechtvaardigheid verkracht. Oude geburenveten kregen hun beslag. De artikelen van de Grondwet werden met de voeten getreden : art. 10 « De woning is onschendbaar ».

Mensen werden uit hun huizen gehaald en opgesloten in de Gemeenteschool of in de tuin van de Rijkswacht, om vandaar onder gejouw te worden afgevoerd naar de gevangenissen. Sommigen spuwden de gevangenen in het

aangezicht, anderen waren verbijsterd en vroegen zich af of dit werkelijk landverraders waren. De huizen werden beklad met hakenkruisen. Een dronken bende stak drie huizen in brand en ging aan het plunderen. Een vierde woning zou ook in de vuurgloed moeten opgaan, maar de eigenaar had de moed zijn huis en erf te verdedigen. Hij stond in zijn woning met een jachtgeweer en de zoon met een bijl gewapend. Boven zaten de dochters met flessen vitriool. De bende aarzelde, ze voelde dat het hier om het leven ging en droop af. De « vreugdevuren » werden gestaakt.

Waarom zijn deze huizen in brand gestoken ?

— Eén uit geburenwraak en omdat de bewoner lid was van het V.N.V.

— Een tweede eigenaar was lid van de « Vlag » (Vlaams-Duits Arbeidsgemeenschap).

— Een derde omdat de bewoner lid was van het V.N.V. en oorlogsschepen.

— Een vierde (dat niet is afgebrand) behoorde toe aan een Liberale Flamingant.

Eén persoon is om zijn politieke Anti-Duitse overtuiging in de gevangenis en koncentratiekamp te Brunswijk, Duitsland, terechtgekomen, door toedoen van zijn medescholieren in een school te Aalst, maar is gedurende de oorlog nog vrijgekomen.

De willekeurige aanhoudingen namen een einde toen baron Paul de Sadeleer weer zijn plaats als burgemeester innam.

België heeft zich voor de wereld belachelijk gemaakt met zijn 346.282 dossiers (gerekend aan 1 per huisgezin zouden er 1.500.000 betrokkenen zijn geweest in de repressie !). Daarentegen waren er, spijtig genoeg, 13.000 personen van de weerstand en smokkelaars die gevangen genomen en zelfs gedeporteerd werden. De heren van « Londen » zegden later « dat hebben we niet gewild ».

De Krijgsraden, voorgezeten door jonge auditeurs, deelden ongelooflijke gevangenis- en doodstraffen uit en eisten fabelachtige vergoedingen die in de miljoenen liepen. De toenmalige socialistische Eerste-Minister Van Acker typeerde hen : « Ze zijn jong, ze roken sigaretten en de meisjes kijken naar hen ». Minister Pholien zegde over dit gerecht « Een gerecht van negerkoningen ».

De oorlogsburgemeester Theo Van den Driessche, die opdracht kreeg een ondergedoken werkweigerar in de oorlog aan te houden, weigerde dit kordaat en ging de betrokkene verwittigen. Bij de bevrijding werd hij aangehouden, slechts voor 2 uur gevangen genomen. Het hoofd, de luitenant van de « Witte Brigade » uit onze gemeente, daagde hem voor de krijgsraad. De overste van de plaatselijke Rijkswacht werd gedagvaardigd als getuige ten laste. Zijn antwoord luidde : « Haaltert heeft nooit zo een rechtvaardige burgemeester gehad en zal er ook nooit meer een hebben ». Niettegenstaande

dat werd hij veroordeeld tot 6 maanden gevangenis en 10.000 fr. boete (huidige munt 200.000 fr.). Het eerste werd hem kwijtgescholden, maar de boete heeft hij moeten betalen. Zijn eigendom werd gesekwesteerd, omdat hij als burgemeester gedurende de oorlog was vergoed. Het gemeentebestuur had het recht dit terug te vorderen, wat het niet deed. Na twee jaar werd het sekwester opgeheven, maar hij bleef voorgoed geschorst als onderchef in het Openbaar Vervoer.

Gedetineerden moesten in de koolmijnen gaan werken, terwijl op de treinen, die kolen vervoerden, in reuzeletters op de wagons de leuze stond « Laat U niet beetnemen ».

Na de bevrijding werd het geen land van overvloed. De steenkolen waren even schaars of nog moeilijker te krijgen dan gedurende de oorlog. De jonge moeders kregen « kolenbons », maar geen kolen. Textiel en voedingswaren bleven gerantsoeneerd en zoals tijdens de oorlog bleven er kontroleurs aangesteld om het smokkelen tegen te werken.

Hitler pleegde op 29 april 1945 zelfmoord. Duitsland kapituleerde onvoorwaardelijk op 8 mei 1945.

De gedwongen tewerkgestelden keerden terug naar hun haardsteden. De radio en de dagbladen vermeldden de gruwelijkheden die in de Duitse koncentratiekampen werden ontdekt. Vele politieke gevangenen en weerstanders werden gemarteld en gehangen, miljoenen Joden (waaronder 28.500 Joden die in België woonden) werden ter dood gebracht en in de ovens verast. De Duitse bevolking zegde « dat hebben we niet gewild » ; het Duitse leger walgde ervan. Deze gruwelijke oorlog had aan 33 miljoen mensen het leven ontnomen.

De 18-daagse veldtocht van 1940 eiste gelukkig niet zoveel doden op het slagveld, maar in deze korte tijdsspanne zijn er 3 Haaltertse soldaten gesneuveld. Een groot getal in vergelijking bij de vier jaar durende Eerste Wereldoorlog.

- Redant Alb.	† Gent
- Braens	†
- De Looze Cyriel	† Middelkerke

Ook vielen er twee burgerlijke slachtoffers :

- De Pril Gustaaf	† Haaltert
- Van Nieuwenborg Etienne	† Haaltert

Na de oorlog 1940-44 werd een « Jonge » Nationale Strijdersbond opgericht, waarvan heden Jozef De Looze voorzitter is. De strijders van 1940 worden niet aangezien als « de » oud-strijders, ze hebben niet zoveel ontberingen gekend als hun voorgangers. Velen kozen het hazenpad, anderen waren na enkele uren of dagen reeds krijgsgevangen, hun lot is niet te vergelijken met dat van de soldaten van 14-18 die er fier op waren oudstrijder te zijn. De vereniging telt ongeveer 120 leden.

De weersgesteldheid gedurende de oorlogsjaren.

1940-41 Strenge aanhoudende vorst.

1941-42 Periode van zeer strenge koude van 10 tot 22 januari met temperaturen van 17 graden onder nul.

1942-43 Een zachte winter met slechts 5 vorstdagen van 6 tot 7 graden en geen sneeuw.

1943-44 Deze winter was Vlaanderen genadig, slechts een paar dagen vorst. De laatste dag van januari wees de termometer 17 graden boven nul.

HAALTERTSE OOSTFRONTSTRIJDERS

Was het uit zucht tot avontuur of uit idealisme dat in 1942 vier jongelingen uit onze gemeente zich vrijwillig aanmeldden bij het « Vrijwilligerslegioen Vlaanderen », later overgeheveld naar de « Waffen SS » om deel te nemen aan de strijd tegen het Communisme aan het Russische front ? Later werden ze ondergebracht in de beroemde en legendarische divisie « Langemarck ».

Van de vier vrijwilligers zouden er twee de dood vinden. Op de begrafenisplechtigheid van één gesneuvelde waren Duitse officieren aanwezig. Deze merkten op dat de ouderlijke woning niet strookte met de waardigheid aan hem verschuldigd. De krotwoning werd gesloopt en in de plaats een landelijk hoevetje opgetrokken.

Er waren ook nog vier N.S.K.K. (vervoerkorps). Deze droegen geen wapens, maar twee van hen sloten zich later aan bij de « Waffen SS » (Frontstrijdkrachten, te vergelijken met de huidige para's). Verder drie die deel uitmaakten van de « Zwarte Brigade », waaronder een officier. Verschillende « Fabriekswachters » (een soort rijkswacht) en enkele « Todtmannen ». Deze laatsten werden ingezet om allerlei herstellingen achter het front uit te voeren.

Eén van hen kreeg in het verre Rusland heimwee naar Vlaanderen ; hij verliet ongevraagd zijn afdeling en kwam te voet naar Haaltert terug.

Wanneer de vrijwilligers na de bevrijding naar hun haardsteden terugkeerden werden ze aangehouden, sommigen gemarteld en voor de krijgsraad gebracht die toen strenge straffen uitdeelde. Tien en vijftien jaar gevangenisstraf was het gewoon tarief ; sommigen onder hen kregen de doodstraf o.a. de officier vande « Zwarte Brigade ». Deze werd in de « dodencel » opgesloten. De bewakers namen er genoegen mee hem om de twee, drie dagen te komen melden « maak U gereed, morgen bij zonsopgang wordt ge terechtgesteld ». Hij leeft heden nog.

Een Oostfrontstrijder die zich schuilhield in de koekenfabriek « St.-Anna » werd door een buurvrouw aangegeven. De weerstandsbrigaden « G » uit Lede en Hofstade brachten hem naar de Gemeenteschool en verplichtten hem, met de revolver op het hart, de toiletten te reinigen. Wat hij kordaat weigerde, er bijvoegende « Schiet als ge durft, maar ge zijt er te laf voor ».

Hun « Waffen SS »-leuze « eer en trouw » bleven ze bewaren, ook in hun gevangeniscel. Ze hebben nooit gebeden om kwijtschelding van hun straf.

Kameraadschap was voor hen geen ijdel woord. Waar ook een gewezen strijdmakker werdt ten grave gedragen waren ze paraat voor het laatste vaarwel.

Het is typisch dat vele Oostfrontstrijders met lof spreken over de vredelievendheid en gastvrijheid van het Russische volk.

De Duitse regering wil aan sommige invalieden een pensioen uitkeren, maar de Belgische Staat weigert dit. De vraag luidt : zijn deze gewezen soldaten landverraders ? De aanklacht van de toenmalige krijgsraden werd als volgt geformuleerd :

« De wapens te hebben opgenomen tegen België en zijn bondgenoten of tegen een land dat bij ontstentenis aan een bondgenootschap dezelfde vijand bevocht (waarmede de Sowjet-Unie bedoeld werd). Zonder commentaar !

In januari 1945 werden een vijftigtal vluchtelingen uit Knokke door onze bevolking gehuisvest. In februari van hetzelfde jaar werden vijfhonderd geëvakueerden uit Nederlands-Limburg in verschillende huisgezinnen opgenomen. Uit dank schonken ze aan Haaltert een in potaarde gebakken plaat, die op de buitenmuur van het oude gemeentehuis werd ingemetseld.

In de zomer van 1946 had er een groots H. Hartfeest plaats. De huizen en ook de straten waren prachtig versierd met gierlandes, bloemen en triomfbogen.

Op 10 augustus 1947 was Haaltert weer in feest, de drie nieuwe klokken werden gewijd. Het was ontroerend te zien hoe de oude, op rust gestelde, 86-jarige pastoor Van der Mijnsbrugge de klepel van de 2000 kgr. wegende klok in beweging bracht, en te horen hoe het geluid in de kerk bleef nagalmen. Na een paar dagen werden de nieuwe klokken in de toren gehangen, de dorpsbewoners luisterden in vervoering naar het klokkengeluid.

Op 8 augustus 1948 vierde E. H. Broeder Denis De Schepper zijn gouden kloosterjubileum. Deze vicaris-generaal van de Broeders der Kristelijke Scholen had in de oorlog 1914-18 voor het Duitse vuurpeloton gestaan maar op het laatste nippertje werd hij gered door bemiddeling van de Paus.

In 1954 werd Vlasmis terug in ere hersteld. Een St.-Aldegondegroep ging door het dorp, maar de eens zo beroemde Vlasmis kwijnde langzaam weg.

In 1955, 11 april, op 2de Paasdag, werd door Mgr Calewaert de beiaard gewijd die 44 klokken telt : de grootste genaamd « O.-L.-Vrouw ter Heyden » weegt 165 kgr., de tweede « H. Aldegundis, 115 kgr. verder « O.-L.-Vrouw van Brantegem » met een gewicht van 53 kgr. ; de vijf kleinsten wegen 10 kgr. Het handklavier heeft 48 toetsen en het voetklavier 22. De muzikaal begaafde Frans De Meyer werd beiaardier. Als een klaterende waterval dansten de blijde tonen over het dorp, maar door allerlei toestanden zijn de

concerten opgeheven. Alleen worden nog bij de uuraanwijzing mechanische deuntjes ten gehore gebracht.

In 1953 werd op het dorpsplein een groots massaspel opgevoerd. « Bernadette » uitgebeeld en vertolkt door de inwoners van Haaltert. Gedurende de opvoering stroomde de regen een par honderd meters van het dorpsplein neer ; op de « plaats » was geen druppel gevallen.

In de lusthof de « Warande » werden gedurende enkele jaren « Vlaamse kermissen » gehouden die grote belangstelling wekten. Sommige feestvierders werden echter vandalen. Ze vernielden bloemperken en brachten schade aan het struik- en siergewas, zodat ook deze vooroorlogse traditie teloor ging.

In 1950 bracht de « koningskwestie » in Haaltert geen beroering. Vijf jaar later bij de « Wet Collard » hernam de schoolstrijd in alle hevigheid. In Haaltert werden duizenden handtekeningen verzameld en naar de koning gestuurd. Een betoging van schoolkinderen, die braafjes in rijen van vier door het dorp wandelden, was de enige manifestatie.

Van de woelige staking, als gevolg van de « Eenheidswet » 1960 onder de regering Eyskens, was er in dit stille dorp niets te bespeuren.

In het jaar 1961 ging het beroemde « Vreda-kabaret » ter ziele... Dit familiegezelschap werd opgericht in 1937 en bestond uit de gebroeders en gezusters Redant, nl. Estelle, Elisabeth, Frans, Maurice, Albert en Gilbert die de leiding had en tal van liederen componeerde. Ook zijn zwager Cyriel Van Landuyt behoorde tot deze groep.

Ze oogstten doorheen het Vlaamse land een geweldig succes, met 666 opvoeringen in 200 steden en dorpen. In Haaltert brachten ze 35 vertoningen op de planken.

In 1953 traden ze, als eerste Vlamingen, op voor de Franse T.V. te Rijsel.

In Haaltert was er toen nog geen enkel toestel. In een café op de Hoogstraat, bij Constant Van Impe, had een firma uit Brussel voor die gelegenheid een kijkkast geplaatst. De gelagzaal stond stampvol, mar er kwam geen enkel beeld op het scherm ; soms kwam er wel een stemgeluid door en de mensen bleven maar wachten. Pas na het optreden ontdekte de firma dat de antenne in de verkeerde richting was opgesteld.

In 1964 werden er gemeenteverkiezingen gehouden. Het kiesstelsel is nu 164 jaar in voege, maar hoe stemden onze voorouders ?

HAALTERTSE POLITIEK

In het jaar duizend, dat toen aangezien werd als de datum van het einde der wereld, leefde hier de burchtheer Engelbert, die door geboorterecht de dorpsheer was en die willekeurig besliste over leven en dood. Hij was de meester over zijn lijfeigenen en half-vrijen, zijn wil was wet. Voor rechtszaken stelde hij een baljuw aan. De meier, die deze titel kocht voor 6 pond 's jaars, was bevoegd in burgerlijke zaken.

Later werden er schepenen aangesteld die een gehucht of wijk vertegenwoordigden. Haaltert en Kerksken stonden onder één burgerlijk bestuur, door zeven schepenen vertegenwoordigd, vijf voor Haaltert en twee voor Kerksken. Ze waren gelast met het innen der belastingen, het schouwen der wegen, en het bewaren van de vrede in het dorp. Dit stelsel bleef van kracht tot bij de Franse Revolutie.

In het jaar III (1795) werd de kieswet ingesteld.

Napoleon breidde het landsbestuur uit. In 1806 verscheen het wetboek voor rechtspleging in burgerlijke zaken. In 1807 het handelswetboek, in 1810 het strafwetboek. De aanstelling van gemeentebesturen zal grondig gewijzigd worden. De kantonnale gemeentebesturen werden afgeschaft. Ieder dorp kreeg een « maire », aangesteld door de departementsprefect, en een gemeenteraad samengesteld uit burgers die de hoogste belastingen betaalden. Dit gemeentebestuur had maar een beperkte bevoegdheid : uitgaven, ontvangsten en het onderhoud van wegen.

Onder het Hollands bestuur van Willem I hadden de mensen op leeftijd heimwee naar het « Oude Regime ». Ze dachten dat het Keizerrijk een parenthese was en wachtten naïef op een restauratie.

Bij Willem I was er niet het minste spoor van een parlementair regime. De ministers werden door de prins benoemd, zo ook de leden van de Eerste Kamer.

De 2de Kamer bestond uit vertegenwoordigers van drie kiezerskorpsen : de orde der ridders, die der steden en die der bewoners van het platteland.

Deze laatsten bestonden uit grote grondeigenaars die de hoogste belastingen betaalden. Er werd niet in het gemeentehuis gestemd, maar wel thuis. De

overheid ging daar de stembrieven inzamelen. Uit deze drie groepen werden de leden voor de tweede Kamer aangesteld.

De Staten werden vertegenwoordigd door 55 Zuid- en 55 Noord-Nederlanders, deze laatsten door het volk « Hollanders » genaamd.

De stemming was natuurlijk verre van vrij. De gouverneurs stelden de kandidaten openlijk voor.

Het gemeentebestuur werd samengesteld uit een burgemeester, meestal van adel (zoals hier in Haaltert Ch. de Ruddere de ter Lokeren), twee assessoren (schepenen) en drie leden met een sekretaris en een gemeenteontvanger.

Vanaf het ontstaan van de staat België werd het kiesstelsel een afgietsel van de demokratie. De kandidaten konden nu rechtstreeks door het « volk » gekozen worden, maar om te mogen kiezen moest er minimum 20 fr. en maximum 100 fr., naargelang de streek, betaald worden. Een geweldig hoog bedrag in die jaren.

In het jaar 1848 werd de kiescijns voor het hele land verminderd en vastgesteld op 20 gulden of ongeveer 42 fr. Dit vertegenwoordigde het maandloon van een fabrieksarbeider. Er kwamen dan ook zeer weinig kiezers opdagen. Hier te Haaltert slechts 9 voor de Kamers en een veertigtal voor de gemeente. De kiescijns werd gewoonlijk niet betaald door de kiezer zelf, maar wel door de te verkiezen kandidaten.

De gemeente bestond uit 9 raadsleden, waarvan de (kleine) helft (vier raadsleden) om de drie jaar diende herkozen te worden. Door loting werd beslist wie tot de kleine helft behoorde ; deze uittredende leden waren natuurlijk herkiesbaar.

Het kiesbureel was samengesteld uit : de burgemeester, die het voorzitterschap waarnam, twee bijzitters (scrutateurs, dit waren de stemopnemers) en de sekretaris. De namen van de kiezers werden op een bord vermeld en aan de ingang van het kiesbureel geplaatst.

« De Voorzitter geeft met luyder stem dat er tot de kiezing gaet overgegaen worden ».

De tafel, geplaatst voor de voorzitter en de scrutateurs, is zo geschikt dat de kiezers er zich rondom kunnen begeven of « er toegang konnen aen hebben gedurende gans de verrigting der kiezing, onder begrepen het openen der stembriefjes ».

Op de tafel bevindt zich de bus met twee sloten ; een sleutel wordt overhandigd aan de voorzitter en de tweede aan de oudste der scrutateurs.

« Men bewijst dat de bus hoegenaamd geen papier inhoudt en de voorzitter nodigt de kiezers uyt om te kiezen. Hij verwittigt dat de bulletein welcke op geen wit en ongekleurd papier zullen geschreven zijn, geweygerd zullen worden. Na deze verwittiging roept de oudste scrutateur de namen af van

de kiezers in alphabetische rangschikking. De naam van elke stemmer wordt ; naermate de oproeping gedaen wordt ingeschreven op twee lijsten ».

Na deze gegevens wordt er gekozen. Op de stembrief mogen er meerdere kandidaten vermeld worden. Nadien wordt de bus opengemaakt, het aantal kiezers moet overeenstemmen met het aantal briefjes die zich in de bus bevinden.

« De scrutateur neemt, het ene na het andere, elk bulletijn, ontvouwt het, stelt het in de handen van den Voorzitter, die er met luyder stem lezing van doet en die hetzelfde overhandigt aan de tweede scrutateur ».

De sekretaris schrijft de namen op.

Nadien worden de bulletijns in tegenwoordigheid van de vergadering verbrand. Deze verkiezing had plaats in de herberg van Jozef Peleman, Hoogstraat.

In het jaar 1871 werd de kiescijns andermaal verlaagd tot 20 fr. voor de Provincie en 10 fr. voor de gemeente.

Te Haaltert was er toen een geweldige kiesstrijd aan gang tussen de Katholieken en de Liberalen. Sinds achttien jaar waren de laatsten in de meerderheid. Het werd een nek aan nek-race tussen de jonge Katholieke advocaat Lodewijk de Sadeleer en zijn Liberale burgemeester Gustaaf van Meldert.

Aan beide zijden werden er zoveel mogelijk stemmen gekocht (de kiescijns betaald). De Katholieken hadden uitgerekend dat ze een stem te kort kwamen om de meerderheid te behalen. Op de wijk Boekent was er een kiezer die Liberaal was en in een huurhuis woonde. De tegenpartij beloofde hem een huis indien hij « zijn woord wou eten » en voor hen stemde. Deze persoon twijfelde niet lang, een stem woog niet op tegen een eigen huis. Toen hij zich naar het stembureel begaf werd hij begeleid door zijn Liberale vrienden, maar toen hij aan de woning kwam van de familie Redant (nu Kredietbank) wist hij zijn begeleiders te verschalken. Hij wipte de poort binnen, sprong over de haag alwaar hij door de tuin van de herberg het « Kanton » naar het stembureel liep, waar de Katholieken hem opvingen en vlug deden stemmen.

Door deze éne stem kregen de Katholieken de meerderheid die ze tot op heden hebben behouden (nu de C.V.P.)

Maar ook binnen de kerkmuren werd er aan politiek gedaan. De zondag na zijn nederlaag ging de gewezen burgemeester zoals gewoonlijk naar de Hoogmis. Vooraan in de kerk nam hij zijn voorbehouden plaats in en deponeerde zijn hoed traditiegetrouw op de Communiebank. De kerkbaljuw (suisse) wipte met zijn pijk de hoed van de bank zodat het hoofddeksel rollend op de vloertegels belandde.

Met als doel de kosten te dekken van het nieuwe orgel (prijs 21.000 fr.), werden er vanaf 1872 in de zondagsmissen omhalingen gedaan. Pastoor Van

Gansbeke gaf hierop vanop de preekstoel kommentaar « dat alle brave inwoners dezer gemeente hierin vergelden, uitgezonderd de burgemeester en zijn aanhang. » Het ging hier om kerkelijke liberalen welke de dichter Van de Weghe beschrijft als : « dat ze niet alleen vrijheidslievend, doch ook sociaal voelend waren en tevens romantisch Vlaamsgezind ». Dat de burgemeester ook tot dezen behoorde bewijst de schenking van twee geschilderde koorramen in de nieuwgebouwde kerk. Kostprijs 3.200 fr. Men kan ze heden nog bewonderen. De eerste stelt de H.H. Petrus en Andreas voor, de tweede de Apostelen Petrus en Paulus ; onder beide ramen staat vermeld : « Dit venster is gegeven door den Heer Gustaaf van Meldert, Burgemeester dezer Gemeente ten jare J.Chr. MDCCCLXXIV (1874).

De scherpe tegenstelling tussen deze politieke partijen leidde soms tot verstrekkende gevolgen.

Het huis van de liberale gemeentesekretaris Reynaert (nu woonst van de familie Willy Van den Bruelle en de beenhouwerij Roger Roelandt) werd met drek besmeerd. De liberalen verdachten de naaste buur van de sekretaris, namelijk de « Peeïnne », de vrouw van de peeënbrander (cichoreifabriek), Amedée Allemant (nu woning van apotheker Jules Van der Capellen en Maurice Allemant). Om haar onschuld te bewijzen brachten de katholieken de beschuldigde in het geheim naar het huis van de dienstdoende burgemeester Roelandt in de wijk Ekent - Pontweg, waar ze werd opgesloten in een kamer die verzegeld werd, maar het scheen dat deze onwettig was verzegeld. Dezelfde nacht werd het huis opnieuw besmeurd. Er volgde een proces, de katholieken verloren het pleit (het was nog onder het liberaal landsbestuur). Deze politieke strijd (proceskosten, eerroof, huisschennis en boeten) kostte Amedée meer dan 30.000 fr. (een vergelijking : het huidige kerkgebouw kostte in die tijd 150.000 fr.).

Gustaaf van Meldert, de zoon van de gemeenteontvanger, was tot in 1860 gemeentesecretaris en gaf zijn ontslag om de leider te worden van de liberale partij.

In 1883 werd gratis stemrecht verleend aan de mannen die slaagden in een examen over de leerstof van de lagere school of een betrekking hadden waarvoor deze leerstof vereist was. In 1884 werd Emiel De Saedeleer, zoon van Constant, brouwer van beroep, tot burgemeester verkozen. Hij zou dit blijven tot in 1920. Hij werd in 1917 gedurende de oorlog door de Duitsers gevangen gezet. Vanaf die datum tot het einde van de oorlog werd Petrus Coppens, landbouwer van beroep, als dienstdoende burgemeester aangesteld.

In 1893 werd het kiesstelsel nogmaals gewijzigd. Er werd meervoudig stemrecht toegekend.

Alle mannelijke Belgen boven de 25 jaar hadden recht op één stem. Een familievader van minstens 35 jaar oud had recht op één stem méér. Hadden nog recht op een bijkomende stem : zij die eigenaar waren van een huis dat aan zekere voorwaarden moest voldoen. De houders van een diploma van hoger onderwijs hadden recht op 2 setmmen meer. Het aantal van de stemmen was beperkt tot drie voor de wetgevende Kamers en 4 voor de gemeente.

In 1893 waren er in het land 853.000 kiezers met één stem, 293.000 met twee stemmen en 223.000 met drie stemmen (alleen voor diegenen met drie stemmen vertegenwoordigde dit reeds 669.000 stemmen).

Pas in 1921 werd het algemeen stemrecht ingevoerd. Iedere burger van 21 jaar en méér had recht op één stem.

De gemeenteraad bestond uit 11 leden die de burgemeester kozen.

In de na-oorlogse verkiezingen werd Charles Lauwerijs, kantuitgever van beroep, benoemd tot burgemeester in 1922.

Op gemeentelijk plan was er toen niet veel werk, wel werd het elektriciteitsnet uitgebreid over heel de gemeente, maar veel huisgezinnen deden het nog met een petroleumlamp en kaarsen. De straten bleven liggen met « kinderkoppen » ; op de verbindingswegen werd « grint » gestort. In 1926 waren er maar drie personen in het bezit van een auto. De sekretaris deed zijn werk op het gemeentehuis zonder personeel. Hier en daar werden huizen gebouwd. Het hooi werd nog met de hand gemaaid, de graanstuiken sierden nog de velden, radio's bestonden er niet (de eerste « telefoon-zoder-draad » bezitter was onderpastoor Ronse 1924). Uiterlijk was de gemeente kalm en rustig, doch onderling werd er een strijd gevoerd tussen de burgemeestersfamilie en de pastoor. Deze wenste zich afzijdig te houden van de dorpspolitiek, hij was van mening dat het werk van de priester in de eerste plaats in zijn kerk was. Deze onzijdigheid namen de katholieken niet aan.

Ze begonnen zijn afkomst en familie uit te pluizen, waarin een liberaal gezinde werd gevonden en aldus door de tegenstanders bestempeld. Bij de offerande legden deze in plaats van een geldstuk, een broeksknoop in de schaal. De pastoor werd dit beu. Op zekere dag nam hij de broeksknopen uit de schaal en wierp ze achter de verbaasde schenkers. Ze reageerden met een « vlooimoleken » (primitief houten kermismolentje dat door de kleuters moest aan 't draaien gebracht worden) dat opgetrokken stond voor de kermis Houtmarkt, gedurende de nacht af te breken en voor het hek van de pastoor te plaatsen. Deze was verplicht zich door zijn tuinpoortje naar de kerk te begeven voor de zondagsmis. Later aan het ziek- en sterfbed van de burgemeester had echter de verzoening plaats.

In 1939, het « mobilisatiejaar » werd bij de laatste vooroorlogse gemeenteverkiezing baron Paul de Saedeleer tot burgemeester benoemd (deze adeltitel erfde hij van zijn vader, Lodewijk de Saedeleer, geboren te Haaltert 1852, advocaat bij het Hof van Beroep. Hij werd voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, senator en Minister van Staten. Om zijn verdienstelijk werk voor het land in de Verenigde Staten van Amerika, gedurende de oorlog 1914-18 werd hij na de oorlog in de adelstand verheven, met rang van baron. Hij overleed te Brussel op 6 mei 1924.) Bij zijn aanstelling als burgemeester werd hij door een prachtige stoet ingehuldigd,

's avonds had in de lusthof van de Warande een volksfeest plaats dat werd besloten met een vuurwerk.

Alhoewel ingeschreven in de burgerlijke stand van Haaltert, woonde de baron meestal te Brussel. Nochtans was hij steeds aanwezig om het voorzitterschap van de gemeenteraad waar te nemen. Als advocaat pleitte hij pro-deo voor tal van inwoners van Haaltert. Onder de bezetting werd hij afgezet omdat hij gedurende de 18-daagse veldtocht, de gemeente had verlaten (was dit feit samen te brengen met zijn verblijf te Brussel ?). Karel de Middeleer (Boekent) werd aangesteld als dienstdoende burgemeester. In 1942 werd hij vervangen door Theo Van Driessche uit Erembodegem-Terjoden die als dienstdoende burgemeester bij het einde van de oorlog werd afgezet. Burgemeester de Saedeleer omgordde opnieuw zijn burgemeestersjerp, die hij bleef behouden tot bij zijn ontslag in 1961. Zijn lusthof, de Warande, stelde hij, vóór en na de Tweede Wereldoorlog, open voor verschillende verenigingen die door « Vlaamse Kermissen » hun kas spijsden. In 1969 verkocht hij het herenhuis rechtover de kerk (nu het gemeentehuis en vroeger « Oud huis » genoemd) beneden de waardeprijs. Er was één voorwaarde aan verbonden : de straatgevel moest in zijn oorspronkelijke staat blijven bewaard. Hij overleed in 1974. Zijn erfgenamen verkochten het domein de Warande samen met het herenhuis aan de gemeente. De lusthof heeft een oppervlakte van 1 ha, 74 aren en 83 ca. De waarde van de bomen wordt geschat op 300.000 fr. Er staan : 4 kastanjelaars, 1 Italiaanse populier, 5 platanen, 2 olmen, 7 accasias, 4 sparren, 24 essen, 31 erabellen, 11 eiken, 5 lindebomen, 19 beuken, 1 kristusboom, 1 wilg, 6 notelaars, 23 kanadapopulieren en een grote kanadaboom (het « wandelstokje » die een omtrek van 6,20 m en een inhoud van circa 25 m3 heeft).

De ontslagnemende burgemeester werd opgevolgd door Arthur Vanderburght, geboren te Denderhoutem op 16 september 1900. Hij werd in 1939 gekozen als gemeenteraadslid. In en na de oorlog was hij schepen van openbare werken, in die periode moest hij roeien met de riemen die hij ter beschikking had. De gekasseide straten werden verbeterd met twee stroken betondallen op rijbreedte in het wegdek gewerkt. De plannen van verschillende asfaltwegen werden onder zijn bestuur goedgekeurd. Sommige straten kregen een betere verlichting.

Een tijd lang was hij voorzitter van de C.V.P., het Davidsfonds en de Muziekmaatschappij de « Jonge Kunstminnaars ». Bij de gemeenteverkiezingen van 1964 kwam er, een paar maanden voor de kiesdatum, onverwachts een nieuwe partij tot stand, onder de naam van « Gemeentebelangen ». Deze was samengesteld uit kandidaten van verschillende politieke strekkingen. Deze eendagsvlieg sleepte bijna, met 16 stemmen te kort, twee gekozenen in de wacht. De uitslag was 7 C.V.P., 2 P.V.V., 1 socialist en 1 gemeentebelangen. De Kristelijke Volkspartij bleef in de meerderheid, en burgemeester Vanderburght bleef zijn voorzitterszetel behouden.

De kiesstrijd werd veramerikaniseerd, praktisch alle kandidaten wekten de belangstelling der kiezers op met hun breed glimlachende foto's, die ook prijkten op luciferdoosjes. Er werden ballons en balpennen uitgedeeld op naam, met daarbij de vanoudsher gekende kiesmanifesten, maar ook vliegtuigen gingen de lucht in met in reuzeletters de naam van de kandidaat achter zich. Er werden ook mossel- en haringsoupers met « pellepatatten » ten beste gegeven en pronostieken ingevuld als voor een voetbalmatch. Wanneer een

gemeenteraadslid in spe een pintje ging drinken werden er rondjes ten beste gegeven ; de drankhuizen deden gouden zaakjes. In 1970 daalde een regen van geschenken neer over onze gemeente. De gemeenteraad werd uitgebreid tot 13 leden. Er werd voor en achter de schermen gewerkt, iedere kandidaat en partij deed zijn best om zoveel mogelijk stemmen op naam te krijgen.

De Gemeentebelangen waren ter ziele gegaan, doch nu trad de Volksunie in het strijdperk. Ze vormde een coalitie met de P.V.V. en de Socialisten tegen de C.V.P., maar deze laatste bleef het meesterschap behouden met 8 tegen 5, onderverdeeld 2 P.V.V., 2 V.U. en 1 Socialist.

De burgemeester Vanderburght, die een groot aantal voorkeurstemmen had, werd door het gemeentebestuur niet herkozen. In plaats van twee, werden er nu drie schepenen aangesteld : Armand Dierickx voor Financiën, Desiré Allaert voor Openbare Werken en Geeroms voor Sport en Kultuur. Georges De Leenheer werd burgemeester. Raadsleden Angèle Van de Steen, Arthur Vanderburght, Jules De Meyer, Johan Troch (C.V.P.-ers), Vermeulen Herman, Frans Nerinckx, Valerie De Cock, V.U. (in vervanging van Van Cromphaut Alfons + P.V.V.-er) en Alice De Smaele, socialist.. Het laatste gemeentebestuur van Haaltert.

1976 wordt een afscheidsjaar van het « oude » Haaltert...

De vroegere karrespoorwegen en kasseistraten werden prachtige macadamwegen, die gans de nacht door, verlicht worden door ontelbare electrische lichtbronnen. Het licht verdreef de duisternis en tevens de heksen en toveressen, de schrik van onze voorouders. De sagen, legenden en overleveringen verdwenen met de haardvuren en werden vervangen door centrale verwarming en convectors, het medium werd radio en T.V.

Er zijn hier (gelukkig) geen fabrieken die het milieu vervuilen en verpesten.

De oude Frankische nederzettingen van voorheen, werden « Groene zones » (voor hoelang nog ?), de longen van onze gemeente. De lusthof « de Warande » is een oase in het drukke verkeer. Doch de fusie die onze voorzaten in 1829 niet wilden aanvaarden wordt nu werkelijkheid.

Het grondgebied « Groot-Haaltert » gaat gedeeltelijk terug naar zijn oorsprong van 1626, toen het de Heerlijkheid van Rotselare werd, dat zich uitstrekte over Haaltert-Kerksken, Denderhoutem, Heldergem (alsmede Vlekkem en Aaigem).

De kiesstrijd voor Groot-Haaltert stijgt naar zijn hoogtepunt, meer dan honderdduizend pamfletten komen in 5.000 brievenbussen tercht. De vooroorlogse scheld- en vechtpartijen behoren tot het verleden en worden vervangen door een diplomatische handdruk met een verwrongen lachje. Gemeenteborden zijn overplakt met de foto's van lachende of diepernstige gezichten van de 100 kandidaten (min of meer geretoucheerd, kwestie van publicrelations). Doch « velen zijn geroepen maar weinigen uitverkoren ». Van deze 100 moeten er 75 sneuvelen. We laten een blanco bladzijde open om

door U, lezer, te worden ingevuld met de namen van de gelukkigen die aan de valbijl ontsnapt zijn, Haaltert zullen besturen, zonder eigen belang, en U zes jaar lang zullen vertroetelen en uw wensdromen waarmaken (zo staat het toch op de pamfletten gedrukt).

PAROCHIALE GESCHIEDENIS

Toen magister Jozef Van den Eynde, pastoor van Haaltert, op 3 januari 1848 overleed, werd hij opgevolgd door :

Karel Jozef Verschelden, Ronsenaar van geboorte, werd hier als pastoor aangesteld op 15 februari 1848 in de beruchte hongersperiode. De wijk Boekent was nu definitief bij de parochie Kerksken gevoegd. Deze pastoor, die niet als vrijgevig werd aanzien (An pastor est prodigus aut avarus ? negative, species tamen avaritiae - Dek. Bez. 1858) trad soms « manu militari » op tegen sommige misbruiken. (Op 9 juni 1850 kregen de 4 klokkenluiders van de pastoor hun ontslag, daar ze « bij de begraving van arme lieden te dikwijls onbetamelijk en onvoldoende luiden » — dit spijts de vermaning van april 1849 — en werden anderen benoemd.)

Zijn bekommernis was het verfraaien van de kerk, waaronder een harmonium in 1860 (460 fr.) en een grote klok, wegende 1.760 kgr. (8.200 fr.).

In 1864 herstellingswerken aan de muur van het kerkhof (omheen de kerk).

In 1865 werden 9 schilderijen in het koor verdoekt (1.150 fr.). In 1868 de nu nog bestaande kruisweg, geschilderd door Jos Meganck van Aalst. Maar alles ging praktisch te loor, wanneer in 1869 de kerk afbrandde. Het grote werk van de heropbouw voltooid, nam de pastoor in 1873 wegens ziekte ontslag en ging op rust naar zijn geboortestad Ronse, alwaar hij in 1878 overleed. Als afscheidsgeschenk schonk hij aan de kerk het hoofdaltaar, zonder het retabel (2.700 fr.).

Desiderius Van Gansbeke, geboren te St.-Maria-Oudenhove in 1827, kreeg als opvolger van pastoor Verschelden, op 7 augustus 1873 de zware taak in te staan voor een aangepaste meubilering in de neo-gotische kerk. De grootste moeilijkheden stonden hem evenwel te wachten ter oorzake van de plaatselijke politieke toestand (zie Haaltertse Politiek).

In 1874 werd het altaar van O.-L.-Vrouw, gebeeldhouwd door K. Lippens, evenals het beeld — en trouwens al de kerkmeubelen —, opgericht, dank zij de vrijgevigheid van de juffrouwen Marie en Delphine Schouppe (4.150 fr.). Het altaar en beeld van de H. Laurentius waren een gift van Constantinus en Angeline De Sadeleer (4.150 fr.).

In de loop van hetzelfde jaar schonk burgemeester Gustaaf Van Meldert 2 geschilderde glasramen (3.200 fr.), uitgevoerd, evenals de overige van latere datum, door de firma Van Crombrugghe te Gent. De doopvont uit het atelier van K. Lippens, is een gift van Frans Hunninck, winkelier op het dorp (500 fr.), de ijzeren afsluiting er omheen werd uitgevoerd door Jacobs van Ninove (950 fr.) en ten dele betaald door Jozef Van den Steen, Ede.

In 1875 kreeg de parochie, dank zij de opbrengst van een omhaling onder de parochianen (12.400 fr.) haar drie prachtige klokken, gegoten te Leuven in de gieterij van Severien van Aerschodt. Op 25 februari was de klokgieter volledig betaald.

Datzelfde jaar schonken Jacques De Sadeleer en J.Bapt. Van Londersele ieder een biechtstoel (52.400 fr.) en liet de pastoor, samen met juffrouw Delphine Schouppe, een geschilderd koorraam plaatsen (1.600 fr.). Het volgende jaar kwam de kommuniebank, geschenk van mulder Livien De Graeve (1.000 fr.) en juffrouw Delphine Schouppe (900 fr.) aan de beurt, samen met de sakristiekasten (1.700 fr.) en kleine giften. Het H. Hartbeeld werd geschonken door notaris Petrus Arents, het O.-L.-Vrouwbeeld en dat van de H. Aloysius waren giften van de parochianen, het beeld van de H. Jozef gift van Theresia Cosijns, echtgenote De Sadeleer, de wijwatervaten giften van de « suisse » Frans Van Varenbergh en een onbekende.

De predikstoel werd geschonken door dokter Arents (2.000 fr.), Wwe Arents, geboren Chr. Meuleman (2.000 fr.). De Troch, geneesheer, schonk in 1878 de ijzeren afsluiting omheen de preekstoel (2000 fr.). Apoteker Van Herreweghe uit Aalst, gehuwd met Angeline Van der Maeren : (1.000 fr.), Groot-juffer van het begijnhof te Aalst, Van der Maeren : (1.000 fr. — haar voorouders woonden in de hoeve, nu de Volkskring en Nieuwkuis Presto, en waren in 1744 en 1759 burgemeesters van Haaltert).

Op 29 oktober 1877 werd het orgel, aanbesteed op 1 mei 1875 en vervaardigd door de firma Vereecken van Gijzegem, plechtig ingehuldigd (14.000 fr.). De voorkant met buitenversiering werd voor 7.000 fr. uitgevoerd door K. Lippens. Dit was een gift van de parochianen. Reeds vanaf 1872 werden met dat doel omhalingen gedaan in de kerk onder de zondagsmissen, waarbij de pastoor opmerkte dat « alle brave inwoners dezer gemeente hierin vergelden, uitgezonderd Mr. de Burgemeester en zijnen aanhang ».

Nog vóór de aanvang van de schoolstrijd (zie Schoolstrijd te Haaltert), liet de pastoor het retabel van het hoogaltaar vervaardigen (6.000 fr.) ; de helft werd betaald door de pastoor, de andere helft door de kerkfabriek.

Het laatste werk van deze ijverige pastoor was de bestelling van de Kalvarieberg en van het koorgestoelte, op 8 december 1881, een gift van Maria De Wolf, echtgenote van Kamiel Dierickx (3.000 fr.). Het ontbrekende werd door de kerkfabriek bijgelegd.

Slechts 55 jaar oud overleed pastoor Van Gansbeke op 30 oktober 1882.

In alle omstandigheden had hij mogen steunen op de toegewijde medewerking van zijn onderpastoor Petrus Van Wambeke. Zodat de gedachtenis

van deze beide mannen nog gedurende tientallen jaren in ere bleef bij de parochianen van Haaltert.

Eugeen De Pessemier, geboren te Oudenaarde 13 januari 1832 werd op 8 november 1882 ingehuldigd als pastoor van Haaltert. Onze tijd zou hem als een eigenaardige pastoor van te lande aanzien. Guitig en rondborstig van aard, zodat hij eenieder de waarheid — ook de harde — mocht zeggen, tevens vrijgevig tegenover de armen. Deze pastoor stelde in praktijk wat menig jubelschrift bij de inhaling vermeldde : « op de preekstoel kort en goed, in de biechtstoel zacht en goed, voor een korte Mis zijn wij gewis. »

Als anecdote ter illustratie van de spoed waarmee hij de H. Mis opdroeg en dit ook van zijn onderpastoors verlangde : bij de aankomst van onderpastoor Ronsse maakte hij hem dit wijs door de woorden « het was is te duur, vergeet het niet ». Wat de « haast » betreft moest hij het evenwel toch afleggen tegen oud-missionaris Arents, deze deed de Mis in minder dan een kwartier.

Hij voltooide wat zijn voorganger had aangevangen. In december 1882 werden twee nieuwe koorgestoelten geplaatst (5.113 fr.). Advokaat Lodewijk De Sadeleer, senator en minister van state, ter uitvoering van het legaat van zijn overleden vader Constant, schonk aan de kerk twee geschilderde koorramen (2.600 fr.), terwijl in de loop van het jaar 1883 de aankoop volgde van allerlei benodigdheden, een gotisch vergulde monstrans, in ruil voor een oude zilveren (1.300 fr.), een zilveren ciborie (650 fr.), een gotische godslamp in koper, gift van juffrouw Delphine Schouppe (200 fr.) ; zes gotische kandelaren voor het hoogaltaar, plus 2 voor de misdienaars, plus 6 voor de zijaltaren, gotisch wierookvat met schelp ; 40 koperen confrerielantaarnen (215 fr.) ; twee gotische konsollen voor het beeld van het H. Hart en O.-L.-Vrouw (80 fr.) ; 22 gotische kroonkandelaars voor de verlichting van de kerk (660 fr.) ; 3 kasuifels, 2 witte en een purperen (219 fr.) ; in 1884 twee zwarte kasuifels (90 fr.). In 1885 een vergulde gotische kelk, geschonken door de pastoor.

In 1884 schonk de familie Charles de Troyer 2 roosramen van de kruisbeuk met de beeltenis van Jezus en Maria, samen 3.000 fr. Een jaar later schonk juffrouw Mathilde Arents, die tot aan haar dood op de hoeve Arents woonde in de Brulstraat 2 en 4, twee koorramen (3.000 fr.). In 1886 werd de zitting voor de kerkmeesters geplaatst in het O.-L.-Vrouwkoor en in 1896 verplaatst naar rechts van de predikstoel, geschonken door de kinderen De Loose, van het stampkot (nu garage Racing) voor 800 fr. De ramen van het O.-L.-Vrouwkoor, voorstellende O.-L.-Vrouw-Onbevlekt-Ontvangen en de Heilige Agnes, is nogmaals een geschenk van juffrouw Delphine Schouppe (750 fr.).

In 1887 liet de pastoor boven zijn biechtstoel in de kruisbeuk drie ramen in grizaille plaatsen (1.000 fr.). De andere volgden in de eerstvolgende jaren : Eén geschonken door juffrouw Rosalie De Sadeleer, wonende op het Begijnhof te Aalst (335 fr.). Drie door de familie Coppens-Van Sande bij de eremis van hun zoon Philemon (1.000 fr.), een raam, gift van Jozef Van den Steen, een ander van Rosalie en Amelie Peirlinck ; in 1899 drie ramen geschonken door juffrouw Victorine De Gendt (350 fr.), de gebroeders

Domien van Houck, pastoor te Moorsel en Gustaaf Van Houck, pastoor te Roborst (350 fr.) en Jozef De Backer (350 fr.). In juni 1904 schonk de weduwe Frederik De Sadeleer 2 ramen (675 fr.). Blijkbaar waren de meeste ramen reeds in grizaille, zodat de pastoor het voorbeeld gaf en twee ramen schonk op de tweede verdieping (600 fr.) en nog twee in 1909 (600 fr.).

In de nacht van 5 op 6 december 1887 werd, via de ondersakristie, ingebroken. De dieven oogstten slechts een magere buit : een kader met 25 koperen verzilverde kruisjes van de overleden kongreganisten, een verzilverde kroon van het beeld van de H. Anna en schalen van kerk en armen met ongeveer 20 fr. Een nieuwe poging tot inbraak, in de nacht van Kermiszondag op -maandag 1890, bracht de dieven niet verder dan tot in de sakristie.

In 1894 werd een plankenvloer gelegd boven het geplafoneerde gewelf van midden- en kruisbeuk, evenals boven het koor (ongeveer 2.000 fr.). In het zelfde jaar schonken de kinderen Jaak De Sadeleer een geschilderd raam voor het St.-Laurentiuskoor, voorstellende de H. Jozef en de H. Geest (750 fr.).

Op 25 augustus 1895 werd het triomfkruis, gift van de pastoor en van de parochianen (200 fr.), opgehangen.

Tot nog toe was de kerk niet geschilderd. Dit uiterst moeilijk werk werd uitgevoerd van mei 1896 tot einde augustus 1897 door Remy Goethals uit Gent (4.000 fr.). De nodige herstellingswerken die hiermee gepaard gingen, kostten ongeveer 4.000 fr. In de loop van hetzelfde jaar werden nog 3 nieuwe koorzetels aangekocht, evenals 2 gepolierde wijwatervaten voor de zijingangen van de kerk, en werd de kruisweg vernieuwd.

In 1897 plaatste Remi Baeten, smid te Haaltert, de smeedijzeren afsluiting naast de ingang van de kerk (493 fr.) ; de tweede aan de overzijde in 1901 (500 fr.).

De eeuwwisseling ging gepaard met schenking van verschillende beelden : de H. Aldegondis (85 fr.), het Missiekruis, beelden van het H. Hart, van Jezus en Maria, gift van de kinderen Benoit Van den Bruelle (800 fr.), twee plaasteren beelden van de H. Gaugericus en de H. Laurentius, gift van juffrouw Vict. De Gendt (400 fr.), in 1901 een Piëta, geschonken door weduwe Frans Reynaert, gewezen sekretaris, een H. Familie, gift van Jan Lauwerys-Coppens. In 1898 schonk de familie Charles De Troyer een zilververgulde monstrans (400 fr.). In 1901 schonk juffrouw Vict. De Gendt een derde biechtstoel (820 fr.). In 1905 werd boven de doopvont een geschilderd raam geplaatst, uit het werkhuis van Achiel Ysabie van Gent, gift van Ph. Van Londerzele-Buckens (800 fr.) en het volgende jaar aan de overzijde een raam in brandglas, voorstellend de marteling van de H. Laurentius, geschonken door de familie Benoit Van den Bruelle.
Op de wijk Brul werd een kapel gebouwd ter ere van de H. Jozef, geschonken door de bewoners van de wijk.

In 1906 werd de kleine klok, in 1905 gebarsten, hergoten, met de opbrengst van een omhaling (876,40 fr.) ter gelegenheid van het 50-jarig priesterjubileum van de pastoor. Deze klok draagt als opschrift :

Gaugericus
« Peter : Jacobus de Sadeleer
Meter : Joa Petronella Nicolaas
Eug. de Pessemier Pastoor
Door De paroChIanen Van haeLtert aLLeen gansCH hersteLD
(= 1906)

Als laatste gift, vóór de oorlog 1914-18, in 1912 twee rijk geborduurde vanen van het H. Hart en van het H. Sakrament (1.600 fr., van de familie Van den Bruelle).

De pastoor was oud geworden. De laatste jaren van zijn leven had hij de leiding van de parochie overgelaten aan zijn onderpastoors. De pastoor, door jong en oud bemind, overleed bij het einde van de Eerste Wereldoorlog, op 2 november 1918. Hij was 86 jaar.

August Van der Mynsbrugge, geboren te Overboelare 20 juni 1861, werd na gedurende drie jaar soldaat te zijn geweest, priester gewijd in 1888, werd op 11 november 1918 pastoor benoemd te Haaltert. Deze pastoor was een godvruchtige priester, stichtend door zijn voorbeeld, ijverig en stipt in dienst van de kerk, goed en trouw bij ziekenbezoek, maar steeds wantrouwig zodat hij ten onrechte de naam kreeg van niet vrijgevig te zijn. In de laatste wereldoorlog heeft hij vele gezinnen geholpen die werkelijke nood hadden, doch ze moesten zwijgen.

In zijn omgang met de mensen was hij hoekig, streng, ja « soms hard ». Uit zijn legerdienst had hij een militair voorkomen bewaard, wat veelal ontstemde. Hij was in tegenstelling met pastoor De Pessiemier traag bij het H. Misoffer, predikte lang... en maakte zich meestal boos. Hij bemoeide zich niet met politiek, hij was van mening dat het werk van de priester op de eerste plaats in de kerk was. Hij wou meeleven en doen meeleven, ook al mocht hij hierin niet immer lukken, zowel omwille van zijn « gestrengheid » als ten gevolge van het onbegrip bij velen.

De nadelige gevolgen van de oorlog herstellen was zijn eerste bekommernis. Ter herdenking werden op 20 mei twee gedenkstenen ingemetseld achteraan in de kerk, ter nagedachtenis van de gesneuvelden en opgeëisten (omhaling 1.175,12 fr.). Herstellen werd betracht door de H. Missie van 20 tot 30 september 1919. Bij deze gelegenheid schonken Van den Bruele-Vander Schuren het drieluik van O.-L.-Vrouw van Bijstand (750 fr.).

Eerst zou hij de kerk voorzien van nieuwe ornamenten. In 1920 een volledig stel rode (1.060 fr.), groene (460 fr.) en purperen kasuifels (215 fr.).

In 1922 een zwart ornament en baarkleed, geschonken door de weduwe Van Londerzele-Van de Perre (3.150 fr.), in 1929 volgde de herstelling van het wit ornament door de Zusters van het Crombeen (10.152,70 fr.).

In 1921 werden vier elektrische lusters opgehangen in het hoogkoor : twee, een gift van de burgemeester Charles Lauwerys-Bettens (1.466,40 fr., twee andere, een gift van Gustaaf Coppens-De Sadeleer (1.530,10 fr.). De aan-

koop van 450 nieuwe stoelen volgde in 1923, evenals een kleiner beeld van het H. Hart (700 fr.), terwijl juffrouw Victorine Van den Bruelle in 1926 de kransen rond het beeld van het H. Hart en O.-L.-Vrouw (5.648,30 fr.) schonk, de pastoor het beeld van de H. Theresia van Lisieux aankocht (298 fr.).

De pastoor oordeelde dat de parochie ook een parochiehuis nodig had.

Daartoe werd op 24 februari 1930 een gedeelte van de hofstede van wijlen juffrouw Mathilde Arents angekocht voor de prijs van 60.000 fr. en tot kring en zaal ingericht. Als bijzondere schenkers staan vermeld : Leon Cosijns van Meerbeke, vrederechter E. Baeten van Herzele (erfgenaam van de hofstede), juffrouw Bovijn van Eeklo, Clement Van den Bruele-De Backer, die het resterende deel van de hofstede aankocht met hof en boomgaard, ieder met 5.000 fr. ; Mgr de bisschop met 15.000 fr. ; verder omhaling bij de parochianen door de onderpastoors.

In 1931 werden er grondige herstellingen aan de torenspits uitgevoerd.

In 1935 een vierde biechtstoel, vervaardigd door de gebroeders Van Impe (3.400 fr.), evenals een elektrische verlichting omheen het beeld op het O.-L.-Heeraltaar (2.500 fr.) betaald door juffrouw Victorine De Gendt.

Bij het gouden jubelfeest van de pastoor, op 19 juli 1938, bracht een omhaling bij de parochianen 22.115,10 fr. op. Gezien de pastoor elk persoonlijk geschenk weigerde, werd de som aangewend tot het moderniseren van de elektrische verlichting en het plaatsen van luidsprekers. De pastoor zelf schonk, ter herinnering aan deze heuglijke dag, aan de kerk een prachtig ornament (13.000 fr.).

Vooral, naast een zware ziekte die deze ijzersterke man, met soldatenallures, doormaakte, trof hem diep het weghalen van de mooie klokken op 6 juli 1943. Op 14 juli volgde zijn ontslag. Hij stierf in het klooster van St.-Jozef in de leeftijd van 82 jaar, op 23 januari 1951.

Onderpastoor Huybrechts deed omstreeks 1920 een poging om op de parochie het patronaat in te voeren, in de gebouwen van de latere St.-Annabakkerij die evenwel niet centraal gelegen waren. Zijn collega, onderpastoor Ronsse, hield het bij een zeer bloeiende zondagsschool. Verder werd de pastoor achtereenvolgens terzijde gestaan door de onderpastoors Albert Coppens, Octaaf Lammens, Jozef Van der Cruyssen, Gaston Van Crombrugge en door Marc Claus, de enige overlevende, nu pastoor te Pollare.

Florent Buckens, geboren te St.-Maria-Horebeke op 11 september 1885, aalmoezenier in het Belgisrh leger 1914-19, werd op 14 juli 1943 pastoor benoemd te Haaltert.

De pastoor kwam op de parochie terwijl de oorlog nog ongenadig voortwoedde en nog honderden arbeiders verwijderd van hun gezin in de vreemde leefden. Midden al die miserie was het nodig de mensen een hart onder de riem te steken en dienden ze hun toevlucht tot God te zoeken. Daarom werd vanaf 3 september 1943 iedere vrijdag — en dit tot het einde van de oorlog — een plechtige H. Mis opgedragen voor vrede en bescherming.

De laatste klok werd weggehaald op 8 november 1943. Zodat de parochie nu zonder klokken was, gezien een kleinere van elders werd geweigerd.

De oorlog voorbij, liet de pastoor er geen gras over groeien om de parochie opnieuw in het bezit te stellen van haar schone klokken. De oproep tot dat doel, op 4 november 1945 tot de parochianen gericht, bracht 280.000 fr. op.

Drie nieuwe klokken werden onmiddellijk besteld bij de firma Michiels, te Doornik, voor 295.336 fr.

De grote klok, die 2.000 kgr. weegt, in toon re, draagt als opschrift :

Mijn naam is Maria
De sterveling die mij hoort,
Telt mee de vluggen tijd ;
Tevréden of verstoord,
Mijn luiden jaagt elk voort

Naar eigen eeuwigheid.
Peter : E. H. August van der Mijnsbrugge.
Meter : Marguerite Lauwereys.
Leden van den kerkraad :
Robert Bauwens, Benoit Coppens, René van den Steen, Victor van den Hautte, Joseph Roelandts, Joseph Hendrickx, Arthur Vanderburght, Omer Meganck, Fritz Muylaert.

De tweede klok, 1.250 kgr. wegend, in toon mi, draagt als opschrift :

Om samen God te loven,
Hier zongen wij weleer :
De vijand kwam ons rooven,
En Haaltert bracht ons weer.
Peter : Robert Bauwens
Meter : Germaine Scheerlinck.

De kleine klok van 860 kgr., in toon la kruis, met als opschrift :

Over leven, over dood
Vaart mijn bronzen stem
'k Juich in vreugd, ik storm in nood ;
Gloria en Requiem.
Peter : Baron Paul de Sadeleer.
Meter : Barones Paul de Sadeleer.

Deze klokken werden op 10 augustus 1947 plechtig gewijd. Op deze heugelijke dag werd een klokken-cantate, waarvan de woorden waren gedicht door Gery Helderenberg (alias Z.E. H. Buyl) en de muziek gemaakt door Renaat Mores, orgelist van St.-Maarten te Aalst, uitgevoerd door een koor van meer dan honderd mannen en vrouwen.

In 1948 liet de pastoor het orgel grondig herstellen door Anneessens, orgelmaker te Menen, die een aanbod deed van 41.776 fr. De onkosten werden grotendeels vergoed met een legaat van E. H. Prosper Ronsse (38.917,50 fr.).

De bevolking, die met spijt de van oudsher zo gevierde « Vlasmis » had zien verkwijnen en verdwijnen, begroette in 1954, op 16 mei, de herleving ervan door de Zomerbegankenis t.e.v. de H. Aldegundis, alsdan door de pastoor voor de eerste maal ingericht.

En nog zal de pastoor niet op rust gaan, maar zijn droom zou hij tot werkelijkheid maken : de prachtige kerk met haar katedraalstijl en haar grootse toren met mooi klokkengelui, mocht ook wel een klokkenspel dragen dat de vreugde over het dorp zou uitzingen. Een beiaard zou er komen. En de pastoor, reeds op jaren, schonk met behulp van de parochianen, aan Haaltert een beiaard die 44 klokken telt en op 2e Paasdag (11 april) 1955 door Mgr Calewaert, midden grote belangstelling, werd gewijd. « Dan zal de beiaard spelen »...

Voor het eerst op de Zomerbegankenis t.e.v. St.-Aldegundis heeft de beiaard, door meester Staf Nees bespeeld, zijn blijde tonen over Haaltert uitgezonden. In zijn pastorale taak werd de pastoor terzijde gestaan door Victor Fonck,

geboren te Borsbeke 1914, leraar te Ronse, die hier onderpastoor was van 1946 tot 1951 wanneer hij overgeplaatst werd naar Ronse - St.-Hermes.

M. Claus werd in 1949 opgevolgd door Louis Bosteels, geboren te Aalst 1920, leraar aan het college te Ninove. Fonck werd op 31 december 1951 vervangen door H. Moortgat, geboren te Buggenhout-Opstal 1919, voorheen onderpastoor te Kieldrecht. Aan deze laatste dankt de parochie haar mooi Lutgardisheem (1953) voor de vrouwelijke jeugd ; aan onderpastoor Bosteels het O.-L.-Vrouw-van-Lourdesheem (november 1952) voor de jongens.

(Parochiale Geschiedenis van Haaltert door J. De Brouwer van blz. 73 tot 87.)

Op 9 oktober 1961 ging pastoor Buckens op rust en keerde terug naar zijn geboortedorp waar hij op 3 augustus 1965 overleed.

Op een koude novemberdag 1961 werd A. Van Overmere als pastoor ingehuldigd. Geboren te Oudenaarde op 27.3.1906, overleed hij schielijk op 5 februari 1962.

Hij werd opgevolgd door Tysmans Ant., geboren te Aalst op 15 oktober 1903. Hij deed zijn humaniora aan het St.-Jozefscollege en werd in 1928 te Gent priester gewijd. Was achtereenvolgens leraar aan het St.-Aloysius-

college te Ninove, onderpastoor te Denderwindeke en Lede, pastoor te Michelbeke en aan het stedelijk hospitaal te Aalst en vanaf maart 1962 pastoor te Haaltert.

De betrachtingen en de wensdroom van wijlen pastoor van Keerbergen (in 1802) om van Haaltert een dekenij te maken, werd in 1969 in het kader van de nieuwe structuren in het bisdom verwezenlijkt. De dekenij omvat 12 parochies.

In de zomer van 1962 werd door de gemeente de hoge muur vóór de pastorie gesloopt en vervangen door een lagere stenen afsluiting, 4 meter achteruit, wat de mooie pastorie beter tot haar recht laat komen (en parkingmogelijkheid biedt).

Ingaande op de wens van de Deken, dat de gelovigen zich behaaglijk thuis zouden voelen in het Godshuis, werden de vooroorlogse kachels, eerst gestookt met kolen en later omgebouwd op gas, vervangen door een moderne (verwarmingsinstallatie met verwarmde lucht.

In 1964 werd, vanaf 8 tot 22 maart, door de paters Capucynen de grote Missie gepredikt die, wat de aanwezigheid betreft, een succes was. Een jaar later werd in het teken van de vernieuwde liturgie een nieuw altaar geplaatst, vervaardigd door Jozef Mertens die ook voor een nieuwe kerststal zorgde.

Binnen het kerkgebouw verdwenen de « eigen stoelen », de laatste sporen van het Oude Regiem, ze werden vervangen door 700 nieuwe, degelijke en gemakkelijke bidstoelen.

De elektrische verlichting en geluidsinstallatie werden vernieuwd en gemoderniseerd.

Robert de Mette, stadsbeiaardier uit Aalst, herstelde de beiaard. De gemeente plaatste een nieuw elektrisch verlicht torenuurwerk.

Na herhaalde contacten met het bestuur van het St.-Maartensinstituut van Aalst, werd de Jongensschool een afdeling van het college. Het werd een nieuwe start voor onze degelijke lagere school. De klaslokalen met schoolhuis werden door de gemeente aan het bisdom verkocht. In die zelfde periode werden de klasgebouwen van de lagere meisjesschool der Zusters van Opbrakel tot frisse klaslokalen vernieuwd en kwam er een nieuw complex van moderne schoolgebouwen voor lager secondair onderwijs : ten bate van onze meisjes van Haaltert en omliggende gemeenten.

In de nabije toekomst worden aan de kerk grote herstellingswerken uitgevoerd, dank zij de bereidwillige financiële hulp van onze gemeente, van staat en provincie. Eens dit voltooid wordt onze heerlijke kerk herschilderd voor het geestelijk en tijdelijk welzijn van de parochie Haaltert, in het bisdom zo gunstig aangeschreven voor haar steeds grote vrijgevigheid.

Alle parochianen, wie ze ook zijn, tot welke stand of klas of gezindheid ze behoren, zijn deken Tysmans even dierbaar. Het goede, dat in elke mens

geborgen ligt, brengt hij bij hun overlijden in de homelie van de Eucharistieviering in dankbare herinnering.

De parochiekerk bezit, dank zij hem, nog haar kunstschatten. Hij heeft niet meegedaan aan de moderne beeldenstorm, door aan uitverkoop te doen van beelden, gotische kandelaars en dergelijke (die in het verleden zo piëteitsvol door onze voorzaten aan « hun » kerk werden geschonken), zoals spijtig genoeg in vele kerken is geschied.

De parochie beschikte over een waaier van verenigingen, te veel om op te noemen, maar die, helaas (teken des tijds), de teleurgang kennen. Vroeger speelden ze een belangrijke rol op godsdienstig, cultureel en sociaal gebied, ten bate van de jeugd en de volwassenen, in dienst van God en de naaste. De deken werd bijgestaan door :

Onderpastoor A. Janssens vanaf 31 augustus 1961 tot 23 mei 1965, datum van zijn aanstelling als onderpastoor te Lokeren.

Opgevolgd door F. Coessens, was onderpastoor te Haaltert vanaf 21 mei tot wanneer hij als pastoor werd benoemd te Viane-Moerbeke.

P. Strens, onderpastoor vanaf 31 augustus 1961 tot hij als pastoor werd ingehuldigd op 20 december 1972 te Nederzwalm.

Heden, anno 1976, wordt Z.E. Deken bijgestaan in zijn parochiebeleid door : J. Van Poel, geboren te Lebbeke op 5 april 1936, werd hier als onderpastoor aangesteld op 31 augustus 1972.

Het heeft heel wat moeite gekost eer hij zijn activiteiten als priester wou mededelen. Nochtans zijn deze veelvuldig, inzonderheid wat de jeugd betreft.

In 1972 stichtte hij het « jeugdatelier » erkend onder het nummer 45/50 door B.S.V. (Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur voor Jeugdvorming), geleid door gezinsparen (± 20), die volgens beurtrol dit vormingswerk samen uitbouwen. De toegang is kosteloos vanaf 7 jaar tot en met 15 jaar. Het materiaal voor het knutselen is gratis, evenals de ongevallenverzekering. Ongeveer 35 jongeren, van beide geslachten, nemen hier aan deel.

In hetzelfde Jeugdheem is er ook een « Zondagontspanning », die men kan beschouwen als de instuifvorm van het « jeugdatelier ». In het werkjaar 1975-76 verwelkomde ze 529 jongens en meisjes of een gemiddelde van 76 per werksessie.

De zaal Volkskring (eens een schuur van de Arentshoeve, die door pastoor Van der Mynsbrugge in 1930 werd omgebouwd tot toneelzaal) kreeg een nieuwe bestemming en werd volledig gemoderniseerd onder de naam « Jeugdhuis Jevo » (deze benaming ontstaan door de samensmelting JE(ugdheem) en VO(lkskring). Deze zaal wordt door sommige mensen aangezien als een concurrerende dancing. Niets is minder waar. Het doel van Jevo is opvoedende creativiteit en ontspanning. Om de maand is er wel een T-dansant,

met eigen D.J.-es en disco-bar, soms voor caritatieve doeleinden. Op 8 februari 1976 was er een « Watermuziek T-dansant » ten voordele van de geteisterden van het overstroomde Moerzeke. Het inkomgeld en de volledige winst van drankverkoop werden, samen met een gift van het Jeugdhuis, gestort op hun rekening. De « hardrock-liefhebbers » komen er ook aan hun trekken.

Op sportgebied heeft ieder zijn keuze : loopwedstrijden, cross, volleybal, tafeltennis, badmington, basket, voetbal, zwemmen, fietstochten en wandelingen zijn er voorbeelden van. Men is duchtig aan het werk om een vendeliersgroep op te bouwen.

Creativiteit en ontspanning : emailleren, fotolessen, schaken, kwis en volksdans.

Opvoedkunde : discussienamiddagen over lucht- en waterbezoedeling. Sociale integratie door werksessies rond « Ken je dorp ». Hierdoor ontdekten ze in de gemeente sluikvuilnisbelten, waartegen ze reageerden bij de bevoegde instanties en met goed gevolg. Verder : filmavonden met debat, bezoeken aan handelsbeurzen en landbouwsalons te Brussel en in eigen dorp, het Dolfinarium te Brugge en zo meer.

Er is een enorm verschil tussen de jeugddancings van nu en de vroegere patronagebijeenkomsten. De Jevo zet zijn deuren open voor tieners en twintigers, welke politieke strekking of ideologie ze ook nastreven. De alleenheersende proost is verbannen, de leiding komt van de basis, waarvan zowel de tieners als de ouderen deel uitmaken. Bij erge mistoestanden echter stelt de onderpastoor zijn veto.

Het werkjaar 1975-76 sloot met 106 groepsactiviteiten. Het Jeugdhuis telde 285 leden : 109 meisjes en 176 jongens.

Een groep die, spijtig genoeg, te weinig gekend is bij de doorsnee Haaltenaar. Moeten nog vermeld worden : Matthys Erik en Heyse Antoine voor hun belangloze medewerking.

Onder het beleid van de onderpastoor is er sinds november 1971 een vrouwen- en meisjeskoor tot stand gekomen met 33 deelneemsters. Het meisjeskoor verzorgt de doopplechtigheden. Sinds 1974 worden ze, op de hoogdagen, muzikaal bijgestaan door een klein groepje muzikanten. Tijdens de eerste 5 jaar zongen ze reeds meer dan 150 verschillende liederen in de kerk.

« 't Klokje van Haaltert » (parochieblad gesticht door onderpastoor Victor Fonck in 1947) met 1.100 abonnees (op 2.000 huisgezinnen), alsmede de prachtige bibliotheek met meer dan 10.000 boeken (waaraan de bibliothecarissen : juffrouwen Stockman Maria, Scheerlinck Celine en Lauwerys Martha hun week-ends besteden), staat ook onder zijn beleid.

Paul Hanssens, geboren te Borsbeke op 15 februari 1931, was « een late roeping ». Hij werd onderpastoor te Haaltert op 3 maart 1973.

Hij zegt over zichzelf, « dat hij nog niet weet hoe het komt dat God hem van achter zijn koeien heeft gehaald ».

Een onderpastoor van den lande, een minzaam priester, die samen met zijn deken troost brengt bij de ouderen van dagen en aan ziekenbezoek doet, zowel thuis als in hospitalen en klinieken.

Ook de jeugd ligt hem nauw aan het hart, bijzonder de Boerenjeugd. Op eigen houtje en met eigen financiële middelen bouwde hij in de glooiing van het oude « Catthem » een pittoreske jeugdhoeve op. Hij is proost van talrijke verenigingen : Christelijke Middenstand (mannen en vrouwen), van de Boerengilde, KVLV (de vroegere Boerinnenbond), het Davidsfonds, Bond der Grote en Jonge Gezinnen, van de hem zo dierbare Gehandicapten, de Jeugdbewegingen KSA en VKS en de Katholieke Landelijke Jeugd (jongens en meisjes).

Zijn vakantie : op kamp gaan met de jeugd.

Sinds 1975 is de voorbereiding op de Plechtige Communie volgens de nieuwe richtlijnen in voege. Het 1e jaar lering wordt door E. H. Hanssens zelf gegeven.

De jongens en meisjes worden nu voorbereid, in groepjes, door catechisten. Wel is er nog maandelijks een samenkomst met één van de onderpastoors, die aan de leerlingen geloofsverdieping en-beleving tracht bij te brengen, voortbouwende op het prachtig werk van de catechisten.

Hij is een begaafd « wichelroedeloper ». Gewapend met de mik van een hazelaar, heeft hij reeds ontelbare (meer dan 600) onderaardse bronnen ontdekt. Van heinde en ver, zelfs van uit Wallonië, wordt hij gevraagd. In de lange hete droge zomer van 1976, was de bevoorrading van kraantjeswater onzeker geworden. Velen lieten een eigen put boren. Op een dag werd hij niet minder dan elf keer opgebeld om naar water te zoeken, steeds met goede resultaten.

In het Groot-Seminarie, bij hypnoseproeven onder de studenten, voelde hij ook dat hij deze gave van de natuur machtig was. Spijtig dat de wet aan de leek verbiedt deze kunde toe te passen, alhoewel de laatste tijd dokters en vooral tandartsen deze oeroude metode, om de patiënt ongevoelig te maken voor pijn, in de praktijk brengen.

Wanneer hij zich, uit het drukke parochieleven, een paar uurtjes vrij kan maken, kan hij aan de lokroep van de natuur niet weerstaan. Als zoon van een aloud boerengeslacht, wordt hij aangezogen naar « zijn » velden en

beemden, naar « zijn » paarden en koeien. In Gods vrije natuur voelt hij zich echt thuis.

Op het gedenkbeeldje van zijn priesterwijding vermeldde hij :

Zo spreekt God : Ik heb u uit de weide gehaald van achter het vee vandaan om de leider te zijn voor mijn volk (2 Sam. 7, 8).

De kosters.

De laagste in rang van de parochiebedienaars is de koster, helper van de parochiepriester. Vóór de Franse Revolutie viel het benoemingsrecht van de koster te Haaltert onder de bevoegdheid van het kapittel. Bij zijn benoeming moest de koster de eed van onderdanigheid zweren die luidde als volgt :

« Ick (naam) belove aen den Paus van Roomen, aen den Doorlught. ende Hoochw. Heere archbiscop van Mechl. aen den Proost, Deken ende Capittel van Aelst, aen den Pastoor van Haeltert alle gehoorsaemheyt ende ghetrauwighijdt, daerenboven dat ick mijn officie, ande verbintenisse in alles, soo in den Goddelycke diensten met sanck ende handersints, als inde administratie van de H. Sacramenten met overock, licht ende belle, daer sulckx sal behooren te gheschieden volgens de synode van Mechelen ghetrauwelyck ende neestelijck sal volkomen, mitsgaders dat ick inde schole der jonckhijdt in de deucht, christelijcke leeringhe ende goede manieren sal trachte op te brenge en leeren lesen ende schrijven, daartoe ghebruyckende gheapprobeerde boecken, ende dat ick de goedern ende rechten van myne ceusterije sal bewaren ende de ghene verloren sijn sal make soo veul in mij is te vinden ende weder te cryghen soo helpe mij Godt en alle sijne heylighen » (Statuta ecclesiae collegiatae Sanctorum Gaugerici et Martini..., 1673, Titulus III cap. 18um blz. 11).

Hij moest tevens één gulden betalen voor de kas van het kapittel en 10 stuivers aan de sekretaris voor het opstellen van de benoemingsstukken.

In 1574 was het kosterschap in het bezit van Livien de Paue, geestelijke, maar werd bediend door Joos de Paue. In 1604 werd het uitgeoefend door Lievens Arens of Arijs, die in november 1611 werd opgevolgd door Petrus Sonck, die tevens school hield. Gedurende tweehonderd jaar bleef de kosterij nu in het bezit van de familie Van Sinaay en ging steeds over van vader op zoon. In 1650 : Nicolaes van Sinay « op zijn stede in den Brul », « coster ende landmeter ». Na hem volgde zijn zoon, eveneens Nicolaes genoemd.

In 1730 werd de zoon van deze laatste Jacobus benoemd. Zijn zoon Gaspar Frans volgde hem op in 1759 en vervulde tevens de taak van schoolmeester.

Vanaf 1795 was koster : Joannes en op 31 mei 1811 overleed in dezelfde funktie Dominicus van Sinay. Deze laatste werd opgevolgd door zijn zoon Ludovicus, nog minderjarig. (Op het kerkhof is de grafzerk van deze kostersfamilie nog bewaard n.v.o.) Midden de negentiende eeuw werd de kosterij bediend door Jan Baptist Vercruyssen die in 1882 werd opgevolgd door Armand Jooris, bekwaam orgelist, overleden 30 maart 1928. Zijn zoon Paul werd tot koster benoemd op 18 april 1928.

(Parochiale Geschiedenis J. De Brouwer, blz. 87 en 88.)

HET ST.-ANNA RUSTOORD, IN DE VOLKSMOND « DEMADE ».

Dokter Demade, geboren te Komen, pratikeerde te Brussel. Als vlaamsonkundige kocht hij te Haaltert, bij de eeuwwisseling in 1900, een grote villa (gebouwd door de eerste bewoners van het kasteeltje ernaast, later bewoond door de gezusters Say, die in een bijgebouw een nogal grote huiskapel hadden, nu eigendom van Constant Coppens-De Klippel) en omvormde ze in een rustoord voor zenuwzieken. « Maison de cure du Dr. Demade, Haaltert, sérothérapie, cure d'air, de repos, de convalescence ». Hij was hier werkzaam tot in 1919.

Hij interesseerde zich voor alles wat nieuw was. In juli 1911 had de eerste vliegwedstrijd plaats, Brussel-Rijsel. Van in de vroege morgen tot de late namiddag zat de dokter van op zijn balkon, gewapend met een verrekijker, naar het geluchte te staren om toch maar een glimp van dit moderne wonder te zien.

Hij overleed te Brussel in 1936. Doch de naam « Demade » is in de volksmond blijven voortleven.

In 1920 werd het gebouw overgenomen door de Zusters Augustinessen van het hospitaal uit Aalst en als rustoord ingericht voor begoede personen van beide geslachten.

De eerste kostgangers namen reeds in juni 1920 hun intrek, op het einde van het jaar herbergde de villa 8 personen. In 1921 werden het er 29. Tot vóór de oorlog waren het overwegend inwoners uit Brussel, sinds 1946 waren het meer personen uit Aalst en omliggende. In 1932 werd een grote kapel gebouwd. Tot in 1959 waren er 19 kamers beschikbaar, in hetzelfde jaar werd er verbouwd en konden 39 kostgangers een kamer betrekken. Zuster Alberta, in de wereld juffrouw Meganck Julia, geboren te Haaltert ('s Gravenkerselaar) 4 maart 1906, is de « verantwoordelijke » (wil niet betiteld worden als « Moeder-Overste »). Onder haar beleid wordt een groots complex bijgebouwd, zodat het St.-Anna Rustoord in de nabije toekomst over 80 kamers zal beschikken.

Tot heden (1976) hebben er 700 personen hun laatste levensjaren doorgebracht. Haaltert is wel goed bedeeld als opvangcentrum voor ouden van dagen, want ook het klooster, St.-Jozef Instituut, heeft een dergelijk gasthuis en dit sinds 1890. Het aantal kostgangers dat daar verbleef is moeilijk te schatten, doch het zal in de duizenden zijn. In de nabije toekomst zal in de tuin van het klooster een nieuw modern complex worden opgetrokken met 40 kamers voor personen van de derde leeftijd, Haaltert ter ere en de oudjes ten bate.

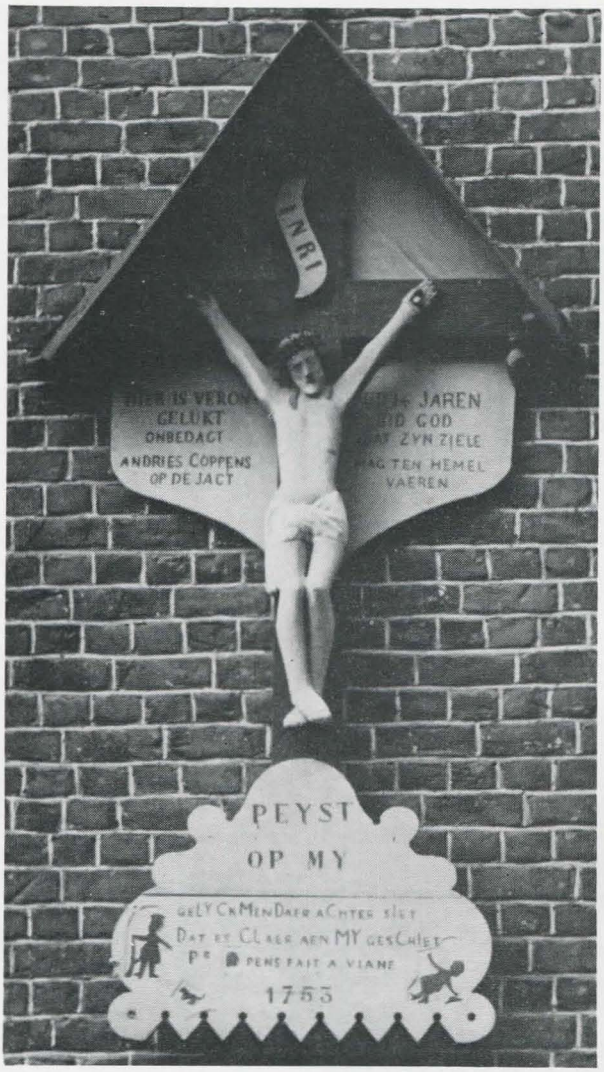

HERINNERINGSKRUISEN

Te Haaltert vindt men aan de huisgevels nog tal van kruisbeelden. Ze werden daar meestal opgehangen uit piëteit of ter bescherming van het heem tegen het kwaad of om zich een persoon, aldaar verongelukt, door dit teken te blijven herinneren. Het oudste van deze is te vinden aan de zijgevel van de Coppens hoeve (Gérard Maeschalck-Coppens) langsheen de Brulstraat, rechtover het klooster.

Het is een merkwaardig kruis, waarvan niet alleen de tekst maar ook het beeld het drama belichten dat plaats vond in het jaar 1753. Op zekere dag ging de 14-jarige boerenzoon Andries Coppens met zijn vuurroede op jacht, doch zijn wapen bleef in de haag vasthangen, de trekker ging over en de knaap kreeg de hagel in volle borst, met dodelijke afloop.

Onder het kruis, links, staat de jongeling afgebeeld met zijn vuurwapen en jachthond, het figuurtje rechts stelt de dodelijke val voor. Aan beide zijden van het kruis leest men :

« Hier is verongelukt onbedagt
Andries Coppens op de jagt
oud 14 jaren
Bit God dat zijne ziele
Mag ten hemel vaeren. »
Onderaan het kruisbeeld :

« Peyst op mij
Gelijk men daer achter siet
Dat es claer aen mij geschiet. »

Het kruis is vervaardigd door een familielid, schrijnwerker, uit Viane, die denkelijk franstalig was. Hij tekent met zijn meestermerk, een uitgesneden kop + pens (Coppens).
« Pr. Coppens fait à Viane 1753.

De vondst is wel het inwerken van Romeinse cijfers in deze rijmtekst, zodat tweemaal het jaartal 1753 gevormd wordt.

« ge*L*yck *M*en *D*aer a*C*ter s*I*et *D*at es *CL*aer *MY* gesCh*I*t

Een eerste maal in de zin « gelyck men... » met de cijfers LYCMDCI en een tweede maal in de zin « dat es claer... » met de cijfers DCLMYCI.

Een tweede kruis bevindt zich op het gehucht « Katje », het einde van de Molenstraat en begin wijk St.-Anna.

Het kruisbeeld, waarvan de tekst is verdwenen, is opgericht geworden ter nagedachtenis van drie personen.

Ongeveer 100 jaar geleden (de juiste datum is niet meer te achterhalen) hadden de bewoners van deze stede af te rekenen met varkenssterfte.

De dieren stierven door ademnood, zelfs zwijntjes die de dag voordien goed gezond werden aangekocht, stierven een paar dagen later. De bewoners dachten niet beter of de stal was behekst. Onder het staldeurtje stak men een Paasnagel om het kwaad af te weren, doch zonder resultaat. Tot iemand opmerkte dat de aalput zich onder de stal bevond en een beklemmende geur uitwasemde. De beerput werd geledigd en zou ook grondig gereinigd worden.

De eigenaar daalde er met een ladder in af en toen de omstanders vanuit de put niet het minste gerucht hoorden, daalde een tweede persoon in de put af. Deze kon de kijklustigen nog amper verwittigen dat de eigenaar daar voor dood lag. Toen ging een derde persoon de eerste twee vervoegen, ook hij stierf de verstikkingsdood. Hierop wilde een vierde hulp bieden, gelukkig werd hij door de buren tegengehouden. Dit dodental bracht verslagenheid door heel het dorp. Ter nagedachtenis en zielerust van deze slachtoffers werd aan het huis, waar de ramp geschiedde, het nu nog bestaande herinneringskruis aan de gevel gehangen. Heden gebeuren er tal van dodelijke ongelukken, doch de moderne mens heeft tijdgebrek om aan zoiets alledaags te denken.

Een derde kruis hangt aan een paal bezijden de Molenbaan, dit ter herinnering aan een persoon die op die plaats bij een onweer is dood gebliksemd.

Toen de Engelse soldaten in mei 1940 in aftocht waren, vonden ze niets beter dan het kruis te doorschieten ; ook dit kan men zien als een blijvende herinnering.

Denkelijk bevinden er zich te Haaltert nog andere nagedachteniskruisen, doch door onwetendheid kunnen we deze niet vermelden.

SCHOOLSTRIJD TE HAALTERT

In het Oude Regime ontstonden in de jaren 1776 schoolperikelen tussen de koster-onderwijzer, M. Redant, en N. Maerschalck. Ze hadden op eigen initiatief en zonder toestemming van de kanunnik-scholaster een school opgericht. Dit was in strijd met de wettelijke bepalingen. Ze werden verwittigd : indien ze het lesgeven niet stopzetten « ten eeuwige dage gebannen buyten de plaetse van hun residentie » en het betalen van 24 gouden Carolussen ». Ze zwichtten voor de overheid.

Onder het Hollands bestuur 1815-1830 toonde Willem I zich bezorgd over het « Volksonderwijs » dat nog steeds in achterlijkheid gedompeld was ». De gouverneurs werden belast over het onderwijs te waken. Of deze opdracht te Haaltert werd uitgevoerd is niet geweten.

Vóór 1842 waren er te Haaltert twee onderwijzers, namelijk Karel Van Gutte, die aangesteld werd door de gemeente met een wedde van 40 goudfranks per jaar en Domien Raes, die les gaf voor eigen rekening in zijn huis op de Kattestraat (rechtover de Rijksmiddelbare School).

In 1842 werd er een wet op het onderwijs goedgekeurd. Ze voorzag het oprichten van één of meer lagere scholen in iedere gemeente. Er mochten ook vrije scholen tot stand komen als ze alle kosten op zich namen. Tengevolge van die wet besliste de gemeente dat voortaan ook arme kinderen kosteloos van het onderwijs konden genieten. De onderwijzer ontving hiervoor van de gemeente 0,50 fr. extra per leerling, de meerbegoeden moesten 0,75 fr. betalen. In 1845 gaf Karel Van Gutte (liberaal) les aan 185 leerlingen, waaronder 150 behoeftige kinderen. In de zomer kwam dit getal op 1/3. Het gebouw waar deze talrijke scholieren werden ondergebracht is niet te achterhalen, denkelijk zal het in zijn huis geweest zijn of in een schuur. In de « hongerjaren » kwam er een weefschool tot stand. Hiervoor werd een gebouw gehuurd nabij het Hagelkruis (Houtmarkt). Een comité werd samengesteld uit de wevers Frans Verlee, Alexander De Pril en de gebroeders Callebaut. Domien Raes, schoolmeester, kwam er ook onderricht geven. Er werd geijverd voor het aanleren der weefkunst, maar lang heeft dit soort technisch onderwijs niet stand gehouden ; het huisweven kon niet concurreren met de machine en raakte in verval.

Voor de meisjes werd een kantschool opgericht (denkelijk in de kantuitgeverij op de wijk St.-Anna). Ze kende geweldig succes ; enkele jaren later waren er te Haaltert meer dan duizend meisjes en vrouwen die deze kloskenskunst

beoefenden. Dit op een bevolking van ± 3200 zielen. Ook mannen maakten kantwerk.

In 1847 behaalden de liberalen in de Kamers een overdonderende meerderheid met 83 zetels tegenover slechts 25 voor de katholieken.

In 1850 verscheen er opnieuw een wet, bepalende dat elke gemeente moest beschikken over een gemeenteschool. Gezien de netelige financiële toestand waarin Haaltert zich bevond werd er wel uitgezien naar een geschikte plaats om een school op te bouwen, maar daarbij bleef het. Tien jaar later, in 1860, werd dit punt door het katholiek gemeentebestuur, onder het burgemeesterschap van J. Baptist de Sadeleer, nogmaals op tafel gebracht.

De vroede gemeenteraadsleden hadden echter teveel werk en zorgen met de komende gemeenteraadsverkiezing. Het voorstel bleef in de paperassen liggen zonder gevolg.

Bij de verkiezing in 1861 verloren de katholieken op gemeentelijk plan de leiding. De clericale liberaal Gustaaf van Meldert werd burgemeester. Dank zij zijn stuwkracht werd in het jaar daarop, 1862, een stuk grond aangekocht op de Hoogstraat en op 24 augustus 1864 werd de gemeenteschool met schoolhuis plechtig ingehuldigd door de arrondissementscommissaris in aanwezigheid van 300 kinderen. De school bestond uit twee grote lokalen, ieder lokaal verdeeld door twee houten beschotten. Deze werden in de winter weggenomen om het groot aantal leerlingen in die koude periode in één klas onder te brengen. In 1870 vroeg de onderwijzeres Advidia Van Gutte, om een hulponderwijzeres, gezien ze moest lesgeven aan 162 leerlingen. (In een naburige gemeente schreef de sekretaris in 1871 naar het ministerie : « dans lesquelles on peut installer sans encombre 300 élèves ».) Haaltert was dus geen uitzondering. Deze lokalen dienden ook als feestzaal waar jaarlijks door de plaatselijke toneelgroep « Kunst en Vermaak » voorstellingen werden gegeven.

Vanaf 1871 werden er in de winter avondlessen gegeven, van 7 tot 9 uur, aan de jongelingen ; sommigen hadden de leeftijd van 20 jaar bereikt. Deze leerlingen zaten op houten banken zonder lessenaar, ze hadden een plankje dat ze op de knieën legden om te schrijven. Ze leerden er de « cyferkunst ».

Om te leren lezen en schrijven werd gebruik gemaakt van de Catechismus en nieuwsbladen.

In 1878 hadden de katholieken in de Kamers heel wat zetels bijgewonnen : 61 tegenover 71 voor de liberalen. Was het hierdoor dat de onderwijswet, de zogezegde « ongelukswet », tot stand kwam ? Deze schreef voor : « Het godsdienstonderricht wordt overgelaten aan de zorg van de gezinnen en van de bedienaren van de eredienst. Voor deze wordt een schoollokaal ter beschikking gesteld om hetzij vóór, hetzij na de lessen, godsdienstonderricht te geven aan de schoolkinderen van hun godsdienstgemeenschap ».

De privé-scholen werden afgeschaft en de gemeente kreeg verbod de vrije scholen te subsidiëren. De onderwijzers moesten voortaan gevormd worden in de Normaalscholen.

Hiertegen kwam er reaktie van de bisschoppen ; het was verboden aan de ouders hun kinderen voortaan nog naar die « goddeloze » scholen te sturen (hier in Haaltert de gemeenteschool) op straf van het weigeren van de sakramenten. Dit was ook van kracht voor de onderwijzers die er les gaven ; in die tijd een angstaanjagende maatsegel voor de kristelijke Vlamingen. Geen doopsel, noch biecht of kommunie, ze konden in de kerk niet meer trouwen, in stervensnood geen bediening of H. Oliesel ontvangen. De pastoor op de predikstoel dreigde met banvloek en eeuwig hellevuur. Voor dergelijke strenge maatregelen deinsden de gelovigen terug. Progressieve liberalen reageerden hierop ; de kruisbeelden werden uit de scholen verwijderd, groepen bedevaarders werden uiteengedreven, ze schimpten op de processies en hoonden op straat de priesters en kloosterlingen.

Bij de gemeenteraadsverkiezing van 1879 werd de strijd ten top gedreven.

Haaltert werd in twee kampen verdeeld, de dorpsvrede had plaats gemaakt voor haat en wraak, vrienden werden vijanden. Grondbezitters oefenden dwang uit op hun pachters. Zij die het niet eens waren met de politieke gezindheid van hun huisbaas werden uit hun huurhuizen verdreven.

Op godsdienstig gebied was er ook een verschuiving waar te nemen. De « Libre Memorialis » vermeldde voor de jaren 1870-75 : « Allen gingen te biecht en te kommunie ». Sinds de schoolstrijd werd er een andere maatstaf gebruikt « Zeer veel volk », « Allerbeste uitslag » of « Goed gelukt », wat doet veronderstellen dat er personen waren die hun Pasen niet hielden of hem door de bisschoppelijke maatregel niet mochten houden.

Ook in de plaatselijke muziekmaatschappij was er tweedracht. In die periode werd vermeld : « Karel Redant was een der bijzonderste « herinrichters ».

De oude benaming « Harmonie en Vrede » strookte niet meer met de waarheid, daarom werd het « De Jonge Kunstminnaars ».

Tijdens de plaatselijke verkiezingen behaalden de katholieken met één stem de meerderheid op de liberalen (zie Haaltertse politiek). Nu stond de bevolking onder dwang van de geestelijke en wereldlijke overheid.

De liberale dichter Victorien Van de Weghe beschrijft de pastoor Van Gansbeke wel als een « heilig man » maar « die zich verzet tegen de vrijheid van gedachte, die de mensen wil doen bukken voor het geloof en de domper zet op de moderne vooruitgang ».

De gemeenteschool, die in 1878-79 onderwijs bood aan 285 behoeftige schoolgaande kinderen, moest verdwijnen. Onder druk durfden de ouders hun kinderen niet meer naar school sturen, in massa bleven die thuis. In hetzelfde jaar werd de school nog slechts door een zeventigtal leerlingen bevolkt. In 1884 daalde dit aantal tot vijftig. Van de zes leerkrachten werden er vier afgedankt — en later gebroodroofd —, bij gebrek aan leerlingen.

Op 5 februari 1894 werd door de gemeenteraad beslist, gezien de school nog slechts 36 leerlingen telde, deze te sluiten.

De katholieken leden, bij de Kamerverkiezingen na de « ongelukswet », opnieuw een nederlaag : 59 tegen 79 voor de liberalen. Maar in 1898 werden deze laatsten gewoon van de kaart geveegd met nog slechts 13 verkozenen.

De socialisten behaalden 27 zetels en de katholieken verkregen een overdonderend succes met 113 verkozenen. Onmiddellijk stuurde de gemeenteraad een verzoek aan de regering om de gemeenteschool om te vormen in een vrije school, wat werd toegestaan. Sindsdien is het zo gebleven. In 1967 kwam deze school onder beheer van St.-Maartensschool uit Aalst.

We keren terug tot 1879-80. De meer dan 200 leerlingen die de gemeenteschool verlaten hadden, stonden figuurlijk en letterlijk op straat. Buiten de Zondagsschool voor de meisjes in de kerk was er geen onderwijs.

Denkelijk hadden de katholieken een zo enorm succes niet verwacht. Het gebouw van de gemeenteschool konden of mochten ze niet voor vrij onderwijs gebruiken. Er werden in allerhaast geïmproviseerde schoollokalen ter beschikking gesteld. Een groot aantal leerlingen vond onderdak in het weeffabriekje van de familie Van den Bruelle nabij het Hagelkruis (het gebouw staat er heden nog, nu vergaderzaal van de K.S.A.). Anderen vonden een onderkomen in de hoeve van Petrus Coppens, bezijden de Brulstraat (nu bewoond door de familie Maesschalck-Coppens) en in de herberg « In de Ester » op het Brulplein (nu eigendom van Jozef Bael). Er werd ook les gegeven in een huis beneden de Keiberg-Hoefstraat (vóór de oorlog afgebroken).

Er werd koortsachtig gezocht naar geschikte grond om een schoolgebouw op te trekken. Paus Leo XIII verleende aan pastoor Van Gansbeke, en aan allen die met hem samenwerkten aan de opbouw van de katholieke school, zijn Apostolische zegen. Er werden omhalingen gedaan in de kerk en de gemeente. De vrijgevigheid der parochianen kende geen grenzen, de bijzonderste schenkers waren Consant de Sadeleer, juffrouw Delphine Schouppe en Louis Van Varenberg. In hetzelfde jaar 1879 werd grond aangekocht in de Pluimstraat en met de bouw begonnen. In amper vier maanden was de school klaar en in december door de Deken van Aalst ingewijd. Enkele juffrouwen zorgden voor de lessen die in het begin door 250 meisjes werden bijgewoond.

Naast de school werd in 1881 een aanvang gemaakt met de opbouw van het klooster in de Brulstraat, dat in 1882 werd voltooid en een thuis bood aan vier religieusen van de orde van de H. Franciscus te Opbrakel en die zich gelastten met het onderwijs.

In datzelfde jaar telde de school 4 lagere- en 2 bewaarschoolklassen met ongeveer 400 leerlingen.

In 1905 werden 4 nieuwe klassen bijgebouwd.

In 1914 kwamen er nog 4 lokalen bij.

In 1955 telde de lagere school voor meisjes 6 klassen met ongeveer 190 leerlingen ; de bewaarschool voor jongens en meisjes 3 klassen met ongeveer 170 leerlingen.

In 1956 werd een huishoudschool ingericht met voorbereidende afdeling, verdeeld over 4 klassen met ongeveer 60 leerlingen.

In 1976 werd de school ingedeeld in :

8 kleuterklassen
9 lagere klassen
een turnzaal

Technische afdeling handel : lagere cyculs + finaliteitsjaar.

Familiale afdeling, 4 jaar.

Karel Muel, een onderwijzer te Waasmunster, werd gelast met het vrije onderwijs in de Jongensschool (Hoogstraat) die 150 leerlingen telde.

In 1924 werden 4 nieuwe klasgebouwen bijgebouwd voor een schoolbevolking die in 1955 ± 230 leerlingen bedroeg. De school werd achtereenvolgens bestuurd door Philemon Muylaert (1896-1923), René De Smet (1923-1942), Clement Boeykens (1942-1972) en Albert Redant vanaf 1972, in 1976 Baeyens Jan.

In 1967 werd de school overgenomen door het St.-Maartensinstituut. Het aantal leerlingen schommelt heden rond de 272. In 1866 bedroeg de wedde van een hoofdonderwijzer (was in feite gewoon onderwijzer ; wanneer hij hulp kreeg van een leerkracht werd deze « hulponderwijzer » genoemd ; de beste leerling van de hoogste klas werd « monitor ») 800 goudfrank per jaar plus 15 fr. per betalend kind. Hiervan moest hij 1/3 afstaan aan de hulponderwijzer die het moest stellen met 600 goudfrank.

In het begin van de XXe eeuw schommelde het loon van een hoofdonderwijzer rond de 1.800 fr., voor de onderwijzer tussen de 1.200 en 1.300 fr. (De benaming hulponderwijzer werd afgeschaft.)

In 1904 werd in de wijk Ekent grond aangekocht voor de prijs van 1.154 fr. In hetzelfde jaar werd een vrije bewaarschool gebouwd voor de prijs van 800 fr. De school werd geopend met ± 100 leerlingen. Een jaar later was dit schoolgebouw te klein en werden er twee klassen opgetrokken voor 132 scholieren (prijs 1.100 fr.). Thans zijn er twee lagere en twee kleuterklassen met respectievelijk 60 en 70 leerlingen.

Er werd ook gezorgd voor de wijk Ede. Op 9 september 1939 werd er een nieuwe school ingewijd. In 1955 telde ze één lagere klas met 30 leerlingen en één bewaarklas met ± 50 leerlingen. In 1976 2 kleuter- en 2 lagere onderwijsklassen.

De Rijkslagere school werd gesticht op 1 september 1959. Tijdens het eerste schooljaar waren er ± 130 leerlingen (in kindertuin en voorbereidende afde-

ling samen). De school kende een vrij vlugge groei en werd op 1.9.1963 omgevormd tot Rijksmiddelbare school.

Naast het basisonderwijs (kleutertuin - lagere school) bestaat er algemeen vormend onderwijs, technische afdelingen en beroepsonderwijs. Tevens geeft de inrichting van een eetzaal aan de leerlingen de gelegenheid tot middagmalen. De school beschikt ook over een turnzaal.

Door het invoeren van het VSO (1 september 1975) ontstonden de officiële benamingen :

Rijkslagere en Rijksmiddelbare school

Momenteel bedraagt het aantal leerlingen nagenoeg 600 en staan er een 50-tal leerkrachten in voor de begeleiding van de leerlingen.

Haaltert telde in 1866, op 3.155 inwoners, 1.636 analfabeten of 52,6 %.

In 1920, op 4.881 Haaltenaren, waren er nog 1.667 ongeletterden of 34 %.

In 1846 liep er geen enkele inwoner van Haaltert elders school. In 1947 waren er 10 % die twee of meer talen machtig waren.

DE VLAAMSE STRIJD

Na de Revolutie van 1830 legde de grondwet de taalvrijheid vast, wat de verfransing van Vlaanderen in de hand werkte. Daardoor was het mogelijk franssprekende ambtenaren in Vlaanderen te benoemen. Tot in de kleinste gemeente werd dit stelsel doorgevoerd. In Haaltert werden stationschefs aangesteld en postmeesters benoemd die alleen de Franse taal machtig waren. Tot na 1918 was er hier een Vlaamsonkundige stationsoverste in dienst.

Onder het impuls van Hendrik Conscience, met zijn boek « De Leeuw van Vlaanderen » ontstond een groep patriotische Flaminganten, waaronder Conscience zelf, kanunnik David (Davidsfonds) en de liberaal Jan-Frans Willems (het Willemsfonds). Was hun aantal beperkt, toch hebben ze grote invloed uitgeoefend op het Vlaamse bewustzijn.

In 1840 werden meer dan 100.000 handtekeningen naar de Unionistische regering (54 katholieken en 54 liberalen) gestuurd. Maar deze weigerde de tweetaligheid te erkennen uit vrees de nationale eenheid te ondermijnen (één taal, één volk, sloot de erkenning van twee volkeren uit, de staat België moest één volk zijn). In 1876 kwam in West-Vlaanderen, onder stuwkracht van Guido Gezelle, Hugo Verriest en de Poësiestudent Albert Rodenbach, de « Blauwvoeterie » tot stand. Deze breidde zich snel uit naar andere colleges. Afgekeurd door de bisschoppen, stapten de priesters als voortrekkers voorop : de Vlaamse beweging kreeg hierdoor een katholieke tint.

In 1894 werd voor de eerste maal in de Kamers van Volksvertegenwoordigers een Vlaamse rede uitgesproken door priester Daens. Zijn volgelingen, arbeiders en sommige burgers, werden Flaminganten die nog heden hun sympathisanten hebben te Haaltert, Kerksken en in het bijzonder te Denderhoutem.

Vóór 1906 kwam de katholieke regering de Vlaamse eisen schoorvoetend tegemoet, maar toen ze in 1906 in de Kamers een verlies leden van niet minder dan 57 zetels (39 kath., 46 lib. en 30 soc.), verdween hun welwillendheid en werd er over de Vlaamse kwestie gezwegen « om geen ruzie te krijgen in de partij ». Ook de hogere geestelijkheid keerde Vlaanderen de rug toe, met aan het hoofd kardinaal Mercier, een Vlaamshater. Hierdoor vervreemdden vele Vlamingen van het Belgische Vaderland, de Vlaamse

Beweging werd anti-Belgisch. Gedurende de oorlog 1914-18 werd, door de Duitse Gouverneur-Generaal von Bissing, de Gentse universiteit vervlaamst.

Een aantal Vlamingen zag hierin dat zijn eisen konden verwezenlijkt worden met Duitse hulp. Deze Activisten werden na de oorlog van landverraad beschuldigd, velen vluchtten naar Duitsland en Nederland, anderen werden veroordeeld en gevangen gezet.

Gedurende de Oorlog richtte koning Albert I een oproep tot de Vlaamse soldaten « Vlamingen gedenk de slag der Gulden Sporen » en beloofde hun « gelijkheid in rechten en in feiten ». Maar na de oorlog bleef alles zoals het was.

In 1928 werd Borms, die nog in de gevangenis verbleef, als Kamerlid verkozen met 80.000 naamstemmen. In 1929 richtten de Vlaamse Oudstrijders een Frontpartij op, stuurden 11 gekozenen naar de Kamers en eisten zelfbestuur. Te Brussel had dit het effekt van een donderslag. In 1932 werd de eentaligheid ingevoerd, maar in de administratie, het gerecht en in het leger, bleef de Franse taal een overwegende positie innemen. Dit was koren op de molen van het V.N.V. (Vlaams Nationaal Verbond). In 1936 behaalde deze partij 16 zetels, bij de laatste voor-oorlogse stemming 17 gekozenen.

Na de Wereldoorlog II trachtte de Belgische Staat, door een onzinnige repressie, de Flaminganten van de kaart te vegen.

Vlaamse activiteit te Haaltert :

— 1919 Stichting van V.O.S. (Vlaamse Oudstrijdersbond)

— 1930 Het Davidsfonds

— 1932 Het « -11 Julicomité »

— 1935 Het « Sporencomité »

— 1935 V.T.B. (Vlaamse Toeristenbond)

— 1940 Heroprichting V.O.S.

— 1960 De Vlaamse Club.

In 1919 richtte de Vlaamse liberaal, Jozef De Graeve, de V.O.S. op ; maar de meeste oudstrijders sloten zich aan bij de N.S.B. (Nationale Oudstrijdersbond) onder de leiding van J. Van Steertegem, bouwondernemer. Door het geringe aantal V.O.S.-ers was de afdeling niet leefbaar en de trouwe leden sloten zich aan bij de bond te Aalst.

In 1930 werd het Davidsfonds gesticht met als :
Ere-voorzitter : de pastoor Van der Mijnsbrugge

Voorzitter : Roels Leo, kantonnaal opziener in het onderwijs

Ondervoorzitter : Clement Van den Bruelle, kantfabrikant

Schrijver : Van Landuyt Cyriel, regent

Penningmeester : E. H. Coppens, onderpastoor

Hulpschrijver en boekbezorger : mej. Iliano Maria, onderwijzeres

Bestuursleden : E. H. Van der Cruyssen, onderpastoor en De Smet René, schoolhoofd.

Deze stichting had niet alleen tot doel het verspreiden van Vlaamse boeken en het geven van studieavonden, maar ook het vieren van de Slag der Gulden Sporen, waarbij een Mis met offerande.

Het tweede punt van de dagorde was gericht tot het schone geslacht, « De mogelijkheid van het ontstaan eener Damenafdeeling ». Deze is nooit tot stand gekomen.

Een maand later telde de vereniging 112 leden en werd voor het eerst te Haaltert 11 juli gevierd. Samen met de zusterafdelingen bond ze de strijd aan tegen de Vlaamsvijandige pers.

Om de Vlaamse bewustwording te doen doordringen bij het volk werd besloten al de bestaande Haaltertse verenigingen tot een algemene vergadering uit te nodigen om 11 juli te herdenken en tot de verkoop van geel-zwarte bloemetjes. De voorzitter van het N.S.B. had hiertegen bezwaar, hij hield het bij de Belgische driekleur. Deze eis werd niet ingewilligd en het N.S.B. trok zich terug.

Een voorstel om na de zondagsmissen katholieke Vlaamse nieuwsbladen te verkopen werd door sommige leden van de hand gewezen. Ze brachten naar voren dat andersdenkende Vlamingen, zowel op politiek als ideologisch gebied, zich moeilijk daarmee konden verenigen. Hierdoor ontstond een scheuring. Er werd een neutrale vereniging opgericht onder de naam van « 11 Julicomité » onder het voorzitterschap van Ph. Fermon, die ook voorzitter bleef van het Davidsfonds. (Hij had de heer Roels opgevolgd die om beroepsredenen naar Mechelen verhuisd was.) Samen zouden ze 11 juli vieren. Vanaf 1931 tot 1935 was er een malaise in het Davidsfonds. Buiten de boekbedeling was er geen aktiviteit meer, het ledenaantal verminderde tot 82.

Het « 11 Julicomité », dat buiten en boven alle politiek stond, richtte een schrijven aan burgemeester Ch. Lauwerys met verzoek het gemeentehuis op 11 juli te bevlaggen en de vraag het dorpsplein te mogen gebruiken ter gelegenheid van deze feestdag. Het eerste werd afgewezen, het tweede mondeling toegestaan. Onderpastoor Van der Cruyssen richtte een gemengde zanggroep op, Willem De Meyer zou het feest opluisteren. Op zondag vóór

11 juli werd, door bemiddeling van de plaatselijke herbergiers die lege biertonnen ter beschikking stelden, een podium opgetimmerd en met guirlandes versierd. Maar één uur voor de feestelijkheden kwam er verbod vanwege de burgemeester. In alle haast werd naar een oplossing gezocht, tot Clement Van den Bruelle zijn boomgaard, gelegen op een paar meters van het Dorpsplein, ter beschikking stelde. Rond de enige leeuwevlag die het Comité rijk was, stonden ongeveer 300 Vlamingen geschaard. Het zangkoor bracht, begeleid door een piano, Vlaamse liederen ten gehore. Leo Roels hield de feestrede.

Drie opeenvolgende jaren had het feest op een boomgaard plaats, tot deze te weinig plaatsruimte bood voor het steeds groter wordende aantal toeschouwers.

Het klassiek geworden programma :

Hoogmis met offerande (waarin « Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief » werd gespeeld en Pater Callewaert vanop de predikstoel de Vlaamse geestdrift deed oplaaien. Op het einde van de Mis weergalmde de Vlaamse Leeuw onder de kerkgewelven).

Beiaardconcert : Haaltert had toen nog geen beiaard. Het concert werd uitgevoerd door koster Paul Jooris op een geïmproviseerde beiaard met drie klokken.

11 uur : Feestrede in de zaal Volkskring.

18 uur : Openluchtfeest, met twee sprekers en het plaatselijk zangkoor. Een bieruitzetter had er zijn tent opgeslagen, naast ijsverkopers en het onontbeerlijke frietkraam. Nadien gezellig samenzijn in café Volkskring, dat gewoonlijk duurde tot in de kleine uurtjes.

Vanaf 1934 ging het feest door op een weide in de wijk St.-Anna, eigendom van Ph. Fermon (waar nu de fabriek van rubberartikelen gevestigd is). Maar gezien die buiten de dorpskom gelegen was, wilde men er een groot feest van maken om de toeschouwers er heen te krijgen.

Er werd besloten de alomgevierde en gekende « Groep Staf Bruggen » te kontrakteren om het satirisch toneel « De Comedie van 't Varken » op te voeren, alsook tot de aankoop van 240 meter afspandoek met de nodige staken, een groot podium, talrijke leeuwevlaggen om het plein mee te versieren en te verhuren, met het doel de dorpsbewoners in de gelegenheid te stellen hun huizen te bevlaggen.

Er zouden 6000 strooibriefjes worden bedeeld, 150 affiches worden besteld en meer dan 200 persoonlijke uitnodigingen worden verstuurd. Sommige leden schrikten terug voor deze grote onkosten en de risico's (slecht weder, te weinig volk, enz.). Er werd een comité van verantwoordelijken gesticht onder de naam « Het Sporencomité ». De weermaker was de durvers goed gezind : ze kregen een hemelsblauwe lucht. Onder de stralende zomerzon

ging het feest door. Door het geweldig succes konden al de aankopen worden afbetaald.

Onderpastoor Van der Cruysen die op oorlogsvoet leefde met de niet-Vlaamsvoelende burgemeester, werd een week later overgeplaatst naar Melle.

In zijn afscheidsrede zei hij : « het varken van de komedie staat HIER ».

Ieder jaar vergrootte de volkstoeloop : Haaltert werd in de omliggende gemeenten bekend door zijn Vlaamse feesten.

In 1936 was er te Haaltert een afdeling van de « Raad der Daad » die onder de leiding van Fl. Grammens de franstalige opschriften met borstel en verf overschilderde. Ook « libre sortie » en « entrée » aan het station werden met zwarte verf bedekt. Toen Grammens te Gent in de gevangenis vertoefde, werd er rondgegaan met een steunlijst. Deze bracht ongeveer 2.000 fr. op (huidige munt 40.000 fr.). Vele Haaltenaren namen deel aan de vooroorlogse « Marsch op Brussel » die de 100.000 betogers haalde, net zoals de gelijkaardige mars in 1961 dat later deed.

In 1939 vierde het Sporencomité zijn vijfjarig bestaan. In samenwerking met het Davidsfonds en de V.T.B.-zanggroep, onder de leiding van Eugeen De Meyer (die deze afdeling had opgericht in 1935), werd traditiegetrouw in de voormiddag hetzelfde programma afgewerkt : Mis met offerande en beiaardconcert.

Baron Paul de Sadeleer had burgemeester Lauwerys opgevolgd. Hij gaf de toelating het Dorpsplein te gebruiken. Voor de eerste maal woonde niet alleen het bijna voltallige gemeentebestuur het feest bij, maar ook de muziekmaatschappij kreeg de toelating van haar voorzitter Raymond De Leenheer om het feest op te luisteren.

De toegang was gratis. Voor de gehuurde stoelen en zetels werd één frank gevraagd. Toen deze volzet waren gaf de pastoor de toestemming de « eerste-communie-banken » uit de kerk te halen, en nog waren er plaatsen te kort. Toen kwamen de buren ter hulp en boden spontaan hun stoelen aan.

De sekretaris van het Sporencomité dankte het gemeentebestuur. Het was voor de eerste maal in de geschiedenis van Haaltert dat partijen en verenigingen samen onder de leeuwevlag verbroederden.

Het meerstemmig V.T.B.-zangkoor wekte de geestdrift der toeschouwers op die spontaan meezongen. De fanfare bracht er de blijde stemming in. De gekende turngroep uit Zottegem « Eikels worden bomen » stelde een afwisselend, stijlvol programma voor, terwijl de mini-beiaard zijn klanken over het dorp uitstrooide.

Het feest besloot met een overdonderende Vlaamse Leeuw, gespeeld door de fanfare « De Jonge Kunstminnaars ».

De kas werd afgesloten met een winst van 367 fr. De zangers en muzikanten mochten drinken tot de laatste frank was opgebruikt.

De toenmalige sekretaris van het Davidsfonds vermeldde in zijn verslagboek van 9 juli 1939 : « Iedereen was tevreden over deze gezellige namiddag. Hoe spijtig dat schone liedjes niet langer kunnen duren. Niettegenstaande de hoge onkosten van zulk feest, zijn wij besloten van toekomend jaar nog meer en beter te doen. Melden wij nog dat 'n deel der onkosten vergoed werd door de verkoop van bloempjes en het verhuren van zitplaatsen van 1 frank ». Getekend Gilbert Van Overwalle.

Veertien dagen later werd burgemeester de Sadeleer door een stoet ingehuldigd. Uit dankbaarheid zou het Sporencomité, in samenwerking met het Davidsfonds, aan deze hulde meedoen. Vakmensen uit Aalst werden gelast een grote praalwagen op te bouwen met de legendarische helden Jan Breydel en Pieter de Coninck als hoofdmotief, omringd door maagdekens die de vijf Vlaamse Provincies voorstelden. Zes stoere schildknapen sloten dit toneel af.

Op het einde van de ommegang stonden Breydel en de Coninck arm in arm een danspasje uit te voeren en de schildknapen zaten te schuddebollen. De lege bakken bier in de wagens, deden vermoedens rijzen... Dezelfde schrijver pende neer in het verslagboek van het Davidsfonds « Overweldigend succes ».

Het Sporencomité vierde veertien dagen nadien zijn lustrumfeest. Er werden, buiten de gewone reklame, nog 2.000 boekjes gedrukt met foto's van de eerste en voorlaatste 11 juliviering, een geschiedkundige schets over het comité en het dorp, en de programmabrochure die werd afgekocht van het toneelgezelschap. Het boekje was genummerd om deel te kunnen nemen aan een tombola met een enorm aantal prijzen, ten dele geschonken door de handelaars en neringdoeners. Gans de voorraad boekjes werd verkocht voor de prijs van 1 frank per stuk.

De toneelgroep Staf Bruggen trad voor de tiende maal in Haaltert op (vijf maal in openlucht en vijf keer in de zaal de Volkskring), ditmaal met een spel uit de Boerenkrijg « De Brigands ». De grote weide zat en stond stampvol. Meer dan 2.000 toeschouwers woonden het laatste feest van het Sporencomité bij. Een maand later was het mobilisatie, daarop volgde de oorlog.

De kas sloot met een batig saldo van 4.250 fr. (huidige munt 80.000 fr.).

Met dit geld werden gedurende de oorlog Vlamingen in hun strijd en nood gesteund, tot de kas was uitgeput. Na de oorlog werd er nog een vergadering belegd om de inboedel te verkopen. Het Sporencomité ging ter ziele. Heden zijn er nog drie bestuursleden in leven, nl. Théo Van Driessche, Achiel Temmerman en de schrijver van dit werkje.

Het trouwe Davidsfonds werkte verder. Gedurende de mobilisatie, in de decembermaand, dienden Ph. Fermon en de ondervoorzitter wegens ouderdom hun ontslag in. Er werd een nieuw bestuur gekozen : notaris Bauwens

behaalde 7 en Arthur Vanderburght 2 stemmen. Om persoonlijke redenen kon de eerste het voorzitterschap niet aanvaarden. Dit ging over naar A. Vanderburght. Gedurende de oorlog moest men, om te vergaderen, de toelating hebben van de Ortskommandatur. Gezien de beslommeringen die dit meebracht zag men er voorlopig van af. Niettegenstaande dat werd er in stilte verder gewerkt. Toneel- en kabaretgroepen traden op, o.a. het bekende Haaltertse Vredecabaret. Onder het voorzitterschap van A. Vanderburght steeg het ledenaantal in 1943 tot 178.

In december 1940 werd voor de tweede maal de Vlaamse Oudstrijdersbond opgericht onder voorzitterschap van Alb. Van den Bruelle, sekretaris was Albert Provoost en penningmeester Paul Schandevijl. Weldra steeg het ledenaantal tot 421. Er kwam een toneelbond V.O.S. tot stand. Onder de kundige leiding van Gilbert Redant werd het toneelstuk « Vlammende Vleugels » opgevoerd, dat bij een bomvolle zaal veel succes oogstte. Er werden 284 oorlogsdossiers opgemaakt. Maar door oorlogsomstandigheden en de leuze « onverduitst, onverengelst », getrouw, werd het bestuur ontbonden en voor de tweede maal moesten de trouwe V.O.S.-ers overgeheveld worden naar de afdeling te Aalst.

De V.T.B. bracht met zijn talrijke zangavonden ontspanning in de oorlogsellende.

Na de oorlog bleef het Davidsfonds tot in 1946 vleugellam, zoals trouwens alle andere Vlaamse verenigingen. Pas in 1946 had de eerste bestuursvergadering plaats waarin besproken werd hoe de zaal de « Volkskring », die door de geallieerde soldaten verwoest werd, te herstellen. De kosten werden op 20.000 fr. gesrhat (huidige geldwaarde 300.000 fr.). Aan pastoor Buckens werd voorgesteld dat hij het geld zou voorschieten en dat al de kultuurverenigingen, bij ieder optreden, de netto ontvangsten zouden afstaan. Hij nam het voorstel niet aan en zei dat de verenigingen zelf maar de zaal moesten in orde brengen en de onkosten betalen. Op de volgende vergadering waren alle kultuurverenigingen vertegenwoordigd. Sommige afgevaardigden waren akkoord om de kosten te betalen op voorwaarde dat ze medezeggenschap kregen. De pastoor zou het voorzitterschap waarnemen. Onderpastoor Claus, de proost van het Davidsfonds, verklaarde dat de pastoor dit voorstel niet zou aannemen, daar hij het alleenrecht wilde behouden. Niemand durfde of was bereid dit aan de pastoor voor te leggen.

In 1947 was het aantal leden beneden de honderd gedaald. In 1949 zat het fonds zonder bestuur, bij het volk werd het nog steeds bestempeld als een politieke partij uit de troebele oorlogsjaren. Het verslagboek vermeldde : « Alles is een fiasco, de leden beantwoorden geen enkele oproep. Verwachten een nieuwe heropflakkering, die er broodnodig is, van E. H. Bosteels, onderpastoor en proost, die zich de moeite niet ontziet om een nieuw bestuur samen te stellen. God zegene zijn goedlukken (get.) Schrijver-sekretaris Fr. Temmermans ».

Dokter Muylaert werd als voorzitter aangesteld. Het Davidsfonds nam met 41 ingeschrevenen deel aan de IJzerbedevaart. Het ledenaantal was gestegen tot 137.

Op Vlaams kultureel gebied stond het Davidsfonds alleen. In de oorlogsjaren was de leider van het V.T.B. in het huwelijk getreden en naar Oudenaarde verhuisd. De Vlaamse Toeristenbond was zonder leider en had opgehouden te bestaan. Deze periode toont aan hoe een onafhankelijk Davidsfonds, dat nooit met de bezetter heeft meegewerkt, gedurende zes jaar de gevolgen van de repressie voelde, en dit alleen omdat in zijn vaandel de leeuwevlag was verwerkt.

In 1951 werd in de tuin van Dokter Muylaert het eerste naoorlogse openluchtfeest gehouden. De toneelgroep Herman Bruggen zou er « Tijl Uilenspiegel » opvoeren. Vlaamse leeuwen en de driekleur wapperden onder een loodzware hemel. Rond 5 uur brak een geweldig onweer los ; om 8 uur 's avonds was er nog geen enkele toeschouwer. Eindelijk, om 9 uur, kon de opvoering beginnen. Er waren ongeveer 500 aanwezigen, de kas sloot met verlies.

Vanaf die datum werd weer het feest der Guldensporen herdacht, feest- en spreekavonden belegd, opstelprijskampen voor de jeugd ingericht. Het ledenaantal ging in stijgende lijn.

In 1956 werd, samen met de zusterafdeling Kerksken, aldaar een groots 11julifeest, in het teken van het « Rodenbachjaar », op touw gezet. Onder het geroffel van vendeltrommen werd in stoet naar Kerksken gemarcheerd.

Aan vele huizen wapperde de leeuwevlag. Vanaf die datum werden de Sporenfeesten gevierd samen met Terjoden en Kerksken. Ze kenden ieder jaar een groot succes.

De sympatieke Vlaamsvoelende dokter Muylaert werd in 1962 Gouwvoorzitter van het Davidsfonds en tevens lid van het Hoofdbestuur. Desiré Allaer werd in 1963 Gouwsekretaris.

In 1960 werd, in de geest van het oude Sporencomité, een Vlaamse Club gesticht, met als ere-voorzitter Gustaaf Welleman en voorzitter Willy Eeman.

De club telde weldra 400 leden. Om de twee maanden werd gratis in alle huizen van Haaltert-Kerksken het bladje « Tyl U-lieden-Spiegel » besteld.

In samenwerking met het Davidsfonds werd het Guldensporenfeest gevierd.

Een naamloze — (gekende) — briefschrijver zaaide met zijn hysterische brieven opschudding. Samen marcheerden ze door de straten van de hoofdstad in « de mars op Brussel ».

In 1960 had er een groots Breugelfeest plaats in de oude Vlaamse hoeve van boer Bogaert « Hof Ten Berg », Hollestraat. In de boomgaard en op het neerhof stonden 2 tenten. Orkesten leidden ten dans, er werden worst, rijstpap en Haaltertse vlaaien geserveerd. Het feest had een geweldig succes.

Helaas kwam er onenigheid in het bestuur. Het jaar daarop was niet minder succesrijk. Maar om persoonlijke redenen van de boer kon het feest daar

niet meer plaats vinden. Het derde feest ging door in een grote tent op het Brulplein. Maar stilaan kwam de teleurgang, het vierde feest werd een fiasco. Het tweemaandelijks tijdschrift werd niet meer uitgegeven, de geestdrift doofde uit en alle aktiviteit werd stopgezet. Toch had de club ook haar deel bijgedragen voor de Vlaamse bewustwording.

De afdeling V.T.B. kende na de oorlog geen aktiviteit meer. In 1960 werd Maurits De Knibber aangesteld als vertegenwoordiger. Het jaar daarop vond hij de dood bij een moto-ongeluk. Pas in 1967 werd Willy De Looze door de beheerraad V.A.B.-V.T.B. aangesteld om het bestuur in handen te nemen, met 67 leden. In 1970 werd de afdeling vergroot met Kerksken en Terjoden.

In 1971 — inhuldiging van het mooie « Brantegem wandelpad » ; er werd een aanwijzingsbord geplaatst aan de « Gerre » Ekent. In 1972 verscheen de eerste plaatselijke uitgave « V.T.B. Kroniek ». In hetzelfde jaar ging de viering door van het 50-jarig bestaan V.T.B. en de 40-jarige stichting V.T.B. Haaltert, tevens het 5-jarig bestaan van de nieuwe afdeling. Heden telt de V.T.B. 650 leden en heeft een enorm succes. Aan de onvermoeibare Willy De Loose, proficiat !

Sinds jaren wappert de leeuwevlag aan het gemeentehuis en sinds verleden jaar aan al de openbare gebouwen in Vlaanderen. Bij kermis en feestelijke gelegenheden siert de klauwende leeuw op het « geluweveld » de straten. De fanfare speelt bij iedere gelegenheid het Vlaamse Volkslied. De droom der oude frontsoldaten van het IJzerfront wordt een feit : Zelfbestuur.

MUZIEKMAATSCHAPPIJ « DE JONGE KUNSTMINNAARS »

De oudste en nu nog bestaande vereniging is wellicht de muziekmaatschappij.

Toen men zich in de dorpen nog moest tevreden stellen met trommels, trekzakken en herdersfluiten (die meestal door behendige koewachters vervaardigd werden) en de nodige fondsen niet had om koperen blaasinstrumenten te kopen, werden er veelal meerstemmige zangkoren opgericht. In Haaltert was er een dergelijk zanggenootschap onder de naam « Concordia ». Ze zongen niet alleen de plechtige Gregoriaanse missen in de kerk, maar waren ook te vinden om huwelijken en feestelijkheden op te luisteren.

In 1845 werd een harmonievereniging gesticht onder de zachtklinkende naam « De Vrede ».

Toen in 1861 de liberale Gustaaf van Meldert de katholieke J. Baptist als burgemeester opvolgde, werd de naam gewijzigd in muziekmaatschappij « De Vereenigde Vrienden ». Wegens de dorpspolitiek zal deze vriendschap plaats hebben gemaakt voor vijandschap. Gegevens uit het jaar 1875 vermelden dat : « Karel-Lodewijk Redant een der bijzonderste herinrichters van onze fanfare, hetwelk hij altijd ter zij stond en volle genegenheid heeft toegedragen ».

Deze « herinrichting » laat vermoeden dat de fanfare een teleurgang kende of had opgehouden te bestaan. Bij deze vernieuwing zal zich ook een naamverandering hebben voorgedaan en zal de nu nog bestaande « De Jonge Kunstminnaars » over de doopvont zijn gehouden.

In 1882 werd Constant De Sadeleer, brouwer van beroep, als voorzitter aangesteld. (Zijn zoon, Lodewijk De Sadeleer, werd voorzitter van de Kamer en minister van State.) Van hem werd geschreven « dat hij aan de muziek niet alleen zijn tijd besteede maar ook zijn wijze raad en fortuin ; ieder lid zag in hem eenen vriend en broeder ».

In 1885 was het zijn zoon die het voorzitterschap waarnam ; hij werd na de oorlog als baron in de adelstand verheven. Bij zijn terugkomst uit Amerika « bazuinden de Jonge Kunstminnaars het uit door hun lieflijkste arias ». Bij zijn begrafenis werd een lijkrede uitgesproken door de koster Amand Jooris, muziekmeester.

Na de oorlog, in 1919, nam Charles Lauwerys de teugels in handen. Tijdens zijn voorzitterschap overleed de muziekmeester Amand Jooris, door allen diep betreurd. Hij werd opgevolgd door Cyriel Muylaert (de zoon van de hoofdonderwijzer) die de dirigeerstok hanteerde tot in 1939. Baron Paul de Sadeleer kwam nu de lijst aanvullen van de ere-voorzitters.

Louis Iliano (schoonvader van Arthur Vanderburght) werd de stuwkracht der fanfare ; hij bracht de maatschappij tot een ongekende bloei.

Rond het jaar 1925 werd door de jonge muzikanten, samen met een paar ouderen, besloten een onderafdeling te stichten. Ze noemden zich « De Vliegende Brigade Honger en Dorst ». Hun leuze : « Elk zijn pint, elk zijn wijf, in ons brigade geen gekijf ». De voorwaarde om te mogen aansluiten was : « Steeds nauwgezet de wekelijkse repetities bijwonen en aanwezig zijn op alle uitstappen en manifestaties ».

Ze kozen de herberg « De Kloet », op het Brulplein, als lokaal. (Het officiële lokaal van de « Jonge Kunstminnaars » bevond zich op de Hoogstsaat, bij Wwe Iliano, in de herberg « In de Muziekzaal ».)
Deze groep bestond uit filosofen, liedjes- en grappenmakers. Ze dichtten en schreven liedjes o.a. « Ons Muzieksken » door Arthur Fonck, de « Stichel » van « Clement uit de Kloet », gedicht uit weerwraak voor de hem aangedane moeilijkheden na een « stille » bijeenkomst. Verder « De Margerine », « De Bolhoed » en een lied gemaakt over de 100-jarige, getiteld « Dorus De Meyer ». Nooit heeft hier in Haaltert een lied zo fantastisch veel succes gekend, opgedragen ter gelegenheid van de viering op 27 februari 1927.

Deze liedjes werden getoondicht en geschreven door de dichterlijke « Delkes Sooi », Frans Van Impe.

Maar het bleef niet alleen bij liedjes maken.

Ze gingen met hun « muzieksken » op uitstap naar Ternat, waar ze bij een houthandelaar alles opaten en... opdronken. In Bambrugge werden ze uitgenodigd door pastoor Huybrecht, gewezen onderpastoor te Haaltert, om deel te nemen aan een feeststoet. Onze muzikanten reden in groep in de stoet op een wagen getrokken door een os en een ezel.

En daarmee houden hun anecdotes niet op.

In Ottergem, toen een gemeente van 200 inwoners, gingen ze een hunner beste vrienden een serenade geven. Al de kinderen volgden « het » muziek.

Bij valavond kwamen de moeders hen opzoeken en nadien de mannen hun vrouwen. Gans de gemeente was op schok.

Enkele tijd later, op kermiszondag, trokken ze 's nachts om twaalf uur stoetsgewijs naar Ottergem. Ze overnachtten met een « stuk in hun kraag » in een schuurtje om de volgende morgen in de kerk de Zielmis te komen zingen.

« Nog nooit », verklaarde de pastoor, « had ik zoveel zangers en is er in mijn kerk zo schoon gezongen ». De naam « Megretto » (spiegelbeeld van « Ottergem »), werd op hun vlag aangebracht.

Met de opgeëisten van 1914-18 trokken ze door de stad Gent in rijen van één man. De politie moest tussenkomen om de orde te handhaven.

Te Oudenaarde was er een prijs voorzien voor de maatschappij die van verst kwam. De voorzitter (?) verzocht na de stoet op het podium te mogen komen. Hij verklaarde dat ze gehaast waren en de trein moesten halen naar « Getegem ». De mannen van Oudenaarde, die niet goed wisten waar Getegem lag, gaven hun dan maar de eerste prijs.

Op een winteravond hielden ze raad buiten aan het gemeentehuis, de ene zat op de drempel, de andere op de vensterbank. Om de aandacht te trekken begonnen ze te kijven en te schelden. De gendarmen schreven hen op voor « nachtlawaai ». Enkele tijd later moesten de nachtridders naar het Vredegerecht te Herzele. « Delkens Sooi », de dorpspoëet, voerde het woord, tot de gestrenge rechter het uitproestte van het lachen. Ze kregen geen boete, hij vroeg alleen dat ze in rust en vrede zouden huiswaarts keren. Dat deden ze dan ook, maar eerst brachten ze de gendarmen een serenade.

Delkens Jefken, de broer van Sooi, die een bijna tandeloze mond had en hierdoor moeilijkheden had om zijn saxofoon te bespelen, had geen tandarts nodig, hij maakte zelf een gebit. Op zekere dag kwam het bier terug op de plaats waar hij het had ingegoten. Hij ging over de bril van het « houzjeken » en zijn kunsttanden vielen in de beerput. Hij haalde ze er uit en zei « nu zijn ze gemarineerd ».

In 1930 volgde Henri Meganck burgemeester Lauwerys op als voorzitter. Iedere woensdag ging hij naar de textielbeurs te Brussel. De thermometer bij de muzikanten steeg of daalde naargelang de beurs goed of slecht was geweest.

Raymond De Leenheer volgde hem in 1935 op. Samen met Emiel Vervoort als secretaris, organiseerde hij in de Warande grootse Vlaamse Kermissen.

Deze hielpen de financies aanzienlijk verbeteren.

Gedurende de oorlog werd het muziekfeest stopgezet. In 1945, na de oorlog, haalde Arthur Vanderburght de fanfare terug uit de vergetelheid. Twintig jaar lang bleef hij voorzitter. De instrumenten werden aangevuld met twee « Chapeaux Chinois » (bellekens) en « paraplu-lantaarnen » om 's avonds het muziekkorps een feestelijk uitzicht te geven.

De muzikanten kregen een kepi « te dragen bij alle serieuze uitstappen ».

Er werd afscheid genomen van de « Oude Muziekzaal » bij Wwe Iliano, waar de muzikanten gedurende 61 jaar vertroeteld werden door de moederlijke genegenheid van « Clementine » en « Lein ». De nieuwe muziekzaal, bij Leon Van der Niepen, werd al spelend ingehuldigd.

Maar de « Jonge Kunstminnaars » leden aan bloedarmoede. De oorlogsgevolgen deden zich hier ook voelen. Er kwam verdeeldheid onder de muzikanten en op de repetities telde men nog 7 spelende leden.

In 1965 volgde architect Karel Maas de voorzitter op, met in de kas slechts 3.200 fr. en bij gebrek aan geld vliegt de liefde door deuren en vensters buiten.

In 1967 werd Roger D'Hondt sekretaris. Door zijn stuwkracht bouwde hij de muziekmaatschappij weer op.

Bij de opening der Wijnfeesten in het Waegenhuys werd de fanfare uitgenodigd. Tussen pot en pint werd er verbroederd met de maatschappij van Terjoden. Vanaf die datum deelden ze samen lief en leed. Gezamenlijk namen ze deel aan de « Vlaamse dag » te Antwerpen, waar de uitvoering van de Van Rijkswijkmarch een ongekend succes oogstte vóór de tribunes van de burgemeesters van heel Vlaanderen.

Om alle politiek uit de muziek te verbannen werd het woord « katholiek » weggelaten, tot groot ongenoegen van sommige bestuursleden. Later werd een nieuw bestuur gekozen.

In 1968 steeg het aantal ereleden tot 198. Om de financies gezond te maken werd het jaar besloten met een bal, want het bestuur had grootse plannen.

De sekretaris had vernomen dat het muziekkorps van Herdersem nieuwe uniformen had aangekocht. De oude werden door Haaltert aangekocht voor de schappelijke prijs van 2.800 fr., mar eerst moesten ze nog in orde gebracht worden. De ene zijn broek was te groot of te klein, de andere te kort of te lang. De muzikanten lieten dit over aan de naaikunst van hun vrouwen. Inmiddels werden witte riemen aangekocht om de kostuums te verfraaien en om er « nieuw » uit te zien. Zo fier als gieters gingen ze op stap. De pers was aanwezig en hun foto verscheen in het dagblad « Het Volk ».

De aloude kiosk, die traditiegetrouw ieder jaar met kermis werd opgetrokken, werd dit jaar weggelaten wegens het drukker wordende verkeer. De opvoering werd vervangen door een wandelconcert met herbergbezoek.

In december van het jaar 1969 viel voor het eerst het woord « majoretten », maar dit bleek voorlopig wat te hoog gemikt. Waar moest het geld gehaald worden voor een dergelijk korps. De wakkere sekretaris besloot nochtans door te zetten. Roger D'Hondt en Alfons Redant zetten hun twee maandendurende bedeltocht in en brachten 112.000 fr. bijeen. In het kultuurbladje « De Ster van Haaltert » werd een oproep gedaan tot de allerliefste jonge meisjes, er was een overvloed van kandidaten. Twintig meisjes vormden het Majorettenkorps. In de maand mei werden de trommels besteld, in juli werden de maten voor de uniformen genomen en de repetities vingen aan onder de leiding van Gudrun Van Impe.

Op zondag 27 september 1970 werd het 125-jarig bestaan van de Muziekmaatschappij gevierd.

Het programma van het Jubelfeest vermeldt :

13 h 30 Ontvangst van de « Heren van Zichem » in de Stationsstraat.

13 h 50 Vorming van de stoet.

14 h 00 Vertrek voor de eerste wandeltocht door de gemeente.

16 h 30 Aankomst op het Dorp. Bijeenkomst in de zaal Volkskring voor het uitreiken van de eretekens door Paul Van de Velde (TV), vervolgens een licht eetmaal voor de muzikanten.

17 h 30 Tweede wandeltocht.

19 h 00 Samenkomst in de zaal Jeugdheem voor een gezellig samenzijn met onze fanfare, de Heren van Zichem en Paul Van de Velde. De « Witte » zal handtekeningen ten beste geven op de foto's en boeken van Ernest Claes. Gratis inkom voor iedereen.

Uitreiking der eretekens :

Arthur Fonck : heeft, door zijn 46 jaren dienst als muzikant, reeds alle eretekens ontvangen. Ter gelegenheid van het Jubileumfeest ontvangt hij een speciaal Jubileumereteken en zijn derde gouden ster. Hij wordt kapitein van de fanfare.

Pro-merito - Goud van Fedekam :

Karel Van Gijseghem - Muziekmeester-dirigent.

Karel Roelandt - 42 jaar muzikant.

Maurits Redant - 42 jaar muzikant.

Alexis Van Impe - 44 jaar muzikant.

Gerard Van Impe - 35 jaar muzikant.

Zilver :

Frans De Meyer - 25 jaar muzikant.

Brons :

Alfons Scheerlinck - 17 jaar muzikant.

Etienne Van de Weghe - 17 jaar muzikant.

Emiel Uytersprot - 15 jaar muzikant.

Etienne Volckaert - 15 jaar muzikant.

Robert Volckaert - 15 jaar muzikant.

Wat het programmaboekje niet kon of wist te vermelden was het enorme succes van dit feest.

Het was een stralende zonnige dag, Haaltert gonsde van de toeschouwers.

Sinds de bevrijdingsdag was er op de Steenweg en omliggende straten nooit zoveel volk te zien geweest. Allen wilden de muzikanten, maar in het bijzonder het jeugdige Majorettenkorps, zien en begroeten. Onder het aanhoudend handgeklap stapten ze eerst schuchter maar weldra zelfverzekerd, fier als pauwen in hun fris en kleurig kostuumpje op. Een streling voor het oog die zelfs oude harten in beroering bracht.

Spijtig dat het gemeentebestuur geen politieversterking had voorzien om de orde te handhaven. Het bestuur moest de politie vervangen.

1972 — En nog zou het bestuur niet rusten op zijn lauweren. Tegenover de spiksplinternieuwe kleding van de majoretten liepen de muzikanten in hun tweedehandsuniform er maar triestig bij. Ook zij moesten in het nieuw gestoken worden. De kas had echter niet de nodige fondsen voor dergelijke uitgaven, en hier toonden de muzikanten dat ze hun fanfare op een hoger peil wilden brengen. Ieder betaalde zijn EIGEN nieuwe uniform.

Karel Maes moest om beroepsredenen verhuizen. Alfons Redant volgde in de voetstappen van zijn voorvaderen (1875 Karel-Lodewijk Redant) en nam plaats in de voorzitterszetel. Onder zijn bestuur werd in 1976 een Knapen-Trommelkorps van 12 trommelslagers opgericht.

Haaltert mag fier zijn op de muziekmaatschappij. « De Jonge Kunstminnaars » is geen ijdel woord. De vereniging bestaat thans uit :

Aantal muzikanten	45
Majoretten	40
Het trommelkorps	12
Ereleden	245

Gelukgewenst en nog vele, vele jaren !

VOLKS- EN KINDERSPELEN

Vóór de laatste wereldoorlog waren er nog tal van kinderspelen uit Breugel's tijd in zwang : het steltlopen, haasje-over, stokpaardje-rijden, hoepelen, met meikevers spelen, om het meeste vliegen vangen, paardje-rijden-in-de-nek », knikkeren, bolleketten, aan de balie hangen, een bezem op een vinger in evenwicht houden, tollen, boomklimmen, zwemmen met varkensblazen, mastbeklimming, ringsteken, loo-steken, baarspelen, kallekenwip, zakken lopen, perpinken. Ieder jaargetijde had zijn eigen spel, dat telkens onaangekondigd terug kwam.

Kaatsen deed jong en oud, bijna iedere wijk of gehucht had een kaatsploeg. Er werd gespeeld tegen de buurgemeenten. De kampioenen werden door een stoet gehuldigd, de spelers namen plaats in een open vigilante, de dorpsdichters maakten er liedjes op die bij de huldiging werden gezongen. Verschillende kerkrekeningen wijzen op een godsdienstig gebruik hiermede verbonden, waarbij een zilveren bal aan O.-L.-Vrouw geofferd werd. Er werd niet aleen geofferd maar ook duchtig gefeest. Met de zes pond vernoemd voor « theeringen » kon men een paar vaten bier kopen en zelfs een zwijntje. In 1660 « Betaelt aen Joos de Clerck over theeringhe tsynen huiyse gedaen bij dezen, die de silveren bolle offerden met vier paar (kaats) hantschoenen aen Onse Lieve Vrouwe, 6 pond parissis ». Het volgend jaar 1661 « bet. aen Gilles van den Steen over theeringhe ghedaen bij de liefhebbers die den silveren bal inde kercke gheoffeert hebben 6 pond ».
In 1665 « verteer ghegheven an de liefhebbers ghewonnen hebbende eenen silveren bal, 6 pond parissis ».

Al deze zilveren ballen zullen als versiering gediend hebben omheen het Lieve Vrouwbeeld.

In de oorlog 1940 kwam het kaatsspel terug in de mode, maar van toen af werden er vreemde spelers aangekocht. Door het groeiende verkeer na de oorlog, kon op de Steenweg en andere straten, bij gebrek aan plaats, dit spel niet meer beoefend worden. Alleen op het Brul-, Dorpsplein en Topmolen wordt er nog met de bal gespeeld.

Het vroegere zo populaire bolspel is in deze moderne tijd ook aan de teleurgang. Vroeger had praktisch iedere herberg een bollebaan. Bij gebrek aan ruimte of bij koud weder werd er binnen in de gelagzaal « gevloerd ». Deze krulbollen hadden een doorsnede van ongeveer 16 cm.

Vanaf Pasen werd er buiten gespeeld met bollen van 30 cm. diameter. Het bolplein moest uiterst verzorgd worden, zoniet waren er klachten van de spelers. Om een goede bollebaan te bekomen werd eerst de aarde omgespit, daarna geharkt en platgedrukt met een wals. Was het uit noodzaak of als gevolg van een magische ritus dat een goede bollebaan met bloed moest overgoten worden ? Bij het stollen werd de oppervlakte verhard, pas een paar weken later werd er zagemeel over gestrooid en kon men overgaan tot het spel. Twee pluimen in de grond gestoken wezen het doel aan. Vroeger werd, na ieder spel, de overwinnaar door de verliezer met een « leesken » (voortkomende van het woord « laarsken » ?) getrakteerd ; nu is het gewoonlijk een « demi ». Bij kermis werd er gespeeld voor een rozijnenbrood of voor saucissen, bij kampioenschappen voor een « Leuvesche stoof ». Dit laatste was een grote uitzondering : dan kwamen de beroemde grootmeesters uit de omliggende dorpen er aan deelnemen.

Hier en daar werd vroeger met rechte bollen gespeeld of gekegeld. Het Eiland was er voor gekend.

Ook de vrouwen beoefenden vroeger het nu niet meer gespeelde « gerrebollen ». Alleen de gehuchtnaam « De Gerre » — Ekent — is eraan verbonden.

Te Haaltert woonde ook de beroemde bollendraaier « Mon Pays » genaamd, een eigenaardig volkstype en filosoof, die zijn producten in grijze kleur verfde omdat deze kleur aan geen enkele politieke partij toebehoorde. In zijn huis had hij vijf paar klompen staan, een paar voor iedere kamer.

Puitenkoers was een typisch vrouwenvermaak. De kikkers werden op een kruiwagen geplaatst. Wanneer onder het lopen het diertje van het vehikel sprong moest het weer gevangen worden. Wie het eerste met de kruiwagen, met de puit erop, de eindmeet overschreed was de winnares.

Niet alle vrouwenspelen waren even onschuldig. In sommige nogal ongure herbergen werden spelen bedacht die de hedendaagse jeugd zouden doen blozen.

Bij de kleinste gebuurtefeesten of wijkkermissen was er een mastklimming.

Boven aan een ring bengelden talrijke pakjes en dozen. Vóór het spel begon werd de mast duchtig met bruine zeep ingestreken. De broekzakken der mastbeklimmers waren dan ook gevuld met zand die ze bij het klimmen aan de staak wreven om deze minder glijbaar te maken en meer houvast te krijgen.

Bij een jaarlijkse mastbeklimming op kermis Houtamrkt, was « Kamilleken-Kaat », een ijsroomventer, de organisator. Ieder jaar waren de pakken gewoonlijk met saucissen gevuld, maar op de bedoelde kermis was er onenigheid gekomen tussen hem en de plaatselijke beenhouwer. Kamiel kocht een tiental bakken bier, in de dozen zaten de waardebons die recht gaven op een aantal flesjes bier. Het gevolg was een zatpartij onder de knapen die al brakende nevens de haag in slaap vielen tot de moeders kwa-

men zien waar hun spruiten zolang bleven en welke prijzen ze hadden gewonnen. Toen ze de toestand zagen waarin hun snaken verkeerden, moest de inrichter het ontgelden. Hij zette het op een lopen, achternagezet door de razende moeders. Van toenaf was het gedaan met de mastklimming op kermis Houtmarkt.

Ongeveer honderd jaar geleden vermaakte het volk zich op een heel natuurlijke wijze. De kampers gingen op hun rug in het gras liggen, op de weide waar nu de villa staat van Etienne De Graeve. De kunst was : zoveel mogelijk winden te laten. De morgen van de prijskamp werden door de mededingers zoveel rapen en uien gegeten als ze maar konden. Met een lepel solferbloem als dessert om een goede productie te hebben. Het schijnt dat dit het meest attraktieve en lachwekkende spel was, zodat vele toeschouwers zich in het gras rolden van het lachen en hierdoor onbewust meededen aan de prijskamp.

Een ander Haalterts volksspel, dat tot in 1830 in zwang was : op kermis werd, in de toen nog bestaande St.-Gorikspu t, door de kijklustigen geld in het water geworpen. Dit mocht er slechts door hen uitgehaald worden die geheel gekleed in het water sprongen. Het zal er denkelijk nogal barbaars aan toe gegaan zijn, want de toenmalige pastoor, Jozef Van den Eynde (een Brusselaar) die leidde « met een ijzeren hand », schafte dit gebruik af.

In de kersentijd speelde de jeugd voor kersestenen. Ze gingen zo op in het spel om zoveel mogelijk pitten in hun bezit te krijgen, dat het vaak eindigde op een vechtpartij.

Het heiligdom der heiligen was voor de dorpsjeugd de smidse. In een halfduistere plaats bewerkte de smid het gloeiende ijzer. Boven het smidsvuur de geweldige grote blaasbalg. Het mysterieuze vuur, de geheimzinnige werktuigen, de zang van het aambeeld brachten de jeugd in vervoering. De blaasbalg trekken was een begeerde gunst, alleen de kinderen van de klanten kregen dit voorrecht.

Een andere magneet was de kerktoren met zijn klokkenhuis en het oksaal.

Er werd in stilte gevochten om op de pedalen van de blaasbalg te mogen trappen of het Angelus te kleppen en, als men bij de koster goed aangeschreven stond, de beeklok te luiden. Het reuzenorgel was het wonderbaarste dat de jeugd ooit te aanschouwen kreeg.

Bij de grote kermis hadden de kinderen, die rondom het kerkplein woonden, een enorm voordeel. Ze mochten helpen bij het optrekken van de paardenen velomolen en de « bijzen » (schommels). De barakeigenaars hadden ook verplichtingen tegenover deze uitverkorenen, want in « hun » huis gingen deze kermisgasten hun water halen en naar de plee. In ruil mochten de spruiten in de stille uren gratis op de molen zitten.

Een teneerdrukkend gevoel gaf de dinsdagnamiddag. Toen kwamen de weesjes uit het klooster in rang naar de verlaten vermakelijkheden. Na eerst een wandeling rondom het kermisplein, mochten ze een paar keer in de

schommels en op de paardenmolen zitten, om dan triestig naar het weeshuis terug te keren, waar ze heel de duur van de kermis de orgels hoorden spelen... Daartegen waren de koewachters gelukkige en vrije kerels. In armoedige gezinnen werd een kind vanaf zijn zevende jaar uitbesteed bij een boer als koewachter. Alleen gedurende de wintermaanden ging hij naar school en zat meestal op de laatste bank of ezelsbank. Gewoon aan de ongebondenheid in Gods vrije natuur, kon hij zich moeilijk onderwerpen aan de schooltucht. Zijn slaapstede was de koestal, zijn bed een houten bak, vastgemaakt aan de muur of zoldering, met daarin een kafzak. In de zomer werd hij geplaagd door luizen, in de winter door ratten. Door de knechten en meiden werd hij als een nar beschouwd ; elk hield de zot met hem, het werk dat niemand anders wilde doen was voor hem bestemd.

Nochtans was het gewoonlijk een pienter knaapje met zelfopgedane wijsheid, de natuur was voor hem een open boek. Hij wist waar en wanneer en in welke struiken of bomen de vogels hun nesten bouwden, de kleur van de eieren van iedere vogelsoort, alsmede de broeitijd ; in welk nest de koekoek zijn ei legde, na eerst het moederei te hebben uitgezopen.

Van in de vroege morgen ging hij met vier koeien naar de beemden en herdgangen en schalde over het nog bedauwde land zijn koewachtersroep : « Ooo-hi-eee », door een andere koewachter beantwoord «Ola-lee-ie». Iedere wachter had zijn eigen roep. Hij zorgde voor een eigen zonnewijzer, waarvan hij het uur kon lezen. Hij plantte een staak in de grond en daar waar de schaduw op elf uur viel, (door het luisteren naar de Angelus kon hij dit weten) stak hij een stokje dat hij iedere dag enkele millimeters verplaatste volgens de gang van de zon.

Gedurende de lange wachttijd vervaardigde hij uit biezen, hoeden en korven.

In de meimaand, als het sap steeg in heesters en struiken, maakte hij schuiffluiten of een « wieawoar uit elzenhout van een duim dik. Eerst werd het omhulsel losgeklopt, het hout in zijn geheel uitgetrokken ; het mondstuk er schuinweg ingesneden, het binnenste nat gemaakt om goed te schuiven. Met deze miniatuur schuiftrompet bracht hij trillende helle fluittonen ten gehore ; al de noten van de notenbalk kon hij er uithalen. Onder het werk oefende hij om de vogels na te talen ; tong, tanden, lippen en kaakspieren werkten samen om het geluid en de zang der vogels wonderbaar na te bootsen. In de nazomer maakte hij « klakkebussen van vlierhout. Het zachte merg werd er met een stamper uitgeduwd en aan beide zijden van de klakbus werd een gepelde eikel in de opening gebracht. Eén werd er met de stamper ingeduwd. Door de luchtdruk schoot de andere eikel de ruimte in, soms meer dan dertig meter ver. In regenstijd werd de klakbus omgevormd in een sproeispuit.

Met een klimzeel klauterde hij in de hoogste kanadabomen om eieren en vogeljongen te roven, brandde wilde bijennesten uit op zoek naar honing. Gevangen kikkers werden met een strootje opgeblazen, daarna de billetjes geroosterd in gedroogd aardappelkruid. Hij haalde wilde konijntjes uit hun holen, hij was het die de eksters leerde praten. Uit hazelaarstammen maakte hij bogen om naar de waterratten te schieten.

De catechismuslessen vervormde hij op zijn manier.

Wat is deliefde ? — Een pot vol vliegen.

Wat is de hoop ? — Een pot siroop.

Wat is vasten ? — Zeven boterhammen eten en naar de achtste wachten.

Wat is trouwen ? — Trouwen is bouwen en een geitje houwen.

De zweep was het symbool van zijn macht en prestige. Die maakte hij (korte en lange, kleine en grote) van gesleten vlas. De stokken en het handvat waren gewoonlijk prachtig versierd met dieren- en bloemenmotieven.

Eens de koeien terug op stal kwamen de wachters allen samen op het dorpsplein. Gewapend met hun lange zwepen kondigden ze met korte en ritmische knalschoten de kermis aan. (Om nog iets dergelijks te horen moet men naar Oostenrijk gaan).

Daarna deden ze een geldinzameling onder de toeschouwers om van de kermisvreugde te genieten.

De tijd dat de koewachters nog riepen Ooo-hi-ee. . . is voorgoed voorbij. Ook de eeuwenoude volksvermaken en kinderspelen zijn in enkele decennia verloren gegaan.

VOETBAL

Op een zondagmorgen in het jaar 1924 werd ons stille dorp in opschudding gebracht. Mannen, gekleed in witte korte broek en groene trui, paradeerden van in de vroege morgen door de straten, achternagelopen door groepen schoolkinderen. Bij het zien van deze blote kuiten staken de kwezeltjes, als een afzwering, de armen ten hemel en keerden hun rug naar dit zondige gedoe. Meisjes giechelden terwijl het rood hun wangen kleurde.

De voetbalclub « Sinco », onder het voorzittersschap van Jozef De Graeve, zou op die zondag voor de eerste keer aan de Haaltenaren het voetbalspel laten bewonderen. Ouden van dagen voorspelden dat ze allemaal, met hun blote knieën, zouden creperen van het reuma ; anderen verklaarden dat er door dat ruwe spel nog doden zouden vallen. Maar vanaf de eerste match was het al voetbal wat de klok sloeg. De schooljeugd voetbalde met varkensblazen.

De inrichters, zowel als de spelers, waren allen uitgesproken liberalen. De katholieke burgemeester Ch. Lauwerys zag daar een politiek manœuver in en stichtte de voetbalclub « Hogerop » ; de kleuren waren geel-zwart.

Weldra was de gemeente verdeeld in groepen supporters. Ook de jeugd bekende kleur. De sympatisanten van « Sinco » zongen « Hogerop moet kapot op 't schavot ». De tegenstanders : « Weg met Sinco, pataten met saucissen » (de O was moeilijk te berijmen). Op de speelplaats werd er gevochten om de eer van de club. De zondagavond volgden de volwassenen het voorbeeld van de jeugd, in de herbergen werden klappen uitgedeeld. Het hoogtepunt van het jaar was als beide ploegen tegen elkaar moesten strijden.

Dan was het plein volledig bezet, maar werd er meer op de schenen gestampt als op de bal. En als afwisseling gedurende het spel een vechtpartij, zowel onder de spelers als onder de toeschouwers. Dit heeft zo jaren geduurd, tot de mensen begonnen in te zien hoe belachelijk het was. De spelers van het eerste uur vrijden en trouwden, de opvolgers waren niet zo fanatiek, de geestdrift ging er uit en 't leven ging weer zijn gewone gang. Er kwam crisis en mobilisatie, gevolgd door oorlog. (iedereen had andere zorgen en beide ploegen werden opgedoekt).

Er was echter een man die het niet kon stellen zonder voetbal. Nog gedurende deoorlog, op 31 juli 1942, werd op het zolderkamertje van « Celle Jef » (Jozef Renneboog), in zijn herberg op de Hoogstraat, een nieuwe ploeg gesticht en gedoopt met de naam « Racing ». Haar banierkleuren werden « rood-groen ». Hij koppelde zijn handelszaak aan de sport, trommelde al wat voetballen kon op en oogstte succes. In enkele weken tijd was de « Racing » tot een volwaardige voetbalvereniging uitgegroeid, onder he stamnummer 2729.

Er werd een terrein gevonden op de Molenstraat (weide van Van Londerzele).

Op 15 augustus in hetzelfde jaar — vijftien dagen na de stichting — behaalden ze een 3—2 overwinning tegen Borsbeke.

Er kwam een definitief bestuur : Emiel Vervoort werd voorzitter. Celle Jef ondervoorzitter, Scheerlinck Roger, meester-sekretaris. Maar de club koppelde de sport ook aan toneel en werd medestichtster van « Toneelpret ».

In 1942-43 werd de club ingeschreven in de reeks « Denderstreek ». Dat seizoen werd met een kampioenstitel bekroond. Maar de verzuchtingen van « Racing » reikten hoger. In 1944 werden er door de Koninklijke Belgische Voetbalbond (K.B.V.B.) provinciale reeksen ingericht. Racing schreef in en kon nog dat jaar in 3de Provinciaal starten.

Toch verliep alles niet in rozegeur en maneschijn. Voor de kleine clubjes was het bestaan zeer moeilijk, en vooral de verplaatsingen brachten, wegens de oorlogstijd, zorgen mee. Om te Overboelare een wedstrijd te kunnen betwisten moesten spelers en bestuur om 8 uur 's morgens per trein vertrekken (want er waren in oorlogstijd geen berijdbare fietsen) om slechts om 9 uur 's avonds huiswaarts te keren. Tevens was de kas altijd bij het nulpunt, gezien er wegens de oorlogsomstandigheden geen lidkaarten konden verkocht worden. In tegenstelling met nu kochten de spelers zelf hun uitrusting.

Het seizoen 1944-45 werd herhaaldelijk door oorlogsperikelen onderbroken en ook in de Racingmiddens barstte de bom : het gebruik van de weide op de Molenstraat werd opgezegd. Er werd een terrein gevonden in de Nieuwstraat waar, om de kas te spijzen, een Vlaamse Kermis werd ingericht. De koeien van de eigenaar maalden echter alle afval naar binnen, waaronder talrijke haarspelden. Er kwam van de boer verbod om nog dergelijke feestelijkheden te houden.

Na de bevrijding werd er gevoetbald tegen verschillende Engelse soldatenploegen.
In 1945 werden de Racingers kampioen en het jaar daarop gingen ze over naar tweede Provinciaal en kregen ook hun eerste trainer, de medestichter en speler van de verdwenen « Sincoploeg » nl. Evarist Van den Bruelle, die de Racing op een eervolle 6de plaats bracht.

De daaropvolgende trainer was de heer Leycker. Er kwam een beter voetbalveld, dank zij het gemeentebestuur dat Racing het huidige terrein in het Herenthout, bezijden de Brielkouter, ter beschikking stelde.

De beslissende match te Appelterre, die door 500 Haaltertse supporters werd bijgewoond, zag een 0—2 overwinning van de rood-groene kleuren. 's Anderendaags stonden de slogans « Haaltert Kampioen » overal op de straten geschilderd. En tot laat in de nacht werd er gezongen « Haaltert heeft de Wereldcup ».

Heden speelt de Racing nog steeds in tweede Provinciaal onder het voorzitterschap van apotheker Beelaert.

Voetbalclub « V.C. Ede » strijd in vierde Provinciaal. Er zijn ook nog talrijke andere liefhebbers die in een voetbalvereniging uitkomen. En er is nog de elegante Damesclub.

RUITERSCLUB

Vóór de auto zijn intrede deed was er in ieder dorp een afspanning of herberg waar niet alleen de ruiter kon overnachten maar waar hij ook zijn rijdier kon stallen. Zoals hier te Haaltert de vroegere herberg « De Groene Lanteerne » (op de Hoogstraat) waarvan heden alleen nog de inrijpoort is overgebleven.

Eigenaardig is het wel dat in het jaar 1846, waarin alle vervoer was afgestemd op dit edel dier, er in Haaltert slechts 117 paarden te vinden waren. In 1866 93, veertien jaar later, in 1880, slechts 76. In 1950, wanneer de auto reeds ingeburgerd was, steeg het aantal tot 127, waarvan 101 boven de 3 jaar.

Ruiterverenigingen hebben altijd bestaan, maar het waren meestal kleine groepjes ter verdediging van huis en erf, zoals in de Boerenkrijg. Buiten deze schutse reden ze ter beevaart of naar de kermissen om aan het ringsteekspel deel te nemen. Verenigd namen ze deel om de plaatselijke feesten op te luisteren.

In het jaar 1950 kregen de Haaltertse boerenzonen en -dochters blijkbaar heimwee naar de vroegere paardeluister. Er werd een ruitersclub gesticht onder de naam van de patroon, « St.-Joris ». In het spoor van hun voorvaderen namen ze niet alleen deel aan optochten, processies en vermakelijkheden, maar ook aan tal van sportwedstrijden, waar ze hun banier op eervolle wijze verdedigden. Bijzonder de heer André Geeroms uit de Jerusalemstraat mocht door zijn vaardigheid en kunde reeds tal van bekers in ontvangst nemen. O.a. de beker van het Nationaal Kampioenschap Cross 1974. Hij werd tweemaal gelauwerd bij de Provinciale Kampioenschappen.

De club telt 35 ruiters, niet alleen van het mannelijke, maar ook van het vrouwelijke geslacht. Paul Raes uit de Bosstraat neemt heden het voorzitterschap waar.

TURNEN

De mens van de 20e eeuw voelt de noodzaak om meer aan lichaamsbeweging te doen. Bewegen is leven. Het oude gezegde « rust roest » heeft nog niets van zijn waarheid verloren ; het moderne comfort werkt gemakzucht en verstramming in de hand. De hedendaagse jeugd wil er wat aan doen door het natuurspoor van hun voorouders te volgen. Lopen, wandelen, springen en zwemmen. Anderen willen daarbij hun lichaam beheersen door aan turn-draaien-tornooi te doen. Deze discipline, gegroeid uit de Middeleeuwse steekspelen en volkswedstrijden, heeft nog niets van zijn aantrekkingskracht verloren.

Bij het tienjarig bestaan van de Haaltertse turngroep « St.-Paulus » telt deze vereniging 360 leden die worden opgeleid en gedrild door een turnlerares en drie turnleraars.

Deze St.-Paulusgroep, die meer dan 5 % van de bevolking vertegenwoordigt, heeft de gemeentegrenzen doorbroken en treedt op in talrijke gemeenten en steden, onder voorzitterschap van Goeman, ondervoorzitter notaris Marc Bauwens en sekretaris Cyriel De Meyer.

Haaltert is rijk aan bonden en verenigingen. Culturele en sociale, naast sportclubs en inrichtingen voor vrijetijdsbesteding, o.m. buiten de reeds genoemde :

K.W.B.
Voorzitter : De Loose Frans, Stationsstraat 59
Sekretaris : Braeckman Walter, Statiestraat 158

KRISTELIJKE BOND GEPENSIONEERDEN :
Voorzitter : Van De Weghe Clement, Hoogstraat 145
Sekretaris : Arijs Emiel, Edestraat 106

LANDELIJKE BOERENGILDE :
Voorzitter : Geeroms Frans, Jeruzalemstraat 13
Sekretaris : Scheerlinck Emiel, Houtmarkt 18

KATHOLIEKE VERENIGING VOOR GEHANDICAPTEN :
Voorzitter : Paulissen Wim, Herenthout 89
Sekretaris : Schouppe Lusette, Hof ter Lokerenstraat 4, Erembodegem-Terjoden

DE BLOKVINK :
Voorzitter : De Caesemaecker Ludwig, Ninovestraat
Sekretaris : Smet Pierre

DE PRIJSVINK :
Voorzitter : Matthijs Paul, Molenmeersen 10a
Sekretaris : De Schrijver Gilbert, Molenmeersen 24

C.M.B.V. :
Voorzitster : Mevrouw Nelis, Stationsstraat 18

BOND GROTE EN JONGE GEZINNEN :
Voorzitter : Dokter Muylaert, Achterstraat 29
Sekretaris : De Meyer André, Wijngaardweg 6

FOTO- en DIACLUB :
Voorzitter : Versafel Staf, Edestraat 23
Sekretaris : Van Der Speeten Frans

JUDOCLUB :
Voorzitter : Van Impe Marcel, Hoek 24 g
Sekretaris : De Poorter E., Hoogstraat 9

SPORTRAAD :
Voorzitter : Van Den Neucker Willy, Dreef 1a
Sekretaris : Stalpaert Hubert, Muisstraat 33

N.S.B. (Nat. Oud-Strijdersbond) :
Voorzitter : De Loose Jozef, Hoek 27
Sekretaris : Van Rampelbergh J., Hoogstraat 38

ACV :
Voorzitter : De Meyer Jules, Achterstraat 24
Sekretaris : Van De Velde Frans, Achterstraat 77

ZANGKOOR « VROLIJKE MUSICI »
Voorzitter : Heyman Angèle, Ede 59
Sekretaris : De Meyer Paula, Hoogstraat 20

GESUBSIDIEERDE VRIJE LAGERE GEMEENTESCHOOL
(Brilstraat)
Voorzitter : De Pril Willy, Achterstraat 75
Sekretaris : Van Mulders Clement, Ede 55b

VOETBALCLUB VC EDE :
Voorzitter : Janssens Albert, Huytstraat 13, Nieuwerkerken

K.A.V. :
Voorzitster : Nijs Godelieve, Stationsstraat 59
Sekretaris : De Loose Laura, Statiestraat 61

ROODKAPJES :
Voorzitster : Adriaans Maria, Mussenzele 4 Ht
Sekretaris : Roelandt Bernadette, Stationsstraat 17

V.K.S.J. :
Voorzitter : Hoebeeck Lutgart, Edestraat 45
Sekretaris : Roelandt Bernadette, Statiestraat 17

PVV DAMESBOND :
Voorzitster : De Neve Irène, Bergstraat, Nieuwerkerken
Sekretaris : Botteldoorn Maria, Edestraat 38

LIBERALE BOND GEPENSIONEERDEN :
Voorzitter : Van Durme Roger, Huytstraat 12
Sekretaris : Van De Weghe Roger, Molenstraat 21

N.C.M.V. :
Voorzitter : Roelandt Omer, Stationsstraat 17
Sekretaris : Bayens Jan, Stationsstraat 104

K.V.L.V.
(Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen) :
Voorzitster : Mevr. De Pauw-De Jaegher Florentine, Kattestraat 38

VERBRUIKERSCLUB :
Voorzitter : Mevrouw Muylaert, Achterstraat 29
Sekretaris : Mevr. Van Den Bossche-Meganck, Ede 25

RAAD VOOR KUNST- EN VORMINGSWERK :
Voorzitter : De Loose Willy, Diepeweg 17A,

MAJORETTENKORPS :
Voorzitter : Hespeels Roger, Brilstraat 4

K.S.A. - SINT JAN :
Voorzitter : Van Den Driessche Eric, Stationsstraat 61

DN HAALTERT DAMESVOETBAL :
Lokaal : Kattestraat 8 A

JEUGDRAAD HAALTERT :
Voorzitter : Van Impe Roland, Bosstraat 2 Ht

K.A.J. :
Voorzitter : Van Londerzele Marcel, Hoogstraat 72

JONG K.A.J. :
Voorzitter : De Meyer Guido, Stationsstraat 112

HAALTERTSE FIGUREN

Haaltert kan niet bogen op internationaal gekende personaliteiten. Wel op nationaal gebied dienen vermeld te worden :

Eerwaarde Broeder Denis, in de wereld Alfons De Schepper, geboren in 1882, overleden 1971. Vicaris generaal van de Kongregatie van de Broeders

der Kristelijke Scholen, verbleef aan het Vatikaan.

Gedurende de oorlog in het jaar 1917 werd hij door de Duitsers ter dood veroordeeld. Toen hij voor het executiepeleton stond, ontsnapte hij aan de kogel, dank zij de tussenkomst van de paus en de koning van Spanje. Op 8 augustus 1948 werd in zijn geboortedorp zijn gouden kloosterjubileum gevierd.

Lodewijk De Sadeleer (vader van Baron Paul de Sadeleer).

Geboren te Haaltert op 6 oktober 1852. Advokaat bij het Hof van Beroep, speelde een vooraanstaande rol in het politieke leven als vertegenwoordiger van de Katholieke partij, eerst als provinciaal raadslid van Oost-Vlaanderen, later als lid en voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, senator, minister van State. Om zijn verdienstelijk werk voor het land (in de U.S.A. van Amerika gedurende de oorlog 1914-18) werd hij na de oorlog in de adelstand verheven, met de rang van baron. Overleed te Brussel, 6 mei 1924, doch werd in Haaltert in de familiekelder bijgezet.

Vermits we in de politiek verzeild geraakt zijn moeten we ook onze twee gekozen Provinciale raadsleden vermelden :

Georges De Leenheer, geboren te Haaltert op 26 juli 1930.

Doctor in de Rechten, nu beheerder van vennootschappen. In 1964 trad hij in de politiek als C.V.P.-er, werd in hetzelfde jaar als schepen van Openbare Werken aangesteld. In 1968 Provincieraadslid en sinds 1970 burgemeester.

Vermeulen Herman, geboren te Aalst op 30 oktober 1938. Diploma van Hoger Middelbaar. Beheerder.

Sloot aan bij de V.U. en werd in 1970 gekozen als gemeenteraadslid. Provincieraadslid sinds 1974.

Als schrijver en dichter, Pieter Hunninck, geboren op 16 april 1763. Stamt uit een behoeftig gezin. Van in zijn prille jeugd moest hij de koeien wachten ; daar begon hij, door zelfonderwijs, zijn eerste boek te lezen en ook gedichten van Cats. Hij werd een « Vlaemsche dichter op staende voet ».
Er bestaan of bestonden 50 lofgedichten van maar liefst twee honderd verzen, bestemd voor pastoors en burgemeesters.
Het nieuwsblad « De Eendracht » van 5 februari 1854 vermeldde : « Wij hebben den man op eene inderdaad verwonderlijke wijze meer den twee hander Alexandrijnen, zonder haperen, op een gegeven onderwerp, hooren improviseeren (...) Op verzoek des bestuurders van het Kollegie van Aalst, eene stad in de nabijheid van zijn geboorteplaats, zich in dit gesticht had begeven om voor de vergaderde leerlingen uit de vuist te dichten, en dat hij zich van die daad loffelijk kweet ».

Gustaaf Van Meldert (later burgemeester) en J. Arents lieten gedurende hun leven een portret schilderen door Fel. de Vigne. De laatste jaren van zijn leven werd hij krankzinnig, doch bleef zijn goede luim behouden. Hij stierf op 16 december 1835 in de leeftijd van 90 jaar.

Victorinius Van de Weghe, geboren 9 januari 1834, een liberaal gezinde militaire dichter. Werd kapitein benoemd bij het voetvolk. Hij vertaalde tal van franstalige militaire reglementen en verordeningen in zijn moedertaal.

Hij schreef letterkundige werken waaronder « Denderlover », het leven door » waarin een brokje geschiedenis van Haaltert is terug te vinden.
Hij overleed in 1900.

Marcel Hunninck, stierf oj jeugdige leeftijd in 1945 als slachtoffer van de repressie. Schreef tal van korte verhalen voor verschillende weekbladen. In 1943 kwam er een roman van de drukpers « Haven zonder Baken ».

Jozef De Brouwer, geboren te Haaltert 1909, thans pastoor te St.-Gillis-Dendermonde. Als geschiedschrijver en toponymist is hij in Vlaanderen en buiten de grenzen een vermaardheid. Hij schreef tal van historische werken : Parochiale Geschiedenis van Haaltert, Lede, Impe, Denderleeuw, Hofstade en andere. Toponymie van Haaltert en andere gemeenten. Hij mocht dan ook reeds verschillende eervolle prijzen en vermeldingen in ontvangst nemen. Onlangs kwam er een volumineus tweedelig werk op de boekenmarkt. « De Kerkelijke Rechtspraak en Haar Evolutie in de Bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570 en 1795 ». Het eerste deel bevat 516 blz., deel twee niet minder dan 918 blz. Een reuzenwerk. De arbeid, die de voltooiing van dit œuvre heeft gevergd, blijkt buitengewoon groot. Ruim 7.000 dagingen en veroordelingen heeft hij ontleed en verwerkt. Meer dan 12 000 personen zijn erin geciteerd. De kerkgeschiedenis van onze Vlaamse gewesten is een meesterlijk werk rijker geworden.

Redaktiesekretaris van het tweemaandelijks tijdschrift « Het Land van Aalst ».
Het is dank aan zijn talrijke werken en jarenlange inspanningen en zijn impuls, dat er in tal van Vlaamse steden en gemeenten een rage heerst om de geschiedenis van de heimat op te diepen en neer te pennen.
Haaltert is fier op deze stille doch grootse werker, die met een monnikengeduld de ragfijne geschiedenisdraden tot een prachtig motief weet te verwerken.

Emiel Van den Steen, geboren op 19 januari 1922 (pseudoniem Christiaan Beemdsang) een fijn besnaarde dichter.
Twee dichtbundels kwamen op de boekenmarkt : « Rembrandtieke Stijging » en « De Broze Schalmei ».

Frans Coppens, geboren in 1895, overleden 1975.

Een self-made man in de schilderkunst. Hij verwierf grote bekendheid als landschapschilder. Als door een magneet werd hij aangetrokken naar het golvende Brabantse landschap en de Vlaamse Ardennen. Hij maalde prachtige vergezichten met een uitzonderlijk koloriet. De critici noemen hem één der sterkste kleinmeesters in Vlaanderen. Bij iedere tentoonstelling boekte hij geweldige successen.

Pascal Van den Steen, geboren te Nieuwerkerken 6 mei 1926, woont in zijn prachtige villa midden in het groen en lover van de gewezen Ossenbroeken.

Hij heeft zichzelf opgewerkt in de schilderkunst, die hij met een kleurenweelde op het doek vast legt. Zijn stijl die hij opgebouwd heeft doet denken aan de grote Vlaamse Primitieven in overgangsperiode naar de Renaissance, waar de beelden worden omgetoverd in magisch-realisme, in een poging de omringende levende en levenloze wereld en het cosmos te beheersen. Zijn droombeelden borstelt hij op het doek, dat met een fantastische belichting een irreëel effect weergeeft. Dit wordt nog vergroot door een bijna eindeloze kleurenschakering en met zulke preciesheid uitgevoerd, dat het doet denken aan het schilderen met een loep.

Als een Middeleeuwse monnik zondert hij zich af van de buitenwereld om na maanden arbeid de voltooiïng van zijn kunst te bewonderen. Hij is een begaafd portrettist.

Haaltert heeft ook talrijke amateurschilders, die gezamenlijk of afzonderlijk tentoonstellen :

† Victor De Pril, Gérard Van Impe, Edgard De Meyer, mejuffer Geeroms, Albert Van den Bruelle, allen van geboorte Haaltenaren ; verder Albert Eeman, Marcel Gees, Freddy Baeten en amateur beeldhouwer Maurice Sonck.

Denkelijk zijn er nog andere die bij onwetendheid niet zijn vermeld geworden.

Amand Jooris, geboren 1858, overleden 1928.
Was een buitengewoon begaafd orgelist, muziekleraar en dirigent van de muziekmaatschappij « De Jonge Kunstminnaars ».
Schreef en toondichte tal van liederen ; het meest bekende en succesrijke was « De Waelput », een lied van heimwee bij het dempen van deze Lindeput. Schreef en toondichtte tal van liederen ; het meest bekende en succesrijke was vanaf 1882 tot bij zijn dood.

Van Gijseghem Karel, geboren op 19 mei 1922. (Ps. Guido Carels). Muziekmeester van bovenvermelde fanfare tot in 1975. Stichter van « De Troubadour Gezellen » 1945. Ongeveer 600 uitvoeringen. Hij toondichtte ca. 550 uitgegeven liederen, vocale en instrumentale. Hij houdt zich bezig met het opleiden van toekomstige vedetten.

Frans De Meyer, geboren te Haaltert op 4 januari 1930.
Door zelfstudie bespeelt hij tal van koperinstrumenten, is een virtuoos op het pianoklavier en is tevens beiaardier. Met zijn broer Marcel stichtte hij het nu nog veel gevraagde « Het Klein Muziekske ». Hij componeerde twee Missen : «Pacha Nostrum» (Paasmis) en «In Honorum santuorum Omnium» (Ter ere van alle heiligen) een vierstemmige mis voor 50 zangers en zangeressen met orkest van 25 deelnemers. Is leider van het veelgevraagde zangkoor, dat geweldige successen boekt.

Gilbert Redant, geboren in 1912. Regent-onderwijzer. Is een veelvuldige begaafdheid. In de boekenreeks van het Davidsfonds verscheen van zijn hand een roman « Lieve Hemel, Mister Hockx ». Schreef verder meer dan een dozijn andere (onuitgegeven) romans, waaronder twee heimatgetinte en waarin de Hoogstraat en het Brulplein een voorname rol spelen. Maakte een interessante inventaris van de « Bij- en Spotnamen » te Haaltert. Werkt op dit ogenblik aan een uitgebreide studie van de dialecten van Groot-Haaltert. Was leider van het bekende Vreda-cabaret en schreef als zodanig talrijke sketchen, naast tekst en muziek van meer dan driehonderd liederen.

Het populairste lied : « We zijn Haaltenaren ». En met het refrein van die veelgezongen schlager sluiten we de « Geschiedenis van Haaltert » af.

We zijn Haaltenaren, van taal en gemoed,
In Haaltert, sinds jaren, daar leven wij zo goed.
Geen oord kan ons bekoren, hoe rijk of hoe schoon,
Want Haaltert, want Haaltert dat spant de kroon.

HOE LEEFDEN ONZE VOOROUDERS?

In dit Atoomtijdperk, met zijn overvloed aan comfort, is het moeilijk zich een voorstelling te maken van hoe onze voorouders een paar eeuwen geleden leefden.

Zonder gas of elektriciteit, zonder ijskasten en diepvriezers, auto's, fietsen, radio's of T.V.'s.

Op geneeskundig gebied geen Röntgenfoto's, Anti-biotica, hormonen of Anti-conceptiepil.

Het vuur moesten ze zelf uit het niets opwekken.

Hoe zou de moderne mens kunnen leven zonder elektriciteit en modern vervoer. Geen oorlog zou zoveel doden en slachtoffers maken dan indien deze beide elementen hem plots ontzegd werden. Het gezegde dat « het leven aan een zijden draadje hangt » zou nu moeten vervangen worden door « elektrisch draadje ».

HET VRIJEN

Het « nachtvrijen » of het « vensteren » was hier, een paar eeuwen geleden, nog volop in zwang (in sommige Duitse, Nederlandse en Oostenrijkse dorpen komt dit nog voor). Het is (of was) een uitwas van het Germaanse voorhuwelijksrecht. Op het uur dat de ouders verondersteld werden te slapen, klom de vrijer door het venster naar de bedstede van zijn geliefde. Pas wanneer ze zwanger was werd de dag van het huwelijk bepaald of voltrokken.

Men aanzag dit niet als een schande, wel integendeel : het voortbestaan van het geslacht was verzekerd.

In de 19e, tot zelfs in de 20e eeuw, hadden de meeste huizen of hutten maar één of twee vertrekken. Voor het « vensteren » schiep dit moeilijke problemen. Daarom gingen de ouders van het meisje in de late avond buurten, de dochter moest « op het huis passen ». Ze grendelde de deur maar zette het venster op een kier om haar minnaar langs daar binnen te laten. Waarom deze niet gewoon door de deur binnen kwam is te zoeken in het oeroude geloof dat onder de deurdrempel de kwade geesten huisden en niet mochten verstoord worden, want dan zouden ze zich wreken op het toekomstig paartje. Deze mentaliteit vindt men heden nog terug : om ziekte en tegenspoed of de « kwade hand » uit het huis te weren wordt een Paasnagel onder de drempel gestoken. Een ander survival : bij het huwelijk draagt de bruidegom zijn bruid het huis binnen ; onbewust speelt hij de galante ridder die zijn vrouwtje beschermt tegen het kwaad.

Als de vrijer met het toekomstige moedertje niet wilde trouwen, wreekte het buurtschap zich op de ontrouwe minnaar en deze wraak had soms zware lichamelijke gevolgen. (In Nederland, Staphorst, nog in zwang).

In 't begin van deze eeuw heeft een dergelijke vrijer uit Haaltert ondervonden dat de « vrijerswraak » nog niet was afgeschaft. Dit heerschap had zijn meisje zwanger gemaakt, maar trouwde met een rijkere bruid. Op de dag van zijn huwelijk werd zijn woning met blauwsel besmeurd. Toen hij aan de kerk uit de koets stapte werd hij door de talrijke wraakbeluste vrouwen van onder tot boven met blauwsel ingepoederd (blauw, de kleur van hoop, maar ook van ontrouw ; in de spreekwoorden van Breughel, de ontrouwe vrouw « ze hangt hem de blauwe huik om », het hedendaagse gezegde « een blauwtje lopen » of « blauw, blauw laten » en blauwen = smokkelen, iets in het verdoken doen).

De vrouwen versperden hem de toegang tot de kerk, zodat hij verplicht was door de sakristiedeur zijn toevlucht te nemen.

Van jongere datum is het « zomerlief ». Vroeger was het een vriendschapsdienst van de jongen tegenover het meisje om zich samen op de kermis te vermaken. Vergezelde hij het meisje echter tot op het ouderlijk erf, dan betekende dit een aanzoek om een ernstige verkering aan te gaan.

Ook het « ontsteken » (huisbezoek) bij een huwbare jonge dochter gold gewoonlijk als een aanzoek (vroeger werd er praktisch nooit een mondeling aanzoek gedaan om te verkeren). Wanneer de trouwlustige jongeling aan het meisje vroeg of hij zijn pijp mocht aansteken en het antwoord was eenvoudig een « Ja » kon hij alle hoop maar best laten varen om met haar te vrijen. Reikte ze hem integendeel de « vuurlepel » aan en nam ze daarmede zelf het vuur uit de haard, dan betekende dit dat ze hem niet ongenegen was en hij maar eens terug moest komen. Wanneer ze echter zelf zijn pijp hielp aansteken, dan begon zijn hart sneller te kloppen, want hiermede verklaarde ze hem haar liefde.

Was hij geen pijperoker en vroeg hij « of hij mocht komen ontsteken » en was haar antwoord eenvoudig « Ja », dan kon hij beter zijn geluk bij een ander meisje gaan beproeven. Bood ze hem een stoel aan, dan was er hoop. Maar verzocht ze hem plaats te nemen aan de haard, dan werd het een laaiende liefde. Zonder woorden kwam de verkering tot stand.

De Sinksenkermis en de begankenis ter ere van de H. Catharina te Heldergem is heden nog een beroemde en beruchte vrijersgelegenheid. Na de Mis volgt het klassieke herbergbezoek, daarna wordt er gedanst en gevrijd. Dan gaan de jonge koppels wandelen in de glooiende velden en kouters, en nestelen zich tussen het wassende graan dat hen uitnodigt om de liefde te bedrijven.

« *De granen zijn lang* »
« *De meisjes zijn krank* »
« *De jongens wachten niet lang* ».

Het werd zo erg, dat de pastoor enkele jaren geleden politieversterking aanvroeg om de vrijende paartjes tot de orde te roepen.

Wanneer vroeger de meisjes met hun ondernemende geliefde naar feesten en kermissen gingen, droegen ze gewoonlijk voorbehoedsmiddelen bij zich. Condoom en de « pil » waren nog niet uitgevonden. Als afweermiddelen legden ze in schoenen en kousen pioenbladeren of het zaad van de papaver. Als amuletten hingen ze kindertandjes aan het halssnoer.

Er werden onappetijtelijke « liefdesdranken » gemaakt om de lusten op te wekken. Ingrediënten waren : gedroogd menstruatiebloed en oorvet, vermengd met afschraapsel van vinger- en teennagels en verbrandde haren. Gezondheid !

De muilezel was vroeger het symbool van de onvruchtbaarheid, daarom was het drinken van muilezelinnen- of schapenurine een onfeilbaar middel. Minder drastisch was het dragen van een stuk verdroogde milt van een muilezel.

« De vrouwen belet zwanger te worden oft ontfanghen 't zij alleen, 't zij met de milte van eenen muylezel aen 't lijf van de vrouwen gheghanghen, ende dit cruydt (Miltkruid Ceterach officinarum) om 't selve te doen, ghepluckt ende vergadert moet worden, des nachts, als de mane niet schijnt ». Een ander middel was : gedroogd muilezelvel, gestampt tot poeder, innemen, of het drinken van « muylen-saedt ». De wortelen van het « Varen-cruydt-Wijfken » had niet alleen de kracht « het misvallen van kinde te veroorzaecke », maar ook de vrouw onvruchtbaar te maken « self als sy daer maer over en treden ».

Doch ook de mannen die geslachtelijke betrekkingen zonder gevolg wilden moesten meewerken door het eten van glimwormen en tevens een mengsel drinken van wijnruit, munt en peterselie.

Als het meisje, na al deze lugubere dranken te hebben ingenomen, (er is een waslijst van), triestig begon aan te voelen dat ze in blijde verwachting was, dan werden er huismiddeltjes gebruikt :

— Een voetbad nemen van krachtige loog met mostaardzaad.

— In een dampbad zitten van heet zemelwater.

— IJzerwater drinken (waar de smid de gloeiende ijzers in afkoelde, ook « smidswater » genoemd) hiervan een thee maken met kamillebloemen, klimopbladeren en bessen (giftig) gekookt in... moedermelk.

— Een stukje bloemkool in de schede steken « de bloeme van de Koole in de schede bederft het saed ende doetse misvallen ».

Had dit ook geen uitwerking en zei het meisje schreiend tot haar geliefde : « ik heb het zitten », dan was er maar één oplossing : zo vlug mogelijk bij de pastoor gaan en trouwen.

HET HUWELIJK

Van het Germaans huwelijk is tot op heden alleen de verloving of ondertrouw overgebleven. Dit was de dag der wilsovereenstemming tussen het meisje en de jongen om samen te leven. Maar eerst moest de geslachtsdaad of bijslaap voltrokken worden. Door deze daad werd het huwelijk bekrachtigd en als geldig beschouwd.

Bij het Germaanse huwelijk werd meer de nadruk gelegd op de vruchtbaarheidsgedachte, om in de kinderen het nageslacht te doen voortleven. Terwijl, naar de Romeinse rechterlijke opvatting, het huwelijk de levensgemeenschap der echtgenoten tot doel had. Dit laatste werd overgenomen door de Kristelijke leer. In de 12e eeuw werd het huwelijk een sakrament. Uit dit dogma kwam voort, dat het niet meer een wereldlijke, — voorheen was het het hoofd van de sibbe die het huwelijk bekrachtigde —, maar een geestelijke zaak werd. Hierdoor liet de kerk het « geheim huwelijk » toe, zonder afkondiging en soms buiten het weten van de ouders.

Uit de Middeleeuwen zijn er gegevens genoeg van misbruiken die hieruit voortsproten : bloedschennis, dubbelhuwelijken, het verbreken van een geheim huwelijk. Gevolg : onwettige kinderen of zogezegde bastaards, verleiding van kinderen, enz...

In 1563 bracht het concilie van Trente daarin verandering. Het huwelijk was maar geldig als het geschiedde vóór de plaatselijke pastoor en twee getuigen. Het moest ook enkele weken daarvoor aangekondigd worden.

Onder Napoleon was alleen het burgerlijk huwelijk geldig. Na de Code Civil moest, op straf van boete, éérst het burgerlijk huwelijk voltrokken worden met meerdere getuigen, pas daarna was men vrij in de kerk te trouwen.

Het dragen van de trouwring is van Romeinse oorsprong. De ring stond gelijk met handgeld, de trouwring betekende niet ring = trouw, maar pand van trouw. Vroeger waren het maar de meer begoeden die bij een huwelijk de ringen wisselden. De armen deden het met een geldstuk dat in twee delen werd gekloven, de ene helft voor de bruid, de andere voor de bruidegom.

Het aanbieden van de stuiver is van Frankische oorsprong. Wanneer er later huiselijke twisten ontstonden door ontrouw, reageerde men : « ge zijt geen halve cent waard » ; dit gezegde is heden nog in gebruik.

Vroeger werd het huwelijksbed kerkelijk ingezegend en met bloemen getooid. Vele hedendaagse huwelijksgebruiken stammen uit de Germaanse godendienst. O.a. het lawaaimaken met donderbussen vóór en bij het huwelijk, het luiden der klokken, het afspannen van de trouwkoets, pannen en potten aanbrengen onder het rijtuig waarmee de trouwers het ouderlijk huis verlaten. Dit zijn afweermiddelen, om de kwade geesten te verjagen. Na het huwelijk geld te grabbel gooien en het stukscheuren en verdelen van de bruidssluier, waren bedoeld als offergaven aan de huisgeesten. Men trachtte ze door deze daad om te kopen en ze gunstig te stemmen.

Het dragen van de bruid door de bruidegom over de huisdrempel had als doel haar te beschermen tegen de kwade geesten die huisden onder de drempel.

Het bruidsboeket berust op een geestenafwerende kracht die men in de vroegste tijden aan bloemenkransen toeschreef.

Het aansnijden en verdelen van de bruidstaart, de bruid bestrooien met graankorrels, — nu met rijst —, beoogde zegen en vruchtbaarheid.

Het dragen van het bruidskroontje en de bruid als koningin te beschouwen gaat terug naar de koningstroon. Koning = afgezant van God.

Van het boertige Middeleeuws schouwspel in de bruidskamer, waar de genodigden zich verdrongen om toch maar een glimp op te vangen van de geslachtsdaad, is niets meer overgebleven. Tenzij het nu nog bestaande gebruik : het uiteennemen van het huwelijksbed en talrijke andere grappen. Alhoewel deze ook terug te vinden zijn als het vroegere symbool om de boze geesten bang te maken en ze uit de bruidskamer te verdrijven.

De bruidschaak behoort ook tot het verleden, hoewel men deze, zij het dan symbolisch, terugvindt in de Noorderlanden. Het bruidje laat zich door vrienden van haar echtgenoot gewillig schaken ; gewoonlijk wordt ze naar een herberg gevoerd. De bruidegom moet dan zijn vrouwtje gaan zoeken en moet, wanneer hij ze dan gevonden heeft, een losprijs betalen onder de vorm van een dranktraktatie.

Een ander gebruiksrecht (dat gelukkig tot de voltooid verleden tijd behoort) was het recht van de dorps- of kasteelheer de nacht vóór het huwelijk de toekomstige bruid als bijslaap te nemen. In tal vanoude octrooibrieven werd dit voorrecht vermeld o.a. bij de gewezen kasteelheren van Strijtem en Gaasbeek. Deze bijslaap werd niet beschouwd als een lustobject voor de heer (alhoewel hij, in de Middeleeuwen, er zich zal aan verkneukeld hebben : « een oude bok lust ook groene blaadjes ») maar in de oertijd had het als doel de zuiverheid van het ras in stand te houden, zij het dan gedeeltelijk te waarborgen. In het begin der Middeleeuwen werden de hoofdmannen geko-

zen om hun leidersinstinct en lichaamskracht (zoals bij de dieren). Deze supermensen wilden door deze daad zoveel mogelijk gezonde afstammelingen voortbrengen. Later werden de koningen aangezien als schakels tussen God en de mensen. In de Renaissance (16e eeuw) was het voor een meisje een eer en verlangen ontmaagd te worden door graven, hertogen, koningen en keizers (cfr. Keizer Karel).

Wie zegde het ook weer « er is niets nieuws onder de zon » ? Ook vroeger wilden de jonggehuwden een tijd kinderloos blijven. Dodoens, lijfarts van Maximiliaan II en hoogleraar in de geneeskunde te Leiden, (1582) heeft in zijn « Cruydtboek » tal van behandelingen en gegevens neergepend, wat wel een bewijs is dat men zich toen ook niet tevreden stelde met periodieke onthoudingen.

In vervanging van de hedendaagse « pil » werden rondom de geslachtsdelen wilgenbladeren gelegd of gebonden. Een afdoend middel was de wortel van « Witte Plompen » (Nymphacaalba) « verdrooght het natuurlijk saedt ende macht de manlycke ende vrouwlycke leden ontsterck en slap, daarom zijn er velen die dese wortel wachten, vreesdende dat hun krachten ende lusten van bijslaepen daer door vergaen soude, daarom gebruycken de gheestelycke lieden ende eensaters oft eremiten, de selve seer veel om hun kuysheydt beter te mogen bewaeren, omdat de vleechelyke lusten hun ghebeden niet beletten en soude ».

Doch de meeste paren gebruikten andere middelen « die byslaepens lust ende mach verbeteren ».

Vruchten, gewassen en knollen, die door hun vorm enige gelijkheid vertoonden met de menselijke geslachtsdelen, werden hiervoor gebruikt. « De gelijkheid met gelijkheid bestrijden ». O.a. anijs, kliszaadbol, lijnzaad, penen, pastinaken, ajuin, asperges, artisjokken, walnoten, wortelzaad enz. *

« De stengel van 't groot klissencruydt moet geplukt, noch jongh zijnde ende eer daer klissen aen-wassen, geschilt ende rouw met soud en peper oft gesoden met het sop van vet vleesch gegeten worden, doch alsmen daer pingels, dat is de kern van pijnappelen by doet, dan is die voorgeschreven steel noch nuttelycker, het vermeerdert het saet en verweckt tot vleeschelijke lust ».

Pastinaken in meel en boter of daarin gebakken « ende soo ghegeten zijnde vermeerderen de lustigheydt ende vleeschelycke begheerten der mannen ende vrouwen ».

« De wortels van Hondts-kullekens (Orchideeknollen) versch en teer oft volsappigh zijnde met gyeten-melck te drinken om de lust van byslaepen te doen komen ».

« Bockskullekens (Loroglossum hircinum) worden in veele Apotheken ghesocht ende vergadert om by hun compositien te doen, die sy bereyden voor degene die hunne lusten ende macht om byslaepen vermeerdert ende verbetert willen hebben ».

Wanneer ze al deze « kullekens » hadden ingenomen en serieus begonnen te denken aan het nageslacht en wanneer elke maand het vrouwtje tegen haar beminde echtgenoot moest zeggen : « nog niets », dan waren daar ook middelen voor. Het afkooksel drinken van prei vermengd met bingelkruid, komijnzaad en marjolijnzaad « maecken de vrouwen bequaem om te ontfanghen ». Dit moest 's morgens nuchter gedronken worden.

Een ander middel was het drinken van merriemelk of gedroogd koedrek en tot poeder gestampte herthoorn in een zakje op de vrouwelijkheid dragen.

Als dit ook niet hielp dan een beeweg naar Halle, te voet natuurlijk. Er was echter, om zeker te zijn dat dit resultaten zou opleveren, een voorwaarde aan verbonden : de vrouw moest onder haar rok op haar bloot lichaam een ongewassen broek van haar man aantrekken. Kwam het vrouwtje dan nog niet in verwachting, dan betekende dit dat beide partners behekst of betoverd waren. Om deze hekserij te verbreken werden het hart en de lever van een snoek op gloeiende houtskolen gelegd om de rook in de geslachtsdelen te laten doordringen. Na deze uitroking moest men zich onmiddellijk naar 't klooster van Affligem begeven om de toverij te laten aflezen.

* In het weekblad Knack 1976 : « Het innemen van wortelzaadextrakt gedurende enkele dagen na het paren, de inplanting van het bevruchte ei in de baarmoeder wordt verhinderd. Wortelzaad zou hetzelfde effekt hebben als oestrogeen » en dit wisten onze voorouders reeds.

GEBOORTE

Wanneer op een zonnige dag, (alle goede dingen gebeuren op zonnige dagen) het vrouwtje met een stralend en fier gezicht haar man toefluisterde dat « het zo ver was » en in blijde verwachting onmiddellijk dit heugelijke nieuws aan de familie en buren ging melden, werd het toekomstige moedertje overladen met wijze raadgevingen. Ze moest er zich voor hoeden beren (die toen veelal op kermissen te zien waren), apen en vieze, afzichtelijke dingen te bekijken.

Wanneer ze door iets geschrokken werd mocht ze de handen nooit aan haar gelaat brengen, want dan zou het kind geboren worden met een rode vlek op de wang.

Door allerlei tekens trachtte men het geslacht van de vrucht te bepalen. Was de rechterboezem meer ontwikkeld, dan was het vast en zeker een jongen. In 't tegenovergestelde geval een meisje.

Een onfeilbaar, maar nogal vies middel om een zoon ter wereld te kunnen brengen was : de ingewanden en de baarmoeder van een haas te drogen leggen, dit tot poeder stampen, het in wijn vermengen en dit nuchter drinken. De haas was van oudstijd het zinnebeeld van de vruchtbaarheid.

Om een blozend kind te krijgen : 's morgens, nuchter, veel boter eten. Varkensvet was uit den boze, de huidskleur van het kind zou dan grauw en geel zien.

De laatste negen weken voor de bevalling gaat de aanstaande moeder ter beevaart naar de kapel, toegewijd aan de H. Anna. (Te Haaltert stonden in de 19e eeuw twee kapellen aan deze heilige toegewijd ; de laatste, op de wijk St.-Anna, is sinds een paar jaar gesloopt). Daar moest de aanstaande moeder een kaars offeren.

Op het einde der negende maand ging ze naar Aalst bij de « Arme Klaren » om zich de mantel te laten omhangen, waarin een relikwie van de H. Anna was genaaid, voor een niet al te pijnlijke en voorspoedige bevalling.
Bij het naderen van de geboorte werd een ring, gemaakt uit de bast van een marentak, over de vinger geschoven.

De kindskorf, — een wijmen mand — waarin de kinderkleedjes en het nodige werden ingeborgen, werd in gereedheid gebracht. Wanneer de weeën zich

lieten voelen gingen de arme vrouwen op enkele bussels stro zitten die op de aarden vloer werden uitgespreid. Enkele buurvrouwen hielpen de moeder het kind ter wereld brengen. De baby werd in een houten bak gelegd, ondersteund door een bank of twee stoelen. De weke lichaamsdelen werden met « memel » (houtpoeder voortgebracht door de houtworm) ingepoederd. Als drinkfles werd een koehoorn gebruikt.

De meerbemiddelde moeders namen een kraamvrouw. Deze bracht haar kraamstoel mee. Daar zette de moeder zich in neer, en door de holte van de stoel heen, werd het kindje gebaard. Hierna werd de boreling gewassen, gepoederd met stuifmeel en in een houten of wijmen wieg gelegd.

Het werd verzorgd door de baker die plaats nam in de bakermat die voor het haardvuur werd geplaatst. (bakermat : een langwerpige, ovale, platte mand gemaakt van wijmen in spiraalvlechtwerk, met rechtstaande boord aan het voeteneinde, oplopend naar de rugleuning).

Om de « Bloedvloed » te voorkomen was er in gans Vlaanderen een souvereine remedie bekend. Men nam het bloed van een bevruchte haas. Hierin werd een lijnwaden doek te weken gelegd die men nadien liet drogen. Van de doek werd een klein stukje afgesneden ; men liet dit in een pint wijn weken, waarna deze door de moeder bij de geboorte werd leeggedronken. Dit recept was reeds in de 12e eeuw bekend.

Gesuikerde anijs drinken was goed voor de nageboorte. Een kop van een snoek, gedroogd en fijn gestampt en op jenever gestoken, was een veel gebruikt geneesmiddel, niet alleen tegen de bloedvloed, maar ook tegen bloedloop en bloedspuwing. (in de kop van deze vis is alles te vinden wat met de bloedige terechtstelling van Kristus op Golgotha betrekking heeft : drie kruisen, de spijkers, de hamer, de spies en de spons).

Na de geboorte was het doopsel de eerste kennismaking van de boreling met de buitenwereld. Indien, in uiterste nood, de vader of moeder het kind doopte, ontstond hierdoor het geestelijk maagschap tussen beiden en moest hiervoor dispensatie bekomen worden. In « Den Catholyken Pedagoge », gedrukt in 1739 leest men : « het gheestelyck maegschap tusschen haer beyde sonde spruyten en dat zij daerom het werk des houwelijks (huwelijk) niet souden mogen gebruyken, eer zij van de Overste der Kerke daer over gedispenseert zijn ». Andere schriften gewaagden dat ze, zonder deze ontheffing, bij geslachtelijke gemeenschap bloedschande bedreven.

Wanneer het kind gaaf en gezond ter wereld kwam togen peter en meter en de bakervrouw met de boorling naar de kerk. Niet alleen om gedoopt te worden, maar ook om het kind een naam te geven. De voornaam was een wens- of schutsnaam van een heilige. Als bijnaam werd de maandheilige genomen. Wie in maart geboren was kreeg vast en zeker de naam Jozef of Josephien erbij. Dan de namen van de peter en de meter, of de naam van de grootvader. Alhoewel deze niet de officiële voornaam was, werd het kind er meestal naar genoemd. Eens de dopeling gezuiverd van de erfzonde, werd hij in de dorpsherbergen wereldlijk gedoopt. Deze drankgelagen gingen soms zo ver, zoals hier te Haaltert is gebeurd, dat de peter en de meter, met mid-

denin de baker, gearmd en zingend naar de moeder gingen om haar geluk te wensen, om dan plots te constateren dat ze het kind in de een of andere herberg hadden achtergelaten. De jeugd stond reeds uren op de uitkijk. Want wanneer de dopeling in alle veiligheid terug in de armen van de moeder lag, werd er doopsuiker uitgedeeld en te grabbel gegooid. Wanneer ze niet genoeg van deze snoeperij meenden te hebben ontvangen, riepen ze « patatterkind » en begonnen te zingen : « hoog huis, laag huis, der es een gierige pin in huis».

In de laatste wereldoorlog, toen doopsuiker een wensdroom was, kregen de kinderen één of twee klontjes broodsuiker.

Na de geboorte begon de miserie met de moederborsten. Om ontstekingen en verzweringen tegen te gaan werd er lijnmeelpap of geknabbeld brood op de borst gelegd. Ook gebrande knollen van witte leliën, vermengd met gestampte druivenpitten en zout « om de harde gheswellen ende ontstenheden van de vrouwenborsten te doen genezen ».

Gebarsten tepels werden ingestreken met olie van okkernoten, vermengd met honing. Geraspte akkerkool (denkelijk witte kool) was eveneens aan te bevelen, « ende daerom heeft dit gewas de naem van Tepelcruydt » gekregen.

Het instrijken met boter, gewonnen uit vrouwenmelk, was algemeen in zwang.

Om geboortevlekken te doen verdwijnen : de eerste negen dagen de vlekjes nuchter aflikkenof met moederspeeksel inwrijven. (Het speeksel speelt een voorname rol in de volksgeneeskunde ; de Germanen geloofden dat kinderen konden verwekt worden met het speeksel der Asenof goden).

De kleintjes werden 's morgens met hun natte luiers gewassen om een « zacht blank vel te krijgen ».

Tegen huidontsteking werden pleisters van koedrek gemaakt met gemalen krijt, vermengd met melk. Onze dorpsgenoten hadden hiertegen hun bedevaartsoord ter plaatse.

Als zich de eerste kindertandjes vertoonden gaf men het kind een stok kalissebout om op te bijten, wat veel doeltreffender is dan gezoete drankjes van geraffineerde suiker.

Leed het kind aan de « oude man » (rachitisme), dan was dat een teken dat de moeder tijdens haar zwangerschap behekst was geworden. Dan ging men ter bedevaart naar Liedekerke, ter ere van de H. Cornelus, (corne = horens, het zinnebeeld van de duivel) of naar Geraardsbergen naar O.-L.-Vrouw van de *oude* berg. (weer een woordspeling ; oude man — oude berg). Daarna bij de paters van Affligem ; zij alleen konden deze betovering bezweren.

Een oud germaans gebruik voor deze ziekte : het hemdeken dat het kindje negen dagen en negen nachten had gedragen, werd met leem bestreken. In de schors van een eikeboom werd een spleet gemaakt ; daar werd het hemdje ingestoken. Wanneer de schors dichtgroeide was het kind genezen.

Tegen wormen : 's morgens, nuchter, rode wortelen eten of wortelsap drinken. Of look, in stroop vermengd, innemen.

Om bedwateren te doen ophouden was er een remedie door heel Vlaanderen gekend : de kinderen gebraden muizen te eten geven. Een minder afschrikwekkend middel was : de blaas van een pas geslacht varken vullen met de urine van het kind en in de schoorsteen hangen. Of naar Liefferingen bij O.-L.-Vrouw ter Rust gaan beevaren. De inwoners van deze gemeente doen deze kwaal alle eer aan, want ze worden de « beddepissers » genoemd.

Voor zenuwachtige kinderen werd het eten van paardevlees aangeraden. Of « spellebeziën », de vrucht van een meidoorn, lichtjes koken in oud bier ; dit uitpersen, op flessen trekken en te drinken geven terwijl het nog gist.

Een fijne kattendarm om de hals winden, of het lichaam inwrijven met Sali.

« De salie is boven alle seer met voor den hoofd ende voor hersenen, sy versterkt de sinnen ende vermeerdert de memorie oft de kracht van onthouden ».

Tegen de stuipen (seskens) en vallende ziekte.
Deze kwalen werden vroeger aangezien als van bovennatuurlijke, van goddelijke of duivelse oorsprong. Men gebruikte dan ook soms gruwelijke middelen.

Als een kind de seskens had werd een duif rondom de aars kaalgeplukt en hield men een half uur de aars tegen deze van het kind ; de duif nam de ziekte over.

Of men sneed (vreselijk) een levend duivejong de buik open en legde dit, bloedend, met de warme ingewanden op de voetjes van het zieke kind.

Een andere remedie : dood een jonge kraai, snijd de bek en de poten eraf, haal de ingewanden eruit, vul het lijf met het hart, de lever en gal van de vogel, vermeng met anijszaad, zet dit in een oven en laat het op zacht vuur tot poeder verbranden, meng... dit in het voedsel van het kind.

Kreeg het kind de kinkhoest : een rammenas in dunne sneden snijden, in een glas opstapelen, elke laag met bruine suiker bestrooien en laten intrekken. (wordt heden nog gebruikt). Suiker op slakken strooien, alle uren twee koffielepels van het slijm innemen.

Kroep of kropziekte : groene zeep vermengen met eiwit, deze brij op de keel leggen ; of pleisters maken van uitwerpselen van duiven en zwaluwen.

Wanneer de kinderziekten achter de rug waren begon de moeder aan haar eigen opschik te denken.

Om de moederborsten te verkleinen werd smidswater en kervelsoep gebruikt, gekneusde kervelbladeren onder de oksels gebonden, of het « werk » van vlas op de boezem en onder de oksels gelegd.

Om de omvang van het vrouwelijk schoon te vergroten en ze steviger te maken werd thee gedronken, getrokken uit lindebloemen met tarwezaden, of een afkooksel van haver met anijszaad.

Het is nog geen vijftig jaar geleden dat men voorschreef dat de gelaatskleur moest blank zijn en niet « onzindelijk bruin ». Om zonnestralen te weren werd een zonnescherm gebruikt, om de bruine gelaatskleur weg te werken « blanketsel ». De boerenmeisjes die op de velden werkten kregen een prachtige gebronsde kleur, maar toch wilden ze blank worden om « in » te zijn. Ze wasten zich dan ook regelmatig met mosselsap, of met paarde- en ezelinnemelk of betten zich met druivensap. Ook maakten ze een crème van het afkooksel van bonen, vermengd met leliën.

Kleine zweertjes die de huid ontsierden werden bewerkt met slakkenzalf of met een papje van masteluin en roggebrood tot een brij verwerkt met botermelk.

Of al deze remedies resultaten opleverden blijft een vraagteken. Een feit is dat ze tot in de vorige eeuw nog steeds bij de bevolking waren ingeburgerd en gebruikt werden. Leverden ze geen resultaat op, dan werd er gebeeweegd.

BEEWEGEN EN ZIEKTEN

In vroegere tijden waren de voornaamste oorzaken van ziekten : de toorn Gods, de boze geest of kwade hand en de wormen.

Om de toorn Gods af te weren waren het gebed en de beeweg de krachtmiddelen. Vóór de oorlog was hier te Haaltert een persoon die een slepende ziekte had. Men gaf haar de raad bij de dokter te gaan, waarop ze antwoordde : « Maar mensen toch, hoe zou een dokter me kunnen genezen als de heiligen het niet kunnen ? »

Men ging beewegen voor alles en nog wat ; voor het gezin, dieren en veldvruchten, om schone kinderen te krijgen, om ratten en muizen te verjagen, om meer boter van de melk te bekomen, om een mens of dier te bevruchten, om luizen en vlooien kwijt te geraken, om hoenders te beletten windeieren te leggen, om de kinderen van het bedwateren te genezen.

De namen van de heiligen speelden een voorname rol ; uit deze trachtte men de ziekte op te sporen.

De H. ROSA riep men ter hulp tegen de « roos » (huiduitslag).

De H. LAMBERTUS tegen de lamheid.

De H. BLAZIUS tegen blazen en blaren, ook tegen de ziekte van de blaas.

De H. VALENTIJN tegen de vallende ziekte.

De H. DONATUS tegen bliksem en donder.

De H. CORNELUS, (corne = hoorn) tegen veeziekten.

De H. BEGGA (begues) tegen hakkelen.

De H. ST.-CLOUD (nagel) tegen nagelgaten en zweren.

De H. BERNARDUS, bern = branden, tegen het koudvuur.

Naar de arme KLAREN te Aalst brengt men eieren om klaar, schoon weer te bekomen.

Ook de marteldood van de aangeroepen heiligen speelde een rol.

De H. LUCIA is met een dolk de keel doorstoken en is de middelares tegen keelpijn.

De H. APOLLONIA, die de tanden uit de mond gerukt werden, tegen tandpijn.

De H. CATHARINA, geradbraakt op een wiel, genees het St.-Cathrinawiel.

De H. ANTOINIUS, die door de duivel in varkensgedaante werd bekoord, maar hem op de vlucht dreef, wordt aangeroepen tegen veeziekten, inzonderheid varkensziekte.

De H. ST.-JOB, met etterende wonden overdekt, geneest « zevenogen » en andere zweren.

De H. ST.-GERTRUDE, die in haar leven een wonder verrichtte door haar geboortestad van de muizen te bevrijden, wordt aangeroepen tegen mollen-, ratten- en muizenplagen.

De H. ST.-ELOOI, een goudsmid en beschermheer der paarden, is de patroonheilige van boeren en smeders en wordt aangeroepen tegen ziekten bij dieren.

De H. ST.-ALDEGONDE, blind geboren, maar door een wonder het gezicht herkregen, is de geneester van oogkwalen.

De H. BLAZIUS, die een kind van de verstikkingsdood redde door een visgraat die in de keel zat te verwijderen, wordt vereerd tegen keelziekten.

De H. MACARIUS, die in 1012 voorspelde dat de pestziekte zou ophouden op zijn sterfdag, is de beschermheilige tegen de pest.

De H. LAURENTIUS, die volgens de legende in één enkele nacht het gezaaide vlas van een weduwe deed rijpen en op dezelfde akker na de vlasoogst een kerk liet bouwen, was in Haaltert de beschermer tegen de « vlasbrand », de vlasziekte.

Dezelfde heilige stierf de marteldood op een gloeiende rooster. Hij wordt in onze parochie aangeroepen tegen « brand », huiduitslag.

Ook sommige gemeenten, wier naam in verband te brengen is met ziekten, werden bedevaartsoorden.

ZULTE en ZELLIK : tegen zilt.

ROSEBEKE : tegen de roos.

MAKSENZELE : tegen de mazelen.

MESPELARE : (mespel = rot) tegen de kanker.

ZOMERGEM : (zomer = warm weder) tegen verkoudheid en snot.

SCHELLEBELLE : tegen schele hoofdpijn.

EREMBODEGEM : Kapelleken « ter Mieren » (voor muren) : tegen mierenplagen.

Naar DENDERWINDEKE : toog men ter beevaart opdat de kippen geen windeieren zouden leggen.

BAARDEGEM : tegen baard in de keel en kinkhoest.

Soms was één bedevaartplaats niet genoeg om de ziekte te bestrijden ; er werden in één beeweg verschillende plaatsen bezocht. :

Haaltert (St.-Gorikskapel, Herenthout), St.-Job (wijk), Aalst (begijnhof), drie drukbezochte bedevaartoorden goed tegen alle zweren, velziekten en kanker. Kerksken en Heldergem, tegen jeuk en kropziekten.

Herdersem, Burst en Borsbeke tegen « kwade oogen » en de « bloem of de perel » op de ogen.

Moorsel-Herdersem tegen buikloop.

Gebuurtebedevaarten : Borsbeke : nagelgaten. Hillegem : kramp.

Mere : kinkhoest. Aaigem : tandpijn. Kerksken : kropziekte.

Hemelveerdegem : beroerten. Moorsel : tegen het speen.

Ook tegen dierenziekten werd er gebedevaart.

Ninove, H. Cornelus, tegen de seskens. Deze waren te herkennen aan schuim op de mond en neus, de ogen draaiden in de oogholten.

Iddergem, H. Antonius, tegen het St.-Antoniusvuur.

Er waren ook bekende beewegvrouwen en -mannen die tegen vergoeding ter bedevaart togen. Ze wisten welke beewegen moesten samengevoegd worden tegen een bepaalde ziekte.

Er werd vroeger tegen pleuris gebevaart, maar bij dubbel pleuris werd er een negendaagse novene gelezen. Gans het buurtschap, oud en jong, ging in groep al biddende naar de buurtkapel. De St.-Gorikskapel, wijk Boekent, is nog behangen met allerlei wassen figuren die het genezen lichaamsdeel voorstellen.

In de vorige eeuw en in 't begin van deze eeuw waren er beroemde volksgenezers : te Lede « Tist de wrijver », die door massage echte wonderen scheen te verrichten. Van uit Brussel en de « Walenpays » kwamen de zieken per koets of trein naar Lede. Nochtans was het geen wetenschapsmens, alleen door « feeling » wist hij welke spieren hij moest behandelen. Te Wieze woonde « Vies van Wieze » die bekendheid verwierf door allerlei ziekten, door middel van beewegen, te kunnen genezen.

In de jaren 1850 was er te Moorsel een « dokteresse » die van heinde en ver werd bezocht. Ze genas kwaadaardige gezwellen, het « koud-vuur » (gangreen) en de « bloem » op de ogen.

Te Sarlardingen was er, 80 jaar geleden, een gekende kankergenezer. Hij bereidde een zalf die uitwendige kanker verbrandde en genas.

Te Nieuwerkerken leefde, een 20-tal jaren geleden, een man die reuma aflas en door handoplegging deze pijn overzette in een emmer water.

Hier te Haaltert, de « baas uit de Kloet » (Brulplein) die ontelbare wratten heeft afgelezen. En nog te Haaltert, in het klooster, kon men zijn tandpijn verkopen. De tanden rotten verder af maar de pijn bleef weg.

Te Brugge is er heden nog een persoon die veel gevraagd wordt door de villabewoners om de mollen uit hun hof te weren.

Buiten de beewegen zocht men verband te leggen met de oorzaak van de ziekte. Het kwaad werd met het kwaad bestreden. Om een hondebeet te genezen legde men het haar van de hond in de wond of men at hondevlees.

Ook het uitzicht en de vorm van de ziekte speelde een grote rol. Knobbelachtige gewassen werden gebruikt tegen het speen (aambeien), het Speenkruid (Ficaria ranunculides) nog heden in gebruik.

Om haaruitval tegen te gaan werd thee gedronken van sterkbehaarde kruiden en planten, distels en brandnetels.

De kleur van de ziekte en de kleur van bloemen en kruiden speelden een voorname rol. Het geelsappige kruid van de « gouwe » diende om geelzucht te bestrijden. Het donkerrode leverkruid (Agrimonia) genas de leverziekte.

Roodbloemige planten tegen bloedziekten.

De « Steenbreke » (Saxifraga), een plant die tussen het puin groeit, had het vermogen « de steenen van de blase oft nieren te morselen en te ontdoen ».

Ook de amulet bracht genezing. Allerlei voorwerpen werden om de hals gedragen. Een ijzeren ring of molletand om beter te zien.

Vijf doodkistnagels tegen reuma. Pieren in een zakje rond de hals tegen tandpijn. Een kruidnoot tegen zweren. Een wilde kastanje, in een rok- of

broekzak, geborgen, tegen « flericijn ». Een palingvel rond het lichaam gebonden tegen kramp en reuma (te Denderleeuw en Liedekerke waren er vroeger palingvissers die deze vellen speciaal bereidden en verkochten). Marentakken werden om de hals gehangen of er ringen en armbanden van gemaakt ; deze bezaten de kracht om een beroerte te genezen.

Heden zal men om deze gebruiken lachend de schouders ophalen, maar wat droegen onze ultra moderne mensen een paar jaar geleden om hoofdpijn, reuma, zenuwpijnen en allerlei kwalen te genezen ? Die zogezegde wonderbare armband, voorgesteld als zijnde positieve en negatieve magneetpolen ! Met miljoenen zijn er aan de man (en vrouw) gebracht. En de nu in de mode zijnde ringen met edelstenen, om de magische krachten met het sterrenbeeld te doen samenwerken. Het gelukaanbrengende klavertje vier, dat nu in metaal verkocht wordt en het even gelukaanbrengende hoefijzer.

Een tiental jaren geleden nog was het dragen van de schapulier een middel bij uitstek om van alle kwaad en ongelukken gevrijwaard te zijn. Het kwaad bezweren door hout vast te houden. De angst om onder een ladder te lopen. Het ongeluksgetal 13. Aan geen drie personen achtereenvolgens vuur geven.

Miljoenen mensen die geloven in een belachelijke weekhoroscoop.

Hoe komt het dat een wrat verdwijnt zonder het minste litteken achter te laten wanneer men de « knoop » van een strootje in de grond steekt en laat rotten ? Of er, negen dagen lang, nuchter, morgenspeeksel aan te wrijven ?

Of, wanneer de doodsklok luidt bij een begrafenis, men de hand in een molgang steekt en zegt « ik wil mijn wratten met de dode begraven ». Hetzelfde geldt om eksterogen te genezen. Voor dit laatste zijn er nog tal van andere middelen die onze voorouders toepasten : de eksterogen inwrijven met oorvet bij afnemende maan : of look, klimop, ajuin- en princessebladeren warm maken en ze op de kwaal leggen.

Om verstuiking en verrekking te genezen legt men pekeldoeken of hespemerg op de verstuikte plaats.

Tegen reuma : drie *gekregen* aardapellen op het blote lijf dragen tot ze geheel verdroogd zijn. Of men legt aarde op het pijnlijke lichaamsdeel tot het warm aanvoelt, deponeert ze, — nog warm — in een bloempot, plant of zaait er een raap in en naarmate deze groeit verdwijnt de pijn.

Onschuldige volksremedies waren : middelen om de « koude pis » (prostaat) te genezen : afkooksel van prei- en hulstbladeren, kalissehout, koningin-derweiden, lijnzaad, het hout van de aalbessenstruik, alles laten koken, op jenever steken en er 's morgens, nuchter, één of twee borrels van drinken. Ook « de bladeren van Swarte Aelbesiën cruydt gheknauwt dien de koude pisse vergaen ».

Om stenen of graveel kwijt te geraken, thee drinken van heemst met vijgen gekookt in kalissehout.

Een ander beroemd middel (het Engelse Parlement betaalde voor dit recept in de 18e eeuw aan juffrouw Stephens niet minder dan 5000 pond sterling) : « Eyer-schaelen van Hinnen en Lochting slakken gedroogd en tot poeder gemalen innemen ». Dit om nier- en galstenen te verbrijzelen.

Voor het vernietigen van de lintworm schijnt er maar één remedie te zijn. Men beweerde dat de lintworm verlekkerd is op zoetemelk en men slechts de geur ervan moet inademen. Men ging dan uren lang voor een teil dampende zoetemelk zitten, tot het beestje via de mond het lichaam verliet. Te Welle ging de lijder in een verwarmde bakoven liggen, met het hoofd naar buiten over een kom warme zoetemelk, met hetzelfde resultaat.

Tegen maagpijn : afkooksel drinken van « ongesolferde hoppebellen », de thee ervan wekte de eetlust op. Hier te Haaltert tot voor enkele jaren, en misschien nog, in gebruik. Het proberen waard : draag op het herteputteken een zakje met het poeder van een geraspte kastanje ; dit is een beproefd middel tegen maagkramp.

Om de hik te bestrijden had men onschuldige middeltjes. De hiklijder doen schrikken ; een glas water ineens ledigen terwijl men beide oren dicht stopt ; zolang mogelijk op de snede van een mes staren (zelfhypnose) ; driemaal slikken zonder ademen ; als de hik opkomt hem met koud water doorzwelgen.

Om buikloop tegen te gaan : thee drinken van braam- en mispelbladeren ; hardgekookte eieren eten ; rijstwater drinken.

Tegen verstopping : een zitbad nemen in « gezoden hooi ».

Kinderen die niet kunnen wateren : in een warm zitbad zetten van hooi of beter, hooizaad.

Tegen buikpijn : anijs en raapzaad inslikken. Of « Camillebloem ende 't cruydt met wijn gesoden ende gedroncken, verdrijven de winden, genezen de collicompas, dit is weedom der darmen ende des buyks ». Een uitwendig geneesmiddel : lijnpapmeel in *blauwe* doeken op de buik leggen.

Tegen het speen, een zeer doeltreffend middel : thee drinken van sulverhout, ook « vuilboom » genoemd. Overal werd ook « kloksmeer » gebruikt.

Koortsen werden vroeger door het volk minder als een ziekteteken beschouwd. Men geloofde dat deze ontstonden door boze invloed van buiten. Geen wonder dat het gebruik van gewijd water een grote invloed had. Men moest wijwater drinken dat de dag vóór Pasen was gewijd.

Tot in de vorige eeuw geloofde men dat het hekserij was en moest men deze ontlopen. De koortslijder liep tot hij erbij neerviel. (nog in gebruik in de Noorderlanden).

Een andere remedie was : een stuk linnen, doordrenkt met het zweet, begraven of in stromend water werpen.

Tegen longontsteking en astma : hier paste men de homeopathie toe, « gelijk moet met gelijk bestreden worden », vandaar het innemen van gedroogde en gemalen kalver- of vosselongen.

Het vocht van slakken drinken ; dit werd bekomen als volgt : hang in een neteldoek een hoeveelheid slakken, strooi er bruine suiker op. Van het doorgelekte vocht geeft men de lijder alle twee uur, een halve lepel (schelpslakken zijn de beste). Ook het drinken van slakkensoep was een heilzaam middel.

Een katervel op de borst dragen en de huid instrijken met katervet. Dit laatste wordt ook gebruikt voor gekloven handen.

Geen kwaad is zo erg als tandpijn. Daartegen bestonden dan ook ontelbare middelen. Pruimtabak in de holte van de tand steken, daarna spoelen met oude jenever.
Plaasters gemaakt van roggemeel, vermengd met jenever, tegen de kaak houden.
Maagdenwol (dit vindt men op de geslachtsdelen van een eenjarige ram) in de oorholte steken.
Barrevoets in het morgengedauwde gras lopen, de voeten in een emmer koud water afspoelen, deze niet afdrogen maar natweg de kousen aantrekken en lopen tot de voeten warm worden (werd ook toegepast tegen zweetvoeten).

Voor mondzweertjes of « blijntjes » : donderbladeren gekookt in azijn en daarmee de mond spoelen. Een andere remedie die heden nog in gebruik is : een koffielepel solferbloem, vermengd met stroop, innemen. Tevens ook bloedzuiverend.

Maar wanneer men dan niet stierf door ziekte was het door ouderdom ; en tegen dit laatste was géén kruid gewassen.

DE DOOD

Onze voorouders waren er vast van overtuigd dat de dood bij de man intrad bovenaan, via het hoofd, en bij de vrouw onderaan, via de voeten.

De voortekens van de dood waren :

— Als de neus wit wordt.

— Als de oren doorschijnend worden en zich oprichten. (?)

— Als de baard zich niet goed meer laat scheren.

— Wanneer de rechterhand zwelt.

— Als in het water geworpen fluimen van de zieke naar de bodem zinken.

— Als een zware zieke wil opstaan.

— Als hij aan de beddelakens plukt (zijn pakje maken).

— Als de huisdeur schielijk openvliegt.

— Als een schilderij van de wand valt.

— Wanneer onverklaarbaar geklop, geroep of geheimzinnige voetstappen worden waargenomen.

— Wanneer het uurwerk in de ziekenkamer stilvalt.

— Wanneer een boom vóór of naast het huis afsterft.

In stervensnood : het doodszweet ; dit wordt voortgebracht door de worsteling van de ziel met een geheimzinnig wezen.

Om het woordje « dood » niet te moeten vernoemen zegt men :

— Hij loopt op zijn laatste benen.

— Hij houdt de keers vast.

— Zij staat met één voet in 't graf.

— Hij is de berg af.

— Zijn leven hangt aan een zijden draadje.

— Zij zal geen hoge top scheren.

— Hij is een vogel voor de kat.

— Haar keersken is uitgebrand.

Wanneer de dood is ingetreden :

— Hij is naar de hemel.

— Zij is bij onz'Heer.

— Hij heeft zijn lepel afgelegd.

— Hij is de pijp uit.

— Hij heeft de pijp aan Maarten gegeven.

— Zij heeft haar laatste adem uitgeblazen.

— Zij heeft het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

— Zijn bolle is ten einde gelopen.

— Haar levensdraad is afgesneden.

— Ze is gepasseerd.

— Zij is het hoekje om.

— Hij rust in vrede.

— Het is afgelopen.

De « Berechting » (Bediening) geschiedde vroeger met veel ceremonie. De priester stapte met de H. Hostie in de monstrans onder de processiehemel, gedragen door vier personen met evenveel kaarsendragers, voorafgegaan door een misdienaar die door belgerinkel de plechtigheid aankondigde. De mensen kwamen op straat om te knielen en de Teerspijs te aanbidden, gebeden prevelend voor de genezing van de zieke. Later werden de plechtigheden vereenvoudigd, met één of twee misdienaars met bel en lantaarn. Bij het horen van de bel knielden de mensen voor de deur en stonden in groepjes samen om te gissen wie wel in doodsgevaar zou verkeren. Een tiental jaar geleden werd ook deze kleine ceremonie afgeschaft, zodat de bediening nu geschiedt in alle stilte. Wanneer de zieke op zijn uiterste lag, werd het H. Oliesel toegediend.

Daarna stonden familieleden en buren rond het sterfbed, de gewijde kaars

die de stervende moest vasthouden, werd aangestoken (om de kwade geesten af te weren). Indien hij daartoe de kracht niet meer had werd hij bijgestaan door de « aanzegster ». Deze begon te bidden en de dood te aanroepen.

Indien de zieke kon, moest hij mee bidden. Tijdens de doodsstrijd stonden de aanwezigen in spanning toe te kijken om te zien wanneer de laatste adem werd « uitgeblazen ». Nadien werd de emotie weggedronken met een paar « kappers » jenever. Drie buurvrouwen, de voorbidster en de aflegsters, bleven bij het lijk om het te wassen. Ze moesten oppassen met hun handen niet aan hun haar te komen want dan zou het uitvallen. Lijken werden opgebaard in hun trouwkledereen of in een doodskleed dat soms jaren voordien voor dat doel in gereedheid werd gebracht. Het stoffelijk overschot werd op stro gelegd (reeuwstro) en later in aanwezigheid van de familie verbrand.

Er werden een of meerdere kaarsen aangestoken, anders zou de dode geen rust vinden. Om dezelfde redenen moesten ook de ogen en de mond gesloten worden ; dit laatste deed men gewoonlijk door zijn (of haar) kerkboek onder de kin te plaatsen. De man moest geschoren worden, bij de vrouw het haar gekamd en opgemaakt. De handen werden samengehouden door een rozenkrans, versierd met een gewijd palmtakje. Naast de kaars stond een glaasje wijwater met een palmtakje. Dadelijk werden de kamerramen geopend om zogezegd de doodsgeur te verdrijven. Maar de oorspronkelijke opvatting was : de ziel van de overledene buiten te laten. Vervolgens werden de vensterblinden van gans het huis dichtgedaan. Zo ook in de woningen van de familieleden, opdat de geest niet meer zou terugkeren. De spiegels werden afgedekt, het uurwerk stil gezet. In het sterfhuis was alle lawaai uit den boze, men sprak dan ook fluisterend tegen elkaar.

Onmiddellijk begon de doodsklok te luiden om de boze geesten af te weren.

Voor de deur of aan het « hofgat » werd een strooien kruisje tussen twee bakstenen gelegd. Bij de meerbegoeden werd het processiekruis zo dicht mogelijk bij de deur geplaatst om de toegang af te sluiten voor de duivel.

Gedurende de nacht waakten twee personen bij de dode tot bij de morgenklaarte. Om wakker te blijven dronken ze koffie, en jenever om er de moed in te houden.

Zolang het lijk boven aarde was werd iedere avond de rozenkrans gebeden, gevolgd door verschillende litanieën. In de zomer deed men dit in de buurtkapel, bewoners van het dorpscentrum in de kerk.

's Avonds kwam de schrijnwerker om het lijk op te meten voor het maken van een doodskist. De rijken die een kelder hadden kregen een dubbele kist, in zink en hout, de armen in een ruwe houten kist. In de 18e eeuw werden ze meestal in een versleten doek en zelfs naakt begraven.

Tot zolang de dode niet begraven was werd er dagelijks geluid. Wanneer een dorpsheer of voornaam persoon overleed, werden, tot laat in de Middeleeuwen gedurende 6 weken, drie maal per dag de klokken geluid. De kerkvloer werd bij de begrafenis met stro bedekt.

Wanneer bij de begrafenis het lijk uit het sterfhuis werd gedragen moesten de voeten naar buiten gericht zijn, omdat de dode, wanneer het hoofdeinde eerst naar buiten gedragen werd, het huis zou zien en terug zou keren als boze geest. Zo ook bij het verlaten van de kerk.

De « aanzegster » had de buren (en bij plechtige dienst ook de dorpsbewoners) naar de begrafenis « geroepen ». In vele huizen ontving ze daarvoor een stuiver.

In uitgestrekte dorpen, waar de gehuchten ver van de parochiekerk gelegen waren (zoals hier te Haaltert, Terjoden, Boekent, Brantegem en Gotegem) werd de dode met de huifkar naar de kerk gevoerd. Op de kruiswegen werd halt gehouden en knielend gebeden. De voerman mocht geen zweep bij zich hebben, alleen een stok om de dieren te bedwingen. Slaan was echter verboden. Wanneer het lijk ter aarde was besteld moest hij met huifkar en paarden langs een andere weg huiswaarts keren. Deze handelwijze had als doel de geest van de afgestorvene het spoor bijster te maken, omdat men dacht dat de ziel naar haar woonplaats terug zou keren. Door een andere weg te nemen trachtte men deze te misleiden. Zelfs het dragen van zwarte rouwklederen en sluiers vindt hierin zijn oorsprong ; de geest misleiden door zich onkennelijk te maken.

Vroeger werden de doden reeds de volgende dag begraven ; dit gebruik vindt zijn oorsprong in de talrijke epidemieën die er toen heersten. Pas twee weken later had de plechtige uitvaart plaats (zonder lijk).
(cfr. pastoor Van den Eynde stierf op 5 januari ; de begrafenisplechtigheid had slechts plaats op 16 januari).

Men kon dan ook zonder al te veel verdriet het dodenmaal (vroeger een offermaal aan de geest van de dode gebracht) nutten. Bij onze voorzaten werd het een dodenfeest, gevolgd door braspartijen waarop werd gezongen en gedanst. Ook de armen werden niet uitgesloten, ze kregen een vat bier te ledigen met mastellen, of een broodbedeling die soms per testament werd vastgelegd en bij de jaargetijden werd hernieuwd.

In het jaar 1683 was de veldwachter van onze gemeente, Andries Reydant, die « zeer geneghen was tot het drincken van brandewijn », overleden. Bij laatste wilsbeschikking verlangde hij « door de voeten van zijn dronckenbroeders saude naer den put ghedragen worden ». Om aan die wensen te voldoen zou men de dragers bij het verlaten van het sterfhuis ieder een pot jenever schenken. Bij elke herberg, — op een weg van een half uur gaans — een maat jenever en tenslotte nog een pot aan de muur van het kerkhof. Niet te verwonderen dat over die wenig stichtende begrafenis schande werd gesproken, zodat de deken een onderzoek instelde, met het gevolg dat de erfgenamen van de veldwachter door de aartsbisschop van Mechelen betraft werden met een boete van twee Vlaamse ponden.

Vóór Wereldoorlog I hadden de teraardebestelling en de begrafenisplechtigheid op dezelfde dag plaats ; dit werd genoemd « Uitvaart op 't lijk ». Zelfs

in de twintiger jaren werd dit nog op de doodsbrieven vermeld.

De jaargetijden (de verjaring van de sterfdag) werden met evenveel luister gevierd. Er waren gewoonlijk zoveel gelovigen als op de begrafenis.

De dodenritus is ook verkort geworden ; vroeger duurden plechtige begrafenissen soms twee uur. De mis met koordienst geschiedde dan ook niet later dan om 10 uur. Het altaar, de predikstoel en het oksaal waren met zwarte doeken omhangen, aan al de aanwezigen werd een kaars gegeven om ten offeren te gaan. Al de kerkgangers vergezelden de doden tot aan het graf.

Doodsbrieven bestonden er toen nog niet ; deze kwamen op het einde van de 19e eeuw voor in vooraanstaande families, de doodsprentjes op het einde van de 18e eeuw.

Van het grote copieuse offermaal is alleen nog de droge maaltijd overgebleven, met koffie en belegde broodjes. Wel wordt er meer zorg besteed aan het uiterlijke : een glanzende doodskist, met een overvloed aan bloemen en plastieken kronen.

De rouwklederen zijn nu zo goed als verdwenen. Voor ouders werd er vroeger rouw gedragen gedurende een jaar en zes weken. De weduwe droeg voor de rest van haar leven kleren in donkere (grijze of zwarte) stof.

Voor oom of tante zes maanden rouw, nichten en neven drie maanden. Een tiental jaren geleden droegen de mannen nog een zwarte rouwband rond de linkerarm. Later werd het een zwart bandje aan de revers : ook dit teken van rouw is heden uit de mode.

VUUR EN LICHT

« Spaar vuur en licht » was een dwingend gezegde vanonze voorouders. Vuurslaan is tegenwoordig een zo gewoon iets dat zelfs de luciferdoosjes ouderwets zijn geworden en vervangen door wegwerp-aanstekers.

Men kan zich nog moeilijk voorstellen met welk een enorm geduld en werk er een goede honderd jaar geleden vuur werd verwekt. Met een paar silexen of vuurkeien en tondel, — dit laatste bestond uit gedroogd mos, grashalmen of katoen — moest men zich behelpen. De grote moeilijkheid was, het poederdroog te houden, anders was vuurmaken onmogelijk.
Daarom werd dit materiaal opgeborgen en bewaard in een houten of ijzeren tondeldoos, de huismoeder moest dit op een droge en warme plaats bewaren, daarom borgen ze dit gewoonlijk in de onderrok.

Door twee dergelijke stenen op mekaar of door middel van een stuk staal op de steen te slaan, bekwam men vonken. Wanneer het lukte een grote vuurgenster op te wekken, moest die overgebracht worden op de tondel. Begon deze te schroeien dan moest er kundig geblazen worden om het vuur aan te wakkeren.

De vuurslag was reeds bij de Franken in gebruik. Een oud liedje laat vermoeden hoe moeilijk het was vuur te slaan.

« Ze ketsten een heel uur »
« En hadden noch geen vuur ».

Eens vuur bekomen, moest het bewaard worden. Ook dat stelde problemen.

Wie de middelen had liet een oliepitje branden, maar niet iedereen kon zich deze luxe permitteren.

Eens dat de avond- of slaapklok had geluid (een overlevering die in Haaltert nog in ere wordt gehouden door het luiden van de klok om half negen) moesten de vuren afgedekt worden (« het vuuer bedecken »). Dit door vochtig mos of zagemeel op de brandende houtsblokken te leggen. Ook dit moest op kundige wijze gebeuren, anders kon het voorkomen dat 's morgens het vuur was « gestikt » en uitgedoofd. Wanneer zich dit voordeed ging de huismoeder in de vroege morgen aan haar deur staan met de vuurlepel in de

hand en speurde de buurt af om te zien waar rook uit een der schoorstenen opsteeg, want « waar rook is, is vuur ». Met het schaamrood op de wangen en koude voeten ging ze dan « vuur lenen ». De vuurlepel, een soort pollepel, moest gemaakt zijn volgens het gemeentereglement. Hij moest afgeschermd zijn met een deksel (waarin kleine gaatjes waren geboord) om de vuurgensters tegen te houden. Dit was ook dringend nodig om branden te voorkomen. De meeste strodaken kwamen aan de noord-westkant praktisch tot tegen de grond, dit om zich te beschermen tegen de vochtigheid en de koude regen en wind.
Om branden zoveel mogelijk te voorkomen had iedere gemeente of stad een « roeper of nachtwaker ». Na het luiden van de avondklok slenterde hij door de straten al roepende : « doof het licht en dek het vuur, de klok slaat (...) uur ».

Hij had ook het recht en soms de plicht in de huizen binnen te gaan om te kontroleren of dit werd nageleefd. Was dat niet het geval, dan kregen de overtreders een boete van 5 cent. Deze voorzorgen waren dringend nodig.

Wanneer één strodak begon te branden werd het gewoonlijk een katastrofe.

Zoals te Mere gebeurde in 1699. Er branden niet alleen 17 huizen af maar ook de kerk stond in lichterlaaie. Evenals te Liedekerke waar in 1887 niet minder dan 34 woningen in as werden gelegd. Hierdoor waren 252 personen dakloos (een gemiddelde van 7 personen per huisgezin).

In het begin van de jaren 1800 waren er nog 10 % huizen zonder gemetselde schoorsteen. Er werd in de ruimte gestookt en de rook zocht zich een weg door een opening in het dak, het « rookgat ». Zelfs in 't begin van de XXe eeuw bestonden er nog dergelijke rookhuizen, wat het brandgevaar nog vermeerderde.

Om de houtvoorraad te sparen werd er ook turf gestookt ; dit was brandstof voortkomende van halfvergane plantendelen. Deze blokken werden buiten in de zon gedroogd. Te Haaltert werd turf gestoken in de glooiïng van de wijk « Eiland ». In de buurtgemeente Kerksken is er de « Helle » (beneden « den berg » op de weg naar Denderhoutem) ; deze diepte is een overblijfsel van de turfwinning. Het grote Donkmeer te Berlare is ontstaan door uitgraving van grote massa's turf in de loop der eeuwen.

Bij warm weder werden de haardvuren gedoofd. Het eten werd klaargemaakt op turfblokken die zonder rooster gemakkelijk brandend werden gehouden.

Voor hetzelfde doel werden ook hout- of bluskolen gebruikt.

Heden zijn de haardvuren een gezellige luxe geworden. Vroeger, bij winterweer, wanneer de wind uit het noorden kwam en door de daken en vensters blies (de vensters hadden geen glasafscherming, ze werden afgesloten door gedroogde varkensblazen ; in de zomer werden die door « horren » vervangen, gemaakt van tenen vlechtwerk) was er echter van comfort weinig te bespeuren.

Mijn vader zei « van voren geroosterd en van achter vervroor men ». Bij mist en regenachtig weer, wanneer er niet genoeg « trok » in de klamme schouw zat, was het binnen niet uit te houden van de rook en ging de warmte door de openstaande deur naar buiten.

Niettegenstaande al deze ongemakken was de haard het huisheiligdom. Het kruisbeeld kreeg er de ereplaats. Voorwerpen van overleden familieleden versierden de haardboezem. Een reusachtige paternoster, in hartvorm opgehangen, sierde de schouwwand. Het vuurwapen, om in geval van nood huis en erf te verdedigen, hing bezijden de haardwand. Tinnen en koperen voorwerpen stonden te pronk naast een lievevrouwebeeldje. De haard was het huisaltaar, waar ellenlange rozenhoedjes werden gebeden. De buurt kwam « ontsteken » om vuur en licht te sparen, vroegere familiegebeurtenissen werden daar van generatie op generatie voortverteld, alsook sagen en legenden en angstaanjagende spookgeschiedenissen. Of men zweeg eenvoudig om naar de laaiende vlammen te staren als naar een groot mysterie.

In 't begin van de jaren 1800 kon er vuur « gekrezjd » worden door de op de markt gebrachte zwavelstokjes. Dit waren hennepstengels van ongeveer 20 cm lengte en een dikte van 1 cm, het uiteinde werd in de solver gedoopt. Handige spaarzame huisvaders fabriceerden deze zelf, anders was men aangewezen op een leurder. In 1850 kostte een bundel van 24 stuks één cent. Deze stokjes werden gewoonlijk dan nog eens in vieren gekloofd. De hoofdvereiste was hier ook : droog houden ; ze werden in een houten klomp in een solferbak geborgen ; deze stond of hing bezijden het haardvuur.

In 1827 werden de lucifers door een Engelse apoteker uitgevonden ; het duurde nog tot het einde van de vorige eeuw voor ze voorgoed ingeburgerd waren. Tot voor vijftig jaar stonden in de dorpsherbergen op de tafeltjes konische, vertikaal geribte potjes in gleiswerk, met daarin lucifers. Dit werden « krechers » genoemd.

Rond 1860 werd in de ijzerwinkels de onvolprezen « Leuvense stoof » te koop aangeboden. (hier te Haaltert bij de dorpssmid Baetens ; de prijs schommelde tussen 40 en 50 goudfranken).

Een gietijzeren pot van ongeveer 30 cm diameter werd binnenin met leem bekleed om zo veel mogelijk warmte op te vangen en de pot tegen barsten te beschermen. Deze stond op de « keel » waarin een klein deurtje was om de warmte te regelen. De keel was geplaatst op een decoratief vierkantig onderstel. Boven was de pot verbonden met een brede, lange, rechthoekige buis, achteraan voorzien van een schof dat ook diende om de temperatuur te regelen. Onder de buis een verschuifbare oven. Aan beide kanten van de buis waren versierde roeden aangebracht, waar gewoonlijk de « kleine was » te drogen hing. Indien de oven niet gebruikt werd om vlees te roosteren, taarten of vlaaien te bakken, lagen er gewoonlijk enkele bakstenen in. Deze werden 's avonds met een doek omwonden en in bed gelegd als voetenverwarmer. De pot was afgesloten met een deksel, waarin verschillende uitneembare ringen waren verwerkt in overeenstemming met de pannen en potten.

Op de buis stond steeds een waterketel te pruttelen, alsook de eeuwige koffiepot, (zodat de inhoud steeds klaar was voor gebruik) alsmede een paar

strijkijzers. Sommigen gebruikten de « moor » als een geheime stokerij. In de teut zat een dikke wollen draad langswaar de stoom van het brouwsel kondenseerde en druppelsgewijs in een bekertje terecht kwam. Per dag konden er amper twee jeneverglaasjes geproduceerd worden.

Bij winteravonden zat heel de familie met de voeten op het onderstel, geen betere voetenverwarmer was denkbaar. Vele scheenbenen waren versierd met vuurbloempjes die zelfs in de zomer nog zichtbaar bleven. Bij valavond stond de pot gewoonlijk gloeiend rood, hierdoor werd licht uitgespaard. Als het te donker werd, werd de « scheel » van de stoof genomen. Hierdoor kreeg men een speelse verlichting.

In de zomer, wanneer de stoof niet werd gebruikt, (men maakte het eten klaar op een stinkend « petrolvuurtje » met wieken) stonden er op de brede buis een massa bloemen te pronk. Omheen de stoof werd wit zand gestrooid waarin kunstige motieven werden verwerkt.

Geen enkele verwarming kan het nut en de gezelligheid van een Leuvense stoof vervangen. Toch moest iedere morgen het vuur worden aangemaakt met een bundel stro, gehakt hout en regelmatig worden voorzien van (natgemaakte) steenkool. De as moest dan ook verwijderd worden.

De stoof verdween door het comfort van gas en elektrische vuren. Bijzonder met deze laatste is het te Haaltert begonnen. Gedurende de laatste oorlog was er schaarste aan brandstof, maar er was wel elektriciteit. Aangepaste vuren werden dan ook zoveel mogelijk aangekocht.

HET LICHT

« Doet het licht uit, 't is te kostelijk ». Hoe dikwijls werd dit tot vervelens toe herhaald, zelfs toen het elektrisch licht was ingeburgerd.

Vroeger moesten de armen het stellen met een oliepitje, anderen verdreven de duisternis met kaarslicht.

In de Middeleeuwen werd in Haaltert de « tiende » geïnd op de smoutrenten « dit is 't saet en 't smout die men ter kerke van Haaltert jaerlycks schuldich is, drie viertelen rapsaets 't jaers 1503 ». De verplichting de godslamp aanhoudend te laten branden verhoogde de behoefte aan olie. In 1774 werd het nodige zaad gehaald door de voorzitter van de kerkfabriek : dat diende tot het vervaardigen van olie. Dit gebruik was tot laat in de 19e eeuw nog in voege.

Olie die diende voor verlichting werd gewonnen uit lijnzaad of uit okker- en walnoten ; van deze laatste kreeg men het klaarste licht « de olie van den hoeckennooten geslagen den beste in de lampen ende claerste bernt ». (berren = branden). In de sproke van Beatrijs : « daer si clare Lampen sach berren in alle hoecken »). Lijnzaadolie was van mindere kwaliteit, ze gaf minder klaarte, meer rook en een onaangename reuk.

De olielamp werd meestal uit aardewerk vervaardigd met een gietgeul. De wiek lag in de olie en werd door een vlottertje of lange tuit opgehouden zodat ze boven de olie stak.

Uit een oude kerkrekening van 1775 blijkt dat de familieleden van de afgestorvene na de begrafenis de kaarsen, die in de kerk naast de baar stonden, mee naar huis namen. Hierop kwam verbod « datter in de toekomende inde uytvaerden van keirzen van de baer niet en sullen wegh genomen worden van de familie van den overledene, dat alle keirzen sullen in proffijte van de kercke ». Het was niet te verwonderen dat ze zo happig waren op waskaarsen ; deze golden ook als betaalmiddel, ze gaven beter licht, brandden langer en hadden een aangename geur.

De kaars wordt in tal van oude gezegden vernoemd :

— Zo recht als een kaars.

— De kaars uit, schaamte uit.

— de kaars van de duivel aansteken.

— De duivel houdt de kaars vast.

— De kaars aan twee kanten branden.

— Zijn kaars is uitgegaan.

In de kerkritus werd de kaars steeds gebruikt. In de H. Mis, bij doopsel, kerkgang, vormsel, eerste communie, offerande, bediening, begrafenis, de Paaskaars en de kaarswijding. Bij sterven de doodskaars, bij strafrecht de « zoenkaars ». De waskaarsen werden als bijverdienste door de kosters gemaakt. Er bestond praktisch geen kosterij zonder bijenkorven. Het waren bekwame imkers, ook tot op heden te Haaltert.

De goedkopere kaarsen werden gemaakt van schapevet of van buikvet van de koe die in de voorwinter geslacht werd.

Het schepenboek van het jaar 1552 vermeldt dat de boeren werden gestraft die met een ongedekte kaars in schuren en stallen gingen, « in stalle, schuren oft koeyen gaet met licht, zonder dat licht te beware in eenen vaste lampterne ».

Vroeger werden de lampen afgeschermd met doorschijnend hoorn. Dit liet het licht niet zo goed door, maar was minder breekbaar dan het kostbare glas dat op het einde van de 16e eeuw in gebruik kwam.

Vanaf 1830 werd dierevet vervangen door paraffine om kaarsen te gieten. Deze kaarsen hadden het voordeel dat ze minder rook gaven of walmden.

Tot in de dertiger jaren was het de gewoonte met Allerheiligen de graven met zand te versieren. In plaats van bloemen op de graven te leggen brandde men kaarsen. Deze gaven 's avonds het kerkhof een spookachtig uitzicht.

In 1859 werd in de Verenigde Staten petroleum gevonden in een zeven meter diepe schacht. Drie jaar later werd dit product te Antwerpen verkocht en dit bracht een evolutie in de verlichting. In 1784 had een apoteker uit Parijs de « kinké », naar zijn naam Quinquet, uitgevonden. Het was een olielamp met dubbele luchtstroming. In het begin had ze weinig succes, maar toen de « petrol » in gebruik kwam, veroverde deze lichtbron heel Europa. De lamp gaf praktisch geen rook af, bezorgde een helder licht en verving het licht van 25 kaarsen.

Meer luxueus en groter was de « lampe-belge », in de volksmond « lambelch ». Dit was een staande of hangende lamp, die van onder ook luchtaanvoer gaf, gemaakt in glijswerk of koper. Er was een mechanisme op gemonteerd, waardoor een wiek van 5 cm breed kon gedraaid worden om de lichtsterkte te regelen ; daarop stond een bolvormige glazen buis. Om

« schoon licht » te maken, moest de lamp regelmatig gekuist en opgepoetst worden met een wollen doek. Om het springen van het glas te voorkomen legde men een ijzeren haarspeld op het uiteinde, deze diende als warmtegeleider. Ook de wiek moest steeds zuiver en glad gemaakt worden. Dit verkreeg men door er een gloeiende stoof- of koterhaak over te wrijven. Ook in de parochiekerk werd deze nieuwe verlichting ingevoerd. In 1900 kwam de acetyleenverlichting, maar ze had in de dorpen minder succes, hoewel pastoor De Pessemier in 1907 de petroleumlichtbron verving door carbidlicht. Deze lampen werden aan de pilaren gehecht. De kosten bedroegen 1300 fr., een nogal hoog bedrag in vergelijking met de prijs van de nieuwbouw der woningen van de heren onderpastoors, die in 1902 27.651 fr. bedroeg.

Als fietsverlichting kenden de « karbierlampen » een enorm succes. Ze gaven een heldere straling, (vroeger moest men zich behelpen met een « dievenlamp » : een piepklein petroleumlampje) maar welke perikelen bracht dit mee : ofwel was de kleine opening, waaruit het gas ontsnapte, verstopt of er was te weinig carbide in, of het water was opgebruikt. Voor dit laatste was er een klassieke en goedkope oplossing : de pot werd opengemaakt en men waterde er gewoon in ; velen beweerden dat urine beter licht gaf dan gewoon water.

Onder de regering van Maria-Theresia werd niet alleen de steenweg gekasseid maar werden ook de herbergen verplicht, aan de straatkant, een licht aan de muur te plaatsen. (cfr. Herberg « De groene lanteerne »).

Vóór 1918 was er te Haaltert een kleine privé elektrische centrale. In de brouwerij De Sadeleer stond een stoommachine met een dynamo. De brouwer verkocht elektriciteit aan enkele huizen in het dorp die met deze centrale verbonden waren. Na de oorlog werden sommige straten schaars verlicht : ook verschillende woningen werden aangesloten op het net afkomstig uit Lessen. De meeste mensen gebruikten echter nog kaars en quinket als lichtbron. De schoen- en kleermakers, en in het bijzonder de kantwerksters, gebruikten een « ordinael », dit was een glazen bol van circa 25 cm doorsnede met water gevuld (bestond reeds in 1579). Hierdoor werd het licht gebundeld en bekwam men een heldere lichtvlek die op het « werk » viel. Om vuur en licht te sparen gingen de kantwerksters met hun kantkussen en glazen bol in de buurt verder werken, met één lichtbron.

De grootvader van Jo De Graeve was de eerste petroleumleverancier. Met paard en kar (een speciale « petrolkerre ») werd dit product aan huis geleverd.

Het kerkgebouw werd in de twintiger jaren van licht voorzien. Op 10 juli 1938 werd het gouden jubileum van pastoor Van der Mynsbrugge gevierd. Hiervoor werd een omhaling gedaan bij de bevolking die 22.115 fr. opbracht,

maar de oude pastoor weigerde elk persoonlijk geschenk. De opbrengst werd op zijn verzoek aangewend tot de modernisering van de kerkverlichting, prijs 15.751 fr., en het plaatsen van luidsprekers 6.096 fr.

Heden baadt Haaltert gedurende de ganse nacht in een helder licht. Hoeveel jaren liggen er niet tussen het olielampje en deze moderne lichtgloed.

VASTENTIJD

De 40-daagse vasten viel samen met de voedselschaarste die in de maanden februari, maart en april heerste. Ook het vleesderven, dat de kerk oplegde op woens- en vrijdag, (en ook op sommige zaterdagen) zal daarin te zoeken zijn. Het vlees van de slachttijd van de maand november was bijna of geheel opgebruikt, zodat dit kerkelijk verbod wonderwel samen viel met deze magere maanden.

Buiten de grote vasten waren er nog 24 adventdagen, 12 quatertemperdagen, 10 vigiliedagen, de 3 kruisdagen, O.-L.-Vrouw Lichtmis (2 februari) en het feest van de H. Marcus (25 april). In het totaal 91 vastendagen en, de vrijdagen meegerekend, 90 onthoudingsdagen, waarop geen vlees of vleesnat en eieren mochten gebruikt worden. Voor sommige gelovigen scheen dat echter nog niet genoeg: ze begonnen te vasten op Septuagesima, dus 70 dagen voor Pasen.

In de jaren 1700 was de vasten zeer streng, « tevreden wesen met een maeltijdt daegs, op zeker dagen van vleesch en vet op andere ook van eyeren, en sommige van zuyvel hem te onthouden ».

's Avonds was een collatie toegelaten als « medecyne tot den slaep, zeggen het sesde ofte sevente deel van een heele maeltydt ».

Waren van de vasten ontslagen: « kinderen, zieken, vrouwen die bevrucht zijn ofte kinderen suygen, ouderlingen van sestig jaeren, akker-lieden, smeders, bakkers, timmermans, predikanten, meesters in de scholen, biecht-vaders, maer niet de schilders ».

Men moest niet alleen vasten uit boetvaardigheid maar ook omdat « de vasten de moeder der gesontheyt is ».

Onze voorouders onderhielden zeer streng de vleesloze dagen. Zo werden in menig huis op de onthoudingsdagen de potten en pannen met wit zand uitgeschuurd om alle sporen van vet te verwijderen. Zij die erg skrupuleus waren, goten er nadien kokend water in om te kontroleren of er geen « vetoogjes » overbleven.

Soms kwam er ook een dispensatie, zoals in tijden van oorlog, ziekte en hongersnood, zoals in 1741 « omwille van de hongersnood en armoede ».

Tijdens de drie vette-dagen, vóór de vasten, (de hedendaagse karnavaldagen) werden de eetwaren die aan bederf blootgesteld waren, verorberd. Het werden geweldige braspartijen, men wilde zich nog eens op allerlei mogelijke manieren uitleven. Zij die geen voorraden hadden om feest te vieren, gingen vermomd van deur tot deur « bedelliedjes » zingen, tot ze genoeg bijeen hadden vergaard om mee te feesten. De woensdag gingen ze dan met een rouwmoedig gezicht om een assekruisje.

In de kerken en kapellen werden de kruisen en heiligenbeelden met een purperen doek bedekt, ten teken van rouw en boete.

Het ontbijt bestond uit een snede brood met een pint « kleinbier ». Het middagmaal werd een half uur vervroegd om de honger te stillen. Dit bestond uit erwten- of bonensoep, aardappelen met haring of stokvis, overgoten met ajuin- of mostaardsaus en aangedikt met meel. 's Avonds was het bierpap, bier gekookt met suiker en met een « temper » gebonden, of « breipap », boekweitbloem met water en siroop, om de magen te vullen.

De haringleurders deden goede zaken. In de vastentijd legde de huismoeder haar provisie aan : een tonneke pekelharing en een bakje « drogen », deze laatste werd onder de boezem van het haardvuur opgehangen aan een ijzerdraad en kreeg hierdoor een gerookte, pittige smaak. Was het om zichzelf te troosten of omdat haring eten werkelijk gezond was :

« *Haring in d'hand* »
« *Dokter van kant* ».

Anderen speelden met woorden en zegden « eieren zijn toegelaten ».

« Pellepatatten » met haring was het menu voor rijk en arm. Als afwisseling werden er ook veel vijgen gegeten met de boterham, maar eens de klokken terug uit Rome, was het voorgoed gedaan. — « Vijgen na Pasen ».

Door een pater der Kapucienen uit Aalst werden de passiesermoenen gepredikt. Dan was de kerk bomvol en stonden de mensen tot buiten de kerkdeur. Sommigen omzeilden de vleesloze dagen door het eten van zwarte en witte worsten. Wie kon bewijzen dat het vlees was ? Maar de pater hakte de knoop door : « Als sommigen denken dat « trippen » geen vlees is, dan is haring ook geen vis, en de trippeneters zullen branden in de hel ».

Met half-vasten werd er nog eens feest gevierd. Het was echter maar een afgietsel van de drie vette-dagen. Met fakkels liep de jeugd door velden en boomgaarden. Het verbeeldde het slotfeest van de winter en was tevens bedoeld om boze geesten uit te walmen.

« *Walmen, walmenbrand* »
« *Zeven stukken op 't dagwand* ».

werd er gezongen. Kennelijk was het ook bedoeld om door de rook de jonge gewassen te beschermen tegen de vorst.

Voor de vrijers was het ook maar een triestige tijd. « Verkeren » was dan uit den boze « tot temminge van het dertel vleesch ». Op vastenavond mocht men nog een laatste maal vrijen en dan « het lief in 't zout gelegd ». Met half-vasten werd een kort vriendenbezoek toegelaten : dat was « zijn lief omkeren ». Verder moesten de verliefden tot met Pasen wachten : dan ging men « zijn lief uit 't zout nemen ».

Na Pasen had de pastoor zijn handen vol om de talrijke trouwlustige paartjes in de echt te verbinden, want gedurende de vastentijd was trouwen taboe.

Werd er toch in alle stilte een huwelijk voltrokken, — zonder Mis — dan wisten de mensen « hoe laat het was » met het bruidje. « Het is van moeten » of « ze is zo » ; hiermede werd bedoeld dat het meisje in verwachting was.

De talrijke huwelijken, gesloten na Pasen, waren niet altijd het gevolg van de lange vasten, maar dit moet ook gezocht worden in de Germaanse survivals. Pasen werd en wordt nog steeds gevierd op de eerste zondag na de eerste volle maan welke volgt op de lentenachtsevening. In deze lentenacht vierden de Germanen het feest der vruchtbaarheid, toegewijd aan de lentegodin Ostra. Het was een nacht van bruisende levenskracht, zowel in de natuur als bij de mensen. Maanden vooraf werd op dit feest gewacht om het huwelijk in die nacht door bijslaap te voltrekken.

Palmzondag bracht een kleurrijke tint in de sobere vasten. De gelovigen gingen naar de Hoogmis met bossen buksen (palmen) om deze te laten wijden.

Thuis werden de kruis- en heiligenbeelden, het wijwatervatje, de zolderbalk, schuur en stallingen met palmtakjes getooid, als afweer tegen het kwaad. De imker stak ze op de bijenkorven, een ruikertje werd speciaal weggeborgen voor gebeurlijke bedieningen en sterfgevallen. Enkele takken werden buiten onder het afdak gehangen om ze dan op de vier hoeken van iedere partij bouwland te steken onder het lezen van het St.-Jansevangelie. De koster legde een voorraad aan die moest dienen om het volgend jaar verast te worden de askruisjes op assewoensdag.

Op Wittedonderdag vertrekken de klokken naar Rome. Bij het begin van het « Gloria » trok de koster alle orgelregisters open, de blaasbalgtrapper « Piëlakart » had alle moeite om de blaasbalg op peil te houden. De zes klokkenluiders (3 voor de grote, 2 voor de midden- en één man voor de beeklok) deden de kerktoren trillen onder het daverende klokkengelui, de misdienaars lieten de altaarbellen rinkelen. Op het einde van het « Gloria » viel er een doodse stilte. De ratelaar, die de bel verving, verspreidde een sober geluid. Later werd het Heilig Sakrament, voorafgegaan door talrijke flambouwdragers, naar het O.-L.-Vrouwaltaar gedragen. In het « hofken » werd het ter aanbidding tentoongesteld in een zee van bloemen en kaarslicht. In de loop van de dag kwamen de gelovigen het « uurlezen ».

Ook op Goedevrijdag heerste er een doodse stilte. De parochianen werden naar de kruisweg geroepen door een misdienaar die in de straten de ratelaar liet klepperen.

Vrouwen en meisjes hadden werk met de jaarlijkse « grote kuis ». Ook in de kerk werd er geschrobt en geschuurd onder toezicht van de koster die het naakte altaar een beurt gaf (dit was verboden terrein voor de vrouwen) en « nieuwvuur » aanlegde. Kuipen werden aan de « lijkdeur » gezet, de schooljongens sleepten emmers water aan om deze te vullen, de zaterdag zou het water gewijd worden. Om drie uur waren de straten verlaten, de mensen zegden het « kruisgebed » thuis of in de kerk.

Goedevrijdag werd bijzonder aangeprezen om te zaaien. In de vroege morgen werd het vlas, vermengd met as en besprenkeld met wijwater, gezaaid, de vlasaard zou dan vrij blijven van onkruid. Bloemen, gezaaid op diezelfde dag, schoten dubbel uit en hadden een bijzondere kleur. Kippeneieren, gelegd op Goedevrijdag, bedierven niet en werden bewaard om donder en bliksem af te weren. Ze hadden ook de magische kracht om branden te blussen ; ze werden in de vuurgloed gegooid die dan uitdoofde.

Op Paaszaterdag kwamen de klokken terug uit Rome. Bij het eerste klokkengeluid stormden de kinderen in hoven en lochtingen om tussen de heesters en struiken naar gekleurde eieren te zoeken.

In de kerk werd het water gewijd. Het was raadzaam er niet te veel van te bewaren, want op Paaswijwater kwam een vel. Sinksenwater werd algemeen aangeprezen.

In de namiddag werd het een stormloop naar de biechtstoelen. Wanneer de duisternis inviel vermeerderde de toeloop. Dan kwamen de « jaarlingen » : dit waren de zondaars die maar ééns per jaar te biecht gingen. In de donkerte van de biechtstoel rolden de zware zonden er beter uit.

Op Paaszondag was iedereen op zijn paasbest gekleed. Vrouwen en meisjes pronkten met hun nieuwe hoeden en klederen. Als de mannen eens een nieuw kostuum kregen geschiedde dit alleen op deze Hoogdag.

Men zag overal vrolijke mensen. De lange vasten was voorbij, de zware, schrikwekkende biecht vergeten. De lentezon had de grauwe winterluchten doorbroken, hoewel de mensen wisten dat er nog « maartse buien en aprilse grillen » in het geluchte zaten. Mensen op jaren zagen in hoop en angst het einde van de maand maart tegemoet, want ze waren bang voor deze « maart met zijne lange staart ».

VOEDING

« Die triestige, lange winter » zuchtten onze voorouders en in het bijzonder de huismoeders. Ze waren niet alleen verplicht te zorgen voor vuur en licht, maar hun grote bekommernis ging uit naar het bewaren van het voedsel.

De conservedoosjes van sterielgemaakte groenten, vlees en fruit zijn maar pas na de eerste wereldoorlog op de markt gekomen.

Een oud kookboek (het jaartal wordt niet vermeld, maar het is nog in « oud-Vlaams » geschreven) maakt melding van een verbazende uitvinding om eetwaren maanden, zelfs jaren te bewaren. De manier van het kiemvrijmaken beslaat vijf bladzijden. Hierin wordt beschreven hoe de bussen door de blikslager dienen gemaakt te worden. Alvorens de produkten er worden ingelegd, moeten de bussen met loog en potas en heet water worden « uitgebroed », dan moest de vakman terugkomen om ze dicht te solderen. Midden in het deksel werden twee gaatjes geboord om de inhoud met water te vullen, waarna ze werden dicht gemaakt. De loodgieter moest ook gedurende het koken aanwezig zijn om gebeurlijke « fitten » te dichten. De blikjes werden dan geopend vóór gebruik, bij middel van een gloeiende pook, om het soldeersel los te maken.

Onze hedendaagse keukenprincessen hebben het gemakkelijker ; ze verwarmen een doosje soep uit blik, nemen uit de diepvrieskast een geprefabriceerd menu, zetten dit in een oven met thermostaat, terwijl ze rustig naar de radio luisteren of naar de T.V. kijken. Als dessert openen ze dan een doosje met kant-en-klaargemaakte rijstebrij.

Rijstpap maken was vroeger een heel karwei ; het was dan ook kermiskost. Eerst moest de rijst schoongemaakt worden (in de winkel lagen eertijds de rijstkorrels in open bakken, waar de muizen huishielden en de katten lagen in te soezen). Na enkele uren te weken zijn gezet, moest hij gaar gekookt worden op een open haardvuur, en maar roeren, soms uren aan een stuk, anders brandde de brij aan. Wanneer deze bijna gaar was, werd ze gesuikerd, met gesmolten boter overgoten en geraspte zoete amandelen « 4 wichtjeskaneel » en een dozijn eierdooiers werden erin verwerkt. Op het laatste werd het eiwit tot sneeuwwit geklopt, met de brij vermengd, in verschillende schotels gegoten en in de kelder gezet.

Bij het opdienen werd alles bestrooid met bruine suiker. Het was niet te verwonderen dat de Zusters in de « bewaarschool » de kleuters deden verlangen naar de hemelse glorie, want daar mocht men rijstpap eten met gouden lepels zoveel men wilde. Dit maar om te zeggen hoe zelden deze lekkernij op tafel, of beter op het « berd » kwam.

Voor de boterinmaak waren de beste tijdstippen de meimaand (omdat in die periode het gras op zijn best was) en september, omdat de melkkoeien gevoederd werden met klaver.
De boter moest eerst gekneed en geperst worden om zoveel mogelijk het water eruit te halen, en in de oplegtobben aangestampt om de lucht te weren.

Men wist dat water en lucht de bedervers waren. Daarop kwam een laagje rundvet. Na stolling werd alles bedekt met een zoutbrij en afgedekt met een varkensblaas. Niettegenstaande deze voorzorgen had de boter bij gebruik een ranzige smaak.

In de wintermaanden waren verse eieren zeer schaars. Daarom werd de voorraad op het einde van de zomer in kalkwater gelegd om tegen bederf te vrijwaren, maar dan waren ze niet geschikt om bij het ontbijt gekookt te worden uitgelepeld. Ze werden verwerkt in brood en gebak of als eierstruif gegeten. Ze hadden steeds een onfrisse smaak. Het was dan ook niet te verwonderen dat de kinderen begerig de Paaseieren gingen zoeken al zingende « bim bom beieren, de klokken leggen eieren ».

Als het kool-, sloor- en raapzaad uit de velden werd gehaald liet men het op de zolder drogen. Na rijping werd het naar de olieslagerij — het stampkot — gebracht. Te Haaltert waren er drie slagmolens : één aan de Steenweg (nu garage « Racing »), de Top- en 's Gravensmolen. De olie werd bewaard in aarden kruiken van ongeveer 50 cm hoog, voorzien van een korte, smalle hals en een tuit om het overgieten te vergemakkelijken, afgestopt met een prop (gemaakt uit een varkensblaas gevuld met zagemeel) en in de kelder geborgen.

Ook azijn werd thuis gefabriceerd, meestal van het sap van zure appelen die men liet gisten.

Stroop werd gemaakt van pere- en appelsap. Dit liet men koken tot een kleverige brij die werd opgeslagen in houten tonnetjes en diende als beleg bij boekweitkoek en brood.

Erwten en bonen werden geplukt, met de peulen aan een draad geregen en opgehangen onder een afdak. Wanneer ze droog waren uit de peulen geritst en in linnen zakken of manden bewaard.

Najaarsgroenten : snijbonen, princessen, andijvie, witte kool, raapstelen, tot zelfs kropsla, werden in Keulse potten met zout ingelegd.

Zuursel, gekookt en met een laagje vet afgedekt, om paling te bereiden.

Appelschijven, gesneden snijbonen en princessen werden meestal in een oven gedroogd en opgeborgen in linnen zakken.

Het graan ging naar de zolder « een natte oogst wordt onder een strodak droog, een droge oogst onder een pannendak vochtig ». Eens het graan gemalen werd het brood gebakken in de buurtoven. Bijna ieder gehucht had een bakhuis ; er moest alleen gezorgd worden voor brandstof, gewoonlijk een mutsaard. Hier te Haaltert, wijk Gotegem, is er nog een dergelijke oven te vinden, nu eigendom van de gemeente en in 1975 op gemeentekosten gerestaureerd.

De herbergiers brouwden hun eigen bier, de huisvaders maakten van allerlei fruit en bessen, cider.

Van honing werd « mede » gemaakt, een alcoholische drank, nog in 1875 in de herbergen verkocht. Honing werd ook gebruikt om de spijzen te zoeten.

Het bewaren van vlees werd met de meeste zorg uitgevoerd. Meisjes of vrouwen die hun « veranderingen » hadden, mochten het vlees niet aanraken om bederf te vermijden. Bijna ieder huisgezin had een zwijntje (in Haaltert waren er in 1846 620 huisgezinnen en 550 varkens) dat meestal werd opgekweekt voor eigen gebruik. In de twintiger jaren waren er in het dorpscentrum twee beenhouwers die wekelijks samen één varken slachtten.

November was de slachtmaand. Dagen vóór de slachtdag was alles in gereedheid gebracht, de vleeskuip grondig gereinigd, gewalmd en gesolferd. Van het vlees dat niet in de pekel ging werd worst gemaakt. Er werd volgens aloud gebruik een « zenne » naar de pastoor gebracht. (« zenne » denkelijk van het woord « zending » of « cyns »).

Wanneer na een paar weken de hespen uit de kuip werden gehaald, werden ze na droging in houtskool gelegd, nadien aan de haardboezem gehangen waarin ze werden gerookt.

Rundsvlees werd lichtjes door bakking dichtgeschroeid en overgoten met een laag vet. De beste stukken werden in de stad aan de man gebracht. Voor de eerste wereldoorlog werd dit in Haaltert alleen maar verkocht met kermis en op zon- en feestdagen.

Wanneer het vlees een reukje had werden tal van middelen gebruikt om deze narigheid weg te werken, o.a. het een paar dagen in de grond steken, het boven een aalput hangen of het wassen in morgendauw. Om de smaak te verdoezelen werd het sterk gekruid met kruidnoot, kruidnagelen, jeneverbessen en peper. Zout en peper waren wel de belangrijkste produkten : op zout werden speciale belastingen gelegd ; (cfr. Korte en Lange Zoutstraat te Aalst).

De peper was zeer duur ; hiervan nog het gebruikte woordje « peperduur ». Te Herzele bestaat er nog een Peperstraat.

HET SLAPEN

Vroeger bestonden er geen kamers speciaal bestemd om te slapen zoals we ze nu kennen. De plaats waar geslapen werd kon evengoed de keuken, zolder, stal of schuur zijn.

Te Haaltert waren er in het begin van de 19e eeuw :

— 73 hutten met slechts één vertrek.
— 249 woningen met twee kamers.
— 299 met drie.

Slechts tien huizen in het dorp hadden één verdieping met vier of meer vertrekken.

De ouders sliepen gewoonlijk in de alkoof in de huiskamer, de dochters in de kelderkamer, de zonen op de zolder. In de hoeven sliepen alleen de ouders en de meisjes in het woonhuis, de jongens hadden hun slaapstede in bakhuis, schuur of stal.

De paardenknecht sliep in de paardenstal, de koewachters in de koeienstal.

De matras was gewoonlijk een zak gevuld met gekapt haverstro. Op Goedevrijdag werd het stro vernieuwd, omdat men dacht hierdoor gevrijwaard te zijn van ongedierte, maar na een paar weken huisden er weer de luizen en vlooien in.

De Middeleeuwers gebruikten geen slaap- of nachthemd (cfr. tekening van Breugel « Prudentia » ligt de bediende man naakt op zijn bed).

Op de strozak lag een lijfdoek. Hierdoor ontstonden de lakens, geweven uit linnen of hennepvezels ; deze laatste waren bestemd voor het werkvolk. Een gegeven uit de Middeleeuwen vermeldt « 1486 - 1 blau saerge Van der Heyden Haeltert ». Als dekens werden schapevellen en zakken, gevuld met ganzepluimen en dons, gebruikt.

Onmisbaar was de slaapmuts omdat « door het hoofd de lichaamswarmte naar buiten gaat ».

Zo werkten en leefden onze betovergrootouders in de « goeden ouden tijd ».

EINDE